

ZALOŽBA
Z R C

Dvojina v slovenskih narečjih

Tjaša Jakop

TJAŠA JAKOP je bila v času pisanja disertacije *Dvojina v slovenskih narečjih* (2001–2004) mlada raziskovalka na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani in podiplomska študentka na smeri Dialektologija in zgodovinska slovnica slovenskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Danes je kot znanstvena sodelavka zaposlena v Dialektološki sekciji omenjenega inštituta, kjer je intenzivno vključena v izdelovanje leksičnih kart za *Slovenski lingvistični atlas*. V prostem času zbira gradivo na terenu, predvsem na področju štajerske in panonske narečne skupine, ukvarja pa se tudi z narečno analizo slovenskih ljudskih pesmi.

Narečno oblikoslovje s poudarkom na dvojini je predstavila na mnogih simpozijih doma in v tujini ter na to temo objavila več znanstvenih člankov. Ker pa je dvojina zanimiva tudi za tujo strokovno javnost, je bilo delo prirejeno in prevedeno v angleščino. Monografija z naslovom *The Dual in Slovene Dialects* (Dvojina v slovenskih narečjih) je izšla pri nemški založbi Universitätsverlag Dr. N. Brockmayer v zbirki *Diversitas Linguarum*.

Zbirka Linguistica et philologica 21
Urednica zbirke Varja Cvetko Orešnik

Tjaša Jakop
Dvojina v slovenskih narečjih

© 2008, Založba ZRC, ZRC SAZU

Recenzenta Vera Smole, Janez Orešnik
Oblikovanje Milojka Žalik Huzjan
Prelom Brane Vidmar

Izdal Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU
Za izdajatelja Marko Snoj

Založila Založba ZRC, ZRC SAZU
Za založnika Oto Luthar
Glavni urednik Vojislav Likar

Tisk Littera picta, d. o. o., Ljubljana
Naklada 250

Izid knjige je podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.611'366.532
811.163.6'282

JAKOP, Tjaša
Dvojina v slovenskih narečjih / Tjaša Jakop. - Ljubljana : Založba
ZRC, ZRC SAZU, 2008. - (Zbirka Linguistica et philologica; 21)

ISBN 978-961-254-077-7
240152576

TJAŠA JAKOP

DVOJINA V
SLOVENSKIH NAREČJIH

LJUBLJANA 2008

VSEBINA

<i>Predgovor</i>	9
<i>Zapisovanje gradiva</i>	11
<i>Seznam kratic in krajšav</i>	12
I DVOJINA V SLOVENŠČINI.....	13
1 PREDSTAVITEV KATEGORIJE DVOJINE	13
1.1 Slovnična kategorija števila	13
1.2 Slovnična kategorija dvojine	13
1.3 Pojmovanje dvojine in njen pomen v jeziku	14
1.4 Razširjenost dvojine	15
1.5 Sorodstvene, tipološke in zemljepisne vzporednice med slovenščino in drugimi jeziki	19
2 DOSEDANJE RAZISKAVE SLOVENSKE DVOJINE	21
2.1 Dosedanje obravnave oblikoslovja v slovenskih narečjih	21
2.2 Izgubljanje in ohranjanje dvojine	26
2.3 Parnost	28
2.4 Ostanke dvojine	31
3 NAREČNO GRADIVO ZA DVOJINO.....	34
3.1 Slovenski lingvistični atlas (SLA).....	34
3.2 Priprava gradiva za kartiranje.....	37
3.3 Komentarji.....	38
3.4 Slovenska narečja	39
II GEOLINGVISTIČNA PREDSTAVITEV DVOJINE V SLOVENSkih NAREČJIH – KOMENTARJI H KARTAM	41
4 SAMOSTALNIKI.....	41
4.1 Zgodovina dvojskih oblik samostalnikov	41
4.2 Dvojske oblike samostalnikov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku.....	42
4.3 Dvojina samostalnikov moškega spola po narečjih	42
4.4 Dvojina samostalnikov ženskega spola po narečjih	52
4.5 Dvojina samostalnikov srednjega spola po narečjih.....	57
4.6 Parni samostalniki po narečjih	64
4.7 Dvojina samostalnikov – Tesnière	68
4.8 Dvojina samostalnikov – Belić	70

4.9	Dvojina samostalnikov – Ramovš.....	70
4.10	Dvojina samostalnikov – Rigler.....	72
4.11	Primerjava samostalniške dvojine z drugimi jeziki	73
5	OSEBNI ZAIMKI.....	76
5.1	Zgodovina dvojskih oblik osebnih zaimkov.....	76
5.2	Dvojski osebni zaimki v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku	78
5.3	Dvojina osebnih zaimkov po narečjih.....	79
5.4	Dvojina osebnih zaimkov – Tesnière	87
5.5	Dvojina osebnih zaimkov – Belić	88
5.6	Dvojina osebnih zaimkov – Ramovš.....	89
5.7	Primerjava zaimenske dvojine z drugimi jeziki	89
6	PRIDEVNIKI.....	92
6.1	Zgodovina dvojskih oblik pridevnikov.....	92
6.2	Dvojske oblike pridevnikov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku.....	92
6.3	Dvojina pridevnikov po narečjih.....	92
6.4	Dvojina pridevnikov – Tesnière	98
5.5	Dvojina pridevnikov – Belić	99
5.6	Dvojina pridevnikov – Ramovš.....	99
6.7	Dvojina pridevnikov – Rigler.....	100
6.8	Primerjava pridevniške dvojine z drugimi jeziki	100
7	ŠTEVNIK <i>DVA</i>	101
7.1	Zgodovina oblik števnik <i>dva</i>	101
7.2	Oblike števnik <i>dva</i> v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku	101
7.3	Števniki <i>dva</i> po narečjih.....	102
7.4	Števniki <i>dva</i> – Tesnière	106
7.5	Števniki <i>dva</i> – Ramovš.....	107
7.6	Primerjava števnik <i>dva</i> z drugimi jeziki.....	108
8	GLAGOLI.....	109
8.1	Zgodovina dvojskih oblik glagolov.....	109
8.2	Dvojske oblike glagolov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku	110
8.3	Dvojina glagolov po narečjih	111
8.4	Zaimensko-glagolska dvojina po narečjih	119
8.5	Glagolska dvojina – Tesnière	122
8.6	Glagolska dvojina – Belić.....	123
8.7	Glagolska dvojina – Ramovš.....	123
8.8	Glagolska dvojina – Rigler.....	124
8.9	Primerjava glagolske dvojine z drugimi jeziki	124
9	POSKUS TIPOLOGIJE DVOJSKIH OBLIK V SLOVENSKIH NAREČJIH ...	128
9.1	Izgubljanje dvojskih oblik po besednih vrstah in oblikah.....	128
9.2	Izgubljanje dvojskih oblik po narečjih.....	130
10	STATISTIČNI PODATKI O DVOJINI	135
10.1	Statistični podatki o dvojski samostalnikov.....	135
10.2	Statistični podatki o dvojski osebnih zaimkov.....	137
10.3	Statistični podatki o dvojski pridevnikov.....	138
10.4	Statistični podatki o dvojski števnik <i>dva</i>	138

10.5	Statistični podatki o dvojini glagolov	139
11	ZAKLJUČEK.....	141
11.1	Pomembnejši izsledki raziskave	141
11.2	Sklepne ugotovitve	142
12	POVZETEK.....	144
	<i>Viri in literatura</i>	147
	<i>Seznam zapisov govorov po mreži krajev za SLA</i>	154
	<i>Stvarno kazalo</i>	165
	<i>Imensko kazalo</i>	167
	<i>Summary</i>	169
	<i>Priloga (karte)</i>	171

PREDGOVOR

Vsak Slovenec ve, da je slovenščina posebna tudi zaradi dejstva, da ima poleg ednine in množine še dvojino. Vendar pa se je kljub temu, da se dvojina vedno izpostavlja kot tipična slovenska posebnost, ki nas ločuje od ostalih jezikov (celo najsorodnejši južnoslovanski jeziki so jo izgubili), tej slovnični kategoriji pri nas posvečalo premalo pozornosti. Tako sem se odločila podrobneje raziskati to v indoevropskem jezikovnem svetu tako redko in danes že arhaično kategorijo. In ker sem po izobrazbi in po duši dialektologinja, me je zanimalo predvsem stanje dvojine v slovenskih narečjih tu in zdaj.

Z raziskovanjem dvojine sem se začela ukvarjati leta 2001, ko sem začela pisati doktorsko disertacijo. Kar kmalu se je izkazalo, da je gradivo za Slovenski lingvistični atlas, ki mi je služilo kot osnova, prav pri popisu pojavov za kategorijo dvojine zelo pomanjkljivo. Tako sem se ob kabinetnem delu vedno znova vračala tudi na teren in pri tem sestavila lastno vprašalnico o dvojinjskih oblikah. Kljub trdemu delu pa sem imela vseskozi dober občutek – nekakšno zadoščenje, ker sem beležila današnje stanje dvojine, ga primerjala s stanjem v preteklosti ter na ta način morda podala izhodišča in smernice celo za prihodnost. Ali se bo slovenska dvojina ohranila še za prihodnje rodove, je težko napovedovati, kakor je težko govoriti, kaj se bo v prihodnosti dogajalo s samim slovenskim jezikom. Lahko pa smo prepričani, da če se že izgublja, to izgubljanje poteka zelo počasi in na zemljepisno omejenem področju, medtem ko smo v nekaterih kategorijah celo priča njenemu (ponovnemu) oživljanju.

Ta monografija je popravljena in rahlo preurejena različica doktorske disertacije *Dvojina v slovenskih narečjih*, ki sem jo ubranila maja 2004. Zaslugo za nastanek te pregledne jezikoslovne knjige o enem izmed najbolj zanimivih pojavov našega jezika nosita predvsem mentorja Vera Smole in Vlado Nartnik, pa tudi drugi sodelavci Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša (zlasti Karmen Kenda-Jež, Matej Šekli in Peter Weiss), katerim se najlepše zahvaljujem za vse podatke in nasvete. Ker pa je dvojina zanimiva tudi za tujo strokovno javnost, je bilo delo v letih 2005–2007 prirejeno in nato prevedeno v angleščino. Monografija z naslovom *The Dual in Slovene Dialects* (Dvojina v slovenskih narečjih) je izšla pri nemški založbi Universitätsverlag Dr. N. Brockmayer v zbirki *Diversitas Linguarum*. Prevedeno v angleščino bo delo v pomoč tudi neslovenskim jezikoslovcem in vsem preučevalcem dvojine v drugih jezikih. Na tem mestu se lepo zahvaljujem profesorju Janezu Orešniku, ki mi je omogočil to mednarodno sodelovanje.

Za konec pa naj si privoščim še malce sentimentalnosti: to delo o dvojnini je dobesedno nastajalo v dvojnini, saj je bil z mano moj takrat še nerojeni sin Samuel. V tem času je zrasel že v pravega fantiča, ki me je kljub svoji potrpežljivosti moral kdaj pa kdaj po mojem večurnem sedenju za računalnikom povleči za rokav. Nenazadnje je dvojina tudi bližina.

V Ljubljani, maja 2008

Tjaša Jakop

ZAPISOVANJE GRADIVA

Fonetična transkripcija

Zapis narečnih oblik je poenoten v skladu s *Seznamom uporabljenih transkripcijskih znakov*.¹ Različni zapisi za ustničnoustnični *v* (*w* ali *y*) in zapisovanje dveh različnih *j* (z znakom *j* ali *j*) so ohranjeni kot v izvirniku.

Stara transkripcija (Ramovš, Tesnière)		Nova nacionalna transkripcija (SLA)	
ŵ	dolgi naglašeni samoglasnik (običajni nevtralni tonski potek)	^h V:	^h – netonemski naglas : – dolžina samoglasnika
	dolgi cirkumfektirani samoglasnik	ŵ:	cirkumfleks (tonemski naglas)
ŵ	kratki naglašeni samoglasnik	^h V	kratki naglašeni samoglasnik
	cirkumfleks na kračini	ŵ	cirkumfleks na kračini
ŵ	dolgi naglašeni samoglasnik	^h V:	dolgi naglašeni samoglasnik
	dolgi akutirani samoglasnik	ŵ:	dolgi akutirani samoglasnik
ŵ	kratki naglašeni samoglasnik	^h V	kratki naglašeni samoglasnik
	akut na kračini	ŵ	akut na kračini

Posebni znaki

- na jezikovni karti: nezapisana točka v mreži SLA
- / v komentarju – stično: (oblikoslovna) dvojnica na jezikovni karti: odsotnost oblike
- × na jezikovni karti: gradivo, ki ni iz arhiva SLA
- ° nadomestni leksem – odgovor na drugo vprašanje, kadar pri prvotnem (kartiranem) vprašanju ni odgovora (npr. dvojinška oblika *materi* namesto *hčeri*, *leto* namesto *okno*)
- ∞ na jezikovni karti: drug leksem z enakim pomenom (npr. *pob* ali *fant* namesto *sin*)
- > prešlo v
- < nastalo iz
- * neizpričana (hipotetična ali rekonstruirana) oblika
- ∅ ničta končnica
- ‘xxx’ pomen
- [ ] opombe, dopolnila ali pojasnila navedkov drugih avtorjev

¹ Logar (1996: VII–XV).

Pojasnilo glede obravnave oblik

Izbor dvojninskih oblik za posamezno besedno vrsto (glagole, osebne zaimke, samostalnice, pridevnike in števnike) je nastal na podlagi gradiva SLA. Pri dvojninskih oblikah načeloma velja, da se prva uporablja pogosteje in da niso zgolj posledica različnih zapisov v različnih časovnih obdobjih, temveč lahko drugo ob drugi najdemo pri istem zapisovalcu.

Seznam kratic in krajšav

ALE – Evropski lingvistični atlas (*Atlas Linguarum Europae*)

BS – Brižinski spomeniki

C – soglasnik

D – dajalnik

del. – deležnik

dv. – dvojina

ed. – ednina

glag. – glagol

I – imenovalnik

knj. – knjižni

M – mestnik

m. sp. – moški spol

mn. – množina

O – orodnik

OLA – Slovanski lingvistični atlas (*Obšče-slavjanskij lingvističeskij atlas*)

os. – oseba

pret. – preteklik

prid. – pridevnik

R – rodilnik

s. sp. – srednji spol

sam. – samostalnik

sed. – sedanjik

SLA – *Slovenski lingvistični atlas*

sp. – spol

SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*

št. – številka (vprašanja, karte ipd.)

štev. – števnik

T – tožilnik

V – samoglasnik

vpr. – vprašanje

Z – zvalnik

zaim. – zaimek

ž. sp. – ženski spol

+/-Ž – kategorija živosti

Krajšave za jezike (narečja)

ang. – angleško

bavar. – bavarsko

blg. – bolgarsko

brus. – belorusko

čak. – čakavsko

češ. – češko

dluž. – dolnjelužiškosrbsko

egip. – egipčansko

flam. – flamsko

furl. – furlansko

gluž. – gornjelužiškosrbsko

got. – gotsko

hr./sr. – hrvaško/srbsko

ide. – indoevropsko

it. – italijansko

kastil. – kastiljsko

kašub. – kašubsko

kat. – katalonsko

lat. – latinsko

lit. – litovsko

madž. – madžarsko

mak. – makedonsko

nem. – nemško

polj. – poljsko

psl. – praslovansko

rus. – rusko

sln. – slovensko

slš. – slovaško

stcsl. – starocerkvenoslovansko

sti. – staroindijsko

stvnem. – starovisokonemško

ukr. – ukrajinsko

I

DVOJINA V SLOVENŠČINI

1 PREDSTAVITEV KATEGORIJE DVOJINE

1.1 Slovnična kategorija števila

Število je slovnična kategorija za izražanje količine vrednosti (v primeru slovenščine ena, dve ali več), ki se spreminja glede na število udeležencev. Medtem ko nekateri pacifiški jeziki poznajo podrobnejše razlikovanje (ločijo npr. med dvojino, trojino, četverino itd.), na drugi strani obstajajo jeziki (npr. kitajščina), ki kategorije števila sploh nimajo. Jeziki poznajo razlikovanje med določ(e)no vrednostjo števila (kot so ednina, množina, dvojina) in nedoloč(e)no vrednostjo števila (kot npr. paukal, tj. omejena množina s pomenom ‘malo’, ‘veliko’, ‘vsi, vse’).¹

Pomen ‘množine’ se spreminja glede na sistem, v katerem se nahaja (Corbett 2000: 41). Če pozna jezik samo ednino in množino, množina pomeni več kot enega. Če ima jezik sistem treh števil, tj. loči med ednino, dvojino in množino (kot npr. slovenščina), potem množina pomeni več kot dva, saj se dvojina nanaša na natančno dva naslovnika. Pri jezikih, ki imajo bogatejši ali bolj zapleten sistem in ločijo med ednino, dvojino, trojino in množino, množina pomeni več kot tri itd. Iz tega sledi, da več ko ima jezik števil, bolj omejena je množina. Sistem slovničnega števila je torej v jezikih po svetu mnogo bolj zapleten in pester, kakor se na splošno zavedamo.

1.2 Slovnična kategorija dvojine

Dvojina je slovnična lastnost samostalnikov in osebnih zaimkov, prek ujemanja pa tudi pridevniških besed in glagolov (Derganc 1996: 7); je torej vsem pregibnim besedam lastna kategorija. Je slovnično število, ki se nanaša na dva predmeta ali osebk. Znotraj slovnične kategorije števila jo v primerjavi z množino pojmujejo kot zaznamovano (markirano). Na zaznamovanost števila dvojine opozarjajo mnogi jezikoslovci. Joseph Greenberg (1966: 31–37) navaja, da je ednina bolj naravna od množine, množina pa bolj naravna kot dvojina; Rado Lenček ugotavlja (1982: 196), da je dvojina dvakrat zaznamovana kategorija; Thomas Stolz (1988: 481) piše, da je dvojina pomensko bolj zapletena kategorija kot množina in v primerjavi z množino zaznamovana; Mike Unger (1998: 29) trdi, da je najbolj očitno zaznamovana kategorija [v sistemih s tremi števili] dvojina itd. Tudi Jože Toporišič v svoji slovnici (2000: 271) piše: »S stališča zaznamovanosti imamo pri številih naslednje razmer-

¹ Več o tem Crystal (1997: 265) in Corbett (2000: 19–35).

je: ednina – neednina, pri neednini pa množina – nemnožina.« Lestvica zaznamovanosti v slovenščini je torej: ednina > množina > dvojina.²

1.3 Pojmovanje dvojine in njen pomen v jeziku

Že Wilhelm von Humboldt je v svoji razpravi o dvojini (gl. pogl. 2.1.1.1) uspel osvetliti uporabo tega števila, ki so ga do takrat slovničarji imeli za navaden balast, nekoristno rafiniranost jezika (po Cassirer 1985 [1923]: 174). Humboldt (1827: 402) meni, da dvojina ni »ne razkošje ne nepotreben izrastek na telesu jezika« in nasprotuje pojmovanju, da je dvojina nastala naključno kot omejena množina. Zastopa stališče, da je dvojina nastala na podlagi pojma dvojnosti, in sicer kot kolektivna ednina števila dva.

Nekateri pa imajo dvojino za nepotreben arhaizem. Obstajajo celo domneve o povezavi med obstojem dvojine v kakem jeziku in med stopnjo razvoja civilizacije; posamezni avtorji so bili namreč mnenja, da je dvojina znamenje civilizacijske zaostalosti. Antoine Meillet (1924) in Albert Cuny (1906) sta npr. mislila, da je prišlo do opustitve dvojine z razvojem od konkretnega k bolj abstraktnemu jezikovnemu mišljenju in da je izguba dvojine znak višje stopnje civilizacije.³ Eden od dokazov proti tej trditvi je novo pojavljanje oz. nastajanje dvojine v bretonščini (gl. pogl. 2.2 Izgubljanje in ohranjanje dvojine).

Mnogi postavljajo v ospredje predvsem poetično vlogo dvojine: Rado Lenček (1982) in Janez Rotar (1998/99) dvojino pojmujeta kot obogatitev možnosti izražanja in menita, da raba dvojine namiguje na intimen odnos in zavezništvo med dvema osebama [zasebnost dvojine : javnost množine], zato se uporablja zlasti v ljubezenski poeziji. Spet drugi (npr. Jakopin 1966: 99) opozarjajo, da je za dvojino značilna oprijemljivost in določenost; stavek *otroka se rada igrata* je smiseln le, če vemo, za katera otroka gre.

Rotar piše (1998/99: 223): »Ekspresivnost dvojine je na eni strani in na drugi ravni veliko večja, kot jo napoveduje sama terminološka oznaka: *gramatična kategorija števila*.« Lenček pa v svojem delu o poetični vlogi dvojine (1982: 197) ugotavlja, da ravno ta ekskluzivnost dvojino opredeljuje kot eno od potencialno najbolj ekspresivnih in sugestivnih sredstev poetičnega jezika. Pesnik Dane Zajc v dodatku Lenčkovega članka (1982: 212) o dvojini pove: »Odnos med ednino, dvojino in množino je odnos med samoto (biti sam), zaupnostjo, zaupljivostjo in intimnostjo (biti v dvoje) in med svetom, ki je množina. Most med biti sam in biti v svetu je skrivnosten most in je: biti v dvoje.«

Najnovejša dela iz indoevropistike izpostavljajo predvsem dve razvojni izhodišči dvojine: 1. dvojnost : enojnost (duality : unity) in 2. številčnost/aritmetičnost (numeral/arithmetical) (Unger 1998: 23). Oleg Žolobov poudarja (1998), da je bila ohranitev dvojine pri Slovanih in Baltih neposredno povezana s staro indoevropsko ideologijo povečevanja parnih božanstev (t. i. teonimov) in čaščenja dvojčkov (poganski kult dvojčkov je bil prisoten zlasti pri južnih in vzhodnih Slovanih). Opozarja na pomembnost upoštevanja mitologije in kulturne zgodovine pri obravnavi jezikovnih pojavov (gl. še pogl. 2.3 Parnost).

---

² To zaporedje je univerzalno; gl. še Corbett (2000: 38sl.).

³ Gl. Tesnière (1925a: IX).

1.4 Razširjenost dvojine

1.4.1 Dvojina v neindoevropskih jezikih

Čprav danes dvojina v indoevropskih jezikih velja za neke vrste relik,⁴ je po svetu precej razširjena (uporablja jo 205 jezikov).⁵ Med še živečimi neindoevropskimi jeziki jo poznajo semitski jeziki, zlasti sodobna standardna arabščina. Hebrejščina ima nekaj dvojinjskih oblik, in sicer predvsem za dele telesa in stvari, ki tvorijo pare (*jādajim* ‘roke’, *raglajim* ‘noge’, *ajnajim* ‘oči’, *oznajim* ‘ušesa’, *misparajim* ‘škarje’), pa tudi beseda za ‘dan’ ima vsa tri števila: *jom* (ed.), *jamim* (mn.) in *jōmajim* (dv.).⁶ V malteščini, enem od arabskih narečij, ima dvojino le še nekaj samostalnikov. Zaimki in večina samostalnikov poznajo le ednino in množino, čeprav je bolj običajno, da je dvojina omejena na osebne zaimke (gl. še pogl. 2.2.2 Vloga osebnih zaimkov pri ohranjanju dvojine); v dvojini so predvsem samostalniki, ki označujejo časovne enote (npr. *dan*, *teden*) in okrogle številke (npr. *sto*, *tisoč*).⁷

Kategorija dvojine je izredno razširjena tudi v jezikih avstralskih domorodcev; samo štirje od 55 raziskanih jezikov ne poznajo dvojine. 16 jih ima le zaimensko dvojino, imenske pa ne, medtem ko jih ima 34 zmožnost hkrati z zaimensko izražati tudi določene oblike imenske dvojine. Eden od jezikov (Mayi) pozna zaimensko dvojino, razlikuje pa le needninske samostalnike [dv. : mn.]. Na splošno v teh jezikih dvojina zajema več samostalnikov kot množina kljub dejstvu, da je množina v primerjavi z dvojino manj zaznamovana.⁸

Tri števila ločijo nekatera narečja kalifornijskih Indijancev, vendar imajo dvojino le osebni in kazalni zaimki.⁹ Veliko papuanskih jezikov ima ob običajni ednini in množini še dvojinjske zaimke, ki omogočajo razlikovanje med ‘midva’ in ‘mi’. Tudi mnoge tihoceanske kreolščine poznajo zaimke v dvojini (kot npr. *dem tu* ‘onadva’).¹⁰ V karibščini je pojem ‘jaz in ti’ izražen z dvojino: *kixko*, pojem ‘jaz in on’ pa z ekskluzivno množino: *a?na*.¹¹

Nasploh dvojinjski osebni zaimki (npr. *midva* proti *mi*) v jezikih po svetu niso posebna redkost. Jezike, ki poznajo dvojino le pri osebnih zaimkih, je opazil že Humboldt (gl. še pogl. 2.1.1.1). Ernst Cassirer (1985 [1923]: 171–172) je prepričan, da je jezik svoje začetno štetje izvajal iz razmerja *jaz* in *ti*, kjer se je najprej razvila zavest o številu; tako v melanezijskih kot v polinezijskem in indonezijskem jeziku poznajo razlikovanje v številu samo v primeru osebnih zaimkov. Kasneje se je *jaz* in *ti* ločilo od *ti* in *on* in nastalo je razlikovanje med tremi osebami.

Čprav je dvojina v nekaterih jezikih omejena le na osebne zaimke za 1. in 2. os. in tako ne nastopa kot polnovreden člen trojne opozicije števil, v teh jezikih dvojina obstaja (gl. Žolobov, pogl. 2.2 Izgubljanje in ohranjanje dvojine).

⁴ Večina jezikov pozna le nasprotje ednina : množina, torej razlikovanje ‘eden’ : ‘več kot eden’.

⁵ Podatek iz <http://www.lot.let.uu.nl/zs2001/papersPlank/DualMaltese.pdf> (23. 6. 2003).

⁶ Hebrejščina pozna tudi ločevanje po spolu in razlikuje med moško in žensko obliko: *lamadta* ‘učil si se’ in *lamadt* ‘učila si se’.

⁷ Podatki iz <http://www.lot.let.uu.nl/zs2001/papersPlank/DualMaltese.pdf> (23. 6. 2003).

⁸ Podatki iz <http://linguistics.ucdavis.edu/Ruk03.1.html> (27. 4. 2003).

⁹ Orešnik (2001: 206) po Croft (1990: 100).

¹⁰ Comrie (1999: 106, 156).

¹¹ Orešnik (2001: 33) po Lyons (1999: 136).

1.4.2 Dvojina v neslovanskih indoevropskih jeziki

Že Trubar se je zavedal dvojine v starogrškem in hebrejskem jeziku (Rotar 1998/99: 223). Ramovš v uvodu k *Morfologiji* (1952: 7) piše, da je dvojina obstajala [v indoevropski skupini jezikov] v staroindijskem, starogrškem, starolatinskem, litovskem, praslovanskem in starocerkvenoslovanskem jeziku. Ta dvojina je označevala enotni predmet oz. enotnost, sestavljeno iz dveh delov, ki sta tvorila par (npr. *oči, uši, usta* ‘dve ustnici’, stind. *nasa* ‘dve nozdri’, *dyōu ‘dva kot par, oba’ itd.).

Dvojina je bila skupna večini starih ide. jezikov: obstajala je npr. v stari indijsčini (sanskrtu in vedščini), stari perzijsčini, grščini (zlasti atiški), stari irščini, gotščini, praslovanščini, stari cerkveni slovanščini, stari ruščini, litovščini itd. (po Simeon 1969: 168, 275). Stara grščina je še razlikovala ednino, množino in dvojino samostalnikov, vendar je imela dvojina v nasprotju z drugima dvema številoma le dva sklona (enega za imenovalnik, tožilnik in zvalnik, drugega za roditeljski in dajalnik).¹² Sanskrt je imel posebne dvojinjske fleksije za glagole in samostalnike, dvojino pa je poznala tudi toharščina.

Slabljenje in izumiranje dvojine se je začelo že v ide. jeziku in se je po razpadu ide. na razne jezikovne skupine razvijalo naprej; gotščina je poznala dvojino pri zaimkih in glagolih, medtem ko je imela stvnem. le nekaj ostankov, ki so še danes vidni v bavarskem narečju (Simeon 1969: 275, Cassirer 1985 [1923]: 173).

1.4.3 Dvojina v slovanskih jeziki

V okviru indoevropistike je dvojina zanimiva in nekoliko arhaična slovnična kategorija, ohranjena le še v nekaterih slovanskih jeziki: poleg slovenščine še v gornji in dolnji lužiški srbsčini ter kašubščini; v ostalih indoevropskih jeziki je dvojino nadomestila množina.¹³ Dokaz za to, da so dvojino prvotno poznali tudi drugi (slovanski) jeziki, lahko najdemo v starih slovanskih besedilih (11.–16. st.), ki izkazujejo njene ostanke. Kot primer navajam odlomek iz povelj bosanskega bana Stjepana II. Kotromanića iz let 1322–1324¹⁴ in bosanskega kneza Vladislava Stjepanovića iz leta 1353,¹⁵ kjer je zabeležena raba dvojinjskih glagolskih oblik [poud. T. J.]:

Az 'sveti Gr'gur' a zovom 'ban' Stjepan', sin' g(ospo)d(i)na bana Stjepana, po milosti b(o)zhiei gospodin', i brat' moi knez Vladislav'. Bi milost naju knezu Vl'koslavu, sinu kneza Hr'vatina kluchkoga, ere ostavi hr'vatškoga gospodina i Bapshice naju milosti dijela i dasva [dvojinjska oblika za 1. os. glag. dati] knezu Vl'koslavu za egovu vjernu sluzh'bu d'vi zhupe: Banice i Vr'banu, ot mee do mee i u niju dva grada: Kluch' i Kotor', dasva mu u djedinu i u isklad' u vjeki emu i egovu posljednjemu dokole e nashe sjeme u Bosni i

---

¹² Orešnik (2001: 78) po Croft (1990: 99–100).

¹³ André Vaillant (1958: 311–314) pa ugotavlja, da je v indoevropskem jezikovnem sistemu dvojina nastala kot kasnejša tvorba in se je v različnih ide. vejah neenakomerno razvila.

¹⁴ Na http://www.cyberbulevar.com/forum/topic.asp?TOPIC_ID=1125 (5. 8. 2002).

¹⁵ Na <http://www.angelfire.com/hi5/profesorhk/PoveljaBosanskogaKnezaVladislava.html> (5. 8. 2002).

*dokole e vjer'n' nam' Vl'koslav'. I jako bi bzhi osuenik' u djet'ci Vl'koslav', komu hoshte dati, vol'n e. Da ot'onoga sluzhi gdnu banu i da on'dje nije ni ed'noga dohot'ka k' nam' ni sada raz've k'da hoshte Vl'koslav': I da nije inoga vldca on'dje raz've da su vladav'ci kneza Vl'koslava: I da od onoga sluzhi gdnu oruzhiem', kako mozhe najbole. I zato dasva knezu Vl'koslavu one zhupe za egovu vjeru, a one zhupe **bista** [dvojinska oblika za 3. os. glag. biti v pogojniku] nevjerne **stasta** [dvojinska oblika za 3. os. glag. biti] naprotivu nam' polog' Hr'vat' [...].*

*Az rab Bozji i svetoga Grgura, a zovom gospodin knez Vladislav, i gospoja kneginja Jelena, i niju gospodin Ban Tvrtko, i njegov brat knez Vlk – dali su vjeru svoju gospodsku i prisegli su dumanadesete Dobrijeh Bosnjana knezu Vlatku Vlkosalicu i njegovu djetetovi, da nije u njih svezanik ni taljenik ni porucenik, ni njegovo dijete. I da mu se ne moze svrci vjera, cesa ne ogledala ona dvanadesete, koja **sta** [dvojinska oblika za 3. os. glag. biti] s njimi prisegla [dvojinska oblika del. -I].*

V nekdanji hrvaščini so se ostanki dvojine začeli mešati z množino že od začetka 14. st., vendar se je dvojina uporabljala še do konca 15. st. in ponekod celo dlje (Simeon 1969: 275). Izpričana je v prvi tiskani južnoslovanski ljudski baladi *Marko Kraljević i brat mu Andrijaš* iz leta 1556 (Rotar 1999: 126), v kateri lahko opazujemo, kako množinske oblike izpodrivajo dvojinske [poud. T. J.]:

*Dva mi **sta** siromaha dolgo vrime **drugovala**,
lipo ti **sta drugovala** i lipo **se dragovala**,
lipo plinke **dilila** i lipo **se razdiljala**.*

*Već mi nigda zarobiše tri junačke dobre konje, dva siromaha,
tere **sta** dva konjica mnogo lipo **razdilila**,
o tretjega ne mogoše junaci se pogoditi,
neg su **se razgnjivala** i mnogo **se sapsovala**.*

V 16. stoletju je bila dvojina v hrvaškem tradicionalnem pesništvu čakavske Dalmacije živa v osebnem zaimku in glagolskih oblikah, seveda glede na položaj najpogostejših dvojinskih zvez, vezanih na osebkke (Rotar 1998/99: 223). Zanimiv je podatek Janeza Trdine, ki je leta 1859 v Novicah objavil članek *Otok Krk*. V njem med drugim piše: »Krški jezik ima tri števila, kakor slovenski, tedaj tudi dual. Narodna pesem ima: *Čerpala ju (vodu) je ljuba mâ – z nje prebelima rukama*. In zopet: *Dvi sta / čèrni oči te, / ona t'meni igrata / kako, kako i dvi ribice / kê sta na udice* [poud. T. J.]. Mlajši pa duala ne govore; pravijo le: *dva gradi; dva prijatelji su mi prišli*.« To je pomemben dokaz, da je bila ponekod dvojina v hrvaškem jeziku ohranjena celo do srede 19. st.¹⁶

Tudi v stari ruščini (Derganc 2001: 263–272) so v 11. in 12. st. obstajali še vsi tipi dvojine;¹⁷ to dokazujejo novgorodska pisma na brezovem lubju, od katerih jih je približno 280 iz tega obdobja, ostala pa so nastajala pozneje (vse do 15. st.). Odražajo živ govor: to so zapisi o plačilu davkov, zbiranju dajatev ipd. Zgledi dvojine v pismih potrjujejo domnevo Žolobo-

¹⁶ Iz Zbranega dela (1952: 222–223).

¹⁷ O raznih tipih dvojine gl. 2.1.1.4.

va, da so v vzhodni slovanščini v 11. in 12. st. obstajali še vsi tipi dvojine¹⁸ in se ne skladajo z domnevo Belića (1932: 167) in Iordanskega (1960: 16), da so nekateri tipi dvojine v vzhodni slovanščini izginili še pred nastankom pismenosti.

1.4.4 Dvojina v slovenščini

Slovenščina je eden redkih indoevropskih jezikov, ki je v okviru slovnične kategorije števila poleg ednine in množine ohranila tudi dvojino. Kategorija dvojine obstaja v slovenščini že od nekdaj (Rotar 1998/99: 223), saj se je dvojina dedovala iz indoevropsčine v praslovanščino in naprej v slovenščino. Vendar pa slovenska dvojina ni neposredna naslednica ali ostanek praslovanske dvojine, ker ne obstaja več v takšni obliki, kakršna se domneva oz. je rekonstruirana za praslovanščino.

Čprav Aleksandar Belić (1932: 58) piše, da je razen stesl. in lužiške srbščine slovenski jezik ohranil največ ostankov stare dvojine, nadalje ugotavlja, da dvojina v slovenščini ni neposredno nadaljevanje praslovanskega dvojninskega sistema, ampak njegova nova metamorfoza, do katere je prišlo z njenim oživljanjem. Dvojino s števnikom *dva* je označil kot drugotno, pozneje nastalo.

Ramovš v uvodu v *Morfologijo* (1952: 7) navaja: »Ide. prajezik je imel dual, ki je danes le redko ohranjen. [...] Toda slovenski dual ni več stari dual, ker je vedno vezan na numerus *dva*. Ohranjena je le dualna verbalna konstrukcija, ki si pa tudi pomaga s številom.«¹⁹ Takega mnenja je bil že Wilhelm von Humboldt (1827), za njim pa še Antonín Dostál (1954: 9) in A. M. Iordanskij (1960: 4); tudi Mike Unger (1998: 33) povzema, da je dvojina s števnikom *dva* drugoten [mlajši oz. novejši] pojav.

Greville G. Corbett meni (2000: 43–44), da je dvojina v slovenščini fakultativna – v primerjavi s sanskrtom, kjer je bila obvezujoča (obligatorna).²⁰ Pri tem se sklicuje na Toma Priestlyja (1993: 440–441), ki piše, da se pri parnih delih telesa (kot so ‘oči’ in ‘noge’) dvojina uporablja samo v primeru kvantifikatorjev ‘dva’ ali ‘oba’, sicer pa množina (npr. *noge me bolijo*). Corbett iz tega povzema, da dvojina v slovenščini ni obvezujoča, ne upošteva pa dejstva, da v slovenščini dvojina ni fakultativna, saj pri rabi dvojine nimamo možnosti izbire, temveč se ravnamo po pravilu. Dvojina je normirana v knjižnem jeziku in se uporablja tudi v veliki večini slovenskih narečij.

Kar se parnih samostalnikov tiče, so ti prešli v množino že v 16. stoletju. So neke vrste kolektivni samostalniki (t. i. pluralia tantum; gl. še Derganc 2003: 173) in predstavljajo izjemo pri rabi dvojine. Razlog je v redundanci (vsi namreč vemo, da ima človek dve roki, nogi itd.). Dvojninsko obliko imajo le v primeru poudarjanja (v zvezi z *dva/dve, oba/obe*), sicer je pri parnih samostalnikih dvojino nadomestila množina: npr. *imam močne roke* (mn.) in ne *imam močni roki* (dv.). (Več o tem v poglavju 2.3.1: Parni samostalniki v slovenščini.)

Da je raba dvojine v knjižnem jeziku predpisana v večjem obsegu, kot je živa v nekaterih narečjih, je dejstvo, ki ga je opazil že Lucien Tesnière v sklepu svoje monografije (1925a:

---

¹⁸ Razni tipi dvojine se začenjajo izgubljati šele približno po prvi četrtini 13. st. (Žolobov 1998: 17sl.).

¹⁹ O tem, kako se je v sln. dvojina odmaknila od psl. stanja, gl. še n. d.: 30, 34.

²⁰ Ravno nasprotno trdi Rado Lenček (1982: 196).

425). Tudi Aleksandar Belić (1932: 63) je ugotavljal, da je v primerjavi s knjižnim jezikom v slovenskih narečjih več izgubljanja dvojine. Franc Jakopin (1966: 100–101) je menil, da se je današnja raba dvojine v slovenskem knjižnem jeziku v glavnem izoblikovala v prvi polovici 19. stoletja na podlagi oživljanja oz. rekonstrukcije knjižnega jezika iz 16. stoletja.²¹ Stanje dvojine v knjižnem jeziku ni v skladu z razvojnimi procesom izgubljanja dvojninskih oblik v naših osrednjih narečjih, ki težijo k močnejšemu sovpadanju z množino, zlasti v odvisnih sklonih in v vseh oblikah ženskega spola, medtem ko oblike za srednji spol večinoma sovpadajo s tistimi za moški spol [npr. *dva okna* namesto *dve okni*].

1.5 Sorodstvene, tipološke in zemljepisne vzporednice med slovenščino in drugimi jeziki

Tu navedene ugotovitve so zgolj informativne narave in ne strogo znanstveno podkovanе; njihov namen je opozoriti na nekatere vzporednice v jezikih, ki se jih (še zlasti, če niso sorodni in so tudi zemljepisno oddaljeni) večinoma sploh ne zavedamo. Če skušamo poiskati lastnosti, ki slovensko ujemanje dvojninskih končnic povezujejo z drugimi jeziki, imamo več možnosti; vez med slovenščino in drugimi jeziki je lahko:

a) **sorodstvena**: npr. z lužiško srbščino, kjer je dvojina živa kategorija v knjižnem jeziku in večini narečij. Značilna dvojninska končnica je *-j*; npr. *gluž. dwaj dobray mužaj staj : dve dobrej žonje stej; Dwaj policistaj bžitaj [...]; Mojej staršej džēatej w Budyšinje* (Werner 1996: 26, 28). V narečjih so nekatere dvojninske oblike nadomeščene z množinskimi. Največja težnja po zamenjavi dvojninskih oblik z množinskimi se kaže pri parnih samostalnikih (npr. *roke, noge*), toda redkeje v dluž. (gl. Fasske 1975: 19–36). Le v gluž. narečjih na skrajnem severu dvojina ni več sistemska sestavina kategorije števila;²²

b) **tipološka**, pri kateri oddaljene jezike družijo podobnost oz. podobni pojavi med njimi, kot je npr. podobnost slovenščine z arabščino, ki pozna dvojino v vseh pregibnih besednih vrstah. Značilna dvojninska končnica je *-āni* (gl. še 8.9.2.1). Zanimivo je, da tudi v arabščini obstaja variiranje po spolu (npr. *jaktubāni* ‘onadva pišeta’ : *taktubāni* ‘onidve pišeta’) tako kot pri osebnih glagolskih končnicah v nekaterih slovenskih narečjih (gl. 8.3.1.3, 8.3.1.5 in 8.3.2.2);

c) **zemljepisna**, to so jezikovni vplivi sosednjih jezikov (t. i. jeziki v stiku): Čeprav slovensko-romansko-germansko-uralska soseščina dvojine ne pozna, lahko ujemanje končnic v dvojini primerjamo z italijanščino, za katero je značilno popolno in najizrazitejše glasovno ujemanje samostalnika in pridevnika, npr. it. *un albero verde* ‘zeleno drevo’ (I ed. m. sp.) : *gli alberi verdi* ‘zeleno drevesa’ (I mn. m. sp.) ali *la bella casa* ‘lepa hiša’ (I ed. ž. sp.) : *le belle case* ‘lepe hiše’ (I mn. ž. sp.). Tudi drugi romanski jeziki imajo ujemanje pridevnika in samostalnika po številu: furl. *un arbul vert* : *i arbui verts* ali *la biele cjase* : *lis bielis ciasis*; fra. *une arbre verte* : *des arbres vertes* ali *belle maison* : *belles maisons*; špa. (kastil.) *un arbol verde* : *unos arboles verdes* ali *casa hermosa* : *casas hermosas*; kat. *un arbre verd* : *uns arbres verds* ali *bella casa* : *belles cases* itd.²³

²¹ O tem je pisal tudi Rado Lenček (1982b: 186).

²² Povzeto po Stone (1993: 614).

²³ Podatke sta mi posredovali Danila Zuljan Kumar (januarja 2004) in Agata Šega (junija 2008).

Število se v slovenščini izraža predvsem s končnicami: *lepa knjiga* (I ed.), *lepi knjigi* (I dv.), *lepe knjige* (I mn.). Dvojina je (v primerjavi z ednino in množino) zaznamovana tudi oblikoslovno (s končnico *-a*). Morda je eden od vzrokov, da je slovenščina ohranila dvojino, ravno večji poudarek na glasovnem ujemanju; tega je podpiral stik z novim okoljem, ki je bilo pred prihodom Južnih Slovanov na ta prostor romanizirano. To ujemanje je v vzhodnoslovanskih jezikih mnogo manjše oz. je bolj oblikoslovno, npr. rus. *horošaja kniga* (I ed.), toda *horošej knigi* (R ed.), *horošej knige* (D ed.) itd. : *horošie knigi* (I mn.), manjše je tudi v zahodnoslovanskih jezikih (npr. češ. *dobrá kniha* (I ed.), *dobré knihy* (R ed.), *dobré knize* (D ed.); slš. *dobrá kniha* (I ed.), *dobrej knihy* (R ed.), *dobrej knihe* (D ed.) : *dobré knihy* (I mn.)) in v primerjavi s slovenščino manjše celo v ostalih južnoslovanskih jezikih (hr./sr. *dobra knjiga* (I ed.), toda *dobroj knjizi* (D ed.)).

Vsi germanski jeziki tega ujemanja ne poznajo: v angleščini ima pridevnik edninsko obliko tudi ob samostalnikih v množini (ang. *a green tree* : *green trees*),²⁴ enako v flamščini (flam. *een groene boom* : *groene bomen*),²⁵ medtem ko se v nemščini pridevnik pregiba (nem. *ein grüner Baum* : *grüne Bäume* oz. *der grüne Baum* : *die grünen Bäume*). Tudi madžarščina kot edini neindoevropski jezik v soseščini ne pozna ujemanja pridevnika in samostalnika; pridevniška oblika ostane nespremenjena (madž. *zölt fa* : *zölt fák*).

1.5.1 Razmerje slovenščine do sosednjih jezikov

Nemščina in italijanščina veljata v primerjavi s slovenščino za »glagolsko manj obrušena« jezika, nasprotno pa je slovenščina v primerjavi s sosednjima jezikoma »imensko manj obrušena« (Nartnik 1998/99: 77). To pomeni, da ima slovenščina pri samostalniških in pridevniških besedah kar šest sklonov; nemščina in italijanščina jih imata znatno manj, pač pa imata slednja jezika bolj raznoliko glagolsko spregatev.

---

²⁴ Nesklonljivost pridevnika v angleščini je opazil tudi Tesnière (1925a: 337): »V tako zelo razvitem jeziku, kot je npr. angleščina, kjer ne gre več za izgubljanje dvojine, je ravno pridevnik tisti, ki postaja nesklonljiv.«

²⁵ Pisni podatki Belgijke Ann Sylverans (24. 4. 2003).

2 DOSEDANJE RAZISKAVE SLOVENSKE DVOJINE

2.1 Dosedanje obravnave oblikoslovja v slovenskih narečjih

Pred Ramovšem se je s slovenskim narečnim oblikoslovjem ukvarjal že Karl Štrekelj v prvi sinhrono zasnovani oblikoslovni monografiji pregibnih besednih vrst *Die Morphologie des Görzer Mittelkarstdialectes* iz leta 1886/1887, ki se omejuje na en sam govor kraškega narečja. Sicer pa so bile vse dosedanje obravnave oblikoslovja bolj ali manj zgodovinsko-razvojno zasnovane. Prvo takšno diahrono delo je Oblakova *Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen* (1888–1892), v kateri je prikazana samostalniška sklanjatev v slovenskem jeziku v odnosu do stare cerkvene slovanščine in drugih slovanskih jezikov.

Večino njegovih razlag je kasneje sprejel tudi Fran Ramovš, ki se je prvi ukvarjal s slovenskim oblikoslovjem v vseh narečjih in vseh besednih vrstah v knjigi *Morfologija slovenskega jezika* (1952), ki predstavlja sintezo njegovega poznavanja slovenskega zgodovinskega oblikoslovja, vendar pa kljub bogatemu gradivu ne zajame vseh njegovih področij.²⁶ Je diahrono jezikoslovno delo, ki v teoretično-metodološkem pogledu ostaja tradicionalno (Kunzmann-Müller 1994: 189), zvesto graški šoli. Tudi Ramovš torej še ni poznal sistemskega pogleda na zgodovinski razvoj jezika; priznaval je le teoretično-metodološki okvir graške šole.

Slovenska narečja je Ramovš sintetično obdelal v knjigi *Dialekti* (1935). Posebej izdana *Dialektološka karta slovenskih narečij* (1931) razlikuje 7 narečnih skupin (podstav ali baz), znotraj teh pa 46 narečnih enot. Kasnejše narečne raziskave so Ramovševo razdelitev v glavnem potrdile, precej pa so spremenile meje posameznih narečij. (K temu so najbolj pripomogle raziskave Tineta Logarja in Jakoba Riglerja oz. načrtno zapisovanje gradiva za SLA.)

Njegov učenec Tine Logar v eni od svojih razprav ugotavlja (1959: 12), da je oblikoslovje v slovenskih narečjih veliko bolj enotno kot glasoslovje. Oblikoslovni pojavi so po njegovem mnenju mnogo bolj razširjeni, čeprav tu in tam naletimo tudi na kak oblikoslovni pojav z zelo omejenim obsegom. V *Slovenskih narečjih* piše (1975: 15), da se je v večini sln. narečij dvojina – zlasti v stranskih sklonih – pluralizirala, v manjšem delu južnih govorov (južna Istra, zahodni Kras, južna Bela krajina) pa se je že skoraj popolnoma izgubila. Logar domneva, da je to posledica vpliva srbohrvaščine.

²⁶ Ramovševa *Morfologija slovenskega jezika* so skripta, prirejena po njegovih predavanjih v letih 1947/48 in 1948/49, ki so jih pripravili njegovi študenti. Skripta je avtor pregledal in odobril 1. junija 1952, ko je bil že precej bolan (3 mesece in pol pred smrtjo). Tako to sicer še sedaj zelo dragoceno delo že zaradi narave same (predavanja!) ne dosega njegovih pravih avtorskih monografij in ne vsebuje vsega njegovega dejanskega vedenja (po Smole 2006: 131).

2.1.1 Dosedanje obravnave dvojine v slovenščini in drugih jezikih

2.1.1.1 Humboldtova razprava o dvojini

Wilhelm von Humboldt je v svojem objavljenem predavanju *Über den Dualis*, ki ga je imel 26. aprila 1827 na Berlinski akademiji, predstavil različne vidike nastajanja in delovanja dvojine. Naštel je tri jezikovna področja, ki poznajo dvojino; dvojina je po njegovem obstajala: 1. v semitskih jezikih (predvsem v arabščini), 2. v grščini, germanskih in slovanskih jezikih ter litovščini ter 3. na jezikovnem prostoru Filipinov. Opozoril je na razlike v rabi dvojine in ločil tri tipe jezikov: (1) raba dvojine je omejena na osebne zaimke, (2) dvojina se uporablja za označevanje parnosti, (3) dvojina se nahaja v vseh kategorijah.

2.1.1.2 Tesnièreov lingvistični atlas

Lingvistični atlas dvojine Francoza Luciena Tesnière iz leta 1925 (*Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*, 1925b) je prvo in hkrati najobsežnejše delo, posvečeno dvojini v slovenščini. Je tudi prva zemljepisna predstavitev tega jezikovnega pojava (in sploh slovenskega jezikovnega gradiva) in celo prvi slovanski lingvistični atlas,²⁷ ki predstavlja dopolnitev monografije Dvojinske oblike v slovenščini (*Les formes du duel en slovène*, 1925a) in sinhrono obravnava dvojino v slovenskih narečjih. Narečno gradivo je rezultat avtorjevih intenzivnih terenskih raziskav v letih 1921–1922²⁸ in analize zgodovinskih besedil (od knjižnega izročila reformacijske dobe dalje – od Trubarja pa vse do Župančiča); delo torej združuje metodo lingvistične geografije s študijem zgodovinskih virov.

K raziskovanju dvojine ga je spodbudil njegov učitelj Antoine Meillet. Glede na dejstvo, da je ta kategorija v sodobnih evropskih jezikih večinoma že izginila, si je Tesnière izbral slovenščino, ki dvojino še ohranja.²⁹ Na podlagi obsežnega gradiva je prišel do zanimivih ugotovitev glede postopnega izginevanja [slabljenja] dvojine na določenih zemljepisnih področjih. Skušal je določiti zaporedje izgubljanja dvojinskih oblik v slovenskih narečjih po posameznih slovničnih kategorijah.³⁰

2.1.1.2.1 Zgradba Tesnièreovega atlasa

Prvi del zavzema predstavitev atlasa: na tridesetih straneh so navedeni cilji potovanja, grafična metoda kartiranja, sestava vprašalnice in njena vsebina (od 425 vprašanj jih 200 obravnava dvojino, ostala pa glasoslovje, oblikoslovje in skladnjo),³¹ izbira mreže krajev,

---

²⁷ Za najstarejšo slovansko jezikovno karto pa velja ukrajinska karta »južnoruskih narečij in govorov« iz leta 1871 (Vendina 1994: 58).

²⁸ Na podlagi terenskega gradiva so bile zapisane in kartirane 104 raziskovalne točke (tj. 40 % mreže krajev); druge podatke je dobil iz že zapisanih besedil.

²⁹ V uvodnem delu monografije (1925a: VIII) piše, da dvojino poleg nekaj redkih govorcev litovščine uporabljajo še trije slovanski jeziki: slovenščina, dolnja lužiška srbsščina [gornje lužiške srbsščine ne omenja] in slovinsščina [ta je do danes že izumrla].

³⁰ Einar Haugen se spominja Jakobsonove anekdote o usodi Tesnièreove monografije *Les formes du duel en slovène*, ki je izšla 1925 v Parizu. Postala je namreč uspešnica potencialnih bralcev, ki so domnevali, da knjiga govori o dvobojevanju v Sloveniji [fra. *duel* = 'dvoboj'] (Corbett 2000: xviii).

³¹ Tesnière (1925b: 11–12).

izbira informatorjev,³² fonetična transkripcija, opisani so tudi morebitni vplivi šole, različne motnje oz. prekinitve, naštetih dodatni viri za raziskavo dvojine v slovenščini ter seznam krajev (279), podana navodila za branje kart, geografski pregled Slovenije ter klasifikacija slovenskih narečij.³³ Na koncu sledi še nekaj sociolingvističnih podatkov o preseljevanju ljudi, o tujejezičnih vplivih (nemških, italijanskih in štokavskih) ter sklep in zahvala.

Drugi del je atlas, ki ima na začetku po eno narečno in eno geografsko karto. Sledi 70 kart, od katerih vsaka predstavlja eno besedo ali besedno zvezo (večinoma v dvojini); urejene so po običajnem zaporedju besednih vrst: najprej samostalniki in zaimki (53 kart), nato pridevniki in števnik (11 kart) in nazadnje glagol (6 kart). Čisto na koncu so dodana še kratka pojasnila (t. i. legende) k posameznim kartam, ki bralca usmerjajo k ustreznim stranem monografije, npr. za karto št. 69 (*vêdve*) *píšeta*: »Glej *Dvojinske oblike v slovenščini*, str. 410, 413, 415 (trikrat), 418, 419, 421 in 422 (trikrat).«

2.1.1.2 Grafična podoba Tesnièreovih kart

Karte so kombinirane (izoglosno-napisne), odgovori so zapisani neposredno ob točkah krajev. Področja z drugačnimi oblikami se razlikujejo z različno črtkanimi ploskvami, med seboj ločenimi z odebeljenimi prekinjenimi izomorfami. Vlado Nartnik (1994: 193) piše, da »atlas kljub nekaterim nedorečenostim, ki jih avtor ob branju kart samokritično dopušča, dopolnjuje *Oblike dvojine v slovenščini* tako, da ostaja v marsičem važen ne le za slovensko dialektologijo, ampak tudi za presojo dvojinskih oblik v slovenskem knjižnem jeziku.«

2.1.1.3 Odnos med Tesnièreom in Ramovšem

Kljub dejstvu, da sta Tesnière in Ramovš pripadala istemu času, sta bila različnih, kar izključujočih se teoretičnih nazorov in pogledov na jezik: prvi je bil pristaš strukturalizma, drugi pa mladogramatičnega jezikoslovja. V tem času (tj. na začetku 20. st.) se je v Franciji že uveljavljal nov metodološki pristop k obravnavi jezikovnih dejstev: strukturalistično-sinhroni način zajetja in opisovanja jezikovnih prvin (t. i. lingvistična geografija).³⁴ Na podlagi raziskovalnih izkušenj na terenu se je pojavil dvom o »brezizjemnost[i] glasoslovnih zakonov«. ³⁵ V slovenskem jezikoslovju se je ta teoretični nazor začel uveljavljati šele v šestdesetih letih, ko so začele nastajati razne disertacije in magisteriji iz dialektologije, ki zajemajo tudi sinhrono sistemsko oblikoslovje.³⁶

Če pogledamo seznam literature na koncu Ramovševe *Morfologije*, vidimo, da Tesnièreovega atlasa in spremljajoče monografije o slovenski dvojini sploh ni omenil,³⁷ čeprav je delo nedvomno poznal. Navedel pa je Beličevo razpravo *O dvojini u slovenskim jezicima* (1932). Poleg tega je upošteval gradivo in spoznanja predhodnikov, kot so Oblak, Škrabec, Miklo-

³² Tu je Tesnière zelo podrobno predstavil izbor informatorjev; v glavnem so to mlajši izobraženci kmečkega porekla, raje moški kot ženske. Več o tem gl. v Kenda-Jež (2002a: 159 in 2002b: 47).

³³ Slovenska narečja je razdelil na 5 skupin: I. centralna (Kranjska in Savinjska dolina), II. Kras in Primorje, III. Koroška, IV. Rezija in V. Vzhodna Štajerska (s Prekmurjem).

³⁴ V letih 1902–1912 je nastajal prvi lingvistični atlas Francije *L'Atlas linguistique de la France* avtorja Julesa Gilliérona.

³⁵ To je bilo osnovno načelo mladogramatikov (Orožen 1994b: 172).

³⁶ Najnovejša dela: Weiss (1990), Smole (1994), Škofic (1996), Jakop (2001, 2004).

³⁷ Ali pa Tesnièreovega dela niso navedli avtorji skript.

šič, Nahtigal idr. Nasprotno pa se Tesnière v predgovoru svoje monografije (1925a: XIV) zahvaljuje Ramovšu za zapiske fakultetnih predavanj in posredovanje Trubarjevih besedil, ki jih ni uspel dobiti v Ljubljani,³⁸ ter pove, da so monografijo o dvojini pregledali A. Meillet, A. Mazon in A. Vaillant. Od slovenskih piscev in jezikoslovcev je Tesnière v monografiji upošteval Bohoriča, Hipolita, Kumerdeja, Kopitarja, Dajnka, Metelka, Murka, Vraza, Miklošiča, Svetca, Levstika, Oblaka, Škrabca, Štreklja, Janežiča in mnoge druge.

2.1.1.4 Beličeva razprava o dvojini

Če je Tesnière dvojino proučeval z oblikoslovnega vidika, se je Belić tega pojava lotil z vidika skladnje. Njegova razprava zajema splošna in razvojna vprašanja dvojine v slovanskih jezikih, ki so v celotni indoevropski jezikovni skupini dvojino ohranili v največji meri. V okviru teh obravnava tudi zgodovinski razvoj dvojine v slovenščini, pri čemer je na veliko uporabljal Tesnièrovo gradivo.³⁹

Monografijo začne z rabo dvojine v indoevropščini. Za prvotno priznava prosto ali svobodno dvojino, ki je označevala naravne pare, predmete oz. stvari iz dveh delov. V začetnem pomenu je eno(tno)st prevladala nad dvojnostjo,⁴⁰ zato je formula proste dvojine $1 \times (1/2 + 1/2)$ in ne 1×2 (1932: 4). Zapisal je (1932: 7), da dvojina ne pomeni dveh predmetov, temveč celoto iz dveh delov. Dvojina s števnikom *dva* ali zaimkom *oba* označuje dva poljubna predmeta, ki med seboj nista povezana; to dvojino je (1932: 5) označil s formulo $(1/2 + 1/2) \times 1$.

V psl. pride v primerjavi z ide. do izgube dvojine, vendar pa množinske oblike kot npr. **usta*, **p̄rsi*, **vorta* [‘vrata’] razlaga s formalno-semantičnimi modifikacijami leksema in ne z oslavitvijo dvojine (1932: 13–16). Primerjava mn. oblike **usta* z dv. **ustbne* kaže, da je bila dvojina v psl. povezana z označitvami natančno členjenih parnih predmetov. Proces izgube dvojine je potekal na različne načine in ne istočasno v posameznih podvrstah dvojine.

Dvojino je razdelil na različne tipe:

1. prosta ali svobodna (tudi naravna): predvsem samostalniki, ki pomenijo parne dele telesa oz. predmete, sestavljene iz dveh delov (npr. oči, roke);
2. vezana: zveza katerega koli števnega samostalnika s števnikom dva (npr. dva brata);
3. anaforična (znana): dvojina, ki se nanaša na že omenjeno ali splošno znano samostalniško skupino v dvojini (npr. Delavca sedita za mizo. Govorita ...);
4. sindetična: kongruentne [ujemalne] besede, ki se nanašajo na zvezo dveh samostalnikov, povezanih z veznikom in (npr. Oče in mati govorita).⁴¹

VII. del knjige (1932: 58–90) je posvečen dvojini v slovenskem jeziku. Belić poudarja pomembnost Tesnièrovega atlasa in monografije, katerih gradivo navaja in analizira. Ob navajanju primerov iz *Kurenta* (Ivan Cankar) in *Gadjega gnezda* (Vladimir Levstik) ugotavlja, da je namesto proste dvojine (*noge*, *oči*, *ustnice*, *kolena* itd.) vedno rabljena prava množina; dvojina se pojavlja ob *dva*, *oba* oz. kadar se ve, da govorimo o dveh predmetih [t. i. anaforična dvojina]. Našteje pet značilnosti dvojine v slovenskem knjižnem jeziku:

³⁸ Kot slavist in lektor francoskega jezika je Tesnière v Ljubljani služboval tri leta (1921–1924).

³⁹ Tesnièrovo gradivo je uporabil tudi v poglavjih o čakavskem in kajkavskem narečju.

⁴⁰ To pomeni, da ni šlo toliko za dve stvari, ampak bolj za dvodelnost ene same.

⁴¹ V stesl. so bile v rabi vse omenjene vrste dvojine.

- a) popolno nepoznavanje proste dvojine in njena zamenjava z množino;
  - b) širok razvoj vezane dvojine: pri m. in s. sp. na *-a*, pri ž. sp. na *-i* in v zvezi z njimi popoln razvoj glagolske dvojine – vsi samostalniki sovpadajo z oblikami na *-va*, *-ta*, *-ta*;
  - c) zelo razvita raba sindetične dvojine, ki je temelj slovenske knjižne dvojine;
  - č) zelo širok razvoj anaforične dvojine;
  - d) razvoj nove proste dvojine, določene ali znane, ki dobiva vse večje razsežnosti.
- Iz tega je razvidno veliko oživiljanje dvojine v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku; v njem se sicer zrcalijo vse psl. kategorije stare dvojine razen najpomembnejše in najbolj tipične. Razširjenost sln. dvojine Belić pojasnjuje z zavestno morfologizacijo dvojine tako v narečjih kot v knjižnem jeziku.

2.1.2 Povojne obravnave dvojine v slovanskih jezikih

Belićevo razdelitev dvojine na več tipov je povzel A. M. Iordanskij v svoji študiji o zgodovini dvojine v ruščini *Istorija dvojstvennogo čisla v ruskom jazyke* (1960), v kateri razpravlja o času in načinu izginjanja dvojine v vzhodni slovanščini, kasneje pa še Mike Unger (1998: 31–33) v magistrskem delu *Studien zum Dual [...]*. Ronald Löttsch je avtor monografije *Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion* (1965), ki govori o značilnih inovacijah v lužiškosrbski dvojniski fleksiji. V delu omenja tudi Tesnière (1965: 13) in navaja slovensko gradivo. Helmut Fasske je vodilni avtor lužiškosrbskega jezikovnega atlasa, katerega 15 zvezkov je nastalo v letih 1965–1996. Geolingvistični prikaz dvojine najdemo v zvezkih 11 in 12 (11. zv. prikazuje narečne razlike v samostalniški paradigmatici, 12. pa zajema pridevniško, zaimensko in glagolsko fleksijo).

2.1.3 Najnovejše obravnave dvojine v slovenščini in drugih jezikih

Z dvojino v slovenščini (zlasti o dvojniskih oblikah osebnih zaimkov) se danes ukvarja rusistka Aleksandra Derganc, ki je v zadnjih letih izdala mnogo člankov o dvojini (npr. 1994, 1996, 1998a, 2003), v katerih slovenščino primerja tudi z drugimi slovanskimi jeziki (predvsem ruščino in lužiško srbščino). Če je Belić npr. menil, da se je slovenska dvojina ohranila prav zaradi sindetične dvojine, Dergančeva to vlogo pripisuje zaimenskim oblikam za 1. in 2. osebo. Piše (Derganc 1996: 14), da je v razvoju slovenščine prišlo do težnje po izgubi dvojine, potem pa je z nekaterimi novotvorjenimi oblikami (predvsem osebnima zaimkoma *midva*, *vidva*) in z izenačevanjem osebnih [dvojniskih] glagolskih končnic na *-a* prišlo do krepkeje zaznamovanih dvojniskih oblik [nasproti ed. in mn.], ki predstavljajo trdno morfosintaktično ogrodje sodobne dvojine: to so zaimensko-glagolska paradigma in imenske oblike moškega spola (*dva brata*).

V zadnjem času se z dvojino ukvarja tudi Rus Oleg F. Žolobov, ki preučuje predvsem stesl. besedila vzhodnoslovanske redakcije. Opozarja, da ima dvojina dve jedri: nominativna podlaga dvojine so samostalniki, komunikativno-nominativna podlaga pa osebni zaimki 1. in 2. os.; raba dvojniskih oblik pri drugih besednih vrstah (neosebnih zaimkih, pridevnikih, deležnikih in glagolih) je ujemalna. V 1. poglavju svoje knjige o dvojini v slovanskih jezikih *Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals* (1998) govori o semantiki

in strukturi dvojine od psl. dalje in navaja tudi ugotovitve Belića, za katerega meni, da je najbolj temeljito obravnaval problem slovanske dvojine.

Angleški jezikoslovec Greville G. Corbett je avtor najnovejšega dela, posvečenega slovnični kategoriji števila – *Number* (2000). To je tipološka študija, sestavljena iz devetih poglavij, ki vsebujejo podatke za približno 250 jezikov po svetu (med njimi je tudi slovenščina). 1. poglavje začne z mislijo o podcenjevanju te slovnične kategorije (2000: 1): »Number is the most underestimated of the grammatical categories. It is deceptively simple, and is much more interesting and varied than most linguists realize.«⁴² Nadalje opozarja na nekatere najznačilnejše napačne domneve o slovničnem številu (npr. da je število samo nasprotje med ednino in množino, da je število imenska kategorija ipd.). V 2. poglavju nas seznanja z manj znanimi kategorijami (kot npr. paukal); kot primer najbolj kompleksnih sistemov podaja npr. oceanski jezik lihir (2000: 25), ki pozna ednino, dvojino, trojino, paukal in množino. V podpoglavju *Fakultativno število* omenja tudi slovensko dvojino (2000: 43–45, 48, 93–94); napačno sklepa, da je dvojina v slovenščini fakultativna (v primerjavi z obvezujočo dvojino v sanskrtu). Do te ugotovitve je prišel zaradi nezaznamovanih množinskih oblik za parne samostalnike (*oči, noge*)⁴³ oz. zaradi dvojskih v primeru poudarjenosti. V 3. in 4. poglavju ugotavlja, da število raje izražajo samostalniki, ki so višje na lestvici živosti (*the animacy hierarchy*): 1. os. > 2. os. > 3. os. > sorodnost > človeško > živo > neživo (2000: 57). V 5. in 6. poglavju govori o slovničnem izražanju kategorije števila, v 7. pa o njegovi razširjeni rabi. 8. poglavje je posvečeno glagolski dvojini, zadnje – 9. poglavje – pa različnim temam, ki so še ostale nedorečene: o diahroni rasti ali padcu sistema števil, o sovplivanju števila in drugih slovničnih kategorij (kot so spol, sklon, oseba) itd.

2.2 Izgubljanje in ohranjanje dvojine

Tako kot se živi jeziki spreminjajo, se tudi dvojina pojavlja in izginja; lahko prihaja do zmanjšanja in izgube ali pa do nastanka, obnove oz. ponovne rabe dvojine. Mnenja o obstoju, izginjaniu in obnavljanju dvojine v določenem jeziku ali narečju so zelo različna. Oleg F. Žolobov npr. zagovarja stališče (1998: 101), da dvojina ne izgine, dokler vsaj včasih v dvojskem kontekstu nastopajo zaznamovane dvojske oblike, ki se razlikujejo od nezaznamovanih množinskih.

Primer novega pojavljanja oz. nastajanja dvojine imamo npr. v bretonščini [jeziku v severozahodnem delu Francije].⁴⁴ Čeprav se je v keltskih jezikih dvojina v veliki meri izgubila, ima bretonščina novo, dokaj mlado dvojino. Brez dvoma izhaja iz števnik *daou* 'dva', vendar je prava dvojina; obvezna je za samostalnike, ki označujejo dele telesa ali oblačil, ki se pojavljajo v parih, in v primerih, kadar sta pomensko poudarjena dva referenta (Corbett 2000: 36).⁴⁵

---

⁴² Število je najbolj podcenjevana slovnična kategorija. Enostavna je le na videz in je mnogo bolj zanimiva in raznolika, kot se zaveda večina jezikoslovcev [prev. T. J.].

⁴³ V slovenščini se namreč lahko pri tipičnih parih (npr. za levi in desni istofunkcijski del telesa) namesto dvojskih oblik parnih samostalnikov rabijo množinske; prosta dvojina je nadomeščena z množinskimi oblikami.

⁴⁴ Keltski jezik v Bretanji (Francija) z okoli 500.000 govorcev.

⁴⁵ Več o tem v knjigi Donalda MacAulaya *The celtic languages*, Cambridge, 1992.

2.2.1 Izgubljanje in ohranjanje dvojine v slovenščini

Lucien Tesnière je v zaključku svoje monografije prikazal vzorec postopnega slabljenja in izginjanja dvojine glede na hierarhično razporeditev besednih vrst in pregibnih oblik. Po njegovem mnenju je slovenščina edini jezik, v katerem je mogoče spremljati izgubljanje dvojine,⁴⁶ to pa naj bi potekalo po etapah (1925a: 424):

– po sklonih: najprej se izgubi mestnik, sledijo mu roditeljski, dajalnik, orodnik, nazadnje pa imenovalnik oz. tožilnik;

– po spolih: dvojina najprej izgine v ženskem spolu, nato v srednjem in nazadnje v moškem spolu;

– po besednih vrstah: dvojina izgine najprej pri pridevnikih in nato pri kazalnih zaimkih [tj. ujemalnih besednih vrstah], kasneje pa pri samostalnikih, števnikih [*dva/dve*] in osebnih zaimkih.

Tesnière pa ni odkrival samo kronologije odmiranja dvojine v slovenskih narečjih, ampak tudi njeno obnavljanje; opazil je (1925a: 424–425), da ima glagol pri izgubljanju dvojine posebno mesto: videti je, da je bila v jeziku nekoč močna težnja po izgubi glagolske dvojine, da pa je jezik na neki točki ta razvoj zavestno ustavil in ga obrnil v nasprotno smer. Tako je glagolska dvojina danes ena boljše ohranjenih [vzdrževanih] oblikoslovnih kategorij. V sklepnem delu poglavja o zaimkih predpostavlja, da so se glagoli razvijali vzporedno z osebnimi zaimki (1925a: 316–317): tudi zaimki so nekoč hitro izgubljali dvojninske oblike, pozneje pa se je raba dvojine v tej besedni vrsti obnovila in utrdila.

Tine Logar (1974: 113) piše, da tako maskulinizacija in feminizacija srednjega spola kot tudi popolna ali delna izguba dvojine v nekaterih narečjih izvirajo iz obdobja okoli 17. stoletja. Tom Priestly (1993: 448) je naštel naslednje oblikoslovne kategorije, ki so doživele spremembe v [nekaterih] slovenskih narečjih: 1. delna (ponekod popolna) izguba srednjega spola, 2. delna izguba dvojine, 3. sinkretizem sklonskih oblik, zlasti pri odvisnih sklonih množine, 4. okrnitev namenilnika.

Domnevamo lahko, da v slovenščini ohranjanje dvojine ob ednini in množini podpira tridelnost, ki je značilna tudi za druge slovnične kategorije; npr.:

- a) 3 osebe,
- b) 3 števila,
- c) 3 spole,
- č) 3 stopnje pridevnika.

2.2.2 Vloga osebnih zaimkov pri ohranjanju dvojine

Ernst Cassirer (1985 [1923]: 173) ugotavlja, da se je slovnična kategorija dvojine ob osebnih zaimkih ohranila veliko dlje kot ob drugih besednih vrstah. Tudi Thomas Stolz (1988: 477–481) meni, da igrajo pri ohranjanju dvojine pomembno vlogo prav zaimki. Oleg F.

⁴⁶ Temu nasprotuje Belić (1932: 65), ki piše, da so se v slovenščini zaradi izgube proste dvojine njeni ostanki razporedili po različnih kategorijah, kar se je zgodilo že pred Trubarjem oz. v času med Brižinskimi spomeniki, ki imajo še pravilno prosto dvojino (npr. *pred bosima ozima*), in Trubarjem.

Žolobov (1998: 79) piše, da je trdnost dvojine povezana s povečanim komunikativnim pomenom zaimensko-glagolskih oblik za 1. in 2. osebo in da se je v laponščini, gotščini in stari poljščini dvojina najdlje ohranila v glagolskih oblikah za 1. in 2. os., ki odslikavajo osebne zaimke.

Aleksandra Derganc navaja (1999: 496), da glagoli ob opustitvi osebnih zaimkov pogosto prevzemajo vlogo izražanja osebe in tvorijo skupaj z osebnimi zaimki zaimensko-glagolski tip dvojine, zato predlaga, da bi bilo smiselno dvojinke zaimke za 1. in 2. os. v tipologiji dvojinških oblik izpostaviti kot poseben tip. Spet drugje poudarja (2001: 267): »Osebnih zaimki imajo v kontekstu dvojine poseben status, saj povedo, da gre za dva in ne za več udeležencev, in to je v človeški situaciji vsekakor posebno pomemben podatek«. *Midva* tako pomeni 'jaz in še nekdo', *vidva* pa 'ti in še nekdo' oz., kot piše Lenček (1982: 201), *midva* lahko razumemo kot 'jaz in ti', 'jaz in on' ali 'jaz in ona'.

2.3 Parnost

Dvojina je obstajala v večini jezikovnih skupin, kar kaže na parnost kot enega temeljnih arhetipov. Uporabljala se je za izražanje parnosti organov človeškega telesa, ki tvorijo neko celoto; v primeru kulta dvojčkov (Kastor in Poluks) in parnih božanstev (npr. Perun in Veles), kasneje svetih dvojic itd. Parnost najdemo tudi pri ozvezdijih živalskega kroga: *ribi*, *dvojčka* (v nasprotju z dvodelnostjo: *tehtnica*),⁴⁷ pri upoštevanju dveh načel (moškega in ženskega), dveh polov ipd. (gl. še pogl. 1.3 Pojmovanje dvojine in njen pomen v jeziku). Nekateri jezikoslovci – npr. Humboldt (1827), Belić (1932), Iordanskij (1960), Szemerényi (1960) – menijo, da ima dvojina svoj izvor prav v pomenu in jezikovnih sredstvih za označevanje parnosti. Nasprotnega mnenja sta bila Meillet in Cuny, ki sta trdila, da dvojina izvira iz zaznamovanja dveh poljubnih stvari (Iordanskij 1960: 5). Ernst Cassirer ugotavlja (1985 [1923]: 174–175), da raba dvojine za parne dele telesa z razvojem večine jezikov izginja s postopnim, progresivnim prehajanjem od posameznega in konkretnega števila do števila v nizu.

Mike Unger predvideva (1998: 35), da je dvojina nastala kot rezultat določene razvojne stopnje človekovega mišljenja, in sicer ob ustrezni ravni abstraktnosti. Če ta trditev drži, se zdi logično, da je nastanek dvojine povezan z označevanjem stvari v parih, kot so npr. parni organi. Poleg tega lahko nastanek dvojinških oblik izvira iz poimenovanja zbirnih pojmov za predmete, sestavljene iz dveh delov, kar naj bi bilo izhodišče za hipotezo o dvojinu kot posebni obliki ednine. Šele pozneje se je pomensko polje razširilo na pojmovanje dveh poljubnih predmetov.

Helmut Fasske (1975: 14) piše, da je raba dvojine v primeru parnih organov odveč, saj dvojnost jasno izpričuje sama zunajjezikovna stvarnost. Opazil je (Fasske 1968: 38sl., 1975: 20), da večina dluž. narečij spada v skupino z ohranjeno relevantno opozicijo dvojine: »V teh narečjih je raba množine za izražanje dvojine mogoča le pri naravnih parih (*wócy*, *wuśy*, [...]), zamenjava dvojine z množino pa je zelo redka.«⁴⁸ Po njegovem mnenju (Fasske 1968: 39) se je nadomeščanje dvojine z množino začelo v kontekstu pomena parnosti.

---

⁴⁷ Samostalnik *tehtnica* ima npr. v ruščini množinsko obliko *vesy*.

⁴⁸ O tem tudi Unger (1998: 36–37).

Nadaljevalo se je v položaju atributa [prilastka] in predikata [povedka] in nato v odvisnih sklonih samostalnika.

Aleksandra Derganc (1998a: 49) opaža, da je v slovenščini dvojina v mnogih narečjih ohranila relevantnost tako v predikatu kot atributu, pa tudi v imenovalniku in dajalniku ter orodniku samostalnikov in v zaimkih. Na to kažejo tudi ugotovitve Luciena Tesnière, ki v sklepnem delu svoje monografije (1925a: 424–425) ugotavlja, v kakšnem zaporedju izginja [slabi] dvojina v slovenskih narečjih po posameznih slovničnih kategorijah (gl. še pogl. 2.2.1 Izgubljanje in ohranjanje dvojine v slovenščini).

2.3.1 Parni samostalniki v slovenščini

Helmut Fasske trdi, da se je proces nadomeščanja dvojine z množino začel prav pri parnih samostalnikih (Fasske 1968: 39), kar velja za vse indoevropske jezike, ki so ohranili dvojino do danes (gornja in dolnja lužiška srbščina ter slovenščina). Razlog za pluralizacijo je verjetno nejezikovni: jasno je, da ima vsak zdrav človek po dva parna organa.

»V slovenščini se lahko [bolje: se praviloma] namesto dvojninske oblike samostalnika rabijo množinske, in sicer pri tipičnih parih, npr. za levi in desni istofunkcijski del telesa (*roke, noge, obrvi, oči* [...]), za dela oblačila ali naprave (*rokavi, hlačnice, nogavice* [...] *uhani*); enako je pri bioloških ali funkcijskih parih: *starši, dvojčki, lastovke – voli, konji, krave* [...]. Iz takih primerov sklepamo, da je množina nasproti dvojnini slovnično zaznamovana« (Toporišič 2000: 271).

V slovenščini je torej **prosta** dvojina nadomeščena z množinskimi oblikami (*noge me bolijo*), medtem ko se je **vezana** dvojina ohranila (*dva brata govorita*). Še vedno pa so (zlasti pri poudarjanju ali ekspresivnem izražanju) možne dvojninske oblike; npr. *imam samo dve roki*; *to podpišem z obema rokama* ‘s tem se v celoti strinjam’; *slep na obe očesi* ipd. **Sinde-tična** dvojina v slovenščini ni vedno jasno izražena; v vezalnih zvezah lahko nastopa glagol v drugem številu ali spolu, npr.: *Groza* (ž. sp.) *in strah* (s. sp.) *prevzame* (ed.) *vso vas. Nebo* (s. sp.) *in zemlja* (ž. sp.) *bosta prešla* (m. sp. dv.) itd.⁴⁹ V določenih primerih lahko torej namesto dvojine nastopi tudi ednina. Ednina se v redkih primerih rabi tudi namesto množine pri parnih delih telesa (zlasti nav. ekspr.), npr. *Tine ima zanesljivo roko*; *njegovo oko se je ustavilo na njej* (SSKJ).⁵⁰

V kontekstu pomena parnosti je torej dvojino zaradi zunajjezikovne danosti nadomestila množina.⁵¹ Dvojina je tako nujna le za naključne pare, medtem ko je stalni pari ne zahtevajo. Izginile so tudi mnoge dvojninske oblike odvisnih samostalniških in pridevniških sklonov: dvojninska rodilnik in mestnik imata množinski obliki. (Posebna oblika za rodilnik in mestnik dvojine je ohranjena le pri osebnih zaimkih; gl. še pogl. 5.2 Dvojninski osebni zaimki v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku). Belić meni (1932: 71), da dvojina, ki se oblikoslovno nikoli ne uporablja v R in M ter se v narečjih ne uporablja v D in O, ni skladenjska dvojina.

Dvojninska oblika (*dve*) *nogi* je proti množinski *noge* zaznamovana, zato se stalni pari nagi-

⁴⁹ Nartnik (1988: 375–376) po Slovenski slovnici iz leta 1947.

⁵⁰ Za gluž. gl. Fasske in Michalk (1981: 417).

⁵¹ Gl. še Belić (1932: 20) in Derganc (1998b: 46), za gluž. pa Fasske (1975: 14).

bajo k nezaznamovanosti, tj. k množini. Naključni par je bližje nedoločnosti kot stalni par. Toda tudi *pet*, *šest*, ... *nog* je zaznamovana oblika. To pomeni, da ni zaznamovana samo dvojina, ampak da je štetje na sploh zaznamovano nasproti goli množini: npr. *tri*, *štiri lipe* (I mn.), toda *pet lip* (R mn. = R dv.).

Med edninsko in množinsko obliko samostalnik *oko* (ed.) : *oči* (mn.) ali *uho* (ed.) : *ušesa* (mn.) obstaja besedno razlikovanje; prav tako med *oče in mati* : *starši*. Parnost se je vključila v skupna imena – to so neštevni samostalniki z zabrisanim številom elementov (dva, trije ali več), ki se nanašajo na več ljudi, stvari, predmetov. Tu imamo prenos iz slovnice v besedno kategorijo oz. besedno izražanje kot npr. *drevo* : *drevje*, *grozd* : *grozdje*, *list* : *listje* (primer slovnicega, oblikoslovnega izražanja bi bil *list* : *lista* : *listi*).⁵² Pri parnih samostalnikih bi bilo torej primerneje govoriti o drugačnem izražanju kot pa o izgubljanju dvojine. Oblika *oči* je izvorno dvojninska, *ušesa* (< *uši*) pa množinska. V Brižinskih spomenikih najdemo dva primera, ko samostalnik *oko* stoji v dvojini: *pred bosima ozima* (II. 27) ali *pred bosima osima* (II. 75,86) in *pred Tu(o)ima osima* (III. 55). Trubar je v Cerkovni ordnigi iz leta 1564 (po Logar 1996a: 356) za samostalnik *oko* uporabljal tako dvojninske kot množinske oblike, npr. *pred zloueskima ozhyma* (44 b) : *pred nashimi ozhvy* (167 b). Dalmatin je v prevodu Biblije (1584) uporabljal večinoma le množinske oblike, npr. *Njegove ozhvy fo kakòr Golobje ozhvy* (Dalmatin 1584: Vp 5,12); *Satu ima letu tebi kenimu snaminju biti na tvoji roki, inu k'špominu pred tvojemi ozhimi* (Dalmatin 1584: 2 Mz 13,9). Dvojninska oblika samostalnika *oko* se v Bibliji pojavi le dvakrat: *Inu letu ima tebi enu snaminje na tvoji roki biti, inu en špomin pred tvojma ozhima* (Dalmatin 1584: 2 Mz 13,16) in *Inu kadar je Krajl bil sagledal Eštero Krajlizo, na Dvorizhu stojezho, je ona miloft nashla pred njegovima ozhima* (Dalmatin 1584: Est 5,2). Do danes je dvojninsko obliko izpodrinila množinska (*očmi*).

Pri Dalmatinu najdemo dvojninsko obliko za *roke* in *noge* le ob števniku *dve*: *Tebi je bulšhe, de hrom ali kruleu grešh v'leben, kakòr de bi dvej roki ali dvej nogi imèl, inu bi vèrshen bil v'ta vezhni ogin* (Dalmatin 1584: Mt 18,8). Sicer uporablja le množinske oblike, npr.: *Njegove roke, fo kakòr slati pàrštani, polni Tirkifou* (Dalmatin 1584: Vp 5,14). *Inu kakòr je dolgu Moses fvoje roke k'višhu dèrshal, je Israel premagal: Kadar je on pak fvoje roke doli pustil, je Amalek premagal* (Dalmatin 1584: 2 Mz 17,11). *Iacob je pak fvoje noge vsdi-gnil, inu je šhàl v'to Deshelo* (Dalmatin 1584: 1 Mz 29,1). Prehod parnih samostalnikov v množinske se je torej zgodil že v 16. stoletju. Danes vsi parni samostalniki v slovenščini nastopajo v množini, v dvojini se uporabljajo le v zvezi z *dva/dve* in *oba/obe*, ko želimo to dvojnost poudariti (npr. *obe roki ima zlomljeni*).

Prosta dvojina označuje enotnost dveh delov, zato je bolj »enojnost« (unity) kot »dvojnost« (duality). Belić (1932: 20) piše, da so oči organ vida, sestavljen iz dveh delov. Samostalnik *oči* je nov pojem, ki ta organ zaznamuje (mn. oblika bi se glasila *oka). Zanimiv primer poimenovanja najdemo v madžarščini, kjer se za *oči* uporablja edninska oblika samostalnika *szem*,⁵³ za eno samo oko pa leksem *fělszem* 'pol očesa'. Leksem *fělszemű* 'enooki' je sestavljen iz besede *fěl* 'pol' in *szem* 'oko' (ed.); prim. še *fěl szemére vak* 'slep na eno oko'; *szeme* (ed.) *elött* 'pred očmi (mn.)', *szemét* (ed.) *forгатja* '(on) obrača oči (mn.)' ipd. Isto

⁵² Obraten primer je *brat* (ed.) : *bratje* (mn.) ali *človek* (ed.) : *ljudje* (mn.), kjer je prišlo do prenosa iz besedne v slovnice kategorijo – *grozdje je* : *bratje so*.

⁵³ Sicer je za množinske oblike v madžarščini značilen končaj *-k*, ki ga pritikajo tako samostalnikom kot glagolom in svojilnim zaimkom).

velja za samostalnik *uho*: *chak úgy félful hallottam* ‘poslušam samo z enim ušesom’; *fülig* (ed.) *adós* ‘zadolžen do ušes (mn.)’.⁵⁴ To poimenovanje potrjuje teorijo, da parni samostalniki, ki pomenijo dele telesa, predstavljajo en sam organ, sestavljen iz dveh delov. Zanimivo je, da ima Pleteršnikov slovar (2006 [1894–1895]: 268) namesto množinskega samostalnika *hlače* za iztočnico kar edninsko obliko »*hláča*, *ogr.*, *Dol.*, *Prim.*, *Ben.-C.*, *Drežnic-Erj.* (*Torb.*); Sveti Šent-Juri Potrka na duri, Ima eno hlačo zeleno, Eno rumeno.« Nekoč so bile namreč hlače sestavljene iz dveh hlačnic, ki si ju moral zvezati skupaj (od tod tudi izraz *par hlač*).

2.4 Ostanke dvojine

2.4.1 Ostanke dvojine v germanskih jezikih

Germanski jeziki nimajo dvojine, vendar tudi angleščina loči med *both* (*the two of us/them*) ‘oba/obe’ : *all three* ‘vsi trije/vse tri’ ali *three of them* ‘tri/trije od/izmed’. Poleg tega pozna še nekatere oblike z dvojinjskim pomenom (tj. oblike, ki izražajo dvojino) kot *couple*, *pair*, *twin*, *duo*, *duet*, *both*, *either* itd.⁵⁵ Nemščina razlikuje med *beide* ali *alle beide* ‘oba/obe’ : *wir zwei* ‘mi/me + dva/dve’; *wir drei* ‘mi/me + trije/tri’; *wir alle* ‘mi/me + vsi/vse’. V islandščini (Corbett 2000: 269) so npr. nekdanje množinske zaimke nadomestili stari dvojinjski; podoben pojav (da dvojinjske končnice nastopajo v vlogi množinskih) zasledimo tudi v kašubščini (Stone 1993b: 775–776; gl. še 2.4.4.2).

2.4.2 Ostanke dvojine v romanskih jezikih

Oblikoslovni ostanek dvojine v lat. je *duo* ‘dva’, *ambo* ‘oba’ (Simeon 1969: 275). V večini sodobnih romanskih jezikov zaimke *oba* pozna tudi razlikovanje po spolu, ki izvira že iz ide. (**d(u)uō* : **d(u)uai*), npr. v it. *tutti/tutte e due* ‘oba/obe’ poleg posebne oblike za ž. sp. *ambidue* ‘obe’, furl. *ducj/dutis dos* ‘oba/obe’; špa. (kast.) *ambos* ‘oba’, *ambas* ‘obe’; tudi *los dos*, *ambos a dos* ‘obadva’, kat. knj. *ambós* ‘oba’, *ambdues* ‘obe’, bolj običajno pa se ‘oba’ izraža z *dos/totes dues* ali z *els dos/les dues*, kot tudi v fra. *tous les doux* ‘vsi + dva’.

2.4.3 Ostanke dvojine v baltskih jezikih

Razlikovanje po spolu obstaja tudi v baltskih jezikih, npr. lit. *dù* ‘dva’, *dvi* ‘dve’ in *abùdu* ‘oba’, *abidvi* ‘obe’. V litovskem jeziku (Žolobov 1998: 79) sta se prvotni obliki os. zaimka za 1. os. dv. glasili *vè-du*, *vè-dvi*, iz katerih sta se nato razvili *mùdu*, *mùdvi*. Morfem *mù-* je bil dodan k osnovi odvisnih sklonov os. zaimka za 1. os. množine, v 2. os. dv. in mn. pa je bil prisoten že od začetka. Zaimke za 2. os. dv. se glasi *judu* ‘vidva’.

⁵⁴ Podatki iz madžarsko-poljskega slovarja (Reychman 1980: 361, 402, 1008).

⁵⁵ Več o tem gl. Sicherl (1995: 143–161).

2.4.4 Ostanke dvojine v slovanskih jezikih

Od treh psl. števil se je dvojina izkazala za najmanj stabilno. Kot slovnična kategorija je »preživela« le v slovenščini in lužiški srbščini. V vseh drugih slovanskih jezikih je dvojina kot kategorija števila izginila oz. je na njeno mesto stopila množina, vendar so njeni ostanki ponekod še vidni.

Najbolj značilne so zveze s števnikih 'dva' ('oba'), 'tri' ali 'štiri'.⁵⁶ V ruščini npr. tem števnikom nujno sledi samostalnik m./s. sp. v R ed., ki je v bistvu ostanek dvojine. Ob števnikih od 5 dalje ti samostalniki stojijo v I mn. Primer: *dva, try, četyre stola : pjat' stolov*. Tudi v južnoslovanskih jezikih (razen mak.) je ob teh števnikih (in števnikih, ki se končujejo na 2 do 4) samostalnik m. sp. v R ed., npr. hr./sr. *dva, tri, četiri dobr-a čov(j)ek-a : pet ljudi; dva, tri, četiri stola : pet stolova; dva, tri, četiri lonca : pet lonaca; pre dva, tri, četiri meseca : pre pet, šest ... meseci*. Enako velja za del. -l: *dva čov(j)eka su išla : ljudi su išli*. Pri pridevniku imamo dvojnice: *ova dva čov(j)eka su dobra/dobri*. To je neke vrste paukal (kot ostanek dvojine): razlikovanje med malo (2 do 4) in veliko množino (5 in več). Značilen je le za samostalnike, glagol je vedno v množini, npr. *dva čov(j)eka rade : ljudi rade*.⁵⁷

2.4.4.1 Ostanke dvojine v vzhodnoslovanskih jezikih

Nekdaj je bilo v ruščini poleg ednine in množine mogoče izraziti še dvojino (pri imenih dveh predmetov, zlasti parnih: *dvě rybě, dvě rucě* ipd.). Dandanes se v ruščini parnost bodisi sploh ne izraža (vključena je v pomen množine: *ryby, ruki*) bodisi se podaja slovarko: *dve ryby, obe ruki* ipd. Po drugi strani pa lahko določen slovnični pomen s postopno izgubo obveznosti in zoženjem rabe preide v slovarskega.⁵⁸ Mike Unger piše (1998: 79–80), da se ostanki dvojninskega oblikoslovja kažejo v I mn. samostalnikov m. sp., ki se končujejo na -a (-ja) in označujejo parne predmete (npr. *rukavá, rogá*) in v I mn. samostalnikov srednjega spola, ki označujejo parne predmete (npr. *óko : óči, úxo : úši*) ter obliki *oba, dva*.

V beloruščini (Mayo 1993: 900, 911) so ostanki dvojine izpričani le pri števnikih *dva/dzve* in oblikah *abodva/abedzve* ter pri nepravilnih množinskih oblikah: *vočy (< voka), vušy (< vuha)*. Tudi v ukrajinščini (Shevelov 1993: 956, 959) se ostanki dvojninskega oblikoslovja kažejo v I mn. samostalnikov, ki označujejo parne predmete (npr. *óči, vúši*), najpomembnejša in najtrdnjša sled dvojine pa se kaže v tem, da ob števnikih 2–4 samostalnikov, ki imajo sicer v mn. naglas na zadnjem zlogu (*bratý, žinky*), pride do spremembe naglasnega mesta (*dva bráty, dvi žinky*).

2.4.4.2 Ostanke dvojine v zahodnoslovanskih jezikih

V češčini (Short 1993a: 465, 467) so ostanki starega troštevlnega sistema vidni pri samostalnikih, ki označujejo [parne] dele telesa, ter besedicah *dva* in *oba*, vendar jih imajo za nepravilno množino. Samostalnik *oko* ima tako oblike: *óči* (I mn.), *očí* (R mn.), *očima* (O mn.), samostalnik *ucho* pa *uši* (I mn.), *uší* (R mn.), *ušima* (O mn.). Samostalnik *ruka* ima v mn. obliko *ruce* [izvorno dvojninska oblika], medtem ko ima samostalnik *noha* pravilno mn.

⁵⁶ Gl. še Corbett (2000: 269–270).

⁵⁷ O tem Bojan Belić na <http://www.unc.edu/bss13/abstracts/?belic> (11. 8. 2002).

⁵⁸ Mečkovskaja idr. (1983: 236).

obliko *nohy*;⁵⁹ tudi O mn. ima dvojinke končnice: *rukama* in *nohama*. Tudi v slovaščini (Short 1993b: 465) obstajajo osamljeni sledovi dvojine v oblikah števnikov *dva* in *oba*.

V poljščini (Rothstein 1993: 696) je stara dvojina ohranjena v samostalnikih kot *reka* 'roka', *ucho*, *oko*, *dwa*. Nekaj narečij je ohranilo dvojinke oblike z dvojskim pomenom (predvsem v spregatvi); veliko pogostejši so ostanki dvojskih končnic z množinskim pomenom. Samostalnika *oko* in *ucho* (Rothstein 1993: 699) sta ohranila dvojski debli in nekaj dvojskih končnic v množinski paradigmi: *oczy*, *uszy* (I/T), *oczu*, *uszu* (R), *oczyrna*, *uszurna* (O). Dvojske oblike se lahko ohranjajo tudi v pregovorih, npr. »*mańdrej gńowie dońć dwie sńowie*«. ⁶⁰

Ostanki dvojine so bolj kot v poljščini vidni v kašubščini (Stone 1993b: 768); v petdesetih letih so v nekaterih severnih kašubskih narečjih določeni zaimki za 1. os. še imeli vlogo dvojine. V začetku 20. stoletja je bila dvojina živa kategorija v slovinščini in narečjih vzhodno od nje. V polabščini (Polański 1993: 807), ki je imela vsa tri števila, se je dvojina uporabljala za parne predmete, vendar je bila ohranjena le v I/T in D/O (npr. *roce*, *nũze*, *vausai* 'ušesa', *vicai* 'oči', *sã vacaimã* 'z očmi'). Tako kot v lužiški srbsščini [in v sln.] je R dv. nadomeščen z R mn.: *ãi dãvix grauk* 'pri dveh hruškah'.

V kašub. se je stara dvojska paradigma v celoti ohranila le v sklanjatvi os. zaimkov. Primer za zaimke 1. os. (po Stone 1993b: 773):

	Ednina	Dvojina	Množina
I	jõ	ma	mě
R	mnie, mie	naju	nas, nõs
D	mnie, mie	nama	nóm
T	mnie, mie, mię	naju	nas, nõs
M	o mnie, mie	o naju	o nas, nõs
O	mna	nama	nami

2.4.4.3 Ostanki dvojine v južnoslovanskih jezikih

V hr./sr. (Unger 1998: 80–81) so stare dvojske končnice danes ohranjene v vlogi množinskih, npr. stari R/M dv. v vlogi R mn. (*nõgu*, *rũku*, ...). Dvojsko obliko imata tudi oba *i*-jevska samostalnika v I (*õci*, *ũši*),⁶¹ R (*õcijũ*, *ũšijũ*) in D/M/O (*õcima*, *ũšima*) ter obliki *dvã* in *õba*. Ob števniki od 2 do 4 stoji samostalnik v R ed.: *dva*, *tri*, *õetiri oka* (v ljudskih pesmih najdemo še oblike kot *dvije õci*). Vesna Zečević (2000: 60) piše, da se v večini štokavskih govorov pojavljajo dvojske oblike v konstrukcijah s števniki 2, 3, 4: *dvã võla*, *trĩ sĩna*, *õẽtri stõlca*.

V makedonščini (Corbett 2000: 216) je stanje drugačno kot v drugih južnoslovanskih jezikih: množino uporabljajo za vse števnike nad 2 (kot npr. v angleščini), npr. mak. *dva*, *tri*, *pet*, *sto grada* : *gradovi*. Podobno je v bolgarščini: *dva*, *tri stola* : *mnoho stolove*.

⁵⁹ Morda je vzrok za dvojsko obliko *ruce* dejstvo, da imajo roke le ljudje, noge pa imajo tudi živali (navadno več kot dve), zato ima oblika *nohy* pravilno množinsko obliko.

⁶⁰ Podatek iz poljskega etimološkega slovarja (Brückner 1970: 105).

⁶¹ Drugotni *o*-jevski obliki *oka* in *uha* se uporabljata samo, kadar ne gre za označevanje delov telesa.

3 NAREČNO GRADIVO ZA DVOJINO

Obravnava temelji na gradivu za *Slovenski lingvistični atlas (SLA)*,⁶² dopolnjenem s podatki iz sodobnejših dialektoloških razprav in terenskih raziskav.

3.1 Slovenski lingvistični atlas (SLA)

Ideja in zasnova vseslovenskega jezikovnega atlasa z delovnim naslovom *Slovenski lingvistični atlas* (dalje SLA) sta že precej stari (segata v obdobje med obema svetovnjima vojnama),⁶³ vendar do njegovega nastanka še ni prišlo.⁶⁴ Po gradivu za SLA so že bile objavljene posamezne glasoslovne, besedne in oblikoslovne karte, slovenska narečja pa so predstavljena tudi v zvezkih *Slovanskega* in *Evropskega lingvističnega atlasa (OLA in ALE)*: v prvem s 25, v drugem s 7 raziskovalnimi točkami. Kot uvodni zvezek SLA lahko štejemo *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*, delo Francke Benedik. V naslednjih letih načrtujemo izid prvega – leksikalnega, za njim pa še vseh drugih zvezkov SLA. Leta 2004 sta bila zasnovana celovita znakovna nabora za (fonetični) zapis glasovja in kartografskih simbolov (t. i. ZRCola in SIMBola), računalniški vnos gradiva in skeniranje zvezkoteke in listkoteke pa omogočata lažje in hitrejšo računalniško kartiranje.

3.1.1 Mreža točk

Danes je zbirka narečnega gradiva za SLA kolikor toliko popolna. Zapisanih je dobrih 90 odstotkov raziskovalnih točk (od skupno 406). Gradivo se hrani v obliki zvezkoteke (390 zvezkov), urejene po zapovrstnih številkah krajev iz mreže raziskovalnih točk, in listkovne kartoteke (pribl. 880.000 listkov), urejene po številkah vprašanj, posamezna vprašanja pa po zaporedju krajev; nekaj pa je tudi zvočnih zapisov (t. i. fonoteka). Raziskovalne točke pokrivajo območje Republike Slovenije (razen nekdanjega nemškega jezikovnega otoka v širši okolici Kočevja) ter slovensko etnično ozemlje v Italiji (28 točk), Avstriji (38 točk) in

---

⁶² Gradivo hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.

⁶³ Osnovni načrt zanj je leta 1934 napravil Fran Ramovš, terensko zbiranje gradiva poteka od leta 1946, vprašalnico pa je leta 1961 popravil in dopolnil Jakob Rigler.

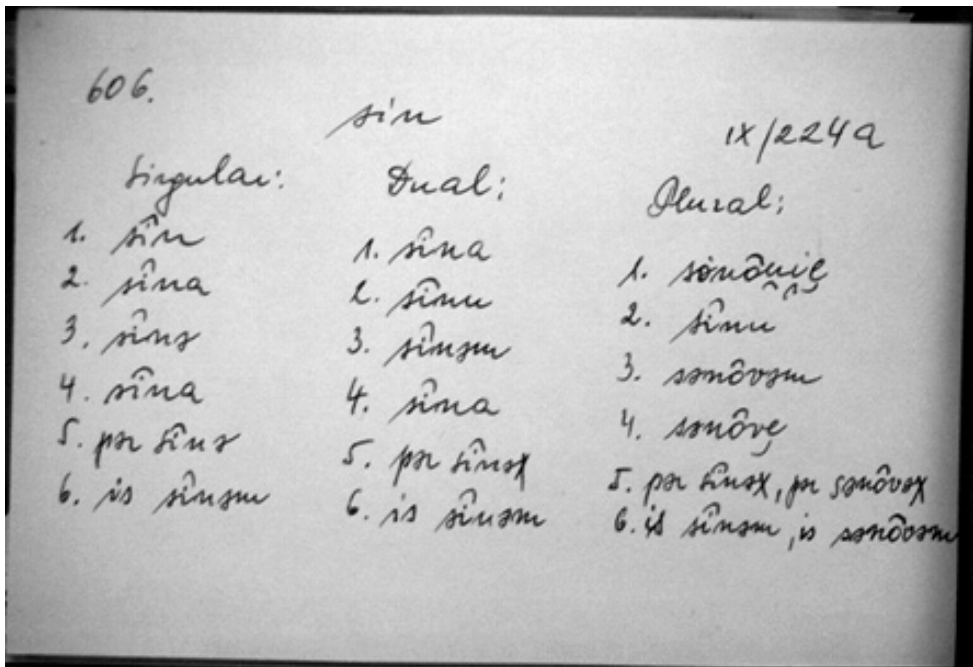
⁶⁴ Med objektivne vzroke za to lahko štejemo močno razčlenjenost slovenskih narečij, zapleteno fonetično in fonološko problematiko ter pomanjkanje ustreznih kadrov. Opis poteka dela za SLA, vprašalnica, mreža krajev, seznam dodatnih zapisov zunaj mreže, seznam zapisovalcev, popis urejenosti gradiva ter komentarji k temu so leta 1999 izšli v *Vodniku po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)* (Benedik 1999).

na Madžarskem (2 točki), šele v zadnjem času pa potekajo raziskave morebitnih dodatnih točk na Hrvaškem (407–).

3.1.2 Vprašalnica za SLA⁶⁵

Vprašalnica vsebuje 870 oštevilčenih vprašanj in je dvodelna: prvi del vsebuje predvsem leksična vprašanja, urejena po tematskih sklopih (npr. I Telo, II Obleka, III Hiša itd.), drugi del pa sestavljajo t. i. gramatična vprašanja, ki se nanašajo predvsem na glasoslovje in naglas ter oblikoslovje. Ker so že v prvem delu zajete tudi nekatere fleksijske oblike posameznih leksemov, ki tako v prvem kot drugem delu niso posebej oštevilčene, lahko po vprašalnici dejansko zberemo okrog 2000 besed in oblik.

Kljub temu da vprašalnica zahteva natančne odgovore, vsi zbiralci niso zapisali enakih oz. vseh oblik. Na sploh vprašalnica več pozornosti posveča glasoslovju, tako da je oblikoslovno gradivo v primerjavi z glasoslovnim veliko bolj nepopolno in zato tudi manj uporabno. Sklanjatveni ali spregatveni vzorci pregibnih vrst so velikokrat pomanjkljivi (nezapisane pregibne oblike: odsotnost odvisnih samostalniških in pridevniških sklonov, izpuščanje nekaterih glagolskih oblik ipd.);⁶⁶ večina zapisov je le v ednini.

Primer listka s popolno paradigmo

⁶⁵ Za podrobnejše podatke gl. Benedik (1999: 15–17).

⁶⁶ Poleg slovenskih jezikoslovcov so narečno gradivo zbirali tudi študenti slavistike, katerim vprašalnica včasih ni bila dovolj jasna in je bila zanje mestoma celo prezahtevna, vendar njihova diplomska dela predstavljajo skoraj polovico gradivske zbirke.

3.1.3 Informanti

Po podatkih Karmen Kenda-Jež (2002a: 154) več kot četrtnina gradiva za SLA sploh ne vsebuje nobenih podatkov o informantih; ima jih le 68 % vseh zapisov. Druga težava je ta, da so bili pri poznejšem zapisu istega kraja anketirani starejši ali enako stari informanti, čeprav je med zapisoma preteklo vsaj dvajset let (npr. točke 50, 71, 97, 148, 155, 206, 208), zato teh zapisov ni mogoče interpretirati in kartirati kot diahrone pojave.

3.1.4 Pomanjkljivosti gradiva

Ker je oblikoslovno gradivo pomanjkljivo, je bilo treba predelati dobršen del vprašalnice, da bi dobili čim bolj popoln prikaz stanja dvojine po posameznih besednih vrstah in njihovih oblikah.

Izbrano gradivo kljub pomanjkljivostim in neenotnosti prinaša temeljne podatke o razširjenosti te oblikoslovne kategorije v slovenskih narečjih. Največja slabost gradiva je njegova nehomogenost, zaradi dolgotrajnosti zbiranja gradiva (od leta 1946 do danes), različne usposobljenosti zapisovalcev in zmožnosti informatorjev ter spreminjajoče se transkripcije.

Do nepopolnih zapisov je prišlo tudi zato, ker so se zapisovalci osredotočili na glasoslovne narečne sisteme, druge jezikovne ravnine pa so zanemarjali. Po vprašalnici za SLA bi morali popisati dvojninske oblike pri 44 vprašanjih (23 v leksikalnem in 21 v gramatičnem delu), vendar se je po natančnejšem pregledovanju gradivo izkazalo za zelo pomanjkljivo. Zaradi premajhne zastopanosti dvojninskih oblik so bili za geolingvistični prikaz po posameznih besednih vrstah izbrani tisti odgovori, ki so imeli zapisanih največ (kolikor toliko) popolnih paradigem. Upoštevano pa ni le gradivo iz gramatičnega dela, ki obsega 170 vprašanj za glasoslovje in naglas ter oblikoslovje, ampak tudi obsežnejši leksikalni del vprašalnice, kadar (npr. vprašanja št. 25, 145 ali 606) vsebuje tudi pregibne oblike leksemov.

3.1.5 Navajanje gradiva

Odgovori so zapisani v fonetični transkripciji. Precej točk je bilo popisanih večkrat,⁶⁷ zato lahko imamo za en govor več različnih zapisov iste besede oz. oblike. Vzrok za to sta lahko tako sprememba načina zapisovanja (drugačna transkripcija)⁶⁸ kot dejanske razlike – prava glasovna ali oblikovna dvojica tudi pri enem samem zapisovalcu. Seveda so v govorih mogoče sinhrono različice, lahko pa so tudi posledica (pre)dolgega, več kot petdesetletnega obdobja zbiranja podatkov.⁶⁹ Da bi omogočili čim večjo primerljivost gradiva, so bili zaradi poenotenja starejši zapisi (v t. i. Ramovševi transkripciji se je gradivo zapisovalo približno

---

⁶⁷ Npr. točke 43, 50, 59, 71, 97 itd.

⁶⁸ Glede načina zapisovanja slovenskih narečnih glasov obstajajo med zapisovalci precejšnje razlike. Največja neskladja opazimo zlasti pri zapisu fonemov /v/, /j/ in diftongih.

⁶⁹ Najstarejši zapis je iz leta 1946, najnovejši pa iz leta 2008, saj se gradivo za SLA še vedno zbira. Zapisi od leta 1946 do 1958 so skoraj v celoti rezultat terenskega dela Tineta Logarja (večinoma točke rovtarske, gorenjske in dolenske narečne skupine); pozneje so gradivo pretežno zbirali študenti ljubljanske slavistike.

do srede sedemdesetih let) transliterirani v sedanjo nacionalno transkripcijo (t. i. transkripcijo OLA).⁷⁰ To je dokaj zamudno delo, vendar smiselno, saj je tako že na prvi pogled razvidno, katere točke imajo tonemska in/ali kolikostna nasprotja in katere ne.⁷¹

3.2 Priprava gradiva za kartiranje

Pri kartiranju oblikoslovnih značilnosti je treba poiskati pravo mero abstrakcije, saj se globinsko enaka končnica lahko odraža v različnih fonetičnih podobah. Končnicam, ki se med seboj razlikujejo le zaradi fonetičnega razvoja, je bila pripisana njihova izhodiščna podoba, ki je enaka ali zelo blizu knjižni – opravljena je bila torej neke vrste morfonološka analiza.⁷² Pri tem so bili upoštevani glasoslovni zakoni posameznega govora (kot so akanje, delna ali popolna redukcija nenaglašanih končnic, diftongizacija dolgih končnic, preglas za palatalnimi soglasniki itd.), naglašenost ter kolikost samoglasnikov v morfemih. Tako se izognemo kartiranju vseh možnih glasovnih različic iste končnice ter dosežemo jasen in pregleden prikaz ciljnih oblikoslovnih razlik. Ločiti glasoslovne lastnosti od oblikoslovnih pa ni vedno enostavno, saj ima lahko isti fonem različen izvor in zato so mogoče tudi izvorno različne končnice. Tak primer je npr. glagolska oblika *delata*, pri kateri je izglasni *-a* lahko dvojinska končnica (npr. v severnopohorsko-remšniškem narečju, SLA 54 – *'di:elata*), v nekaterih narečjih (kot npr. briško, SLA 86 – *'di:elqta*) pa je izglasni *-a* zgolj rezultat glasoslovnega razvoja, oblika pa je množinska. Tudi oblika *'de:lama* v tolminskem narečju (SLA 150) ni dvojinska oblika s končnico *-ma*, ki je značilna zlasti za štajersko narečno skupino, temveč množinska s ponaglasnim akanjem.⁷³

Kartirani so odgovori na vprašanja št. 849, 853 (dvojinske oblike glagolov), 145, 606 in 607 ((dvojinske) oblike samostalnikov), 577, 715, 834 (dvojinske oblike pridevnikov), 827 (dvojinske oblike osebnih zaimkov) ter 648 (števniki *dva*). Pri analizi je v komentarjih upoštevano še gradivo iz vprašanj št. 846, 847, 850 (dvojinske oblike glagolov), 25, 56, 327, 620, 646, 740, 741 ter 810b, 813, 814 ((dvojinske) oblike samostalnikov) in 828 (dvojinske oblike osebnih zaimkov).

3.2.1 Metoda kartiranja

Karte so znakovne,⁷⁴ različni morfemi so torej predstavljeni z različnimi oblikami znakov

⁷⁰ Gl. še Kenda-Jež (1996: VII–XV) in Benedik (1999: 20–22).

⁷¹ Tonemski naglas imajo: vzhodni del koroške, severni del primorske in del rovtarske narečne skupine, deloma poljansko narečje (ki je razvilo nova tonemska nasprotja) ter skoraj celotna gorénjska in dolénjska narečna skupina.

⁷² Morfonološka analiza je postopek določanja strukturno izhodiščnih oblik posameznih leksemov pri izdelavi leksično-besedotvornih kart za Slovanski lingvistični atlas (OLA), ki omogoča prikaz leksičnih in besedotvornih lastnosti brez obremenitve z njihovimi veliko bolj pisanimi fonetičnimi uresničitvami.

⁷³ Pri reševanju tovrstnih vprašanj se zavemo pomembnosti in potrebnosti fonoloških opisov posameznih govorov, katerih število se iz leta v leto veča.

⁷⁴ Napisni sta le dve karti.

(geometrijskih likov) z različnimi zapolnitvami. S križcem (×) levo od številke kraja je označeno gradivo iz drugih virov (ne iz SLA). Številke krajev, za katere še vedno ni zapisa, so podčrtane (npr. 324), manjkajoči (ali neustrezni) odgovori sicer zapisanih točk pa so označeni s poševnico (/). V desnem kotu spodaj je legenda, ki prikazuje pomen in hierarhijo znakov na karti (gl. še pogl. 1). Vsaki karti pripada komentar, ki vsebuje pojasnilo o načinu kartiranja, opis karte in analizo gradiva. Obravnava vse zbrane različice kartiranih oblik, ugotavlja postopno pluralizacijo glede na besedne vrste in njihove oblike do popolne izgube dvojine.

3.3 Komentarji

Komentarji obravnavajo dvojsinske oblike po posameznih besednih vrstah in njihovih oblikah, in sicer po zaporedju: samostalnik, osebni zaimек, pridevnik, števnik in glagol. Vsak komentar se začne s kratko zgodovinsko predstavitevjo oblik (od stesl. do 16. st. in dalje), sledijo oblike v sodobnem knjižnem jeziku in nenazadnje podrobno opisane narečne oblike, vse različice in njihova zemljepisna razporeditev (kje oz. v katerih narečjih se določena oblika nahaja). Zaporedje navajanja oblik je odvisno od stopnje ohranjenosti dvojine (od popolne ohranjenosti do postopnega opuščanja).

Primer podajanja narečnega gradiva:

- **korosko**: ziljsko (2 – *brá:tra*, *brá:trama*), (V) rožansko (11 – *brá:ta*, *brá:tama*), (J) podjunsko (40 – *b'ra:ta*, *b'ra:toma*), mežiško (42 – *b'rata*, *b'ratama*), severnopohorsko-remšniško (55 – *b'râ:ta*, *b'râ:toma*)
- **primorsko**: (V) obsoško (67 – *brá:tra*, *brá:trema*), (SZ) istrsko (130 – *b'ra:ta*, *b'ra:tama*)
- **rovtarsko**: dve točki cerkljanskega narečja (164 – *b'ra:ta*, *b'ra:tama*), (S) horjulsko (176 – *brá:ta*, *brá:toma*), (J) poljansko (178 – *brâ:ta*, *brâ:tama*)
- **dolenjsko**: (Z) dolenjsko (237 – *brá:ta*, *brá:tama*, 239 – *brâ:ta*, *brâ:tama*)
- **štajersko** (V): južnopohorsko (357 – *b'rȳ:ta*, *b'rȳ:tuma*), (C) kozjansko-bizeljsko (345 – *b'ra:ta*, *b'ra:toma*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (367 – *b'râta*, *b'râtoma*), prleško (372 – *b'rata*, *b'ratoma*), haloško (386 – *b'râ:ta*, *b'râ:toma*), prekmursko (393 – *b'râta*, *b'râtuma*)

Na začetku je ime narečne skupine v krepkem tisku. Sledijo narečja in podnarečja, v katerih se določena oblika pojavlja. Kjer je potrebno, so dodane bolj natančne zemljepisne opredelitve, kjer (C) pomeni 'centralni' oz. 'osrednji', (S) 'severni', (J) 'južni', (V) 'vzhodni' in (Z) 'zahodni'. Številke pred oblikami se nanašajo na točke mreže krajev SLA. Kjer se oblika pojavi le v eni ali dveh točkah določenega narečja ali podnarečja, je to posebej poudarjeno: npr. »dve točki cerkljanskega narečja« (gl. prejšnji odstavek). Sicer je za vsako narečje navedeno le izbrano gradivo, npr. samo ena točka določenega narečja ali podnarečja.

Vsak komentar ima tudi primerjalni del: ugotavljanje razlik med gradivom SLA in ugotovitvami prejšnjih dialektoloških del, npr. Tesnièrevega atlasa dvojine, Beličeve razprave o dvojnini in Ramovševe knjige o slovenski morfologiji. V zadnjem delu so narečne oblike

primerjane s stanjem v drugih jezikih (predvsem z obema lužiškima srbščinama kot edinima sorodnima jezikoma, ki ohranjata kategorijo dvojine).

3.4 Slovenska narečja

Po Logar-Riglerjevi karti iz leta 1983 se slovenska narečja delijo na 7 narečnih skupin, ki si v komentarjih sledijo takole: 1. *koroška*, 2. *primorska*, 3. *rovtarska*, 4. *gorenjska*, 5. *dolenjska*, 6. *štajerska* in 7. *panonska*. To zaporedje temelji na dejstvu, da se prva točka mreže SLA (1) nahaja v koroški, zadnja (406) pa v panonski narečni skupini. Narečne skupine se nadalje delijo na 36 narečij in 12 podnarečij:

1. koroška	ziljsko (Gailtal), rožansko (Rosental), obirsko (Hochobir), podjunsko (Jauntal),* mežiško in severnopohorsko-remšniško narečje
2. primorska	rezijansko (Resia), tersko (Torre), obsoško, nadiško (Natisone),** briško, kraško (z banjškim podnarečjem), istrsko (ki ga sestavljata rižansko in šavrinsko podnarečje), notranjsko in čiško narečje
3. rovtarska	tolminsko (z baškimi podnarečjem), cerkljansko, črnovrško, horjulsko, poljansko in škofjeloško narečje
4. gorenjska	gorenjsko, vzhodnogorenjsko podnarečje in selško narečje
5. dolenjska	dolenjsko, vzhodnodolenjsko podnarečje, severnobelokranjsko, južnobelokranjsko in kostelsko narečje (z babnopoljskim govorom)
6. štajerska	posavsko narečje (ki ga sestavljajo zagorsko-trboveljsko, laško in sevniško-krško podnarečje), zgornjesavinjsko narečje (s solčavskim podnarečjem), srednjesavinjsko, srednještajersko, kozjansko-bizeljsko in južnopohorsko narečje (s kozjaškim podnarečjem)
7. panonska	slovenskogoriško, prleško, haloško in prekmursko narečje

* Narečja oz. področja z nemškimi poimenovanji v oklepajih ležijo v sosednji Avstriji.

** Narečja oz. področja z italijanskimi poimenovanji v oklepajih ležijo v sosednji Italiji.

II

GEOLINGVISTIČNA PREDSTAVITEV DVOJINE V SLOVENSKIH NAREČJIH – KOMENTARJI H KARTAM

4 SAMOSTALNIKI

4.1 Zgodovina dvojinskih oblik samostalnikov

V stsl. je imel sklanjatveni vzorec za 7 sklonov le 3 oblike (I/T/Z, R/M in D/O). V dvojini je obstajalo v stsl. skoraj popolno ujemanje med samostalnikom, pridevnikom in zaimkom (Huntley 1993: 139–141; Beekes 1995: 194–195):

Ujemanje dvojinskih končnic moškega spola v stsl.:

	Kazal. zaim.	Števniki	Prid.	Samostalnik		
				o-deblo		u-deblo
				Trda sklanjatev	Mehka sklanjatev	
I/T/Z	t-a	дѣв-а	nov-a	brat-a	mōž-a	syn-y
R/M	t-o-ju	дѣв-o-ju	nov-u	brat-u	mōž-u	syn-o-vu
D/O	t-ě-ma	дѣв-ě-ma	nov-o-ma	brat-o-ma	mōž-e-ma	syn-ъ-ma

Ujemanje dvojinskih končnic ženskega spola v stsl.:

	Kazal. zaim.	Števniki	Prid.	Samostalnik	
				a-deblo	
				Trda sklanjatev	Mehka sklanjatev
I/T/Z	t-ě	дѣв-ě	nov-ě	žen-ě	duš-i
R/M	t-o-ju	дѣв-o-ju	nov-u	žen-u	duš-u
D/O	t-ě-ma	дѣв-ě-ma	nov-a-ma	žen-a-ma	duš-a-ma

Ujemanje dvojinskih končnic srednjega spola v stsl.:

	Kazal. zaim.	Števniki	Prid.	Samostalnik	
				C-deblo	
				Trda sklanjatev	Mehkasklanjatev
I/T/Z	t-ě	дѣв-ě	nov-ě	lět-ě	polj-i
R/M	t-o-ju	дѣв-o-ju	nov-u	lět-u	polj-u
D/O	t-ě-ma	дѣв-ě-ma	nov-o-ma	lět-o-ma	polj-em-a

V psl. sta se trda in mehka ženska sklanjatev (Logar 1996b: 319) v dvojini ločili le v I, T in Z (npr. *rybĕ : *duši). V slovenščini je v dvojini samostalnikov ženskega spola prevladala končnica *-i* iz mehke sklanjatve; prav tako se je v množini končnica *-e*, značilna za mehke

osnove, posplošila še na trde. To lahko razlagamo na dva načina: 1. vpliv mehke sklanjatve (R ed. *rybę ← *dušę); 2. vsaj za gorenjsko in dolensko narečno skupino ni mogoče izključiti glasoslovnega nastanka nar. sln. -i iz psl. nenaglašena -ě.

Dvojske oblike samostalnikov ženskega spola so se v pisanih besedilih že od 16. st. dalje mešale z množinskimi oblikami. Pohlin je v slovnici (1768) pri sklanjatvenem vzorcu *kraljica* (*Krayliza*) celo zapisal, da se dvojina ne razlikuje od množine (po Tesnière 1925a: 102). Tudi S. Küzmič (1771) in M. Küzmič (1780) sta dosledno zapisovala dvojske oblike ž. sp. na -i. J. Šuman (1881) je zapisal, da se I dv. ž. sp. končuje na -i, če naglas ni končniški (po Tesnière 1925a: 109). Tako kot je Japelj (1784) popravljaj Dalmatinove (1584) množinske oblike ž. sp. v dvojske, je tudi Smole (1840) popravljaj Linhartove (1790), npr. *dve poroke* > *dve poroki*.

4.2 Dvojske oblike samostalnikov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku

Čprav ima knjižna slovenščina šest sklonov, se v dvojski paradigmi samostalnikov uporabljajo le štiri različne oblike, saj se je T izenačil z I (v primeru m. sp. živih osebkov z R), O pa z D. Dvojske oblike R in M samostalnikov in pridevnikov so se izenačile z množinskimi (posebne dvojske oblike so ohranjene le pri osebnem zaimku za R in M: *naju*, *vaju*, *njiju*).

Dvojske oblike samostalnikov v knjižni slovenščini:

	I	R	D	T	M	O
M. sp.	koraka	korakov	korakoma	koraka	pri korakih	s korakoma
Ž. sp.	lipi	lip	lipama	lipi	pri lipah	z lipama
S. sp.	mesti	mest	mestoma	mesti	pri mestih	z mestoma

4.3 Dvojina samostalnikov moškega spola po narečjih

4.3.1 Imenovalnik dvojine samostalnikov moškega spola

Karta SLA 1 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 606 *sin* (I dv.)⁷⁵ in 620 *brat*, kadar je zapisovalec (največkrat Tine Logar) zabeležil tudi dvojsko obliko. Če je znak popolnoma zapolnjen, je dvojska končnica ohranjena, modifikacije polnila opozarjajo na naglašnost končnice, znak z nezapolnjeno desno polovico pomeni nihanje med dvojsko in množinsko končnico, nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine. Trikotnik označujejo (morebitno) podaljševanje z -ov-.

⁷⁵ Namesto leksema *sin* se ponekod uporablja kar *fant* oz. njegove različice. Za točko ziljskega (1) in točko rožanskega narečja (12) je Grafenauer zapisal, da se leksem *sin* redko rabi in da jih otroke večinoma imenujejo po krstnem imenu; tudi v točki gorenjskega narečja (206) imamo opombo, da se namesto leksema *sin* uporablja kar *fant* in da se *sin* in *hči* rabita samo v nekaterih zvezah. V točki zgornjesavinjskega narečja (313) imajo leksem *pob* (< stvnem. *puobe*): *'pó:ba* (I dv.), *'pó:bəm* (D dv. = mn.), *'pó:b'äx* (M dv. = mn.).

Karta SLA 1: vprašanje 606 *sin* (sam. m. sp., I dv.):

Znak	Oblika	Naglas	-ov-	Število
▲	sin-ova	-ov-	+	dv.
▲	sin(-ov)-a	osnova/-ov-	(+)	dv.
●	sin-a	osnova	–	dv.
●	sin-a	končnica	–	dv.
●	sin-u	osnova	–	dv.
●	sin-u	končnica	–	dv.
●	sin-a/-i	osnova	–	dv./mn.
△	sin-ovi	-ov-	+	mn.
○	sin-i	osnova	–	mn.

4.3.1.1 Dvojinsko končnico *-a* (*sin(-ov)-a*) za I/T samostalnikov m. sp. imajo skoraj vsa slovenska narečja; izjema so nekatere skrajne zahodne in južne točke primorskih narečij:

- **primorsko:** skrajni JV istrskega narečja (127 – *'si:ni*), skrajni JV notranjskega narečja (157 – *'si:nj*)
- **gorenjsko:** točka (Z) selškega narečja (188 – *si'nɔ:və*)⁷⁶
- **dolenjsko:** (JV) točki kostelskega narečja (282 – *si'nu:vi*, 283 – *si'nɔ:vɛ*), (Z) točka južnobelokranjskega narečja (284 – *'sinɛ*), točka severnobelokranjskega narečja (295 – *'si:ni*)

V nekaterih govorih ima samostalnik *sin* množinsko končnico, medtem ko imajo drugi samostalniki m. sp. (npr. *brat*, *konj*) dvojinsko. Tu je *i*-jevska končnica lahko ostanek stare *u*-jevske sklanjatve (stcsl. *syny* (I/T dv.) > *sini*); kljub temu je na kartah končnica *-i* označena kot množinska. Takšne primere najdemo:

- **primorsko:** točka kraškega narečja (106 – *'si:ni : b'ra:tə* (mn. = *b'ra:ti*)), točka notranjskega narečja (155 – *'si:ni : b'ra:ta*)
- **dolenjsko:** (V) točki južnobelokranjskega narečja (291 – *'si:na'l'si:ni : b'rata*, 292 – *'si:ni : 'kɔ:na*)

4.3.1.2 Poznamo tudi govore, ki imajo dvojino le v T (*sini* (I dv. = mn.) : *sina* (T dv.)):

- **primorsko:** dve (Z) točki kraškega narečja (102 – *'si:ni : 'si:na*, 112 – *'sini : 'sina*), točka na skrajnem JV istrskega narečja (126 – *so 'bi:li d'wâ: b'râ:ti : 'i:ma d'wâ: b'râ:ta*)

4.3.1.3 V nekaterih narečjih v I najdemo dvojinsko končnico *-e*, kot posledica kasnejšega narečnega preglasa (*a* za funkcijsko mehкими soglasniki preide v *e*):

- **primorsko:** notranjsko (128 – *'kya:ine*, 150 – *'kɔ:ne*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – *'kajne*, 169 – *'kya:ine*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (231 – *kuá:ine*)

⁷⁶ To je govor sloveniziranih Nemcev, ki dvojine ne uporabljajo.

- **štajersko:** laško podnarečje (302 – ^l*k^uo:je*)

4.3.2 Dajalnik dvojine samostalnikov moškega spola

Karta SLA 2: vprašanje 606 *sin* (m. sp. D dv.):

Znak	Oblika	Naglas	-ov-	Število
▲	sin-ov-om-a	-ov-	+	dv.
▴	sin(-ov)-om-a	osnova/-ov-	(+)	dv.
●	sin-om-a	osnova	–	dv.
⦿	sin-om-a	-om-	–	dv.
⦿	sin-om-(a)	osnova	–	dv./mn.
△	sin-ov-om	-ov-	+	mn.
▴	sin(-ov)-om	osnova/-ov-	(+)	mn.
○	sin-om	osnova	–	mn.

Tudi karta št. 13 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 606 *sin* (D dv.) in št. 620 *brat*, komentar pa vsebuje tudi odgovore na vpr. št. 327 *konj* (D dv.), ki kaže, katera narečja in govori poznajo razlikovanje v končnicah, nastalo zaradi preglasa (-o- > -e- za *ń*). Povsem zapolnjen znak pomeni, da je dvojniska končnica ohranjena, elipsa v znaku opozarja na naglašenost -ov-, nezapolnjena desna polovica znaka pomeni nihanje med dvojnisko in množinsko končnico, nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine. Trikotniki označujejo (možno) podaljševanje z -ov-.

4.3.2.1 Dvojina je v dajalniku samostalnikov moškega spola ohranjena le v delu narečij; oblike na -oma ali -uma (kot posledica ponaglasnega ukanja *o > u*) imajo:

- **koroško:** (J) podjunsko (38 – ^l*sinuma*, 40 – ^l*sinoma*), severnopohorsko-remšniško (55 – ^l*sinoma*)
- **dolenjsko:** (SV) dolenjsko (239 – *sinò:uoma*)
- **štajersko:** (V): južnopohorsko (358 – ^l*si:noma*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (363 – ^l*si:numa*, 367 – ^l*si:noma*), prleško (381 – ^l*si:noma*), prekmursko (392 – ^l*sijnuma*, 400 – ^l*si:noma*)

Oblike na -ama (*sinama*) – po analogiji s končnicami ž. sp. ali kot posledica ponaglasnega akanja *o > a*⁷⁷ najdemo v naslednjih narečjih:

- **koroško:** ziljsko (4 – *si:nama*), (V) rožansko (11 – *si:nama*), na meji podjunskega in mežiškega narečja (45 – ^l*si:nama*)

⁷⁷ Saša Poklač (2001: 78) piše: »V nekaterih govorih *gorenjskega narečja* in v *južnih gorenjskih govorih* se je razvil *a*-jevski refleks, ob katerem se postavlja vprašanje, ali gre za akanje, ali za posplošitev ženske končnice (npr. *bratam*, *mestam* v O ed. in D mn. m. in s. spola). Izjema je verjetno govor Zgornje Sorice (188), kjer zaradi bližine *baškega govora* poznajo akanje.«

- **rovtarsko:** točka cerkljanskega narečja (164 – *'sinama*), (J) poljansko (178 – *'səno:vama/ 'sinama*)
- **gorenjsko:** (C) selško (189 – *'si:nama*, 192 – *si:nama*), ena SZ točka vzhodnogorenjskega podnarečja (217 – *si:nama*)
- **dolenjsko:** dve (Z) točki dolenjskega narečja (231 – *sjnò:ɥama*, 236 – *si:nama*)
- **panonsko:** haloško (386 – *'si:nama*)

V nekaterih govorih je *-am(a)* prešlo v *-em(a)* oz. *-en*.⁷⁸ Oblike na *-ema* (*sinema*) – po analogiji s samostalniki, katerih osnova se končuje na funkcijsko mehki soglasnik, npr. *možema*, *konjema* – najdemo v govorih obsoškega narečja (67 – *brá:trema* (toda *si:nem*), 71 – *si:nema*).

Naglašene oblike *-óma/-áma* najdemo v točki rezijanskega (59 – *si'no:ma*) ter v točkah prekmurskega narečja (390 in 399 – *si'noma*, 403 – *si'noma*, 404 – *si'na:ma*).

4.3.2.2 V mnogih narečjih se dvojina od množine razlikuje samo v I/T, drugi skloni pa so enaki množinskim (namesto D dv. *sin-(ov)-oma* kar *sin-(ov)-om*):

- **korosko:** rožansko, (S) podjansko
- **primorsko:** celotna skupina (razen V obsoškega)
- **rovtarsko:** večji del (razen osrednjega dela)
- **gorenjsko:** večji del
- **dolenjsko:** celotna skupina (razen Z dolenjskega)
- **štajersko:** večji del (razen severnopohorsko-remšniškega)

Množinska končnica *-om* je značilna le za:

- **primorsko:** kraško (95 – *'si:nom*), notranjsko (133 – *'si:nom*, 151 – *'si:nom*)
- **gorenjsko:** vzhodnogorenjsko podnarečje (220 – *'si:nom*)
- **dolenjsko:** južnobelokranjsko (289 – *si:nom*), severnobelokranjsko (295 – *'si:nom*)
- **štajersko:** sevniško-krško podnarečje (308 – *'si:nom*)

Množinska končnica *-on* (po prehodu končnega *-m > -n*) je še redkejša:

- **primorsko:** točka (J) rezijanskega narečja (58 – *'si:non*), kraško (106 – *'si:non*), (J) istrsko (121–125 – *'si:non*)
- **dolenjsko:** dve točki na meji kostelskega (283 – *'si:non*) in južnobelokranjskega narečja (284 – *'sinon*)

Množinska končnica *-am* (*sinam*) v D dv. – po analogiji s končnicami ž. sp. ali kot posledica ponaglasnega akanja (*-o > -a*) – je značilna za:

- **korosko** (C): rožansko (18 – *si:nam*), obirsko (29 – *si:nam*)
- **primorsko:** nadiško (77 – *si:nam*), kraško (108 – *'si:nam*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (159 – *si'no:ɥam*), poljansko (180 – *sinò:vam*)
- **gorenjsko:** selško (188 – *si'no:ɥam*), (Z) gorenjsko (200 – *sinò:vam*)
- **dolenjsko:** (C) dolenjsko (244 – *si:nam*), (V) vzhodnodolenjsko podnarečje (276 – *si:nam*)

⁷⁸ *a* v oklepaju kaže na možnost dvojske ali množinske končnice.

- **štajersko:** zagorsko-trboveljsko podnarečje (297 – 'si:nam), laško podnarečje (304 – 'si:nam), zgornjesavinjsko (316 – 'si:nam), srednještajersko (331 – 'si:nam)

Množinska končnica *-an* (kot *bratan* v čakavskem narečju):

- **primorsko:** tersko (62 – si:nan), nadiško (78 – si:nan), notranjsko (137 – 'si:nan, 150 – 'si:nan)
- **dolenjsko:** kostelski babnopoljski govor (279 – 'sinan)

Množinska končnica *-em/-en* je značilna za:

- **primorsko:** rezijansko (56 – 'si:nen, 57 – 'si:nen), (Z) obsoško (66 – si:nem), banjško podnarečje (90 – si'nuovem), točka (Z) kraškega narečja (105 – 'si:nen)
- **rovtarsko:** cerkljansko (165 – si'nouem)
- **štajersko:** (Z) zgornjesavinjsko (310 – 'si:nem)

Končnica *-im* (po pridevniški sklanjatvi, npr. *visokim*) se je posplošila v osrednjem delu srednjesavinjskega narečja (324 – 'sinim, 'kuo:im, 326 – 'si:nim, k'vo:jim) in (J) delu kozjansko-bizeljskega narečja (348 – 'si:nim, 'ko:im, 350 – 'si:nim, 'ko:im).

Reducirana končnica *-əm* se je posplošila v:

- **primorsko:** (J) briško (85 – 'si:nəm/si'nuo:vəm), (S) kraško (97 – 'si:nəm, 'ko:nəm), (S) istrsko (118 – 'si:nən, 'kuānən)
- **gorenjsko:** (V) gorenjsko (204 – snò:vəm, kò:nəm)
- **dolenjsko:** vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – sinò:vəm, kó:im)

4.3.2.3 V nekaterih govorih imamo ohranjeno nasprotje *-om(a)* : *-em(a)* – kot posledica preglasa (*a* za funkcijsko mehкими soglasniki preide v *e*) – kakor v knjižnem jeziku (npr. *sinom(a)* : *konjem(a)*):⁷⁹

- **primorsko:** (S) kraško (95 – 'si:nom : 'koimem⁸⁰), šavrinsko podnarečje istrskega narečja (121 – 'si:non : 'ko:nem), (Z) notranjsko (128 – s'nu:vam : 'ku:imem, 131 – si'nò:uom : 'kuānem, 140 – si'nò:vom : 'ku:imem, 150 – 'si:nan : 'kuo:nem)
- **rovtarsko:** cerkljansko (169 – si'naum(a) : 'ku:imem(a)), črnovrško (170 – se'no:um : 'ko:imem)
- **dolenjsko:** (Z) dolenjsko (231 – sinò:uama : kuá:imema), južnobelokranjsko (286 – si:nom : kò:nem)
- **štajersko:** zagorsko-trboveljsko podnarečje (298 – 'si:nam : 'ku:jem), laško podnarečje (302 – 'si:nam : 'ko:imem), srednještajersko (337 – 'si:num : 'ku:imem), kozjansko-bizeljsko (351 – 'sinum : 'ko:imem)⁸¹

⁷⁹ V večini teh govorov se – kot posledica kasnejšega narečnega preglasa – že I dv. končuje na *-e*; gl. **4.3.1.3**.

⁸⁰ Psl. *ñ* je v mnogih narečjih prešel v *in*, npr. *kojna*, kar imamo že pri Trubarju (Bezljaj 1982: 62).

⁸¹ V nekaterih govorih se *j*, ki je nastal iz mehkega *ñ*, izgovarja še rahlo nazalno kot *ĵ*, in sicer v posameznih govorih srednještajerskega, kozjansko-bizeljskega narečja in laškega podnarečja, govorih slovenskogoriškega in prleškega narečja ter v posameznih koroških govorih, npr. v rožanskem, podjanskem in severnopohorsko-remšniškem narečju.

V redkih govorih imamo tudi nasprotje *-om* (*sin-om*) in *-em* (*brat-em*), kar je posledica preglasa za *r* (stcsl. *bratr-*), npr. v (C) točki rožanskega (18 – *si:nam* : *brá:tr̥em*) ali (J) točki rezijanskega narečja (58 – *'si:n̥on* : *b'ra:tr̥en*). Tudi tu se lahko že I dv. končuje na *-e* (npr. 18 – *brá:tr̥e*).

V večini narečij se je posplošila končnica *-om(a)* ali *-am(a)* tako za trde kot mehke osnove:

- **koroško:** ziljsko (2 – *si:nama*, *kənjà:ma*), rožansko (12 – *brá:tramà*, *kənjama*), obirsko (29 – *si:nam*, *qó:jam*),⁸² mežiško (47 – *'sinam*, *'ko:jam*), severnopohorsko-remšniško (50 – *'sinoma*, *'kujoma*)
- **primorsko:** tersko (61 – *si:nan*, *ko'n̥an*), obsoško (72 – *snú:əbəm*, *k̥əj̥nəm*), nadiško (77 – *si:nam*, *ko'n̥an*), (J) kraško (108 – *'si:nam*, *'k̥ua:ĩnam*), (J) notranjsko (155 – *'si:nam*, *'k̥ua:n̥am*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – *'sinam*, *'ko:ĩnam*), poljansko (179 – *'sinama*, *'kojnama*)
- **gorenjsko:** selško (188 – *si'n̥o:uam*, *'ko:ĩnam*)⁸³, 192 – *si:nama*, *kó:nama*), gorenjsko (200 – *sin̥o:vam*, *k̥ó:nam*), vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – *si:nama*, *k̥ó:nama*, 225 – *si'n̥o:uam*, *'k̥ua:ĩnam*)
- **dolenjsko:** (C) dolenjsko (244 – *si:nam*, *k̥ó:ĩnam*), kostelski babnopoljski govor (279 – *'sinan*, *'ku:əj̥nan*)
- **štajersko:** srednjesavinjsko (323 – *'si:nam*, *'k'o:ĩam*, 324 – *'sinim*, *'k̥uo:ĩim*), srednještajersko (332 – *'si:ĩnam*, *'ku:o̊jam*), južnopohorsko (358 – *'si:noma*, *'k̥o:ĩoma*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (365 – *'si:ĩnoma*, *'ku:ĩj̥oma*), prleško (374 – *'si:noma*, *'kujoma*), haloško (386 – *'si:noma*, *'kuijoma*), prekmursko (391 – *'si:ĩnama*, *'k̥oņama*)

4.3.3 Primerjava I/T in D/O samostalnikov moškega spola

Karta SLA 3: vprašanje 620 *brat* (m. sp., I : D dv.):

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	brat-a (I) : brat-oma (D)	osnova	I dv. : D dv.
◐	brat-a (I) : brat-om(a) (D)	osnova	I dv. : D dv./mn.
◑	brat-a (I) : brat-om (D)	osnova	I dv. : D mn.
○	brat-i/-je (I) : brat-om (D)	osnova	I mn. : D mn.

4.3.3.1 Dvojinske oblike v I/T in D/O (kot v knjižnem jeziku) imajo:

- **koroško:** ziljsko (2 – *brá:tra*, *brá:trama*), (V) rožansko (11 – *brá:ta*, *brá:tama*), (J) pod-

⁸² V nekaterih narečjih je psl. *n̥* v položaju med samoglasniki izgubil nazalnost in sovpadel z etimološkim *j*, npr. *koja*.

⁸³ V govorih selškega in gorenjskega narečja ter na meji med gorenjskim narečjem in vzhodnodolenjskim podnarečjem je psl. *n̥* v položaju med samoglasniki otrdel v *n*.

junsko (40 – *b'ra:ta, b'ra:toma*), mežiško (42 – *b'rata, b'ratama*), severnopohorsko-remšniško (55 – *b'râ:ta, b'râ:toma*)

- **primorsko:** (V) obsoško (67 – *brâ:tra, brâ:trema*), (SZ) istrsko (130 – *b'ra:ta, b'ra:toma*)
- **rovtarsko:** dve točki cerkljanskega narečja (164 – *b'ra:ta, b'ra:tama*), (S) horjulsko (176 – *brâ:ta, brâ:toma*), (J) poljansko (178 – *brâ:ta, brâ:toma*)
- **dolenjsko:** (Z) dolenjsko (237 – *brâ:ta, brâ:tama*, 239 – *brâ:ta, brâ:tama*)
- **štajersko** (V): južnopohorsko (357 – *b'rô:ta, b'rô:tuma*), (C) kozjansko-bizeljsko (345 – *b'ra:ta, b'ra:toma*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (367 – *b'râta, b'râtoma*), prleško (372 – *b'rata, b'ratoma*), haloško (386 – *b'râ:ta, b'râ:toma*), prekmursko (393 – *b'râta, b'râtuma*)

4.3.3.2 Dvojina je pri samostalnikih moškega spola večinoma ohranjena le pri I/T, v drugih sklonih pa je nadomeščena z množinskimi oblikami:

- **koroško** (C): rožansko (18 – *brâ:tra : brâ:tram*), obirsko (29 – *brâ:ta : brâ:tam*)
- **primorsko:** rezijansko (56 – *b'ra:tra : b'ra:træn*), tersko (62 – *brâ:tra : brâ:tran*), nadiško (77 – *brâ:ta : brâ:tam*), briško (87 – *b'ra:ta : b'ra:tan*), kraško (97 – *b'ra:ta : b'ra:tam*), istrsko, razen skrajnega J (118 – *b'ra:ta : b'ra:tæn*), notranjsko (151 – *b'ra:ta : b'ra:tam*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (160 – *b'ra:ta : b'ra:tam*), črnovrško (170 – *b'ra:ta : b'ra:tam*), (J) horjulsko (174 – *brâ:ta : brâ:tam*)
- **gorenjsko:** gorenjsko (204 – *brâ:ta : brâ:tam*), vzhodnogorenjsko podnarečje (219 – *brâ:ta : brâ:tam*)
- **dolenjsko:** (C in V) dolenjsko (244 – *brâ:ta : brâ:tam*), vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *brâ:ta : brâ:tam*), južnobelokranjsko (285 – *b'rata : b'ratom*), severnobelokranjsko (293 – *b'ra:ta : b'ra:tam*)
- **štajersko:** zagorsko-trboveljsko (297 – *b'ra:ta : b'ra:tam*), laško (304 – *b'ra:ta : b'ra:tam*) in sevniško-krško podnarečje (308 – *b'râ:ta : b'râ:tom*), zgornjesavinjsko (316 – *b'ra:ta : b'ra:tam*), srednjesavinjsko (324 – *b'râ:ta : b'râ:tim*), srednještajersko (332 – *b'râ:ta : b'râ:tam*), kozjansko-bizeljsko, razen manjšega areala v osrednjem delu (340 – *b'râ:ta : b'râ:tum*)

4.3.3.3 Pluralizacijo v imenovalniku in dajalniku imajo:

- **primorsko:** točki (Z) kraškega narečja (102 – *b'ra:ti, b'ra:tæn*, 112 – *b'rati, b'ratæn*), skrajni JV istrskega narečja (126 – *b'râ:ti, b'râ:tan*, 127 – *b'ra:ti, b'ra:tan*)
- **gorenjsko:** točka (Z) selškega narečja (188 – *b'ra:tje, b'ra:tam*)
- **dolenjsko:** točki (JV) kostelskega narečja (282 – *b'ra:ti, b'ra:ton*, 283 – *b'ra:tę, b'ra:ton*), točka (skrajni Z) južnobelokranjskega narečja (284 – *b'ra:tę, b'ra:ton*)

4.3.4 Mestnik dvojine samostalnikov moškega spola

4.3.4.1 V knjižni slovenščini so dvojinke oblike roditelja in mestnika enake množinskim in takšno stanje velja tudi za večino narečij. Izjema so govori panonske narečne skupine, kjer se mestnik izenači z orodnikom in imajo namesto množinske končnice *-ih* dvojinke

-oma/-ama (*sinoma/sinama*): prleško (370 – 'si:noma, 378 – 'si:noma) in prekmursko (387 – 'sinoma, 390 – si'noma, 392 – 'si:ĩnuma/si'nama, 399 – 'sinoma, 404 – par si'na:ma).

4.3.4.2 V posamezni govorih je mestnik dvojine enak dajalniku množine (*pri sinom*); tako je v dveh točkah rezijanskega narečja (56 – *pər b'ra:trən*, 'si:nən, 59 – *ta pər na si'ni:n*, *pər b'ra:trən*) in točki (J) nadiškega narečja (81 – *par snù:ovan* toda *par brátrax*). Kot različico takšno obliko najdemo tudi v točki banjškega podnarečja (90 – *pər si'nuovme/ si'nuovix*).

4.3.4.3 V istrskem narečju imamo posebnost: predlog *pri* (*pər*) se veže z rodilnikom (in ne z mestnikom); medtem ko se edninska oblika končuje na *-a* (*pri sina*), najverjetneje po hrvaški obliki *kod sina*, ima množinska oblika končnico *-u* (< *-ov*, *pri sinov*), npr. 118 – *pər b'ra:ta* (ed.), *pər 'si:nũə*, *pər b'ra:tũə* (mn.), 121 – *pər 'si:na*, *pər b'ra:ta* (ed.), *pər 'si:nu*, *pər b'ra:tu* (mn.), 123 – *pər 'si:na*, *pər b'ra:ta* (ed.), *pər 'si:nu*, *pər b'ra:tu* (mn.).

4.3.4.4 Zanimiva je tudi istrska oblika za predlog *pri*, ki se glasi *pele* in se v množini lahko veže z rodilnikom in/ali mestnikom (125 – *pele 'si:nu/si:nax*, *pele b'rã:tu/b'rã:tax*);⁸⁴ *pele* (126 – *pele b'rã:tax*) in *pul(i)* (122 – *pul 'si:no*). Najdemo jo tudi v čiškem narečju (153 – *puli 'si:ni*). Verjetno je to fonetična različica oblike *poleg* 'pri'. V slovenskem etimološkem slovarju (Snoj 2003: 539) je zapisana narečna oblika *póli* 'poleg, pri' ter čak. *põli* 'pri', kar je bodisi enako severnoslovanskemu *podblě 'pri, zraven' iz predložne zveze *po dblě 'po dolžini, po dolgem, vzdolž, poleg' bodisi pa je izpeljanka iz psl. *po 'po' z ojačevalnim členkom *lě.

4.3.4.5 Končnico *-ih* [-ix] v mestniku dvojine (kot v knjižnem jeziku) imajo:

- **koroško:** (Z) mežiško (42 – 'si:nix)
- **primorsko:** banjško podnarečje (90 – s'nõ:vix, 92 – *pər b'ra:tix*), (JZ) notranjsko (150 – 'si:nix, 157 – 'si:nix)
- **rovtarsko:** tolminsko (161 – 'sinix, 162 – *pər b'ra:tix*), horjulsko (173 – s'ņõ:vix (*pər sinix*), 176 – sinõ:vix)
- **dolenjsko:** (S) južnobelokranjsko (284 – 'sinix, 288 – si:nix), severnobelokranjsko (294 – 'sinix)
- **štajersko:** posavsko (297 – *pər 'si:nix*, 305 – 'si:nix/si'no:vix), srednjesavinjsko (319 – 'si:nix, 324 – 'sinix), kozjansko-bizeljsko (347 – 'si:nix)
- **panonsko:** prleško (372 – 'sinix, 375 – *pri 'si:nix*)

V skrajnem jugovzhodnem delu južnobelokranjskega narečja je končni *-h* popolnoma onemel (npr. 291 in 292 – *pri 'si:ni*).

4.3.4.6 Namesto končnice *-ih* [-ix] se v mestniku dvojine v narečjih, v katerih so se posplošile končnice *a-*jevske sklanjatve, pojavi končnica *-ah* [-ax], in sicer:

- **koroško:** ziljsko (2 – si:nax), rožansko (13 – si:nax), obirsko (29 – si:nax), (S) podjunsko (33 – *pər sinũ:əũĩax*), (V) mežiško (47 – 'sinax)

⁸⁴ Enako pri zaimkih, npr. *pele 'mä:ne* 'pri meni'.

- **primorsko:** tersko (61 – *si:nax*), nekateri govori nadiškega narečja (78 – *snù:ovax*, *brá:trax*), (S) kraško (97 – *'si:nax*), (S) notranjsko (137 – *'si:nax*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – *'sinax*), cerkljansko (166 – *si'nowax/sinax*), poljansko (181 – *'sino:uax*)
- **gorenjsko:** (S) selško (192 – *si:nax*, *brá:tax*)
- **dolenjsko:** (Z) dolensko (234 – *pr si:nax/sinù:vax*), kostelski babnopoljski govor (279 – *pər 'sinax*)
- **štajersko:** srednještajersko (332 – *'si:ĩnax*, *b'râ:tax*), južnopohorsko (353 – *'seĩnax*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (363 – *'si:nax*); v prekmurskem narečju končni *-h* preide v *-j* [-j], v točkah, kjer ni dvojninske oblike *-oma* (389 – *'si:naij*, 393 – *'si:ĩnaj*)

4.3.4.7 V narečjih, v katerih *a* za funkcijsko mehкими soglasniki (in *r*) preide v *e*, imamo končnico *-eh* [-*ex*]: v obsoškem (66 – *pər si:nex*, *pər brá:trex*), nekaterih govorih nadiškega (79 – *par brá:trex*) in Z delu kraškega narečja (105 – *b'ra:tex*). Končnico *-eh* oz. njeno reducirano različico *-eh* najdemo tudi v nekaterih govorih notranjskega narečja (146 – *b'ra:tęx*), v kostelskem narečju (281 – *'sinęx*, 283 – *pər si'nɔ:vęx*) in eni točki severnobelokranjskega narečja (293 – *pər b'ra:tęx*).

V narečjih, kot so vzhodnokoroška in severnoštajerska, pa je končnica *-eh* nastala pod vplivom zaimenske sklanjatve (Zorko 1995: 335). Takšno stanje je izkazano za vzhodni del rožanskega (28 – *brâ:tex*), južni del podjunskega (36 – *brá:tex*, 40 – *'sinex*) in severno-pohorsko-remšniško narečje (50 – *pər 'sinex*, *pər b'ra:tex*), zgornjesavinjsko narečje (310 – *'si:nex*, *b'ra:tex*) in kozjaško podnarečje (360 – *'si:ĩnex*, *b'ra:tex*), poleg teh pa še za panonsko haloško narečje (385 – *pr b'râ:tex*).

4.3.4.8 Reducirano končnico *-əh* najdemo predvsem v naslednjih narečjih:

- **primorsko:** (C) kraško (103 – *'si:nəx*, 109 – *b'ra:təx*), istrsko (114 – *'si:nəx*), (C) notranjsko (133 – *'si:nəx*, 142 – *pər b'ra:təx*, 148 – *'si:nəx*)
- **rovtarsko:** škofjeloško (187 – *pər 'sinəx*)
- **gorenjsko:** (S) selško (191 – *b'ra:təx*), gorenjsko (200 – *sinò:vəx*), vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – *pər si:nəx*)
- **dolenjsko:** (JZ) dolensko (229 – *sənò:vəx*, 257 – *pər si:nəx*), vzhodnodolensko podnarečje (261 – *pər si:nəx*, 266 – *pər sinò:vəx*, *pər brá:təx*)

4.3.5 Podaljševanje osnove pri dvojninskih samostalnikih moškega spola

4.3.5.1 Podaljševanje osnove z *-ov-* (kot ostanek *u*-jevske sklanjatve: stesl. R/M *syn-ov-u*) v I, D in M je značilno za naslednja narečja:

- **koroško:** (S) podjunsko (33 – *sinù:əua*, *sinù:əuĩam*, *snùɔvax*)
- **primorsko:** nadiško (80 – *snùova*, *snù:ovan*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (159 – *si'no:ua*, *si'no:uam*, *si'no:uax*), (J) cerkljansko (169 – *si'naua*, *si'nauam(a)*, *si'nauix*), (SV) poljansko (184 – *si'no:va*, *si'no:um*, *si'no:vax*)
- **gorenjsko:** gorenjsko (200 – *sinò:va*, *sinò:vam*, *sinò:vəx*)
- **dolenjsko:** (SV) dolensko (239 – *si:na/sinò:ua*, *sinò:uoma*, *sinò:vəx*)

4.3.5.2 Druga narečja poznajo podaljševanje *le* v mn., v dv. pa ne (*sin-a* (I dv.) : *sin-ov-i* (I mn.)):

- **primorsko:** rezijansko (59 – *'sino* : *'s̥inavə*)
- **rovtarsko:** (S) cerkljansko (166 – *'sina* : *si'nowi*)
- **štajersko:** srednjesavinjsko (317 – *'si:na* : *si'no:vi*)

V posameznih govorih se dvojska in množinska oblika razlikujeta (*le*) v podaljšavi (končnica je lahko za obe števili množinska):

- **gorenjsko:** gorenjsko (202 – *si:na* (I dv.) : *sinò:ɥ* (I mn.)), vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – *pər si:nəx* (M dv.) : *pər sinò:vəx* (M mn.))
- **dolenjsko:** dolenjsko (241 – *si:nam* (D dv.) : *s̥j̥nò:wam* (D mn.), 269 – *si:nəx* (M dv.) : *sənù:vəx* (M mn.))
- **panonsko:** (SV) prekmursko (402 – *si'na:i* (M dv.) : *si'nò:ɥvon* (M mn.), 404 – *'si:nai* (M dv.) : *si'nò:ɥvon* (M mn.))⁸⁵

Podaljševanje z *-ov-* je torej pri samostalnikih moškega spola pogostejše v množini kot dvojini (v dvojini je podaljševanja manj).

4.3.5.3 Nekateri govori poznajo podaljševanje v M, v I in D pa ne:

- **primorsko:** nadiško (78 – *snù:* (I dv.), *si:nan* (D dv./mn.) : *snù:ovax* (D dv./mn.)), banjsko podnarečje (90 – *'si:na*, *'si:nam* : *s'nò:vix*)
- **dolenjsko:** točka (Z) vzhodnodolenjskega podnarečja (265 – *si:na*, *si:noma/si:nəm* : *pər sinù:vəx*)

4.3.5.4 Določeni govori poznajo podaljševanje v D in M, ne pa tudi v I:

- **primorsko:** notranjsko (128 – *'si:na* (I dv.) : *s'nu:vam* (D dv./mn.), *si'no:vax/s'nu:vax* (M dv./mn.))
- **rovtarsko:** poljansko (181 – *'sina* : *'sino:vam*, *'sino:ɥax*)
- **gorenjsko:** vzhodnogorenjsko podnarečje (215 – *si:na* : *sinò:vəm*, *pər sinò:wəx*)
- **dolenjsko:** vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *si:na* : *sinò:vəm*, *pər sinò:vəx*), dolenjsko (270 – *si:na* : *sənù:vəm*, *sənù:vəx*)

Podaljševanje z *-ov-* je pogostejše v mestniku kot v dajalniku in pogostejše v dajalniku kot v imenovalniku (M dv. > D dv. > I dv.). Najmanj podaljševanja je torej v imenovalniku dvojine.

4.3.5.5 Podaljševanje z *-ov-* je redkejše v koroški in štajerski narečni skupini. Ne poznajo ga tale narečja:

- **koroško:** ziljsko (2 – *si:na* (I dv.), *si:nama* (D dv.), *si:nax* (M dv./mn.)), rožansko (13 – *si:na*, *si:nam*, *si:nax*), obirsko (29 – *si:na*, *si:nam*, *si:nax*), mežiško (45 – *'si:na*, *'si:nama*, *'sinax*), severnopohorsko-remšniško (55 – *'sina*, *'sinoma*, *'sinəx*)
- **primorsko:** istrsko (118 – *'si:na*, *'si:nən*, *pər 'si:nuə*)
- **štajersko:** južnopohorsko (358 – *'si:na*, *'si:noma*, *'si:nax*)

⁸⁵ Oblikoslovno so to množinske končnice, kategorialno oz. pomensko pa so prve dvojske.

- **panonsko:** slovenskogoriško (367 – 'si:na, 'si:noma, pri 'si:nix), prleško (381 – 'si:na, 'si:noma, 'si:nex), haloško (386 – 'si:na, 'si:nama, pri 'si:nax), (J) prekmursko (396 – 'si:na, 'si:nůma, 'si:nůma)

4.4 Dvojina samostalnikov ženskega spola po narečjih

4.4.1 Imenovalnik dvojine samostalnikov ženskega spola

Karta SLA 4: vprašanje 331 *krava* (ž. sp., I dv., a-jevski sklanjatev):

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	krav-i	osnova	dv.
◐	krav-i/-e	osnova	dv./mn.
○	krav-e	osnova	mn.

Kjer ni bil ustreznega gradiva, so bili uporabljeni odgovori na vpr. št. 740 *žena* (I dv.),⁸⁶ kjer so zapisani tudi samostalniki kot *sestra*, *koza*, *kosa*, *glava* ipd. Kadar ni bilo dvojskih oblik samostalnika *žena*, je izjemoma upoštevan kak drug samostalnik ženskega spola, kar je označeno s krožcem (°) levo od oblike.

Karta SLA 5: vprašanje 607 *hči*⁸⁷ (ž. sp., I dv., C-sklanjatev), dopolnjena z odgovori na vpr. št. 605 *mati*:

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	hčer-i	osnova	dv.
◐	hčer-i	končnica	dv.
◑	hčer-i/-e	osnova	dv./mn.
○	hčer-e	osnova	mn.
⊙	hčer-e	končnica	mn.

⁸⁶ Namesto leksema *žena* se ponekod uporablja leksem *ženska*, npr. v dolenskem narečju (257 – *žienškij* (dv.)), v vzhodnodolenskem podnarečju (262 – *žie:nskije* (dv. = mn.), 274 – *žienske* (dv. = mn.)), posavskem narečju (300 – *že:ĩnske* (dv. = mn.)), kot sopomenko pa jo najdemo prav tako v dolenskem narečju (239 – *žéá:n(i)/žienški* (dv.), 246 – *dvá:i žienšelženiè* (dv. = mn.)), kozjansko-bizeljskem (350 – *že:ne!že:nške* (dv. = mn.)) in južnopohorskem narečju (359 – *že:nij/že:ĩnski* (dv.)). V enem izmed govorov gorenjskega narečja se pojavi tudi germanizem (202 – *frá:ua*).

⁸⁷ Namesto leksema *hči* se v nekaterih govorih uporablja leksem *dekle* oz. njegove različice. Za točko rožanskega narečja (12) je Grafenauer zapisal, da se leksem *hčera* redko rabi in da otroke večinoma imenujejo po krstnem imenu; tudi v točki gorenjskega narečja (206) imamo opombo, da se *sin* in *hči* rabita samo v nekaterih zvezah. Različice leksema *dekle* kot poimenovanje za *hči* najdemo še v vzhodnodolenskem podnarečju (264 – *xčie:re/pù:nce* (dv. = mn.)) in v zgornjesavinjskem narečju (311 – *dé:člā* (dv. = mn.), 313 – *dé:čl'è* (dv.)).

Povsem zapolnjen znak pomeni, da je dvojinjska končnica ohranjena, krog v znaku opozarja na naglašenost končnice, nezapolnjena desna polovica znaka pomeni nihanje med dvojinjsko in množinsko končnico, nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine.

4.4.1.1 Dvojinjsko končnico *-i* za I/T samostalnikov ž. sp. samoglasniške in soglasniške sklanjatve (*kravi*, *hčeri*), ki se lahko delno reducira v *-ə*, imajo:

- **koroško**: ziljsko (3 – *ščè:rè*), rožansko (18 – *qrá:uə*, *ščè:rə*), podjunsko (36 – *krá:ui*), mežiško (45 – *'či:ə*, 47 – *°se:stri*), severnopohorsko-remšniško (52 – *'či:əri*)
- **primorsko**: rezijansko (56 – *k'ra:və*), (C) tersko (62 – *krá:və*), obsoško (67 – *k'ra:vi*, *xčì:erə*), (S) briško (84 – *k'ra:vi*, *x'čè:ri*), kraško, razen manjšega SZ dela (97 – *x'čè:ri*, 100 – *k'ra:vi*, 110 – *k'ra:və*), istrsko, razen skrajnega JV (115 – *k'ra:vi*, *x'čje:ri*, 121 – *x'tè:ri*), notranjsko (128 – *k'ra:vi*, *x'či:əri*, 142 – *k'ra:vi*)
- **dolenjsko**: (C) dolenjsko (236 – *krá:və*, *xčì:erə*, 241 – *xčì:erj*, 255 – *xčì:erj*), severnobelokranjsko (295 – *š'čè:ri*)
- **štajersko**: (J) zgornejasavinjsko (315 – *k'rà:vi*, *x'čè:ri*), točka (V) kozjansko-bizeljskega narečja (345 – *°žä:nə*), južnopohorsko (356 – *x'čè:rki*, 359 – *k'ra:vi*, *x'čè:rki*), kozjaško podnarečje (360 – *'či:ri*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (365 – *š'čè:rki*), prleško (372 – *'čè:ri*, 382 – *'čè:ri*), prekmursko (391 – *k'rà:vi*, *'čè:ri*, 403 – *k'rà:və*, *'čè:re*)⁸⁸

V nekaterih narečjih se je končni nenaglašeni *-i* reduciral, vendar je oblika z ničto končnico (*-ə*) še vedno dvojinjska:

- **koroško**: skrajni V rožanskega narečja (27 – *čè:ar*), obirsko (29 – *xčè:ə*)
- **primorsko**: (J) obsoško (71 – *°má:tèr*, 72 – *°žè:n*), nadiško (74 – *°žén*)
- **rovtarsko**: cerkljansko (164 – *k'ra:i*), točka črnovrškega narečja (170 – *x'či:əf*), točka horjulskega narečja (176 – *krá:u*, *xčè:r*), (JZ) poljansko (178 – *krà:u*, *xčì:er*, 180 – *k'ra:u*, *x'čì:er*)
- **dolenjsko**: posamezne točke vzhodnodolenjskega podnarečja (264 – *°má:ter*, 276 – *xčì:er*)

Naglas na končnici je redke:

- **primorsko**: rezijansko (57 – *°ku'zə/ku'zə*, *št'è'rə/št'è'rə*, 59 – *°ko'zi*, *št'a'rə*)
- **rovtarsko**: točka (N) cerkljanskega narečja (166 – *xčè:ri*)
- **panonsko**: točka (J) prleškega narečja (380 – *xčè:ri*), točka (J) prekmurskega narečja (396 – *čè:rej*)

4.4.1.2 Narečja, ki imajo v mn. naglas na končnici *-e* (*žené*), imajo v dv. navadno naglas na osnovi (*žéni*). Tudi če ima dvojinjska oblika že množinsko končnico, se lahko od množinske še vedno loči po naglasu (*žéne* (dv.) : *žené* (mn.)):

- **primorsko**: (J) obsoško (72 – *žè:n* : *žèniè:*), nadiško (74 – *'žen* : *že'ne*)

⁸⁸ V nekaterih narečjih je sklop *xč* prešel v *šč*, npr. v ziljskem, rožanskem, dolenjskem, kostelskem ter severnobelokranjskem narečju (2 – *š'či:*). Ponekod je šel razvoj še dlje: *xč* > *šč* > *č*; oblike kot *čeri* poznajo podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško narečje, značilne pa so zlasti za panonsko narečno skupino: slovenskogoriško, prleško in prekmursko narečje.

- **gorenjsko:** gorenjsko (195 – žé:nè : ženè:, 198 – °gwá:le : °gwalè:, 200 – žé:ne : ženè:, 206 – žé:ne : ženè:)
- **dolenjsko:** Ljubljana z okolico (250 – žiè:ne : žanè:, 251 – žé:ne : žaniè:)
- **panonsko:** haloško (385 – °gore : °go're)⁸⁹

Zanimivo, da se v teh primerih naglas v dvojini ne zgleduje po množini, ampak po ednini (I dv. = R ed.). To bi lahko bil vzrok za pluralizacijo samostalnikov ženskega spola.

4.4.1.3 Pluralizacija v I dv. (pri samostalnikih z naglasom na osnovi) je nastopila v naslednjih narečjih in podnarečjih:

- **primorsko:** (Z) tersko (61 – śčè:re), nadiško (79 – x'è:ra), (S) briško (83 – xčè'ra:), banjsko podnarečje (91 – xčè'ra:), (Z) kraško (102 – k'ra:və, x'ci:ərə, 105 – k'ra:ve)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – x'čè:re),⁹⁰ horjulsko (174 – °žjè:ne)
- **gorenjsko:** selško (191 – krá:ve, xčè:rke), gorenjsko (202 – xčè:rè)
- **dolenjsko:** (SV) dolensko (250 – krá:ve, xčè:re, 260 – krá:ve, xčiere), vzhodnodolensko podnarečje (266 – xčiere), kostelsko (283 – k'ra:ve, ščè:re), južnobelokranjsko (288 – xčè:re)
- **štajersko:** posavsko (297 – k'ra:ve, x'ci:ər(k)e), (Z) zgornjesavinjsko (310 – x'čè:re), srednjesavinjsko (324 – k'rā:ve, x'ci:re), srednještajersko (332 – k'rā:ve, x'čè:re), kozjansko-bizeljsko (348 – k'rā:ve, x'čè:re)

Naglas na končnici pri *a*-jevskih samostalnikih v narečjih, v katerih ni prišlo do sekundarnega umika naglasa na prednaglasni *-e* (žena):

- **primorsko:** tersko (61 – ženè), nadiško (80 – že'ne), banjsko podnarečje (94 – že'na:)
- **gorenjsko:** gorenjsko (202 – ženè:, 210 – žanè:), vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – žanè:, 219 – žanè:)
- **dolenjsko:** dolensko (229 – žanè:, 244 – ženiè, 248 – ženiè, 260 – °sestrie), vzhodnodolensko podnarečje (266 – °sestrie)

4.4.2 Dajalnik dvojine samostalnikov ženskega spola

Karta SLA 6: vprašanje 331 *krava* (D dv. ž. sp., *a*-jevska sklanjatev):

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	krav-ama	osnova	dv.
◐	krav-am(a)	osnova	dv./mn.
○	krav-am	osnova	mn.

⁸⁹ Oblikoslovno so nenaglašene končnice pri teh točkah množinske, kategorialno oz. pomensko pa so dvojninske.

⁹⁰ Za baško podnarečje je značilno slekanje (*č* za *c* in *č*; *ž* za *z* in *ž*, *š* za *s* in *š*).

Karta SLA 7: vprašanje 607 *hči* (D dv. ž. sp., C-sklanjatev):

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	hčer-am-a	osnova	dv.
◐	hčer-am-a	-am-	dv.
◑	hčer-am(a)	osnova	dv./mn.
○	hčer-am	osnova	mn.
⊙	hčer-am	končnica	mn.

Karta SLA 6 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 331 *krava* (D dv.), karta SLA 7 pa na podlagi odgovorov na vpr. št. 607 *hči* (D dv.), dopolnjena z odgovori na vpr. št. 605 *mati* (D dv.). Povsem zapolnjen znak pomeni, da je dvojninska končnica ohranjena, krog v znaku opozarja na naglašenost končnice, nezapolnjena desna polovica znaka pomeni nihanje med dvojninsko in množinsko končnico, nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine.

4.4.2.1 Dvojninsko končnico *-ama* v dajalniku samostalnikov ž. sp. imajo:

- **koroško:** ziljsko (2 – *ščè:rama*), točka (skrajni Z) rožanskega narečja (11 – *xčè:ràma*), podjunsko, razen skrajnega S (36 – *krá:uama*, *či:aràma*), mežiško (45 – *k'ra:uama*, *'či:aràma*)
- **rovtarsko:** horjulsko (176 – *krá:vama*, *xčè:rama*), (V) cerkljansko (166 – *x'čierama*)
- **dolenjsko:** (Z) dolenjsko (234 – *xčierama*, 235 – *krá:vama*)
- **štajersko:** točka (V) kozjansko-bizeljskega narečja (345 – *°žä:nama*), južnopohorsko (359 – *k'ra:vama*, *x'čè:rkama*)
- **panonsko:** prleško (374 – *x'čè:rama*), haloško (386 – *x'čè:rama*), prekmursko (404 – *k'râ:vama*)

4.4.2.2 V nekaterih govorih je I dvojine že izenačen z množino, medtem ko ima D dvojninsko obliko (*krave*, *hčere* (I dv. = mn.) : *kravama*, *hčerama* (D dv.)), morda je to posledica vpliva oblik moškega spola:⁹¹

- **gorenjsko:** točka (S) selškega narečja (192 – *xčè:re* : *xčè:rama*)
- **dolenjsko:** dve točki na meji dolenjskega narečja z gorenjskim (249 – *krá:ve* : *krá:vama*, *xčè:re* : *xčè:rama*, 251 – *xčì:re* : *xčè:rà:ma*)

Naglas na končnici (*-áma*) pri *a*-jevskih samostalnikih s sekundarnim umikom naglasa na *-e* (*žena*):

- **koroško:** (Z) ziljsko (2 – *žànà:ma*), (Z) rožansko (11 – *žànà:ma*)
- **gorenjsko:** (SZ) gorenjsko (195 – *ženà:ma*)

Ponekod končnico *-ama* zamenjuje končnica *-oma* (*-uma*) – najverjetneje zaradi posplošitve moške končnice *-oma* (iz *o*-jevske sklanjatve):⁹²

⁹¹ Npr. v selškem narečju (192 – *xčè:rama* (D dv. ž. sp.) = *si:nama* (D dv. m. sp.)).

⁹² Npr. v severnopohorsko-remšniškem narečju (50 – *'že:noma* (D dv. ž. sp.) = *'sinoma* (D dv. m. sp.)).

- **koroško:** severnopohorsko-remšniško (50 – *ʼči:roma*, 52 – *ʼči:əruma*)
- **štajersko:** kozjaško podnarečje (362 – *ʼčajroma*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (363 – *ʼčę:roma*, 367 – *ʼščę:rkoma*), (S) prleško (372 – *ʼčę:roma*), (JZ) prekmursko (388 – *°žę:numã*)

Naglas na končnici ima le prekmursko narečje (388 – *čę'roma*, 397 – *čę'ra:ma*, 400 – *čę'rō:ma*).

Ponekod je *-ama* po preglasu za *r* prešlo v *-ema*, npr. v obsoškem narečju (67 – *°sę:strema*).

4.4.2.3 V večini narečij ima dvojinsko obliko le I/T samostalnikov ž. sp., stranski skloni pa imajo množinske oblike. Množinsko končnico *-am* (ki v nekaterih govorih preide v *-an*) imajo naslednja narečja:

- **koroško:** rožansko (13 – *ščę:rām*, 18 – *grã:uam*)
- **primorsko:** nadiško (74 – *krã:van*), istrsko (115 – *k'ra:van*, 121 – *x'tę:ran*), notranjsko (128 – *x'či:əram*, 144 – *x'či:əram*, 155 – *k'ra:vam*)
- **rovtarsko:** črnovrško (170 – *x'či:əram*), horjulsko (174 – *°žjénam*), poljansko (180 – *k'ra:vam*, *x'čię:ram*)
- **dolenjsko:** (C) dolenjsko (236 – *xčięram*, 255 – *krã:wam*, *xčięram*), južnobelokranjsko (291 – *°ženam*)
- **štajersko:** srednještajersko (338 – *k'rã:vam*)
- **panonsko:** dve točki (V) prleškega narečja (375 – *k'ravan*, 382 – *čę:ram*), točka (S) prekmurskega narečja (403 – *k'rãvan*, *čã'ra:n*)

Množinska dajalniška končnica *-im* je značilna za del srednjesavinjskega (324 – *k'rã:vim*, *x'či:rim*) ter del kozjansko-bizeljskega narečja (348 – *k'rã:vim*, *x'čę:rim*, 350 – *k'ra:vim*, *š'čę:rim*).

Reducirano dajalniško množinsko končnico *-əm* (*-ən*), medtem ko so imenovalniško-tožilniške oblike iz dvojinske, imajo:

- **primorsko:** briško (84 – *x'čę:rən*, 88 – *x'čę:rəm*), kraško (97 – *x'čę:rəm*, 100 – *k'ra:vəm*, *x'čię:rəm*), (S) istrsko (114 – *x'čjã:rən*)
- **dolenjsko:** točka (Z) južnobelokranjskega narečja (293 – *x'čę:rəm*)
- **štajersko:** (J) zgornjesavinjsko (315 – *k'rã:vəm*, *x'čę:rəm*)

V nekaterih narečjih je naglas na končnici tudi v dajalniku (*ženàm*):

- **gorenjsko:** gorenjsko (202 – *ženà:m*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (236 – *ženàm*), vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *°sestràm*)

Področja, kjer je naglašena končnica *-ám* prešla v *-ém/-én*, imamo npr. v rezijanskem (57 – *d'vęn štã're:n*) ali srednještajerskem narečju (338 – *čę'rejm*), najverjetneje pod vplivom I/T dvojine (npr. 57 – *d'vi: štę'rej/ štę'rež*, 338 – *čę're:*).⁹³

⁹³ Logar (1996: 322) navaja, da se ob Dravi zahodno od Maribora govori končnica *-em*, ki naj bi nastala iz *-ém* po analogiji z M mn. samostalnikov m. in s. sp.

V redkih govorih se dvojniska in množinska oblika dajalnika ne razlikujeta po končnici, ampak v naglasu (*žénam* : *ženàm*), npr. v govoru gorenjskega narečja (203 – *xčë:rəm* : *xčë:ràm*, 206 – *žé:nám* : *žənàm*) ali v moščanskem govoru kozjansko-bizeljskega narečja ob meji s Hrvaško (351 – *čëram* : *čë'rəm*).⁹⁴

4.4.3 Primerjava samostalnikov ženskega spola a-jevske in soglasniške sklanjatve

4.4.3.1 Samostalniki soglasniške sklanjatve (npr. *hči*) so bolj podvrženi pluralizaciji kot samostalniki a-jevske sklanjatve (npr. *krava*). Tako stanje je izpričano v točki (J) obsoškega narečja (73 – *xčəri*: (dv. = mn.): *krá:b*, *žən* (dv.)); množinske oblike pa so pri samostalniku *hči* običajnejše kot pri a-jevskih samostalnikih ženskega spola tudi v JZ točkah notranjskega (137 – *d've:ī x'čiere* (dv. = mn.): *d've:ī žā:nę* (dv.)) in kozjansko-bizeljskega narečja (345 – *x'čë:rke*, *'ma:me* (dv. = mn.): *'žā:nę* (dv.)).

Nasprotno pa lahko samostalnik *hči* še ohranja dvojnisko obliko, drugi samostalniki ženskega spola pa ne v točki severnopohorsko-remšniškega (52 – *či:əri* (dv.): *'že:əna* (dv. = mn.)), v dveh točkah dolenskega (255 – *dvè:ī xčìèrj* (dv.): *dvè:ī má:tere* (dv. = mn.), 256 – *dvè:ī xčìèrj* (dv.): *dvè:ī má:tere* (dv. = mn.)) in eni točki srednještajerskega narečja (338 – *čë'rę*: (dv.): *'mā:me*, *'žje:ne* (dv. = mn.)).

4.4.3.2 Samostalnik *hči* je bolj podvržen pluralizaciji kot samostalniki a-jevske sklanjatve tudi v dajalniku dvojine: v točki na skrajnem J prleškega narečja (382 – *'čë:ram* (D dv. = mn.): *'ženama* (D dv.)) in točki na S prekmurskega narečja (403 – *č'a'ra:n* (D dv. = mn.): *°sā:strama* (D dv.)).

Obraten primer, ko samostalnik *hči* v dajalniku še ohranja dvojnisko obliko, ostali samostalniki ženskega spola pa ne, najdemo v točkah dolenskega narečja (235 – *ščierama* (D dv.): *má:teram* (D dv. = mn.), 239 – *xčìèrama* (D dv.): *žéá:nám/žìé:nám* (D dv. = mn.), 256 – *xčìèrama* (D dv.): *krá:wam*, *má:teram* (D dv. = mn.)).

4.5 Dvojina samostalnikov srednjega spola po narečjih

Samostalniki srednjega spola so med vsemi samostalniki najbolj podvrženi menjavi spola (samostalnik srednjega spola se lahko sčasoma maskulinizira ali feminizira). Spremljanje njegovega razvoja v slovenskih narečjih je torej zelo zapleteno in težavno. Prehajanje iz srednjega v moški (maskulinizacija) ali ženski spol (feminizacija) je med drugim odvisna tudi od števila. Zaradi tovrstne problematike sta v poglavje uvrščeni še karti za ednino in množino srednjega spola; tako je bilo lažje oz. sploh mogoče spremljati proces maskulinizacije, feminizacije ter pluralizacije dvojniskih samostalnikov (izvorno) srednjega spola. V dvojini I/T imajo samostalniki srednjega spola enake končnice kot samostalniki ženskega spola (*dve okni* in *dve kravi*). Prav tako imajo enake končnice maskulinizirani samostalniki (izvorno) srednjega spola dvojine in samostalniki srednjega spola množine (*dva okna* in *tri okna*).

⁹⁴ Oblikoslovno so to množinske končnice, kategorialno oz. pomensko pa sta prvi dve dvojniski.

4.5.1 Edninske oblike samostalnikov srednjega spola na -o⁹⁵Karta SLA 8: vprašanje 145 *okno*⁹⁶ (sam. s. sp., I ed.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
●	okn-o	osnova	s.	ed.
◆	okn-ø	osnova	m.	ed.
△	okn-a	osnova	ž.	ed.

Karta SLA 8 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 145 *okno* (I ed.), dopolnjena pa je bila z odgovori na vpr. št. 813 (maskulinizacija nevter) in 814 (feminizacija nevter). Karta za samostalnik srednjega spola ednine je bila izdelana zaradi lažjega spremljanja pojava maskulinizacije oz. feminizacije v dvojini. Poln krog pomeni, da je oblika za srednji spol ohranjena, štirikotnik označuje maskulinizacijo, trikotnik pa feminizacijo samostalnikov srednjega spola.

4.5.1.1 Samostalnike srednjega spola, ki imajo v ednini končnico -o (*okno*), ki se lahko delno zoži (-o > -ø, -ò), zoži v -u (-o > -u) ali delno reducira v -ə (-o > -ə), poznajo predvsem obrobna narečja:

- **korosko** (SV, Avstrija): ziljsko, razen skrajnega JV (2 – woà:kno), (Z) rožansko (18 – ŷò:qno), podjunsko (39 – 'o:kno), mežiško (44 – 'o:^akno)
- **primorsko** (celotna skupina): rezijansko (58 – ok'no), tersko (62 – ó:kno), obsoško (68 – ó:kno), nadiško (77 – ok'no), briško (84 – 'o:kno), banjško podnarečje (92 – 'akno), kraško (99 – 'vakno), istrsko (116 – 'uo:kno), notranjsko (128 – 'ua:knu), čiško (153 – 'uo:kno)
- **dolenjsko**: (JZ) dolensko (247 – ó:knu), (J) vzhodnodolenjsko podnarečje (274 – á:knu), kostelsko (281 – 'uoknu), južnobelokranjsko (288 – ó:kno), severnobelokranjsko (296 – 'o:kno)
- **štajersko**: zgornjesavinjsko (314 – 'va:kno), (C) srednještajersko (333 – 'uo:knu), kozjansko-bizeljsko, razen manjšega Z areala (346 – 'o:kno)
- **panonsko**: prleško (373 – 'okno), haloško (385 – 'o:kno), prekmursko (391 – 'okno)⁹⁷

4.5.1.2 Končnica sama pa vedno ne izdaja spola samostalnika. Nekateri govori poznajo (ponaglasno) akanje (*-o > -a):

- **primorsko**: točka banjškega podnarečja (90 – 'akna), točka (S) kraškega narečja (95 – 'okna)
- **rovtarsko**: tolminsko (163 – 'akna/'okna), točka (S) cerkljanskega narečja (166 – 'wakna)

⁹⁵ Poglavje o edninskih oblikah samostalnikov s. sp. je bilo dopolnjeno in popravljeno po Smole (2006: 491–503). Omejeno je na en sam o-jevski samostalnik srednjega spola: *okno*.

⁹⁶ Namesto leksema *okno* najdemo drugačna poimenovanja v terskem (61 – bukò:n), dolenskem (270 – ó:knu/kú:kärle) ali prekmurskem narečju (400 – 'okno/'oblog < stesl. oblokv 'okno').

⁹⁷ Samostalnik *okno* ima v nekaterih govorih protetični v, npr. v kraškem, istrskem, notranjskem, cerkljanskem, horjulskem, selškem, gorenjskem in srednjesavinjskem narečju. V rožanskem narečju imajo protetični h (28 – hòqno).

V teh primerih ne moremo govoriti o feminizaciji samostalnika srednjega spola. Ti samostalniki srednji spol ohranjajo, kar lahko preverjamo s pomočjo dveh dodatnih vprašanj iz vprašalnice SLA, in sicer 813 *maskulinizacija nevter* in 814 *feminizacija nevter*, ki sprašujeta po besednih zvezah tipa pridevnik + samostalnik (npr. 166 – *we'liku 'mi:sta, 'cislum'li:ka*) ali samostalnik + glagol v pretekliku (*okno je bilo zaprto, sonce je sijalo*), vendar je pri teh vprašanjih gradivo zelo pomanjkljivo.

4.5.1.3 Samostalnike srednjega spola, ki so se v ednini maskulinizirali in imajo ničto končnico (-o > -ø), poznajo zlasti osrednja narečja:⁹⁸

- **koroško** (ob meji z gorenjskim narečjem): (JV) ziljsko (8 – *wó:kən*), (V) rožansko (19 – *uó:qən*), obirsko (29 – *uó:qη*)
- **rovtarsko**: točka (V) cerkljanskega narečja (168 – *'akη*), črnovrško (171 – *'o:kη*), horjulsko (174 – *uàkη/uòkən*, 176 – *vá:kη*), poljansko (181 – *ó:kη*), škofjeloško (186 – *'o:kη*)
- **gorenjsko** (celotna skupina): selško (190 – *'uó:kη*), gorenjsko (204 – *vó:kən*), vzhodno-gorenjsko podnarečje (225 – *'uakən*)
- **dolenjsko**: (S) dolenjsko (241 – *ó:kən*), (S) vzhodnodolenjskega podnarečja (263 – *ó:kən*)
- **štajersko**: posavsko (303 – *'uó:kη*), srednjesavinjsko (317 – *'va:kη*), (Z) srednještajersko (328 – *'uó:kη*), (SZ) kozjansko-bizeljsko (342 – *'uó:kη*)

4.5.1.4 Samostalnike srednjega spola, ki so se v ednini feminizirali in prevzeli končnico *a*-jevske sklanjatve (*okna*), poznajo le narečja na severovzhodu (brez prekmurskega):

- **koroško**: severnopohorsko-remšniško (50 – *'a:kna*)
- **štajersko**: (V) srednještajersko (336 – *'uó:kna*), južnopohorsko (356 – *'uó:kna*), kozjaško podnarečje (362 – *'o:kna*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (365 – *'u:økna*)⁹⁹ in, kot mlajša dvojnica, v dveh točkah (SV) prleškega narečja (372 – *'økna'okno*, 374 – *'økna'okno*)

V štajerski in panonski narečni skupini so nekateri samostalniki (npr. *leto*) ohranili srednji spol, medtem ko so se drugi, ponavadi tisti, ki se večinoma uporabljajo v množini, feminizirali (npr. *okno, rebro* > *okna, rebra*), saj so se v množini v teh narečjih samostalniki srednjega spola feminizirali. Če primerjamo te samostalnike, vidimo, da je samostalnik *leto* manj podvržen feminizaciji kot npr. *okno*:

- **štajersko**: severnopohorsko-remšniško (50 – *'a:kna : 'le:tò*, 52 – *'a:kna : 'le:əto*, 54 – *'a:kna : 'lɛ:tu*), srednještajersko (336 – *'uó:kna : 'lɛ:tò*), južnopohorsko (356 – *'uó:kna : 'li:to*, 358 – *'uó:kna : 'li:əto*), kozjaško podnarečje (362 – *'o:kna : 'li:to*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (364 – *'uøkna : 'liɛto*, 365 – *'u:økna : 'li:ɛtə*, 368 – *'o:kna : 'lɛ:tə*), prleško (372 – *'økna : 'lɛto*, 379 – *'o:kna : 'le:tə*)

4.5.1.5 Feminizacija srednjega spola se pojavi (tokrat kot rezultat akanja) na popolnoma

⁹⁸ Maskulinizacija je povezana s popolno redukcijo izglasnega -o, katerega razširjenost je bila preverjena še po Poklač (2001: karti 10 – *korito* in 11 – *železo*).

⁹⁹ Izjema je le govor Negove (367) s končnico -ø in ohranjenim srednjim spolom.

drugi strani – na področju med primorsko in rovtarsko skupino: v dveh točkah na jugu obsoškega narečja (72 – *àknə*, 73 – *àkna*), v točki tolminskega narečja (161 – *'akna*) in v baškem podnarečju (158 – *'uakna*, 159 – *'uo:kna*, 160 – *'uø:kna*).

4.5.2 Dvojinske oblike samostalnikov srednjega spola na -o

Karta SLA 9: vprašanje 145 *okno* (sam. s. sp., I dv.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
●	okn-i	osnova	s.	dv.
◆	okn-i	osnova	ž.	dv.
△	okn-a	osnova	m.	dv.
○	okn-a	osnova	s.	mn.
△	okn-e	osnova	ž.	mn.

Karta SLA 9 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 145 *okno* (I dv.). Kadar dvojinske oblike samostalnika *okno* niso bile popisane, je izjemoma upoštevan kak drug samostalnik srednjega spola (npr. samostalnik *leto*, vpr. št. 517), kar je označeno s krožcem (°) levo od oblike (npr. 67 – °*liè:tè*). Dvojinska oblika (*okni*) je na zahodu in skrajnem severovzhodu srednjega spola (●), na širšem osrednjem pasu moškega (◆), na vzhodu pa ženskega spola (△); nezapolnjena znaka označujeta pluralizacijo dvojine v srednjem (○) ali ženskem spolu (△).

4.5.2.1 Dvojinsko končnico *-i* (*okni*) srednjega spola (kot v knjižni slovenščini) so ohranila naslednja slovenska narečja (ponekod je delno reducirana v -ø):

- **korško** (skrajni SZ, Avstrija): ziljsko (4 – °*ò:knə*)
- **primorsko**: rezijansko (59 – °*ok'ni*), obsoško (67 – °*liè:tè*), (S) nadiško (79 – °*ò:kni*), briško (84 – *'o:kni*), kraško (100 – *'uəknì*), istrsko (117 – *'uaknè*), notranjsko (154 – *'uo:knì*)
- **dolenjsko**: točka južnobelokranjskega narečja (288 – °*ò:kni*)
- **panonsko**: (V) prleško (373 – *'òknì*), haloško (386 – *'ò:kni*), prekmursko (391 – *'ò:knì*)

Popolnoma reducirano dvojinsko končnico pri samostalnikih srednjega spola najdemo v cerkljanskem narečju (166 – *'wòknè*).

4.5.2.2 Večina slovenskih narečij (celotni osrednji prostor) ima dvojinsko končnico *-a* (*okna*) kot rezultat maskulinizacije. Nekatera med njimi v ednini ohranjajo kategorijo srednjega spola¹⁰⁰ (gl. karto SLA 8), medtem ko v množini ohranjajo srednji spol ali se celo feminizirajo (gl. karto SLA 10). Maskulinizacijo v dvojini poznajo:

- **korško**: rožansko (19 – *uò:qna*), obirsko (29 – *uó:qna*)

¹⁰⁰ To velja za južni del dolenjskega narečja (234 – *uá:knu*, 247 – *ò:knu*), zgornjesavinjsko narečje (314 – *'va:knə*) in govore kozjansko-bizeljskega narečja blizu meje s Hrvaško (346 – *'ò:knò*).

- **rovtarsko:** črnovrško (169 – 'uɑ:kna), horjulsko (174 – uó:kna), poljansko (179 – ó:kna)
- **gorenjsko:** selško (191 – vó:kna), gorenjsko (198 – uó:kna), vzhodnogorenjsko podnarečje (219 – uǫkna)
- **dolenjsko:** dolensko (247 – ó:kna), vzhodnodolensko podnarečje (262 – á:kna)
- **štajersko (Z):** posavsko (304 – 'uɔ:kna), zgornjesavinjsko (313 – 'uakna), srednjėsavinjsko (324 – 'uɔ:kna), srednještajersko (328 – 'uɔ:kna), (S) kozjansko-bizeljsko (342 – 'uɔ:kna)

4.5.2.3 Dvojinsko končnico *-i* (*okni*) ženskega spola¹⁰¹ imajo:

- **korosko:** mežiško (45 – 'o:kni), severnopohorsko-remšniško (51 – 'a:kni)
- **štajersko:** južnopohorsko (356 – 'uɔ:kni), kozjaško podnarečje (362 – 'u:kni)
- **panonsko:** slovenskogoriško (365 – 'u:ɔkni), (Z) prleško (372 – 'ɔknj)

4.5.2.4 Množinska oblika I/T *okna* (s. sp.) ali *okne* (feminizacija) je značilna za:

- **primorsko:** (J) nadiško (80 – ó:kna), (C) briško (85 – 'o:kna), (Z) kraško (111 – 'uɑ:kna), (J) istrsko (125 – 'uä:kne), notranjsko (156 – 'uɑ:kna)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (159 – 'uɔ:kne)
- **dolenjsko:** kostelsko (282 – 'u:kna), južnobelokranjsko (284 – 'o:kna, 291 – 'okna)
- **štajersko:** točka (J) posavskega narečja (308 – 'o:kna), (J) kozjansko-bizeljsko (347 – 'o:kna)

4.5.3 Množinske oblike samostalnikov srednjega spola na *-o*

Karta SLA 10: vprašanje 145 *okno* (sam. s. sp., I mn.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
●	okn-a	osnova	s.	mn.
◆	okn-i	osnova	m.	mn.
△	okn-e	osnova	ž.	mn.

Karta SLA 10 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 145 *okno* (I mn.), dopolnjena pa je bila z odgovori na vpr. št. 810b – vezava pridevnika s samostalnikom srednjega spola v množini (*velika mesta*¹⁰² in *lepa dekleta*¹⁰³), kar je označeno s krožcem (°) levo od oblike.

¹⁰¹ Na ženski spol oz. feminizacijo sklepamo po I ed. (npr. 50 – 'a:kna) in drugih kazalcih (npr. števniku in pridevniku).

¹⁰² V točki prekmurskega narečja (399) imajo za leksem *mesto* različico *varaš* (< madž. *város* 'trg').

¹⁰³ Namesto leksema *dekle* je precej razširjen izraz *punca/puca*; imajo ga npr. v baškem podnarečju (159 – 'punca), poljanskem (179 – 'punca), dolenskem (244 – pù:nca), posavskem (297 – 'pu:nca), prleškem (372 – 'puca) in prekmurskem narečju (381 – 'pu:ca). Primorska narečja na stiku z italijanskim in furlanskim jezikom imajo izraz *pupa*, npr. briško (84 – 'pu:pa), kraško (97 – 'pu:pa) in istrsko (118 – 'pu:pa).

Karta za samostalniki srednjega spola množine je izdelana, da bi lažje spremljali pojav maskulinizacije oz. feminizacije v dvojini. ● pomeni, da je oblika za srednji spol ohranjena, ◆ označuje maskulinizacijo, ▲ pa feminizacijo samostalnikov srednjega spola.

4.5.3.1 Srednji spol v množini je ohranjen, če je ohranjena končnica *-a*. Obliko *okna* (kot v knjižni slovenščini) imajo:

- **koroško:** (S) podjunsko (36 – 'o:kna)
- **primorsko:** nadiško (74 – 'o:kna), (J) kraško (108 – 'u:kna), istrsko (118 – 'ü:kna), notranjsko (128 – 'u:kna)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – 'wòkna), črnovrško (171 – 'u:kna), horjulsko (174 – 'uò:kna), poljansko (179 – uòkna)
- **gorenjsko:** selško (191 – vò:kna), gorenjsko (195 – uò:kna), zahodni del vzhodnogorenjskega podnarečja (224 – 'uòkna)
- **dolenjsko:** dolensko (247 – ú:kna), (JV) vzhodnodolensko podnarečje (276 – ò:kna), južnobelokranjsko (291 – 'o:kna), severnobelokranjsko (294 – 'o:kna)
- **panonsko:** (JV) prleško (378 – 'ò:kna), prekmursko (391 – 'o:ukna)

4.5.3.2 Pri tonemskih govorih lahko preverjamo, ali obstaja razlika med I dv. in mn., tudi če imamo v I dv. namesto končnice srednjega spola *-i* maskulinizirano končnico *-a* (enako množinski končnici srednjega spola). Razliko med akutirano dvojninsko in cirkumflektirano množinsko obliko imajo npr.:

- **rovtarsko:** poljansko (179 – ó:kna : uòkna)
- **gorenjsko:** gorenjsko (195 – °mé:ista : °mè:ista)
- **dolenjsko:** dolensko (251 – ó:kna : ò:kna, 258 – ó:kna : ò:kna), vzhodnodolensko podnarečje (262 – á:kna : à:kna, 264 – ó:kna : ò:kna)

Dvojninska in množinska oblika se lahko razlikujeta tudi po kakovosti in/ali kolikosti naglašene samoglasnika, npr. v:¹⁰⁴

- **rovtarsko:** poljansko (184 – 'o:kna (dv.) : 'o:kna (mn.))
- **gorenjsko:** selško (191 – vò:kna : vò:kna), gorenjsko (198 – uò:kna : uò:kna, 201 – uò:kna : uò:kna, 210 – uò:kna : uò:kna), vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – uò:kna : uò:kna)
- **dolenjsko:** dolensko (229 – wá:kna : wó:kna, 247 – ó:kna : ú:kna, 255 – ó:kna : ú:kna), južnobelokranjsko (291 – 'okna : 'o:kna)¹⁰⁵

Treba je opozoriti, da veliko narečij v množini pri samostalnikih ohranja obliko srednjega spola s končnico *-a*, čeprav so kategorialno (pomensko) že ženski; na to kaže oblika pridevnika z žensko končnico *-e*:

- **koroško:** podjunsko (36 – °uèjke mì:æsta)

¹⁰⁴ V vseh teh primerih se dvojninske oblike ne zgledujejo po množinskih, ampak po edninskih (I dv. = R ed.), npr. 191 – vò:kən (ed.), vò:kna (dv.), vò:kna (mn.).

¹⁰⁵ V osrednjih narečjih (gorenjskem in dolenskem) lahko v množini dobijo končnice srednjega spola (se »nevtralizirajo«) tudi nekateri samostalniki moškega spola, npr. *graben, hlev, hrib* (I ed. m. sp.) > *grabna, hleva, hriba* (I mn. s. sp.).

- **primorsko:** rezijansko (59 – °ve'ljike 'męsta toda ok'ne), (J) obsoško (72 – °bęli:čę mi:ästą toda gkni:ę), nadiško (74 – °veli:ke mięsta), (J) kraško (108 – °ve'li:ke 'mi:ästa), notranjsko (128 – °ve'li:ke 'me:įsta)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – °we'liče 'mi:sta), horjulsko (176 – °lę:pe diklę:ta), poljansko (180 – °velike mię:sta)
- **gorenjsko:** selško (191 – °velike mę:sta), gorenjsko (202 – °uęli:ke mę:sta, 208 – °uli:ke mę:sta), vzhodnogorenjsko podnarečje (218 – °uęli:če mę:sta)
- **dolenjsko:** dolensko (229 – °vęli:ke mę:sta, 251 – °uęli:ke mę:įsta), (JV) vzhodnodolenjsko podnarečje (276 – °veli:ke mę:sta)
- **štajersko:** posavsko (308 – °vę:lkä 'mę:sta)
- **panonsko:** (JV) prleško (378 – °vę:įke 'mę:sta)

4.5.3.3 Končnico *-i* iz moškega spola (*okni*), ki je lahko tudi delno reducirana v *-a*, najdemo v naslednjih narečjih:

- **korosko:** rožansko (19 – uę:qną), obirsko (29 – uę:qną)
- **gorenjsko:** (V) vzhodnogorenjsko podnarečje (225 – 'uakni)
- **dolenjsko:** dolensko (230 – uę:kni, 241 – ó:kni), vzhodnodolenjsko podnarečje (267 – á:kni)
- **štajersko:** posavsko (300 – 'uo:kni), srednjesavinjsko (324 – 'uo:kni), (Z) srednještajersko (328 – 'uo:kni)

4.5.3.4 Končnica *-e* ženskega spola (*okne*) je prevladala v JV delu slovenskih narečij. Narečja, ki poznajo feminizacijo že v ednini (gl. **4.5.1.4**, **4.5.1.5**), jo imajo tudi v množini:

- **korosko:** severnopohorsko-remšniško (50 – 'a:kne)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – 'uakne)
- **štajersko:** (V) srednještajersko (336 – 'uo:kne), južnopohorsko (356 – 'uo:kne), kozjaško podnarečje (362 – 'u:kne)
- **panonsko:** slovenskogoriško (365 – 'u:okne, 368 – 'o:kne), prleško (372 – 'okne)

4.5.3.5 Feminizacija je najbolj razširjena v množini, saj so v nekaterih narečjih samostalniki feminizirani samo v množini, v ednini (in dvojini) pa je srednji spol ohranjen (ali pa se je celo maskuliniziral).¹⁰⁶ Tako stanje je značilno za:

- **korosko:** ziljsko (6 – ü:akne), (JZ) rožansko (13 – °mi:este, 17 – uę:qne), (JV) podjunsko (40 – 'uagne), mežiško (45 – 'o:kne)
- **primorsko:** rezijansko (57 – ok'ne), (J) obsoško (69 – uę:knę), (J) briško (84 – 'o:kne), (S) kraško (105 – 'uo:knę)
- **štajersko:** zgornjesavinjsko (315 – 'uakne)

4.5.4 Primerjava med samostalniki srednjega spola

4.5.4.1 Samostalnik *letu* je v ednini manj podvržen maskulinizaciji kot samostalnik *okno*, npr. v kranjskogorskem podnarečju (9 – uę:kən toda lę:to), v dolenskem (236 – ó:kən

¹⁰⁶ Sam proces feminizacije se je začel v množini in se nato v nekaterih narečjih razširil v ednino.

toda *lă:ĩtu*) in srednještajerskem narečju (329 – *ʔuo:kŋ* toda *ʔlă:ĩtu*), medtem ko je v točki kozjansko-bizeljskega narečja stanje ravno obratno (345 – *ʔo:knò* toda *ʔl̥e:t*).

4.5.4.2 Samostalnik *letu* je tudi manj podvržen feminizaciji kot samostalnik *okno*, npr. v severnopohorsko-remšniškem (50 – *ʔa:kna* toda *ʔle:tò*, 54 – *ʔa:kna* toda *ʔl̥e:tu*), srednještajerskem (336 – *ʔuo:kna* toda *ʔl̥e:tò*) in južnopohorskem narečju (356 – *ʔuo:kna* toda *ʔli:to*), kozjaškem podnarečju (362 – *ʔo:kna* toda *ʔli:to*), slovenskogoriškem (364 – *ʔuokna* toda *ʔl̥e:tò*, 368 – *ʔo:kna* toda *ʔl̥e:tò*) ter prleškem narečju (372 – *ʔokna* toda *ʔl̥e:tò*, 379 – *ʔo:kna* toda *ʔle:tò*); obraten primer imamo v govoru južnopohorskega narečja, kjer je samostalnik *okno* ohranil srednji spol, samostalnik *letu* pa se je feminiziral (353 – *ʔu:oknu* toda *ʔli:ta*). Tudi samostalnik *rebro* je manj podvržen feminizaciji kot samostalnik *okno*, npr. v slovenskogoriškem (369 – *ʔokna* toda *ʔrâbro*) in prekmurskem narečju (404 – *ʔoknal* *ʔokno* toda *ʔrebro*).

4.6 Parni samostalniki po narečjih

4.6.1 Parni samostalniki moškega spola

Analiza gradiva je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 646 *starši* (I mn.).

4.6.1.1 Po gradivu SLA najdemo dvojninsko obliko (*starša*) le v dveh točkah: v točki gorenjskega (198 – *stár:řa*) in točki prekmurskega narečja (399 – *s'târ:řa*), v vseh drugih narečjih in govorih so zapisane le različice množinske oblike *starši*. Vendar pa se danes v pogovorni, vse bolj pa tudi v knjižni slovenščini, uporabljata tako množinska kot dvojninska oblika (*starši* in/ali *starša*). V SSKJ sta navedena primera za obe števili,¹⁰⁷ medtem ko je v SP dvojninska oblika *stárša* označena kot neknjižna pogovorna. To je le eden od dokazov, da je dvojina v slovenščini še vedno produktivna in živa kategorija (tako tudi Derganc 2003: 174).

4.6.1.2 Poleg leksema *starši* je zelo razširjena njegova starejša različica *stariši* (< *starejši*), ki jo je uporabljal že Trubar.¹⁰⁸ Poznajo jo na skrajnem SZ in skrajnem SV delu slovenskega jezikovnega ozemlja: ziljsko narečje (5 – *stár:ře*) in banjško podnarečje (94 – *s'ta:riř*) ter prleško (375 – *s'tariři*) in prekmursko narečje (388 – *s'tâ:riřk̥e*, 390 – *s'tâ:riřg'e*, 392 – *s'tâ:riřje*, 395 – *s'tariři*, 402 – *s'tâ:riřte*, 404 – *s'tâ:reřke*).

4.6.1.3 Nekateri govori imajo različico *stariji*, npr. v skrajni JZ točki šavrinskega podnarečja istrskega narečja (122 – *s'ta:rje*) ter točki v južno- in severnobelokranjskem narečju

¹⁰⁷ SSKJ v geslu »stárši -ev m mn., dv. tudi stárša, ed. stil. stárš« navaja primere kot *med vojno je izgubil oba starša; starša sta ves dan prinašala hrano mladičem*.

¹⁰⁸ Samostalnik *stárši* (rod. *stáršev*) je nastal iz **str̥ěbši*, kar je posamostaljeni primernik pridevnika psl. **stár̥b*, sln. *stār*. Prvotni pomen je torej **'starejši (najbližji sorodniki)'*. Beseda je tvorjena po zgledu nem. *Eltern* 'starši', kar je prvotno posamostaljeni primernik pridevnika *alt* 'star' (po Snoj 2003: 695).

(283 – *s'ta:rjɛ*, 285 – *s'tareji*). Bolj razširjena je različica *starejši*, značilna za koroška narečja: ziljsko (2 – *stá:rejšə*), rožansko (12 – *starè:jšə*, 19 – *starè:ĩšə*), obirsko (29 – *starè:jš*), podjunsko (33 – *starè:ĩšə*, 38 – *starè:ĩši*), mežiško (47 – *st'a'rejši*) in severnopohorsko-remšniško narečje (50 – *st'ře:ĩši*).¹⁰⁹

4.6.1.4 Posamezne točke imajo dvojnice. Primeri: točka mežiškega narečja ima poleg oblike *staréjši* še *ta stára dva* (45 – *st'a're:ĩši* in *ta s'ta:ra d'ua*); točka v cerkljanskem narečju *stárš* in *te stári* (168 – *s'ta:rš* in *te st'ri*), gorenjska točka pa *stárša* in *ta stári* (198 – *stá:rša/ta stà:re*).

4.6.1.5 Romanski leksem (*d*)ženitorji (< it. *genitori*) je v rabi v rezijanskem (npr. 56 – *ženi'to:rjɛ*, 59 – *ženi'torije*), Z delu terskega (62 – *ženitò:rjɛ*) in eni točki nadiškega narečja (78 – *ženitōri*).

4.6.1.6 Mnogo narečij namesto enobesednega poimenovanja *starši* uporablja zvezo *oče in mati* oz. različice (*oče/oča/ate/atej/tata* + *in/an/pa/i* + *mati/mat/mama*); tako npr. v točkah ziljskega (1 – *uòča η má:tè*), rožanskega (27 – *à:tej in mà:ma*) in nadiškega narečja (74 – *oc'ja an má:t*, 80 – *očá an má:t*), v banjškem podnarečju (90 – poleg *s'ta:rše* tudi *ačɛ ɔn 'ma:t*), v kraškem (100 – poleg *s'ta:rši* tudi *'u:ča nu 'mæti*, 102 – poleg *s'ta:rši* tudi *'ta:ta nu 'ma:ma*) in notranjskem narečju (156 – *'ma:ma i 'ta:ta*), v vzhodnodolenjskem podnarečju (267 – *á:če in má:t*), severnobelokranjskem narečju (295 – *'a:te i 'mama*), zagorsko-trboveljskem podnarečju (297 – poleg *tə s'ta:r* tudi *'ua:če in 'ma:ma*), zgornjesavinjskem narečju (313 – *'uača pa 'ma:t*, 314 – *'va:ča pa 'mã:tè*) in kozjaškem podnarečju (362 – *'o:ča pa 'ma:ti*).

4.6.2 Parni samostalniki ženskega spola

Analiza gradiva je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 25 *roka* (I dv.) ter št. 56 *in/ali* 741 *noga* (I dv.).

4.6.2.1 Na splošno je več množinskih oblik opaziti pri parnih samostalnikih, za katere velja, da se v knjižni slovenščini uporabljajo v množini. Tako so v govorih, ki sicer pri samostalnikih ženskega spola ohranjajo dvojinjske oblike, v primeru parnih organov mogoče le množinske oblike, npr. v dolenskem (236 – *dvà:i žjɛ:nj* (dv.) : *nogiè*, *rokiè*: (dv. = mn.)), v slovenskogoriškem (367 – *ženj* (dv.) : *nɔ'gɛ:*, *rɔ'kɛ:* (dv. = mn.)) in prekmurskem narečju (403 – *o'sä:strej* (dv.) : *o'bej no'gɛ:ĩ/no'd'ɛ:i*, *ro'kej* (dv. = mn.)). Samostalnik *noga* je bolj podvržen pluralizaciji kot *roka*; to lahko vidimo npr. v točki rožanskega (16 – *nojè*: (dv. = mn.) : *ró:cə* (dv.)) ali točki nadiškega narečja (76 – *noyè:/noyi:* (mn./dv.) : *roki:* (dv.)).

4.6.2.2 Dvojina je pri parnih samostalnikih ženskega spola ohranjena v naslednjih narečjih:

¹⁰⁹ Ramovš (1952: 107–108) navaja, da najdemo primernik *stárejši* na Koroškem, v Beli Krajini in v Prekmurju.

naglas na osnovi imajo v ziljskem (2 – *dvì:ə nó:ə, ró:čə*),¹¹⁰ rožanskem (17 – *nó:ɨə, řó:cə*), obirskem (29 – *nó:j, ró:q*), podjunskem (38 – *nuá:i, 'rəki*), mežiškem (47 – *'no:gi, 'ro:ki*) in severnopohorsko-remšniškem narečju (55 – *'na:gi, 'řo:kj*), v rezijanskem (59 – *'noj*) in kraškem narečju (109 – *'nuo:yi, 'ruo:ki*), delu istrskega (115 – *'nuo:ji, 'ruo:ćj*) in v notranjskem narečju (142 – *'nuɔ:yi, 'ruɔ:ki*), večini govorov dolenskega (241 – *ró:kj, nó:gi*) in v dveh točkah južnopohorskega narečja (356 – *'řo:ki, 'nɔ:gi*; 359 – *'nɔ:gi, 'řo:ki*), v kozjaškem podnarečju (360 – *'na:gi, 'řo:kj*), slovenskogoriškem (365 – *'no:ugi, 'ro:uki*), severovzhodnem delu prleškega (372 – *'nɔ:gi, 'řo:kj*) in prekmurskem narečju (397 – *'no:uge, 'ro:uke*). Naglas na končnici imajo npr. v rezijanskem (57 – *obi d'vi: nū'hə, 'ř:ba d'vi: ru'kə*), v južnem delu obsoškega (71 – *ro'ki, no'yi*), cerkljanskem (166 – *d'wi: na'i, ra'či*) in slovenskogoriškem narečju (369 – *ro'ke*; toda *'nɔge*).

4.6.2.3 Narečja, ki imajo v množini naglas na končnem *-e* (*roké*), imajo v dv. navadno naglas na osnovi (*róki*). Tudi če ima dvojinska oblika že množinsko končnico, se lahko od množinske še vedno loči po naglasu; tako stanje imamo npr. v baškem podnarečju (160 – *'ro:ke* (dv.) : *ra'cię* (mn.)), gorenjskem (198 – *dvè: nó:je : nojè:, ró:če : ročè:*), dolenskem (250 – *řó:ke : řokè:*) in prleškem narečju (371 – *'řo:kę : ro'kę:*). V nekaterih narečjih so dvojinske oblike na sploh nadomeščene z množinskimi oz. sta v rabi obe obliki, npr. v točki dolenskega (242 – *dvè:i nuó:gi in dvè:i nagiè:*) ali točki prekmurskega narečja (392 – *'řoukę/ru'kęj*). V teh primerih se naglas v dvojini ne ravna po množini, ampak po ednini (I dv. = R ed.); gl. še **4.4.1.2**.

4.6.2.4 Pluralizacija v I dv. je nastopila v naslednjih narečjih in podnarečjih: naglas na osnovi imajo v terskem narečju (61 – *nó:e, ró:ke*), baškem podnarečju (159 – *'no:ge, 'ro:ke*), v zgornje- in srednjesavinjskem narečju (310 – *'no:ge, 'rəke*; 324 – *'nuo:ge, 'ruo:ke*), srednještajerskem (332 – *'no:uge, 'ro:uke*), kozjansko-bizeljskem (348 – *'ru:ke, 'nu:ge*) in posavskem narečju (297 – *'nua:ge, 'rua:ke*). Naglas na končnici imajo v nadiškem (78 – *noyè:, rokè:*) in briškem narečju (83 – *ər'ka:*), banjškem podnarečju (91 – *no'ya:, ro'ka:*), horjulskem (174 – *nayè:, rakè:*), gorenjskem (202 – *nogè:, řokè:*; 229 – *nayè:, rakè:*) in dolenskem narečju (236 – *nogiè, rokiè*; 260 – *obè:i nagiè:, rokiè:*) ter vzhodnodolenskem podnarečju (266 – *nagiè:, rakiè:*), slovenskogoriškem (367 – *řo'kę:*), prleškem (378 – *ro'kę:*) in prekmurskem narečju (404 – *ro'kę:*), kot različico pa še v točki briškega narečja (85 – *no'ya:/ 'no:ɣə, ər'ka:/'ə:rkə*).

4.6.2.5 Namesto refleksa za *ɔ* v besedi *róka* v večini narečij zasledimo analogični refleks za umično naglašeni *o* po *nóga*,¹¹¹ npr. v rožanskem (17 – *nó:ɨə, řó:cə* (dv.)); izjema so posamezni govori v ziljskem (4 – *nójə : řóčə* (dv.)), podjunskem (38 – *nuá:i : 'rəki* (dv.)),

¹¹⁰ Narečna palatalizacija (*k, g, x > č, š*, npr. *roče, noje*) je znana v ziljskem, rožanskem in podjunskem narečju, istrskem in notranjskem ter cerkljanskem in gorenjskem narečju.

¹¹¹ Jakob Rigler za južnotranjske govore navaja (1963: 41), da je pri besedi *roka* še pogosto ohranjen regularni refleks: *rūpka* (Sabonje [SLA 154], Hrušica [SLA 152], Ritomeče, Kovčice, Slivje, Pregarje [SLA 151], Kozjane, Topolec, Dolnja Košana [SLA 148], Čepno, Dolnje Vreme, Zavrhek) poleg *ruōpka* (Kal, Buje, Dolnja Košana [SLA 148], Mereče, Sabonje [SLA 154]) in da imajo, kjer govorijo *rūpka*, navadno tudi analogno *nūpka* (Sabonje [SLA 154], Hrušica [SLA 152], Ritomeče, Kovčice, Slivje, Pregarje [SLA 151], Kozjane, Topolec, Dolnja Košana [SLA

severnopohorsko-remšniškem (55 – *'na:gj : 'rɔ:kj* (dv.)), briškem (88 – *'no:γi : rə:ki* (dv.)), kraškem (100 – *'nuo:γi : 'rə:ki* (dv.)), zgornjesavinjskem (310 – *'no:ge : 'rəke* (dv. = mn.)), srednještajerskem narečju (338 – *'nouge : 'rɔuke* (dv. = mn.)) in v kozjaškem podnarečju (360 – *'na:gj : 'rɔ:kj* (dv.)).

Analiza gradiva je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 25 *roka* (D dv.) ter št. 56 in/ali 741 *noga* (D dv.).

4.6.2.6 Kot za I tudi za D velja, da je več množine opaziti pri samostalnikih za parne organe; npr. v slovenskogoriškem (367 – *š'čɛ:rkɔma* (dv.) : *'ro:ukan* (mn.)) ali prekmurskem narečju (404 – *žä:nama* (dv.) : *no'ga:n* (mn.)). Sicer je samostalnik *noga* bolj podvržen pluralizaciji kot *roka*; npr. v nadiškem (74 – *nó:γan* (dv. = mn.)) : *ró:kama/rokà:ma* (dv.) ali notranjskem narečju (109 – *'nuo:γəm* (mn.) : *'ruo:kəma* (dv.); 146 – *'nuo:γəm* (mn.) : *ru'ka:ma* (dv.)).

4.6.2.7 Dvojinsko končnico *-ama/-áma* v dajalniku parnih samostalnikov ženskega spola imajo le še nekatera narečja. Naglas na osnovi imajo: mežiško (47 – *'ro:kama*), poljansko (182 – *'noγa:ma, 'rɔka:ma*), južnopohorsko (359 – *'no:gama, 'rɔ:kama*) in prleško narečje (374 – *'no:gama, 'rɔ:kama*). Ponekod je v D končnica *-ama* prešla v *-oma* (*-uma*), najverjetneje zaradi posplošitve moške končnice *-oma* (iz *o*-jevske sklanjatve); npr. v podjunskem (38 – *rəkó:ma, nugó:ma*) in severnopohorsko-remšniškem (53 – *'na:gɔma, 'ra:kɔma*) ter slovenskogoriškem narečju (365 – *'no:ugɔma, 'ro:ukɔma*). Naglas na končnici imajo v rožanskem (11 – *nohà:ma, rokà:ma*), obsoškem (71 – *rokà:ma*) in cerkljanskem narečju (169 – *ra'ka:ma*), delu gorenjske narečne skupine (192 – *rokà:ma*) ter prekmurskem narečju (397 – *no'ga:ma, ro'ka:ma*). Naglas tako na osnovi kot končnici imajo npr. v ziljskem narečju (2 – *nó:gama/nəgà:ma, ró:kama*; 4 – *nó:gama, rokà:ma*).

4.6.2.8 Težnja po odpravi dvojinskih oblik pri samostalnikih ženskega spola je bolj kot v I opazna v D dv. ž. sp., kjer ima večina narečij množinsko obliko *rókam* (< *rɔkamv): Množinsko končnico *-am* (po prehodu *-m > -n* v nekaterih govorih tudi *-an*) imajo naslednja narečja: istrsko (115 – *'nuo:γan, 'ruo:kan*), notranjsko (148 – *'nua:γam, 'rua:kəm*), govor poljanskega narečja (180 – *'naiγam, 'rakam*), južnobelokranjsko (291 – *'nogam, 'rokam*) ter srednještajersko narečje (338 – *'nougam, 'rɔukam*). V nekaterih narečjih je naglas na končnici (*rokàm, nogàm*): v horjulskem (174 – *ngà:m, rɔkà:m*), gorenjskem (202 – *nogà:m, rókà:m*) in dolenskem narečju (246 – *nogàm, rakàm*) ter vzhodnodolenskem podnarečju (266 – *nagàm, rakàm*).

Reducirano končnico *-əm* (najverjetneje iz *-am*) imajo govori briškega narečja (npr. 88 – *'no:γəm, 'rə:kəm*), kraško (100 – *'nuo:γəm, 'rə:kəm* (dv. = mn.)) in zgornjesavinjsko narečje (315 – *'nuo:gəm, 'ruo:kəm*). Končnica *-im* (iz *i*-jevske sklanjatve) je značilna za del srednjesavinjskega (npr. 324 – *'nuo:gim, 'ruo:kim*) ter del kozjansko-bizeljskega narečja (npr. 348 – *'nu:gim, 'ru:kim*).

148], Čepno, Dolnje Vreme, Zavrhek); kjer imajo *ruòka*, imajo tudi *nuòga*; vendar pa tudi *nuòga* poleg *ruòka* (Vatovlje).

4.6.2.9 Tudi v dajalniku je naglasna in glasovna podoba samostalnika *róka* v večini narečij analogična po *nóga*; izjema so posamezni govori v severnopohorsko-remšniškem (55 – *'na:gama : 'rɔ:kama* (dv.)), briškem (88 – *'no:ɣəm : 'rə:kəm* (dv. = mn.)), kraškem (100 – *'nɔ:ɣəm : 'rə:kəm* (dv. = mn.)), zgornjesavinjskem (310 – *'no:gem : 'rəkam* (dv. = mn.)) in srednještajerskem narečju (338 – *'nougam, 'roukam* (dv. = mn.)) ter v kozjaškem podnarečju (360 – *'na:gama : 'rɔ:kama* (dv.)).

4.7 Dvojina samostalnikov – Tesnière

4.7.1 Dvojina samostalnikov moškega spola

Tesnière (1925b) je dvojinke oblike samostalnikov moškega spola prikazal na naslednjih kartah (1925b): 4 – (*dvâ*) *gradôva*, 5 – (*dvâ*) *sinôva*, 6 – (*dvâ*) *tatôva*, 7 – (*dvâ*) *sodâ*, 10 – (*dvâ*) *brâta*, 11 – (*dvâ*) *brâta* (Jugoslavija), 16 – (*dvâ*) *dnî*, 38 – (*pri obêh*) *brâtih* in 39 – (*k obêma*) *brátoma*.

4.7.1.1 V sklepnem odstavku o dvojinah oblikah I/T samostalnikov moškega spola povzema (1925a: 176), da so dokaz izjemne živosti [dvojine] in da tu dvojina ne kaže nikakršnih znakov izginjanja. Gradivo za SLA potrjuje, da je dvojinke končnica *-a* v I/T moškega spola dvojine v večini narečij res ohranjena, vendar pa je na manjšem področju na skrajnem JZ primorske narečne skupine in na skrajnem JV (Bela Krajina) dvojinke nadomestila množina (gl. karti SLA 1 in 3).

4.7.1.2 Tesnière poudarja, da je pluralizacija dvojine samostalnikov moškega spola v primerjavi z I/T močnejše napredovala v D/O (1925a: 231), kar izkazuje tudi današnje stanje: večina osrednjih narečij in narečij na zahodu ohranja dvojinke oblike v I/T, za D/O pa pozna le množinske. Dvojinke oblike D/O m. sp. po Tesnièrevih trditvah (1925a: 231) omogočajo spremljanje napredovanja množine in pomagajo pri rekonstrukciji različnih stopenj slabljenja dvojine, katerega izvor lahko postavimo na področje Krbave [pokrajina na jugu Hrvaške] in Dalmacije. Od tod prehaja v Belo krajino, srednjo Štajersko, gre celo preko Ljubljane do Trsta, Istre in Koroške. Na podlagi tega Tesnière sklepa, da bo dvojina najprej izginila na Kranjskem, nato na Primorskem in Koroškem, nazadnje pa še na severovzhodu – področju, ki je, kot pravi Tesnière, prava trdnjava slovenske dvojine. Če primerjamo karte SLA 1 (*sin-(ov)-a*) z 2 (*sin-(ov)-oma*) ali 3 (*brat-a : brat-oma*) vidimo, da Tesnièrevi podatki večinoma še vedno držijo.

4.7.2 Dvojina samostalnikov ženskega spola

Tesnière je dvojinke oblike samostalnikov ženskega spola prikazal na naslednjih kartah (1925b): 18 – (*dvê*) *glavê*, 19 – (*dvê*) *ribi*, 21 – (*dvê*) *noči*, 22 – (*dvê*) *nîti*, 23 – (*dvê*) *cêrkvi*, 25 – (*dvê*) *mâteri*, 26 – (*dvê*) *hčêri* in 40 – (*k obêma*) *bâbama*.

4.7.2.1 V sklepnem delu o dvojinah oblikah I/T samostalnikov ženskega spola Tesnière

povzema (1925a: 133), da je v primerjavi z moškim spolom tu dvojina precej manj trdna. Dvojina ženskega spola je po njegovem preživela le v obrobni narečjih ter v knjižnem jeziku. Dvojinska končnica *-i* za I/T samostalnikov ženskega spola je ohranjena v ziljskem, rožanskem, obirskem, podjurskem, mežiškem in severnopohorsko-remšniškem narečju koroške narečne skupine, v rezijanskem, obsoškem, kraškem in notranjskem narečju primorske narečne skupine, v večini govorov dolenskega narečja, v kozjaškem podnarečju in dveh točkah južnopohorskega narečja štajerske narečne skupine ter v slovenskogoriškem, prekmurskem in severovzhodnem delu prleškega narečja panonske narečne skupine. Gradivo za SLA potrjuje njegove ugotovitve, le da danes pluralizacija ženskih dvojinskih oblik v I/T zavzema malce večji areal: pluralizacija je napredovala v primorski narečni skupini (v smeri iz zahoda proti vzhodu (gl. karti SLA 4 in 5).

4.7.3 Dvojina samostalnikov srednjega spola

Tesnière je kartiral tri samostalnike srednjega spola: *okno*, *leto* in *pero* (1925b): 28 in 61 – (*dvē*) *ókni*, 31 – (*dvē*) *léti*, 36 – (*dvē*) *perēsi*). Samostalnik *okno* je predstavil v vseh treh številih (1925a: 140–141; 1925b: 28 (I dv.), 29 (I mn.) in 33 (T ed.)).

Kot primer za samostalnik s. sp. navaja *okno* (1925a: 140–141):¹¹²

Knjižni jezik	<i>ókno</i> [ed.]	<i>ókni</i> [dv.]	<i>ókna</i> [mn.]
Borovnica [SLA 230]	<i>wákŋ</i>	<i>wákna</i>	<i>úkna</i>
Vinica [SLA 290]	<i>ókno</i>	<i>ókne</i>	<i>ókna</i>
Kred [SLA 69]	<i>oknò</i>	<i>woknà</i>	<i>wókne</i>
Osojane [SLA 58]	<i>dnó poeró</i>	<i>dvi peré</i>	<i>try pira</i>
Brdo [SLA 1]	<i>wókno</i>	<i>ókni</i>	<i>ókne</i>
Sln. Plajberk [SLA 19]	<i>woknà</i>	<i>wòqna</i>	<i>wòqna</i>
Idrija [SLA 169]	<i>wáknu</i>	<i>wákna</i>	<i>wákni</i>
Ajdovščina [SLA 129]	<i>wáknu</i>	<i>wákni</i>	<i>wákna</i>
Osilnica [SLA 281]	<i>wókno</i>	<i>wókna</i>	<i>wókna</i>
Vuzenica [SLA 51]	<i>ákno</i>	<i>ákni</i>	<i>ákne</i>
Sv. Lovrenc [SLA 54]	<i>ákno</i>	<i>ákni</i>	<i>ákne</i>
Poljane [SLA 181]	<i>ókno</i>	<i>ókne</i>	<i>ókne</i>

4.7.3.1 Karta SLA 8 (*okno*) potrjuje ohranitev srednjega spola v ed. za vse točke, ki jih navaja Tesnière (1925a: 140–141), razlike so neznatne. Proces maskulinizacije se je razširil proti severu (iz gorenjske proti koroški narečni skupini) in proti zahodu (iz gorenjske proti rovtarski narečni skupini). Proces feminizacije se je razširil proti zahodu (iz štajerske proti koroški narečni skupini). Tesnière ne omenja feminizacije samostalnika *okno* v zahodnih narečjih – v baškem podnarečju rovtarske narečne skupine.

4.7.3.2 Med Tesnièrovima kartama (28 in 61 – (*dvē*) *ókni*) in dvojinsko karto SLA (SLA 9

¹¹² Zaradi lažje primerjave so izbrani le kraji, ki so tudi v mreži za SLA.

– *okni*) ni videti razlik; edina sprememba je danes maskulinizirana dvojjinska oblika v točki poljanskega narečja (181 – *uòkna/ò:kna*), medtem ko ima Tesnière zapisano množinsko feminizirano obliko (*òkne*).

4.7.3.3 Karta SLA 10 (*okna*) izkazuje nekaj odstopanj od Tesnièreve karte (št. 29) za srednji spol množine: v točki rožanskega (19) in dolenskega narečja (230) se je srednji spol v množini maskuliniziral (19 – *wòqna > uò:qna*, 230 – *úkna > uòkni*); v točki poljanskega narečja (181) pa imamo potrditev za ohranjeno obliko srednjega spola (*uòkna*), medtem ko ima Tesnière že feminizirano obliko (*òkne*). Na splošno lahko rečemo, da je maskulinizacija srednjega spola v množini napredovala v naslednja narečja:

- v koroško narečno skupino ob meji z gorenjskim narečjem
- v nekatera narečja rovtarske in gorenjske narečne skupine (iz Selške doline po reki Savi do Ljubljane) in, ločeno od tega področja, v dolensko narečno skupino.

4.8 Dvojina samostalnikov – Belić

Na podlagi Tesnièrevih kart je Belić sklepal (1932: 72), da naj bi razmerju *dvê ribi* : *dvê ribe* ozemeljsko ustrezalo tudi razmerje *dvê ókni* : *dvâ ókna* (Tesnière 1925b: karti 28 – (*dvê*) *ókni* in 61 – (*dvê*) *ókni*). Če torej narečje ohranja dvojino pri samostalnikih ženskega spola (e.g. *dvê ribi*), naj bi dvojino uporabljalo tudi pri samostalnikih srednjega spola (*dvê ókni*), in če pozna narečje pluralizacijo samostalnikov ženskega spola (*dvê ribe*), naj bi se samostalniki srednjega spola v dvojini maskulinizirali (*dvâ ókna*). Gradivo za SLA izkazuje, da je Belićeva formulacija preveč poenostavljena. Primerjava kart SLA 4 (*kravi*) in 5 (*hčeri*) s karto SLA 9 (*okni*) kaže, da je dvojjinska končnica *-i* pri samostalnikih srednjega spola ohranjena na znatno manjšem področju kot dvojjinska končnica *-i* pri samostalnikih ženskega spola: npr. v nekaterih govorih ziljskega in severnopohorsko-remšniškega narečja koroške narečne skupine (medtem ko je ženska dvojjinska končnica *-i* značilna za celotno koroško narečno skupino). Ravno nasprotno pa imajo v večini govorov dolenskega narečja samostalniki ženskega spola ohranjeno končnico *-i*, medtem ko so se samostalniki srednjega spola maskulinizirali in imajo moško dvojjinsko končnico *-a*.

4.9 Dvojina samostalnikov – Ramovš

4.9.1 Dvojina samostalnikov moškega spola

4.9.1.1 Gradivo za SLA, kot ga izkazujeta karti SLA 2 (*sin(-ov)-oma*) in 3 (*brat-a* : *brat-oma*), kaže, da so dajalniške dvojjinske oblike na *-oma* bolj razširjene, kot je menil Ramovš (1952: 51): poleg vzhodnega dela koroške narečne skupine (severnopohorsko-remšniško narečje), vzhodnega dela štajerske narečne skupine (južnopohorsko narečje) in dela panonske narečne skupine (slovenskogoriško narečje), je značilna tudi za druga narečja panonske narečne skupine in manjši areal v vzhodnem delu dolenskega narečja. Ramovš tudi ne omenja težnje po oženju *-o* v *-ò*, *-ò* in celo *-u* (*-uma*) v koroškem podjunskega narečju in številnih narečjih panonske narečne skupine. Končnico *-ama* je opazil samo v severnem

delu gorenjske narečne skupine (selško narečje), čeprav je razširjena še v zahodnem delu koroške narečne skupine (ziljsko in rožansko narečje), v rovtarskih govorih cerkljanskega in poljanskega narečja ter v posameznih govorih dolenske narečne skupine. Tudi naglašeni končnici *-óma/-áma*, ki jih najdemo v številnih prekmurskih govorih, Ramovš ne omenja.

4.9.1.2 Po Ramovšu (1952: 51) je pluralizacija (*-am*) prevladala na spodnjem Dolenjskem, Gorenjskem, Krasu in v Slovenski Benečiji.¹¹³ Gradivo za SLA izkazuje, da je ta končnica bolj razširjena, in sicer v osrednjem delu koroške narečne skupine, v primorskem nadiškem narečju, v rovtarskem baškem podnarečju ter štajerskem zgornjesavinjskem in srednještajerskem narečju.

4.9.1.3 Ramovš piše (1952: 51), da je v mestnik dvojine prišlo do pluralizacije (*-ih, -ah, -eh*) v vseh narečjih, čeprav je že Tesnière opazil (1925a: 193), da to ne drži. Gradivo SLA te oblike (*sin-(ov)-ih*) kaže, da je v večini narečij mestnik dvojine res enak množinskemu (*-ih*), izjema pa so govori panonske narečne skupine s posebnima dvojniskima končnicama *-oma/-ama* (gl. **4.3.4.1**).

4.9.2 Dvojina samostalnikov ženskega spola

Po Ramovšu (1952: 61) je dvojniska imenovalniška končnica *-e* (e.g. *roké*) ohranjena samo v rezijanskem in dolenskem narečju (Ribnica, 247 in Borovnica, 230). Danes jo še vedno najdemo v Reziji, medtem ko imajo v Ribnici samo množinsko končnico (čeprav so dvojnjske oblike izpričane v sosednjih vaseh, npr. 246 – *xčìèrə*); enako velja za Borovnico (dvojnjske oblike ohranjajo sosednje točke, npr. 231 – *xčìeri, ruòki*).

4.9.3 Dvojina samostalnikov srednjega spola

4.9.3.1 Ramovševa *Morfologija* vsebuje zelo podroben opis samostalnikov srednjega spola v slovenščini. Opazil je (1952: 35–36), da je končnica *-o* ohranjena samo v obrobni narečjih na zahodu (ziljsko, rezijansko, tersko, nadiško, briško in kraško) ter vzhodu (slovenskogoriško, haloško, prekmursko); drugod je prešla v *-u* (notranjsko, dolensko, pas Z gorenjskega narečja od Jesenic proti Ratečam, podjunsko in pohorsko narečje) ali *-ə* (v rožanskem, mežiškem in zgornjesavinjskem narečju). Z izpadom končnega *-o* je prišlo do maskulinizacije, ki se je po Ramovševem mnenju (1952: 36) izvršila predvsem zaradi oblikoslovnih vzrokov: ker so vsi skloni samostalnikov srednjega spola (razen imenovalnika) enaki samostalnikom moškega spola, je jezik izvedel izenačenje. Današnje stanje to potrjuje, saj poznamo maskulinizacijo v vseh narečjih, ki so izgubila končni *-o*. Karta SLA 8 (*okno*) kaže, da ima maskulinizacija manjši obseg, kot je predvideval Ramovš:¹¹⁴ razširjena je samo v JV rožanskem narečju (medtem ko Z ohranja srednji spol), ni je v podjunskem

¹¹³ To je področje na SV italijanske province Furlanija (Friuli), kjer živi slovenska manjšina. Pokriva tersko in nadiško narečje.

¹¹⁴ Ramovš (1935: 16, 19, 24, 79, 93, 101, 102, 112, 119, 127, 134, 158, 161).

narečju (kjer je srednji spol ohranjen), najdemo pa jo še v severnem delu dolenskega narečja (skupaj s posavskim narečjem) in v zahodnem delu srednještajerskega narečja.

4.9.3.2 Karta SLA 8 (okno) izkazuje feminizacijo za vsa narečja, ki jih omenja Ramovš,¹¹⁵ vendar je ni več v koroškem mežiškem narečju, večjem delu prleškega in prekmurskega narečja. Na splošno lahko rečemo, da je Ramovšev področje feminizacije malce širše, kot ga kaže gradivo za SLA. Za to obstajata dve možni razlagi: ali Ramovš ni imel dovolj natančnih podatkov ali pa se je področje s feminizacijo zares skrčilo. Slednjo možnost podpira gradivo za točko prekmurskega narečja (Cankova, 387). Na začetku 20. stoletja¹¹⁶ so bili v tem narečju številni samostalniki srednjega spola feminizirani, samostalnik okno pa je bil srednjega in ženskega spola. Danes so vsi ti samostalniki ponovno srednjega spola (lastne terenske raziskave, 12. 11. 2005).

4.9.3.3 Dvojinske oblike s končnico *-i* (1952: 50) je Ramovš našel v Beli krajini, na Dolenjskem in Koroškem. Gradivo za SLA se razlikuje v eni točki iz Bele Krajine, kjer je oblika pluralizirana, ter na Dolenjskem, kjer po maskulinizaciji prevladuje dvojinska končnica *-a*. Nasprotno pa Ramovš ni navedel dvojinske končnice *-i* za kraško, istrsko in notranjsko narečje primorske narečne skupine, za rovtarsko cerkljansko ter panonsko prekmursko narečje.

4.9.3.4 Ramovš je navedel dvojinsko končnico *-a* za I/T samostalnikov srednjega spola v osrednjem delu Gorenjske in na vzhodnem Štajerskem (1952: 50). Gradivo za SLA kaže, da je maskulinizacija (in končnica *-a*) bolj razširjena in zajema rovtarsko narečno skupino, dolensko ter južnobelokranjsko narečje.

4.9.3.5 Ramovš piše (1952: 44), da naj bi v imenovalniku množine v koroških, delu gorenjskih in sosednjih mejnih štajerskih narečjih prevladala končnica *-e* (npr. *deklete*), ki je prešla v samostalniško sklanjatev iz pridevniških oblik ženskega spola; kot primer navaja Goriška brda: velke mesta, lepe dekleta in gorenjsko narečje: dekleta zale (Prešeren). Gradivo za SLA izkazuje ženske množinske končnice za večino koroške narečne skupine in zgornjesavinjsko narečje, medtem ko ima gorenjska narečna skupina množinsko obliko srednjega spola na *-a*. Ramovš je pri tem spregledal celotni vzhodni del štajerske in zahodni del panonske narečne skupine, ki imata prav tako žensko končnico *-e*.

4.10 Dvojina samostalnikov – Rigler

4.10.1 Rigler se v razpravi Ramovševa Morfologija slovenskega jezika (1985: 336) ne strinja z Ramovševimi trditvijo, da so se samostalniki srednjega spola v osrednji dolenski populnoma maskulinizirali. Maskulinizirali so se le v ednini, v množini pa ti samostalniki ohranjajo srednji spol. Kot vzporednico temu navaja vzhodno štajersčino, kjer so se

---

¹¹⁵ Ramovš (1952: 36–37; 1935: 25, 29, 167, 168, 172, 175, 190).

¹¹⁶ Ágost Pável, 1909: *A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana*, Budapest.

samostalniki srednjega spola v ednini feminizirali, v množini pa ohranjajo srednji spol. Področje feminizacije je razširil še na zahod.

4.10.2 Pri obravnavi srednjega spola množine v dolnjščini je opozoril (1985: 338–339) na napačno Ramovševo trditev o oblikah na *-a* v dvojini: če bi bile te res pluralizirane [kot je misli Ramovš], bi pričakovali obliko *dva mēsta*, vendar imamo *dva mēsta* [I dv. = R ed.]; npr. Ribnica: *dvâ mājsta* itd. Tudi v gorenjščini (kamniški kot) so samostalniki srednjega spola v dvojini naglašeni enako kot v ednini. Na podlagi tega se zdi Riglerju verjetnejše, da dvojniski *-a* pri samostalnikih srednjega spola izhaja iz moškega spola, kot sta mislila že Oblak (JA XII: 414) in Tesnière (1925a: § 75, 80). Rigler nadalje opozarja, da se razširjenost maskulinizacije in končnice *-a* v I/T dv. s. sp. zemljepisno ne pokrivata (končnica *-a* je bolj razširjena). To potrjujejo tudi karte SLA 8, 9 in 10 (ednina, dvojina in množina samostalnika *okno*). V Ribnici (SLA 247) se je srednji spol maskuliniziral le v dvojini (*ô:knu* (ed.), *ô:kna* (dv.), *ú:kna* (mn.)), prav tako v preostalih govorih na jugu doljnskega narečja (npr. 234 – *uá:knu* (ed.), *uá:kna* (dv.), *uá:kna* (mn.)), medtem ko pozna severni del doljnskega narečja maskulinizacijo že v ednini (229 – *wá:kən* (ed.), *wá:kna* (dv.), *wó:kna* (mn.); 253 – *ô:kən* (ed.), *ô:kna* (dv.), *ú:kna/ô:kna* (mn.)).

4.11 Primerjava samostalniške dvojine z drugimi jeziki

4.11.1 Dvojninske oblike samostalnikov v lužiški srbščini

Čprav ima gluž. 7 in dluž. 6 sklonov (Z je v dluž. – kot v slovenščini – sovpadel z I), se za dv. uporabljajo le 3 oblike (zaradi sinkretizma sklonov). Tudi Belić (1932: 35) je opazil, da se v luž. D/O dv. uporabljata tudi za M dv., do česar je prišlo pod vplivom enakosti D in M ed. pri mnogih samostalnikih. Zanimivo se mu zdi, da se dvojina ne zgleduje po množini, temveč po ednini.

Spodnja in gornja lužiščina poznata 3 spole in podspol živosti: obstaja razlika med živimi (to so samostalniki moškega spola, ki označujejo ljudi in živali) in neživimi samostalniki (vsi samostalniki ž. in s. sp. ter samostalniki m. sp., ki označujejo nežive predmete). V gluž. je T samostalnikov, ki označujejo osebe, enak R, pri drugih samostalnikih pa imenovalniku, npr. *mam dweju wučerjow* ‘imam dva učitelja’ (T = R) : *mam dwaj konjej* ‘imam dva konja’ (T = I). Dluž. tega razlikovanja ne pozna: *mam dweju wucabnikowu* ‘imam dva učitelja’ (T = R) : *mam dweju konjowu* ‘imam dva konja’ (T = R). Moškoosebno kategorijo pozna torej samo gluž.¹¹⁷

¹¹⁷ Povzeto po Stone (1993: 614–615).

Sklanjatev sam. m. sp. *hród* 'grad' (Stone 1993a: 616, 618):

	Gornjeluziško			Dolneluziško		
	Ed.	Dv.	Mn.	Ed.	Dv.	Mn.
I	hród	hrodaj	hrody	grad	groda	grody
R	hroda (hrodu)	hrodow	hrodow	groda	grodowu	grodow
D	hrodej	hrodomaj	hrodam	gradaju	grodoma	gradam
T	Hród*	hrodaj	hrody	grad	groda	grody
Z	hrodo	hrodaj	hrody	–	–	–
M	w hrodže (hrodu)	w hrodomaj	w hrodach	wo grože	wo grodoma	wo gradach
O	z hrodom	z hrodomaj	z hrodami	z gradom	z grodoma	z gradami

*Samostalniki, ki označujejo živa bitja, imajo tožilnik enak rodilniku; npr. *syna, muža* (R/T ed.), *synow, mužow* (R/T dv., R/T mn.).

Sklanjatev samostalnika ženskega spola *žona* 'žena, ženska' (Stone 1993a: 619; Janaš 1976: 84, 108–109, 118–121):

	Gornjeluziško			Dolneluziško		
	Ed.	Dv.	Mn.	Ed.	Dv.	Mn.
I	žona	žonje	žony	služba	službje	služby
R	žony	žonow	žonow	služby	službowu	službow
D	žonje	žonomaj	žonam	službje	služboma	službam
T	žonu	žonje	žony	službu	službje	služby
M	wo žonje	wo žonomaj	wo žonach	w službje	služboma	pši službach
O	ze žonu	ze žonomaj	ze žonami	ze službu	služboma	ze službami

Sklanjatev samostalnika srednjega spola *město* 'mesto' (Stone 1993a: 619; Janaš 1976: 100–101, 108–109, 118–121):

	Gornjeluziško			Dolneluziško		
	Ed.	Dv.	Mn.	Ed.	Dv.	Mn.
I	město	měšće	města	pismo	pismje	pisma
R	města	městow	městow	pisma	pismowu	pismow
D	městu	městomaj	městam	pismoju	pismoma	pismam
T	město	měšće	města	pismo	pismje	pisma
M	w měšće	w městomaj	w městach	wo pismje	pismoma	w pismach
O	z městom	z městomaj	z městami	z pismom	pismoma	z pismami

Tudi v luziški srbščini imamo področje, kjer je prosta dvojina nadomeščena z množinskimi oblikami, vezana pa je ohranjena. Sicer pa je v luziški srbščini dvojina pri tipičnih oz. naravnih parih večinoma ohranjena, npr. dvojninska oblika *mojej wuši/wuši bólitej* se pojavlja na znatno širšem področju kot množinska *moje wuši bola* (Fasske 1975: 20). V gluž. je dvojninska oblika samostalnika 'oko' enaka množinski (izjema!): [...] *jich woči* (dv./mn.) *běštej wobčezenej* (dv.) 'njuni očesi sta bili težki' (Stone 1993a: 661). Tudi v dluž. sta dvo-

jinski obliki samostalnika *woko* ‘oko’ in *wucho* ‘uho’ enaki množinski (npr. *dwě wušy*). Sklanjatev se glasi (Janaš 1976: 118–121):

	<i>oko</i> (mn./dv.)	<i>uho</i> (mn./dv.)
I/T	wocy	wušy
R	wocow	wušow
D	wocam	wušam
M	wo wocach	wo wušach
O	z wocymi	z wušymi

Zanimivo je, da v prenesenem pomenu obstajata tudi dvojinski obliki: *woka* ‘cinka, kroga, lisi maščobe na juhi’, ter *wuha* ‘ročaja pri skodelici’ ipd.¹¹⁸

4.11.2 Dvojinske oblike samostalnikov v sodobni standardni arabščini

V arabščini se dvojina samostalnikov tvori s pripono, množina samostalnikov pa je pogosto »lomljena« [nepravilna]; primer iz iraške arabščine: *walad* (ed. ‘deček’), *walad-ayn* (dv.), *awlād* (mn.);¹¹⁹ *bajt* (ed. ‘hiša’), *bajtāni* (dv.), *bujūt* (mn.): *talātun bujūtīn* (‘tri hiše’ – omejena mn. od 3 do 9). Primer razlikovanja po spolu: *muslimāni* ‘muslimana’ in *muslimatāni* ‘muslimanki’.

¹¹⁸ Ustni podatek dr. Sonje Wölke (2003).

¹¹⁹ Orešnik (2001: 27) po Cruse (1999: 269).

5 OSEBNI ZAIMKI

5.1 Zgodovina dvojniskih oblik osebnih zaimkov

Dvojinska osebna zaimka za 1. in 2. os. v stesl.:¹²⁰

	1. os. dv.	2. os. dv.
I	vě	vy/va
T	na	va
R/M	naju	vaju
D/O	nama	vama

Ujemanje dvojniskih končnic osebnih zaimkov in glagolov v stesl.:¹²¹

	Zaimek	Glag. <i>biti</i> v sed.	Glag. <i>iti</i> v sed.
1. os. dv.	vě	jesvě	idevě
2. os. dv.	vy/va	jesta	ideta
3. os. dv.	ona (m. sp.), oně (ž. in s. sp.)	jeste	idete

5.1.1 Za psl. se domneva (Derganc 1998a: 51–53), da je imela v 1. os. dv. osebni zaimek *vě. V slovenščini ni naslednice te oblike niti v starih besedilih niti v narečjih (Ramovš 84–85), v lužiščini pa je izpričana kot *wi* v starejših besedilih (Löttsch 1965: 94).

5.1.2 Glede imenovalniške oblike zaimka za 2. os. dv. obstajajo različna mnenja. Stesl. obliko *vy* so nekateri razlagali kot množinsko obliko, ki je zamenjala starejšo dvojinsko – torej kot znamenje pluralizacije; takega mnenja so bili Tesnière 1925a: 266, Belić 1932: 77sl., Ramovš 1952: 84–85, Iordanskij 1960: 16–17. Nasprotno pa imajo drugi – kot De-caux (1953: 95sl.), Vaillant (1958: 454–455), Löttsch (1965: 62–63), Dergančeva (1994: 72–73, 1996: 10, 1998a: 51–52) in Žolobov (1998: 69sl.) – *vy* za izviren dvojinski zaimek, homonimen množinskemu, in menijo, da sta se v praslovanščini osebna zaimka za 2. os. dv. in mn. v imenovalniku glasila enako: *vy (oblika *va* naj bi nastala pozneje). To razlago je sprejel tudi Marko Snoj v Slovenskem etimološkem slovarju (2003: 819).

5.1.3 Na tej točki sta dejansko obstajali dve možnosti: izguba dvojniske oblike ali sprememba. Zaradi mešanja med dvojinsko in množinsko obliko se je za I dv. začel uporabljati T dv. (*va*).¹²² To potrjujejo primeri iz starejših slovanskih besedil, kjer ob zaimku *vy* stoji dvojinska glagolska oblika. Takšne kombinacije najdemo tudi pri protestantskih piscih:

¹²⁰ Po Huntley (1993: 144).

¹²¹ Po Derganc (1994: 72) in Huntley (1993: 158).

¹²² *Va* je stari tožilnik zaimka za 2. os. dv. in je v določenih primerih zamenjal stari imenovalnik

v Bohoričevi slovnici (Bohorič 1987 [1584]: 102 in 123) *Vi fta fte fta* (m., ž., s. sp.) in *vi piſheta -te -a* (m., ž., s. sp.); v Dalmatinovem prevodu Biblije (Dalmatin 1584: Mr 10, 38) *Vy neveſta, kaj profita* itd.¹²³

Homonimnost dvojninskega in množinskega osebnega zaimka za 2. os. je bila močan impulz za pluralizacijo in je vplivala na to, da se je začel tudi za 1. os. dv. uporabljati množinski zaimek *my* oz. njegovi refleksi: *Mi fva fve fva; mi piſheva -ve -va* (Bohorič 1987 [1584]: 102 in 123); *Mojſter, my hozheva, de nama ſturifh, kar te bova profila* (Dalmatin 1584: Mr 10, 35); gl. še Tesnière, poglavje o izgubi dvojninskih zaimkov (1925a: 266). Da so to še vedno dvojninske oblike, vidimo po tem, da ob *mi* in *vi* lahko nastopa glagol v dvojnini.

5.1.4 Že v besedilih 16. st. poleg dvojninskih *mi* in *vi* najdemo tudi nova zaimka za 1. in 2. os. – *midva/midve* in *vidva/vidve*, ki sta nastala s kombinacijo množinskih zaimkov *mi*, *vi* in števnik *dva/dve* (novi zaimki razlikujejo spol). Bohorič v slovnici (1987 [1584]: 109) piše o oblikah *midva*, *vidva* kot o prostih različicah za *mi* in *vi*: »V dvojnini se k zaimkom – zaradi večje preglednosti in poudarjanja – včasih dodajajo *dva dve dva*.« Vendar pa se ob *mi* in *vi* v besedilih 16. st. lahko pojavlja glagol tako v dvojnini kot v množini,¹²⁴ medtem ko se ob *midva/midve* in *vidva/vidve* uporablja le glagol v dvojnini (npr. *mi sva* ali *mi smo* ali *midva sva* (1. os.), *vi sta* ali *vi ste* ali *vidva sta* (2. os.)).

Jezik je nastalo vrzel v dvojninski paradigmi, ki je vodila k izgubi kategorije dvojine, zapolnil z novima osebnima zaimkoma na zelo preprost način: zaimkoma *mi* in *vi* je bil dodan števniki *dva*: *midva*, *vidva*.¹²⁵ Ob novih okrepljenih osebnih zaimkih je k stabilnemu položaju te osrednje dvojninske zaimensko-glagolske paradigme pripomogla tudi izenačitev glagolskih končnic, ki so bile v vseh treh osebah jasno zaznamovane s končnico *-a* (kadar je bil osebek m. sp.).¹²⁶ Tako je prišlo do oblikoslovno krepkejše zaznamovanosti večjega dela dvojninskih oblik v primerjavi z ostalima številoma in starejšim stanjem.

5.1.5 Aleksandra Derganc v članku o razvoju slovenske dvojine (1994: 76) opozarja na dejstvo, da se obliki *ma* in *va* ne pojavita niti v besedilih 16. st. niti v katerem koli narečju ali govoru. Izpričani sta v posameznih slovnicaх iz konca 18. oz. začetka 19. st. (Pohlin, Gutsman, Kopitar) ter pri gorenjskih piscih in sta bili verjetno izmišljeni; Toporišič (1983: 108), Belić (1932: 77sl.) in Ramovš (1952: 85) se s Tesnièrovo razlago nastanka novih dvojninskih osebnih zaimkov *midva* in *vidva* iz *vè* in *va* preko *ma* in *va* ne strinjajo (Tesnière 1925a: 259sl.); po njihovem je bil element *dva* prilepljen neposredno na *mi* in *vi*.

Dergančeva poudarja (1994: 79–80), da sta pri izginjanju dvojine v slovenskih narečjih glagol in osebni zaimek doživljala poseben razvoj; dvojina pri zaimku in glagolu se je tako utrdila, da je današnja narava dvojine v slovenščini zaimensko-glagolska. Postavlja tezo, da je »ključno vlogo pri tem razvoju igral imenovalnik osebnih zaimkov 1. in 2. osebe. Na tem mestu je bila [...] ena od šibkih točk dvojine v večini slovanskih jezikov. [...] V slovenščini

vy, da ne bi prišlo do zamenjave z množinskim vy (Vaillant 1958: 454–455). O drugotnosti psl. oblike *va os. zaim. za 1. os. dv. gl. še Vondrák (1928: 73).

¹²³ Vy nastopa v dvojninskem kontekstu tudi v številnih drugih stesl. besedilih, npr. v *novgorodskih pismih na brezovem lubju* (11.–15. st.); o podrobnostih gl. še Derganc (2001: 263–273).

¹²⁴ To je bil že korak v smeri izgube dvojine.

¹²⁵ Zaimek za 3. os. *onadva* je sestavljen iz dvojninskega zaimka *ona* in števnik *dva*.

¹²⁶ Po Derganc (1996: 12–13).

sta po začetni šibitvi dvojine na tem mestu nastala nova, morfološko zelo transparentna in obstojna imenovalnika dvojskih osebnih zaimkov *midva* in *vidva*. To se je očitno zgodilo še pred 16. st. Pred to dobo so se tudi poenotile glagolske končnice (za m. sp.) na *-a*. Tako je nastalo zelo dobro zaznamovano pronominalno-verbalno [zaimensko-glagolsko] jedro dvojskih oblik.«

5.1.6 Vlado Nartnik (1998/99: 78–79) ponuja naslednjo možnost za nastanek novih dvojskih zaimkov: Ker sta si bili obliki zaimka za 1. in 2. os. preveč podobni (*vě* : *vá*), se je vzpostavilo novo razmerje (*mí* : *vá*), kar izkazuje slovenska ljudska pesem Zveličani svetnik¹²⁷ (SLP 119): *Sveti Tomaž v logu leži, / V logu leži, milo ječi. / H njemu peršla volka sta dva, / H njemu peršla volka siva. / »Hola, hola, volka siva, / Kaj bi rada va* [zaim. za 2. os. dv. ‘vidva’] *od mene?*« / »*Mi* [zaim. za 1. os. mn.] *bi rada tvoje meso, / Tvoje meso, tvoje kosti. [...]*« Na ta način bi stari zaimek za 2. os. dv. *vá* dobil *vě* za ženski ustreznik, prav tako pa zaimek za 1. os. *mí* ženski ustreznik *mé*. Nartnik meni, da je prav prerazporeditev oblik *vě* in *va* morala povzročila razlikovanje spolov v imenovalniku dvojine os. zaimkov, ki se je nato razširilo na oblike slovenske množine (npr. *mí, mé; ví, vě*).

5.2 Dvojski osebni zaimki v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku

5.2.1 Čeprav so se v knjižnem jeziku dvojske oblike R in M samostalnikov in pridevnikov izenačile z množinskimi, se je pri osebnem zaimku za R in M dvojska oblika ohranila (*naju, vaju, njiju*), saj je tu prišlo do oživljanja oz. rekonstrukcije knjižnega jezika iz 16. stoletja.¹²⁸ Jakopin (1966: 101) piše: »Največ starih oblik se je ohranilo pri osebnih zaimkih, čeprav je v imenovalniku dvojino utrdil števec *dva, dve: midva, naju, nama; vidva, vaju, vama; onadva, onidve, njiju (nju, ju), njima (jima)*. Ob teh dovoljujejo slovnice tudi množinski obliki njih, jih za roditelj in njih za mestnik.«

Zaimek za mestnik dvojine (*pri naju, pri vaju, pri njiju*) je Levstik prevzel iz stesl. V narečjih je ta oblika izpričana le redko (gl. **5.3.4.1**); namesto *pri naju, pri vaju, pri njiju* imamo *pri nama, pri vama, pri njima* ali pa se za mestnik dvojine uporabljajo kar množinske oblike, npr. *pri nas, pri vas, pri njih*.¹²⁹

---

¹²⁷ V SNP I (1895–1898) z naslovom Sveti Tomaž umrje, v SLP II (1981) z naslovom Smrt svetega Tomaža. Obe izdaji je zapisal Oroslav Caf, po pripovedovanju Marinke Babnice iz Morja pri Framu.

¹²⁸ Gl. Jakopin (1966: 101).

¹²⁹ Gl. še Tesnière (1925b: karti 50 in 51 – (*pri*) *nāju* in (*pri*) *njiju*).

Dvojninski osebni zaimki v knjižni slovenščini:¹³⁰

	1. os.		2. os.		3. os.		
	M. sp.	Ž. in s. sp.	M. sp.	Ž. in s. sp.	M. sp.	Ž. sp.	S. sp.
I	mídva	médve/ mídve	vídva	védve/ vídve	ónadva	ónidve/ onédve	ónidve
R	náju		váju		njíju, ju		
D	náma		váma		njíma, jíma		
T	náju		váju		njíju, ju		
M	náju		váju		njíju		
O	z náma		z váma		z njíma		

5.2.2 Vlado Nartnik piše (1988: 379): »Ker so spregalni zaimki [...] most med sklanjo in sprego, je težišče dvojine očitno prav na teh zaimkih.« V slovenščini je ravno razvoj novih oblik osebnih zaimkov za imenovalnik 1. in 2. os. dv. *midva/midve* in *vidva/vidve* sodeloval pri ožitvi dvojine nasploh. Ker se glagolske oblike za 1. in 2. os. pogosto uporabljajo brez osebnih zaimkov, niso zgolj ujemalne, ampak skupaj z osebnimi zaimki sestavljajo zaimensko-glagolski tip dvojine. Zaimensko-glagolska paradigma tipa *midva sva*, *vidva sta*, *onadva sta* (3. os. je nekakšen most med os. zaimki in samostalniki)¹³¹ predstavlja ob vezani dvojnini samostalnikov moškega spola trdno oblikoslovno-skladenjsko jedro dvojine na večini slovenskega jezikovnega ozemlja (gl. Tesnière 1925a: 316–317, 423 in 1925b: karte 65–67; Derganc 1994: 76; 1996: 13–14).

V današnji standardni slovenščini, pa tudi v večini narečij, se osebni oz. spregalnoosebni¹³² zaimki vežejo z glagoli, kot kaže razpredelnica:

	Zaim. m. sp.	Zaim. ž.sp.	Glag.	Pom. glag. <i>biti</i> + del. -l
1. os. dv.	mídva	médve (tudi mídve)	déla-va	sva/bova délal-a, -i
2. os. dv.	vídva	védve (tudi vídve)	déla-ta	sta/bosta délal-a, -i
3. os. dv.	ónadva (tudi onádva)	ónidve (stil. onédve)	déla-ta	sta/bosta délal-a, -i

5.3 Dvojina osebnih zaimkov po narečjih

5.3.1 Osebni zaimek za 1. os. dv. m. in ž. sp. v imenovalniku

Karta SLA 11: vprašanje 827 *midva* (m. sp., 1. os., I dv.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol 1. dela zaimka	Število
▲	mídva	osnova	m.	dv.
●	médva	osnova	ž.	dv.
■	midvá/medvá	končnica	m./ž.	dv.
△	mí	osnova	m.	mn.

¹³⁰ Po Toporišič (2000: 305).

¹³¹ Frans Plank (1989: 311) piše, da je zaimek za 3. os. nekakšen prehodni člen med samostalniki in osebnimi zaimki, ki ima v večini jezikov vlogo kazalnega zaimka.

¹³² Po Nartnik (1998/99: 77).

Karta SLA 12: vprašanje 827 *medve* (ž. sp., 1. os., I dv.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol 1. dela zaimka	Število
●	médve	osnova	ž.	dv.
▲	mídve	osnova	m.	dv.
■	medvé/midvé	končnica	m./ž.	dv.
⊙	mé(dve)	osnova	ž.	dv./mn.
○	mé	osnova	ž.	mn.

Karti SLA 11 in 12 sta nastali na podlagi odgovorov na vpr. št. 827 (osebni zaimek za 1. os. dv. m. in ž. sp. (1. skl.)) in na vpr. št. 849 (dvojina glag. m., ž. in s. sp. *delava* : *delavi* (1. os. dv.)), kjer so nekateri zapisovalci pred obliko glagola zabeležili še zaimke. Gradivo vsebuje predvsem poudarjene oblike zaimkov (*mídva*, *náju*, *náma*, *náju*, *náju*, *náma*). Vendar pa vsi zapisovalci niso zapisali poudarjenih oblik, kar lahko povzroča zmešnjavo, saj je v nekaterih narečjih naglasno mesto odvisno od tega, ali je zaimek poudarjen ali ne (gl. še Tesnière 1925a: 235).¹³³

Ohranjenost dvojsinske oblike na kartah predstavlja polnost znaka: trikotnik (▲) pomeni moško množinsko osnovo zaimka (*mídva*, *mídve*), krog (●) pa žensko množinsko osnovo zaimka (*médva*, *médve*). Kvadrat z notranjo praznino (■) pomeni naglas na drugem zlogu (*midvá/médvá*, *midvé/médvé*). Nezapolnjena leva polovica znaka (⊙) pomeni nihanje med dvojsinsko in množinsko obliko ženskega spola (*mé/médve*), nezapolnjen znak (△ ali ○) pa popolno pluralizacijo dvojine (*mi/mé*).

Imenovalniške dvojsinske oblike osebnih zaimkov – *midva*, *medve* in njune različice – imamo na večini slovenskega jezikovnega območja. Ker sta bila zaimek *mi* in števnik *dvâ* prvotno samostojni, ločeni besedi, je lahko naglas na prvem ali drugem zlogu (Tesnière 1925a: 235). Naglas na prvem zlogu je pogostejši v vzhodnih slovenskih narečjih.

5.3.1.1 Večina severovzhodnih govorov ima za oba spola naglašeno moško množinsko osnovo zaimkov z ločevanjem spola *-va* : *-ve*, torej *midva*, *mídve* in *vidva*, *vidve* (kot v knjižni slovenščini):

- **primorsko**: tersko (61 – *mì:dva*, *mì:dvie*), (S) nadiško (77 – *mì:dva*, *mì:dvie*)
- **gorenjsko**: govori na meji gorenjskega, selškega in škofjeloškega narečja (208 – *mì:dva*, *mì:dve*)
- **dolenjsko**: večji del kostelskega narečja (281 – *'midva*, *'midve*), večina govorov južnobelokranjskega (290 – *mì:dva*, *mì:dve*) in severnobelokranjskega narečja (294 – *'midva*, *'midve*)
- **štajersko**: posavsko (304 – *'mȷ:dva*, *'mȷ:dve*), srednještajersko (328 – *'mi:dva*, *'mi:dve*, 332 – *'mi:ȷdva*, *'mi:ȷdve*), (S) kozjansko-bizeljsko (340 – *'mi:dva*, *'mi:dve*), (Z) južnopohorsko (353 – *'mi:dva*, *'mi:dve*)

¹³³ Gradivo za 2. os. *vidva*, *vedve* (vpr. št. 828) v komentarju ni navajano, ker ni kartirano in se po številu in oblikah ne razlikuje od prvoosebni zaimkov *midva*, *medve*. Gradivo za 3. os. zaimkov *onadva*, *onidve* v času pisanja tega dela ni bilo na voljo.

- **panonsko:** nekateri govori prleškega narečja (371 – 'midva, 'midvę, 380 – 'mi:dva, 'mi:dve)

Oblike *mídva*, *mídvī* in *vídva*, *vídvi* najdemo v koroški narečni skupini: rožansko (19 – *mì:dba*, *mì:dbi*, 28 – 'midva, 'midvi), podjunsko (36 – 'miba, 'mibi, 41 – 'niba, 'nibę), severnopohorsko-remšniško (49 – 'nəba'məba, 'nəbǝ'məbǝ, 53 – 'mədwa, 'mədwǝ).¹³⁴ Te oblike so lahko nastale po prehodu nenaglašenega -ě > -i (-vě > -vi) ali po analogiji s samostalniško/pridevniško končnico -i (*dve dobri ženi*).

Oblike *médva* : *médve/médvi* in *védva* : *védve/védvi* imajo:

- **koroško:** mežiško (42 – 'mędva, 'mędvę, 43 – 'męđva, 'męđvi)
- **gorenjsko:** (V) vzhodnogorenjsko podnarečje (224 – 'mię:đva, 'mię:dve)
- **dolenjsko:** (JV) dolenjsko (269 – mię:dva, mię:dveǝ)

5.3.1.2 V narečjih (zlasti na vzhodu) najdemo tudi sestavljene oblike osebnega zaimka in števnik *dva* (*mídvadva*, *mídvēdvē* in *vídvadva*, *vídvēdvē*):

- **koroško:** severnopohorsko-remšniško (52 – 'mi:ǝad'wo:)
- **štajersko:** srednjesavinjsko (326 – 'mi:ja d'vá:, 'mi:je d'vę:), južnopohorsko (354 – 'midva (d'ǝ:), 359 – 'mi:ǝadva, 'mi:ǝdvęǝ)
- **panonsko:** slovenskogoriško (368 – 'mi:ja'mi:jad'va:, 'me:ǝ'me:ǝdvę:ǝ), prleško (381 – 'mi:jadva, 'mi:jedve), haloško (385 – 'miǝad'vá, 'miǝadve), prekmursko (404 – 'müva d'va:, 'müve d've:ǝ)

5.3.1.3 V panonskem prekmurskem narečju se po asimilaciji *dv* > *v* ali pa po sklopitvi moške množinske oblike zaimka *mi*, *vi* z dvojniskim morfemom *va/ve* govorijo oblike *múva/míva* (< *mídva*) : *múve/míve* (< *mídve*) in *vúva/víva* (< *vídva*) : *vúve/víve* (< *vídve*), npr. 388 – 'müva, 'müve, 398 – 'müva, 'müve, 402 – 'mi:va, 'mi:ve. Najdemo tudi oblike *múva* : *múvi* in *vúva* : *vúvi* (npr. 390 – 'müva, 'müvi, 403 – 'müva, 'müvi).¹³⁵ V teh govorih imajo tudi dvojninske oblike pridevnikov (kot glagoli) pridani morfem *-va* za m. sp. in *-ve/-vi* za ž. sp., npr. 390 – 'dǝbrivi, 'leǝkivi, 'visikivi (ž. sp.) in 399 – 'dǝbriva, 'leǝkiva, 'visikiva (m. sp.).

V jugozahodnem delu panonske narečne skupine je redukcija še večja; oblike *míja*, *míje* in *víja*, *víje* imajo v jugovzhodnem delu južnopohorskega (356 – 'mi:ja, 'mi:je), in osrednjem delu prleškega narečja (374 – 'mija, 'mije) ter v haloškem narečju (386 – 'mi:ǝa, 'mi:ǝe), oblike *míja*, *míji* in *víja*, *víji* pa v severovzhodnem delu južnopohorskega narečja (357 – 'mi:ja, 'mi:ji; 359 – 'mi:ǝa, 'mi:ǝi) in v slovenskogoriškem narečju (363 – 'mi:ja, 'mi:ji).

5.3.1.4 V nekaterih narečjih se za moški spol dvojniskih zaimkov uporablja moška množinska osnova (*mi* ali *vi*), za ženski spol pa ženska (*me* ali *ve*):

- **primorsko:** čiško (153 – mid'va: : med'vi:)
- **gorenjsko:** točka vzhodnogorenjskega podnarečja (219 – mì:đva : mę:dve)

¹³⁴ V nekaterih izmed teh narečij imajo namesto *-dv-* sklop *-db-*, ki se lahko reducira v *-b-*. Oblike z *-b-* (*miba* ali *niba*) so lahko tudi sestavljene iz osebnega zaimka *mi* + *oba*: *my + *oba* > *miba* (> *niba*).

¹³⁵ V večini prekmurskih govorov je *i* po labiovelarizaciji prešel v *ü*.

- **dolenjsko:** točka dolenjskega narečja (246 – *mi:dvà:; medvè:ĭ*), točka vzhodnodolenjskega podnarečja (267 – *mi:dva; mi:ədveĭ*)
- **štajersko:** (J) kozjansko-bizeljsko (348 – *'mi:dva : 'me:dve*, 350 – *'mi:dva : 'mę:dve*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (366 – *'miĭa : 'męiĭ*, 367 – *'mi:ja : 'mę:dve*), prleško (369 – *'mi:ja : 'mę:dve*)

5.3.1.5 Naglas na drugem zlogu poznajo zlasti osrednja narečja; oblike z moško ali žensko množinsko osnovo in naglasom na drugem zlogu *midvá, midvé* in *vidvá, vidvé* ali *medvá, medvé* in *vedvá, vedvé* poznajo:

- **koroško:** ziljsko (3 – *məduà:; mədvì:ə*), kranjskogorsko podnarečje (9 – *məduà:; məduè:)*
- **primorsko:** obsoško (71 – *miduá:; midbí:ę*), briško (85 – *mid'va:/mid'vo:; mid'vi:ę*), kraško (102 – *mid'va:; mid'vi:ə*, 112 – *mid'va; mid'vej*), istrsko (118 – *mid'wa:; mid've:ĭ*, 123 – *mid'wa:; mid'vę:*), notranjsko (135 – *məd'wa:; məd've:ĭ*, 151 – *mid'wa:; mid'veĭ*)
- **rovtarsko:** horjulsko (173 – *mędwà:; mędvè:; 176 – midvà:; midvè:)*
- **gorenjsko:** gorenjsko (198 – *məduà:; mədvè:; 205 – midwà:; midvè:; veĭ*), večji del vzhodnogorenjskega podnarečja (223 – *mid'wa:; mid'vę:*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (234 – *mədvà:; mədvè:ĭ*, 257 – *midvà:; miedvè:ĭ*)
- **štajersko:** zgornjesavinjsko (314 – *méd'va:; męd'vę:*), večji del srednjesavinjskega narečja (317 – *mid'va:; mid'vę:; 319 – med'va:; med'vè:)*

Oblike *midvá, midví* in *vidvá, vidví* pozna primorsko rezijansko narečje (59 – *mid'ua:; mid'vi:;)*, oblike *medvá, medví* in *vedvá, vedví* pa zlasti govori rovtarske narečne skupine: tolminsko (162 – *med'wa:; med'vi:;)*, cerkljansko (166 – *med'wa:; med'wi:;)* in črnovrško narečje (171 – *mad'wa:; mad'vj:;)*.

5.3.1.6 V posameznih govorih se naglas moške dvojninske oblike zaimka razlikuje od ženske. Naglas *midva : midvé* ali *médva : medvé* imajo tale narečja:

- **primorsko:** nekateri govori briškega narečja (86 – *'mi:dva : mid'vi:e*), točka nadiškega narečja (75 – *mędva : medvi:e*), govori kraškega (111 – *'mi:dva : mid'vi:ə*) in notranjskega narečja (130 – *'mi:dva : məd've:ĭ*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (169 – *'medwa : mid'vi:;)*, poljansko (180 – *'medva : med'vię:;)*
- **gorenjsko:** točka gorenjskega narečja (214 – *mi:dva : məd'vę:;)*, točka vzhodnogorenjskega podnarečja (222 – *'mi:dva : mid'vę:;)*
- **dolenjsko:** točka dolenjskega narečja (249 – *mi:dva : məd'vę:;)*

V nekaterih narečjih se uporabljata obe obliki. Tak primer sta točka 316 zgornjesavinjskega narečja (316 – *méd'ua:; mid'vę:;)* poleg *'midva, 'midve*) in točka 324 srednjesavinjskega narečja (324 – *med'va: med'vę:;)* poleg *'midva 'midve*).¹³⁶ Tudi v točki 262 vzhodnodolenjskega narečja namesto dvojninskih zaimkov *mĭ:dva mĭ:dvĭj* slišimo tudi končniško naglašene oblike *mădvá: mădvă:j*.¹³⁷

5.3.1.7 Ponekod uporabljajo za osebne zaimke celo različne (nadomestne) oblike: v ro-

¹³⁶ Jakop (2001: 60).

¹³⁷ Smole (1994: 119).

žanskem narečju nadomeščajo *midva* z *oba/obe* (< *oba, *obē): 13 – *uḃà:*, *uḃi:ə*, 18 – *ubà:*, *ubi:*, 24 – *bà:*, *bi:ə*, za južni del nadiškega narečja pa je značilno združevanje posebne množinske oblike *mi druž* ali *vi druž* (< *mi/vi* + vrstilni števniki *drugi*) s števnikom *dva* za moški spol in *mi druhe* ali *vi druhe* (< *mi/vi* + vrstilni števniki *druge*) s števnikom *dve* za ženski spol (80 – *mi drù:z dvà:*, *mi drù:he dvie*). -z- v obliki *druz* je ostanek stare soglasniške palatalizacije (*druz* < *druzi-ji poleg *drù:he* < *drugy-je).¹³⁸

Reducirane oblike (*midvá* > *mədvá* > *mdvá > *ndvá*) so značilne predvsem za:

- **koroško:** ziljsko (8 – *ḡdḡà:*, *ḡdbi:ə*)
- **gorenjsko:** selško (190 – *ḡd'ḡa:*, *ḡd'vɛ:*), gorenjsko (196 – *ḡdḡà:*, *ḡdvɛ:*, 202 – *əndwà:*, *əndvɛ:*, 211 – *əndḡà:*, *əndvɛ:i*), vzhodnogorenjsko podnarečje (220 – *ḡd'ḡa:*, *ḡd'vɛ:*)¹³⁹

5.3.1.8 V nekaterih narečjih se kaže težnja po postopnem slabljenju dvojninskih oblik. Posamezni govori poznajo dvojninsko obliko samo pri moškem spolu, za ženski spol pa imajo žensko ali celo moško množinsko obliko:

- **primorsko:** (J) notranjsko (152 – '*mi:dva*, '*mi:ɛ*)
- **dolenjsko:** (V) vzhodnodolenjsko podnarečje (276 – *miɛdva*, *mi:*, 278 – '*mi:dva*, '*miɛ*), točka južnobelokranjskega narečja (286 – *midvà:*, *mi:*)
- **štajersko:** posavsko (302 – '*mi:dva*, '*mi:ɛ*)
- **panonsko:** točka slovenskogoriškega narečja (365 – '*mi:i*, '*mɛ:*)

5.3.1.9 Narečja na skrajnem zahodu in skrajnem jugovzhodu dvojninskih oblik nimajo niti v I m. sp.; namesto teh imajo množinski obliki *mī* in *vī*. Takšno stanje izkazuje zahodni del primorskih narečij in jugovzhodni del dolenjske narečne skupine:

- **primorsko (Z):** (Z) banjško podnarečje (89 – *mī:*, 91 – '*mi:*), dve točki kraškega narečja (96 – '*mi:*, *məd'ru:ɣe*, 101 – '*mi:*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – '*mi:*, 159 – '*mi:*), kot posledica nemške kolonizacije
- **dolenjsko:** točka (V) kostelskega narečja (283 – '*mi:*, '*mɛ:*), točka (V) južnobelokranjskega narečja (284 – '*mi:*), točka (SZ) severnobelokranjskega narečja (296 – '*mi:*)

5.3.2 Osebni zaimek za 1. os. dv. m. in ž. sp. v stranskih sklonih¹⁴⁰

Karta SLA 13: vprašanje 827 *naju* (m. sp., 1. os., R dv.):

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	<i>naju</i>	osnova	dv.
◐	<i>naju/nas</i>	osnova	dv./mn.
◑	<i>nas dveh</i>	osnova	mn./(dv.)
○	<i>nas</i>	osnova	mn.

¹³⁸ Več o tem Šivic-Dular (2006: 20).

¹³⁹ Te oblike so skupne za 1. in 2. os. dv. (*midva* = *vidva*).

¹⁴⁰ Gradivo za 2. os. *vaju*, *vama* (vpr. št. 828) v komentarju ni navajano, ker ni kartirano in se po številu in oblikah ne razlikuje od prvoosebniš zaimkov *naju*, *nama*. Gradivo za 3. os. zaimkov *nijju*, *njima* v času pisanja tega dela ni bilo na voljo.

Karta SLA 14: vprašanje 827 *nama* (m. sp., 1. os., D dv.):

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	nama	osnova	dv.
◐	nam(a)	osnova	dv./mn.
◑	nam dvema	osnova	mn./dv.
◒	nam dvem	osnova	(dv.)/mn.
○	nam	osnova	mn.

Karti SLA 13 in 14 sta nastali na podlagi odgovorov na vpr. št. 827 (osebni zaimek za 1. os. dv. (2. in 3. skl.)). Polnost znaka na kartah (●) označuje ohranjenost dvojinke oblike zaimka (*naju, nama*), nezapolnjena desna polovica znaka (◐) pomeni nihanje med dvojinso in množinsko obliko (*naju/nas, nam(a)*), zapolnjena spodnja desna četrtina znaka (◑) sestavljene oblike množinskih zaimkov s števnikom *dva* (*nas dveh, nam dvema*), nezapolnjen znak (◒) pa popolno pluralizacijo dvojine (*nas, nam*).

Zaimenska dvojina je v večini narečij dobro ohranjena tudi v stranskih sklonih.

5.3.2.1 Dvojinso rodilniško obliko *naju* (ali *najo*) za 1. os. moškega in ženskega spola imajo:

- **koroško:** ziljsko (1 – *nà:jò*, 9 – *nà:iò*), rožansko (17 – *nà:iu*), obirsko (29 – *nà:ju*), podjursko (36 – *nò:iu*), mežiško (43 – *'na:iu*)
- **primorsko:** rezijansko (56 – *'na:ju*), obsoško (71 – *nà:ju*)

Obliko *naja, vaja* imajo:

- **gorenjsko:** selško (193 – *nà:ja*), gorenjsko (198 – *nà:ja*, 208 – *nà:ja*), vzhodnogorenjsko podnarečje (224 – *'naja*)
- **panonsko:** (SV) prekmursko (402 – *'na:ja*)

Oblike *naji/naje* (ponekod delno reducirano v *najə*) imajo:

- **koroško:** (Z) rožansko (27 – *nà:jə*), severnopohorsko-remšniško (53 – *'no:ji*)
- **dolenjsko:** točke dolenskega narečja (234 – *nà:ię*, 237 – *nà:ię*, 242 – *nà:iĵ*)
- **štajersko:** južnopohorsko (357 – *'no:ji*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (363 – *'nā:ji*, 365 – *'na:ji*), (SZ) prleško (378 – *'nə:ji*), haloško (386 – *'na:iĵ*)

V večini narečij pa se končni *-u* popolnoma reducira (onemi): oblike brez končnega *-u* v R/T dv. os. zaim. za 1. in 2. os. imajo:

- **koroško:** točka ziljskega narečja (8 – *nà:i*), (JV) mežiško (47 – *'nai*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – *'na:j*), črnovrško (170 – *'nai*), horjulsko (176 – *'naj*), poljansko (182 – *'naj*)
- **gorenjsko:** (V) selško (194 – *'nai*), (SV) gorenjsko (205 – *nà:i*), (V) vzhodnogorenjsko podnarečje (218 – *nà:j*)
- **dolenjsko:** (S) dolensko (249 – *nà:j*), vzhodnodolensko podnarečje (261 – *nà:j*, 277 – *nà:j*)

- **štajersko:** posavsko (298 – 'na:j, 302 – 'na:j), zgornjesavinjsko (312 – 'nai), srednjesavinjsko (324 – 'na:i), srednještajersko (332 – 'nã:i), kozjansko-bizeljsko (341 – 'nã:i), (V) južnopohorsko (353 – 'nai)
- **panonsko:** (C in V) prleško (380 – 'no:i), prekmursko (400 – 'na:i)

5.3.2.2 Dvojinsko obliko *nama, vama* za dajalnik moškega in ženskega spola imajo:

- **koroško:** ziljsko (1 – *nà:ma*), rožansko (18 – *nà:ma*), obirsko (29 – *nà:ma*), podjunsko (32 – *nò:ma*), mežiško (43 – 'na:ma), severnopohorsko-remšniško (50 – 'no:ma)
- **primorsko:** rezijansko (59 – 'nã:ma), obsoško (67 – *nà:ma*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (169 – 'nama), črnovrško (173 – *nãma*), horjulsko (176 – 'nama), poljansko (181 – 'nama)
- **gorenjsko:** selško (189 – 'na:ma), gorenjsko (195 – *nà:ma*), vzhodnogorenjsko podnarečje (222 – 'nama)
- **dolenjsko:** dolensko (233 – *nà:ma*, 249 – *nà:ma*), vzhodnodolensko podnarečje (261 – *nà:ma*, 277 – *nà:ma*)
- **štajersko:** posavsko (298 – 'na:ma, 302 – 'na:ma), zgornjesavinjsko (314 – 'na:me), srednjesavinjsko (324 – 'na:ma), srednještajersko (333 – 'nã:ma), kozjansko-bizeljsko (347 – 'nã:ma), južnopohorsko (356 – 'na:ma)
- **panonsko:** slovenskogoriško (367 – 'na:ma), prleško (374 – 'nama), haloško (386 – 'nã:ma), prekmursko (400 – 'no:ma)

Sestavljene oblike zaimkov so se razširile tudi v stranske sklone, npr. v rodilnik in/ali dajalnik. Zvezo dvojinskega zaimka in števnik *dva* imajo:

- **koroško:** rožansko (19 – *nà:ma dbé:ma*)
- **primorsko:** rezijansko (56 – 'na:mã d'vẽma)
- **rovtarsko:** škofjeloško (187 – 'nãidvẽx/'noj d'vẽ:x, 'nãmad'vẽ(:)ma)
- **gorenjsko:** vzhodnogorenjsko podnarečje (223 – 'nai d'vẽx),
- **dolenjsko:** dolensko (230 – *nã:jdveix*, 255 – *nã:jdve:ix*)
- **štajersko:** sevniško-krško podnarečje (308 – 'na:i dvex, 'na:m(a) dvem(a)), srednjesavinjsko (318 – 'nãidvex), južnopohorsko (359 – 'nãidva (R m. sp.) : 'nãidvej (R ž. sp.), 'na:madveima))
- **panonsko:** prleško (381 – 'nã:jidvex)

V mnogih narečjih se pojavijo sestavljene oblike množinskih zaimkov s števnikom *dva* v dvojinski obliki. Dajalniško množinsko obliko *nam* (+ *dvema*) namesto dvojinske *nama* (+ *dvema*) imajo:

- **primorsko:** obsoško (69 – 'nãn dviẽma), nadiško (77 – 'nam dviẽ:ma, 79 – 'nãndviẽ:ma), briško (85 – *nãm dviẽ:ma*), kraško (97 – 'na:m d'vi:ẽma), notranjsko (142 – *nãmd'vẽ:ma*)
- **gorenjsko:** vzhodnogorenjsko podnarečje (223 – 'nam d'vẽ:ma)
- **dolenjsko:** dolensko (255 – *nãm dvẽ:ma*)
- **štajersko:** srednjesavinjsko (318 – 'nam d'vẽma)

5.3.2.3 V nekaterih narečjih se kaže težnja po postopnem nadomeščanju dvojinskih oblik z množinskimi: dvojinske oblike zaimkov se od množinskih razlikujejo le v imenovalniku,

medtem ko so se dvojsinske oblike stranskih sklonov izenačile z množinskimi, vendar z dodanim števnikom dva. Takšno stanje najdemo:

- **primorsko:** tersko (61 – 'nas (dvi:ex)), obsoško (69 – 'näs dvi:əx), nadiško (79 – 'nasdvié:x), briško (85 – nas dvié:x), kraško (97 – 'na:s d'vi:əx), istrsko (114 – nosd'viəx, nond'viən), notranjsko (130 – nəs'd've:ix nəmd've:im, 142 – nəzd've:x)
- **rovtarsko:** tolminsko (163 – 'nam d'vem)
- **dolenjsko:** dolensko (230 – 'namdvé:im), kostelski babnopoljski govor (279 – 'nasd've:iax), južnobelokranjsko (285 – 'nas d'vex, 'nam d'vem)
- **štajersko:** srednještajersko (337 – 'nā:s d'vä:ix)

5.3.2.4 Popolno nadomeščanje dvojsinskih oblik z množinskimi je značilno za narečja na skrajnem zahodu in jugovzhodu, kjer imajo namesto *naju, vaju* in *nama, vama* samo množinsko obliko *nas, vas* in *nam, vam*:

- **primorsko:** tersko (62 – 'nas, 'nan), nadiško (81 – 'nas, 'nan), briško (84 – 'näs, 'nəm), banjsko podnarečje (89 – 'näs, 'nəm), kraško (97 – 'na:s, 'na:m, 101 – 'nə:s, 'nə:m), notranjsko (133 – 'nə:s, 'nə:m, 152 – 'nas, 'nam)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – 'no:š, 'no:m)
- **dolenjsko:** (V) kostelsko (283 – 'nas, 'nan), južnobelokranjsko (286 – 'nas, 'nam), severnobelokranjsko (296 – 'nas, 'nam)

5.3.3 Primerjava dvojsinskih osebnih zaimkov za 1. os. R in D

5.3.3.1 V nekaterih narečjih imajo zaimki v dajalniku (tudi) že množinsko obliko, medtem ko je dvojina v rodilniku ohranjena:

- **primorsko:** točka (C) notranjskega narečja (145 – 'nəi : 'nəm)
- **rovtarsko:** točka (J) tolminskega narečja (163 – 'nai : 'nam d'vem)
- **dolenjsko:** točka (skrajni Z) dolenskega narečja (230 – nə:īdveix : 'namdvé:im)
- **štajersko:** točki posavskega narečja (301 – 'na:i : 'nam, 308 – 'na:i dvex : 'na:m(a) dvem(a)), točka (J) srednještajerskega narečja (332 – 'nā:i : 'nā:m(a)), točka (J) kozjansko-bizeljskega narečja (350 – 'nā:i : 'nā:m)

5.3.3.2 Čeprav je v dajalniku opaziti več vdiranja množine kot v rodilniku, najdemo tudi govore, v katerih je rodilniška oblika zaimka množinska, dajalnik pa ima dvojsinsko obliko:

- **dolenjsko:** kostelski babnopoljski govor (279 – 'nasd've:iax : 'nāma)
- **štajersko:** nekateri govori srednještajerskega narečja (328 – 'na:s : 'na:ma, 337 – 'nā:s d'vä:ix : 'nā:ma, 339 – 'na:s : 'na:ma)

5.3.3.3 Pri zaimkih se je dvojina prej izgubila v dajalniku kot v orodniku. Obstajajo govori, v katerih je dvojina ohranjena v orodniku, v dajalniku pa ne, npr. v laškem podnarečju (301 – 'nam : z 'na:ma); gl. še števniki *dva* (**7.3.3.3**).

5.3.4 Osebni zaimek za 1. os. dvojine v mestniku

5.3.4.1 V mestniku pozna dvojinjsko obliko *pri naju*, *pri vaju* le peččica govorov:

- **primorsko:** (SZ) obsoško (66 – *pər nà:i̯*), (S) nadiško (74 – *pər nà:ju*, 76 – *tà pər nà:ju*), (C) notranjsko (148 – *pər 'na:jɛ*)
- **dolenjsko:** točke dolenskega narečja (249 – *pər nà:j*, 269 – *pər nà:i̯*)
- **štajersko:** (J) srednjesavinjsko (325 – *pər 'na:i̯*)
- **panonsko:** (S) prekmursko (400 – *pri 'na:i̯*)

5.3.4.2 Namesto dvojinjske oblike mestnika, ki je v knjižnem jeziku enaka roditeljski (*na-ju*), imamo v večini govorov obliko (*pri*) *nama*, (*pri*) *vama* (mestnik dvojine je torej enak dajalniku):

- **koroško:** ziljsko (1 – *pər nà:ma*), rožansko (12 – *pər nà:ma*), podjunsko (36 – *pər nò:ma*), severnopohorsko-remšniško (50 – *pər 'no:ma*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (168 – *pər 'nama*), horjulsko (173 – *pər nà:ma*)
- **gorenjsko:** gorenjsko (195 – *pər nà:ma*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (233 – *pər nà:ma*), vzhodnodolenjsko podnarečje (262 – *pər nà:ma*), kostelski babnopoljski govor (279 – *por 'nà:ma*)
- **štajersko:** zgornjesavinjsko (313 – *pər 'na:m'á*), srednjesavinjsko (326 – *pər 'nà:ma*), (V) srednještajersko (333 – *pər 'nà:ma*), kozjansko-bizeljsko (348 – *pər 'na:ma*, 351 – *pr 'nama*), južnopohorsko (356 – *par 'na:ma*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (366 – *pr 'na:ma*), prleško (373 – *pr 'nama*), prekmursko (398 – *pri 'noma*)

5.3.4.3 Za mestnik dvojine se v nekaterih govorih uporabljajo kar množinske oblike: *pri nas*, *pri vas*, npr. v terskem (62 – *par 'nas*) in kraškem narečju (97 – *pər 'nas d'vi:əx*) ter v baškem podnarečju (159 – *pri 'no:s*). Lahko pa mestnik dvojine zamenja oblika za dajalnik množine *pri nam*, *pri vam*, kot npr. v zahodnem delu srednještajerskega narečja (329 – *pər 'na:m*).

5.4 Dvojina osebnih zaimkov – Tesnière

Tesnière je dvojinjske oblike zaimkov prikazal na kartah 41 – *mídva*, 43 – *mêdvę* (*vêdvę*), 46 – (*òn*) *nâju* (*vîdi*, *vâju vîdi*), 50 – (*pri*) *nâju*, 52 – (*z*) *nâma* in 53 – (*z*) *njîma* (1925b).

5.4.1 Tesnière (1925a: 236–237) je oblike z naglasom na prvem zlogu (*mídva*, *vidva* in *mídve*, *vidve*) našel v zahodnem delu primorske narečne skupine (npr. v kraškem narečju). Gradivo za SLA teh oblik ne izpričuje; oblike z naglasom na drugem zlogu (*midvá*, *vidvá*) so se razširile proti zahodu in zajele celotno primorsko narečno skupino; naglas na prvem zlogu je ohranjen le še v severnem delu terskega narečja.

5.4.2 Tesnière je reducirane oblike tipa *mýva* našel v Prekmurju, reducirane oblike tipa *mîja* pa v Prlekiji (1925a: 249–250): Cankova [SLA 387]: *mùva*, *mùdva*, *vùdva*; Ivanjci: *mýva*, *výva*, *mýdvidvej*, *výdvidvej*; Noršinci: *müva*; Sveti Rupert [SLA 330]: *mija*, *vija*;

Markovci [SLA 403]: *mija, vija, onija*; Veržej [SLA 371]: *mija*; Sveti Miklavž [SLA 359]: *mija dva, oneja*; Središče ob Dravi [SLA 382]: *mija, mija dvá, vija, vija dvá, miję, miję dvę, viję, viję dvę* itd. Gradivo za SLA kaže, da se je *mija* iz prleškega narečja razširilo proti JZ v srednještajersko (336 – *'mi:ja, 'mi:i*) in južnopohorsko narečje (359 – *'mi:ja, 'mi:i*).

5.4.3 Po Tesnièreu (1925a: 269) oblika *naju* (z različnimi glasovnimi različicami) zavzema malo večje področje, kot ga izkazuje gradivo za SLA. Pluralizacija je prodrla iz juga proti severu primorske narečne skupine (v tersko in nadiško narečje). Za Špeter imamo danes namesto dvojninske potrjeno le množinsko obliko (80 – *'nas*).

5.4.4 Izgubljanje dvojine pri os. zaimku *nama* in njegovo zamenjavo z množinskimi oblikami je Tesnière ugotovil (1925a: 315, 1925b: karti 52 in 53) za Primorje, Belo krajino in nasploh za kraje blizu Hrvaške [posledica vpliva čakavskih in kajkavskih narečij]. Hkrati je opazil, da se dvojina prej izgubi v dajalniku kot orodniku. Množinske oblike kot *nam dvem(a)* navaja (1925a: 314) za Idrijo [SLA 169], Ljubljano, Poljane [SLA 181], za katere gradivo za SLA (karta SLA 14) izkazuje dvojninske oblike (*nama*). Gradivo za SLA izkazuje pluralizirano obliko *nam dvem(a)* samo v eni točki obsoškega narečja (69 – *'nän dviěma*), medtem ko druge točke tega narečja ohranjajo dvojninsko obliko (npr. 67 – *nà:ma*). Čeprav ima večina primorskih narečij (kakor tudi dolensko južno- in severnobelokranjsko narečje) namesto dvojninskih že množinske zaimke, izkazuje gradivo za SLA v dajalniku osebnih zaimkov več dvojninskih oblik, kot jih ima Tesnière.

5.4.5 Tesnière piše, da se po sklonih dvojina najprej izgubi v mestniku, sledijo mu rodilnik, dajalnik, orodnik, nazadnje pa še imenovalnik oz. tožilnik (1925a: 424). Vendar pa gradivo za SLA (karti SLA 13 in 14) kaže, da ima v nekaterih narečjih, predvsem štajerskih, dajalnik osebnih zaimkov že množinsko obliko, v rodilniku pa je dvojina še ohranjena (*naju : nam*).

5.4.6 V sklepnem delu poglavja o zaimkih (1925a: 316–317) Tesnière povzema dve pomembni dejstvi. Na eni strani osebni zaimki ohranjajo dvojninske oblike mnogo dlje kot samostalniki in bolje v 1. in 2. kot v 3. osebi, ki ostaja vmesni člen med zaimki in samostalniki; na drugi strani pa so se dvojninske oblike zaimkov zaradi intenzivne rabe okrepile s števnikom *dva*. Predpostavlja, da so se glagoli razvijali vzporedno z osebnimi zaimki: tudi zaimki so nekoč hitro izgubljali dvojninske oblike, pozneje pa se je raba dvojine v tej besedni vrsti obnovila in utrdila.

5.5 Dvojina osebnih zaimkov – Belić

5.5.1 Belić (1932: 32) je opazoval rabo dvojninskih osebnih zaimkov v zvezah z dvema imenom; dvojina osebnega zaimka je na eni strani povezana s sindetično dvojino, na drugi pa z rabo števnikar *dva* in zaradi svoje celovitosti zavzema posebno mesto med dvojinami. Poudaril je (1932: 77), da so ravno osebni zaimki najbolj žilavi pri ohranjanju starih dvojninskih oblik in najbolj gibčni pri nastajanju novih, ki so zamenjale stare. Tesnièreovo teorijo o razvoju *ma > madva > midva > mi* je označil za napačno. Po njegovem se je *ma* pojavil

5.7.2 Zaimenska dvojina v stari ruščini

5.7.2.1 Gradivo staroruskih besedil (Žolobov 1998: 69–70) priča o tem, da je na začetni stopnji os. zaimek 2. os. dv. imel v I obliko *vy*, ki je oblikoslovno sovpadala z obliko v množinski paradigmi. Začetna staroruska raba je osnova za psl. rekonstrukcijo v celoti. Raziskovalci ne dvomijo, da je sla. oblika os. zaimka v I dv. **va* drugotna (npr. Vondrák 1928: 73) in nima ide. vzporednice v I (npr. Meillet 1924: 397). Množinske in dvojske oblike os. zaimkov so bile v ide. rabi funkcionalno-semantično ločene, vendar genetsko povezane. Odvisni skloni os. zaimkov v dv. so se tvorili na podlagi množinskih osnov zaradi »obratne derivacije«, medtem ko so ide. os. zaimki 1. os. mn. **weis* nastali kot rezultat pluralizacije s pomočjo zaimskega kazalca nezaimenske osnove **we*, ki ima dvojni pomen (Szemerényi 1980: 201).

5.7.3 Zaimenska dvojina v sodobni standardni arabščini

5.7.3.1 Zaimki v dvojini se v arabščini glasijo (Grande 1972: 385):

	Dvojina
1. os. dv.	∅*
2. os. dv.	<i>'antumā</i> 'vidva/vidve'
3. os. dv.	<i>humā</i> 'onadva/onidve'

* os. zaimkov nima dvojine.

Oblike zaimkov *hum-ā* 'onadva/onidve' (dv.) : *hum* 'oni' (m. sp. mn.) kažejo na to, da je v arabščini dvojina izpeljana iz množine. Sicer se v mn. razlikujejo moške in ženske oblike: *antum* 'vi' : *antunna* 've' ali *hum* 'oni' : *hunna* 'one'.

5.7.1.2 V primerjavi s psl. opazimo v luž. paradigmi naslednje spremembe: oblika M se razlikuje od R – sovpadla je s posplošeno obliko D/O (gluž. *z namaj* in *wo namaj*, dluž. *z nama* in *wo nama*). Gluž. loči med moško in žensko obliko dvojninskega zaimka za 3. os. *wonaj/wonej* (kot sln. *ónadva/ónidve*), dluž. pa ima za oba spola obliko *wonej*. Sklanjatev osebnih zaimkov za 1., 2. in 3. os. dv. gluž. in dluž. (Stone 1993a: 621–622; Jenč: 1986: 18–19):

	Gornjelужиško				Dolnjelужиško			
I	mój	wój	wonaj	wonej	mej	wej	wonej	
R	naju	waju	jeju, (do) njeju		naju	waju	jeju/wot njeju	
D	namaj	wamaj	jimaj, (k) nimaj		nama	wama	jima/k nima	
T	naju	waju	jeju, (na) njeju	jej, (na) njej	naju	waju	jeju/na njeju	jej/na njej
M	wo namaj	wo wamaj	wo nimaj		wo nama	wo wama	wo nima	
O	z namaj	z wa-maj	z nimaj		z nama	z wama	z nima	

5.7.1.3 Kot v slovenščini je tudi v dluž. možna opustitev osebnega zaimka, saj že glagolska končnica sama izraža število udeležencev; npr. *Som nježelu doma byla. Smej z nanom šach gralej.* 'V nedeljo sem bila doma. Z očetom sva igrala šah.' Če ne bi bilo opuščanja, bi imeli zvezo *mej z nanom* 'midva z očetom'.¹⁴¹ Z opuščanjem zaimkov so slovanski jeziki bližje romanskim kot germanskim jezikom. Romanski jeziki opuščajo zaimke v primerih, ko so ti izraženi z glagolom: npr. špa. (*Yo pienso* 'mislim': (*ellos piensan* 'mislijo'). V germanskih opuščanje ni možno: npr. ang. *I think*: *They think*; če bi os. zaimke izpustili, ne bi vedeli, za katero osebo ali število gre.

5.7.1.4 Tudi luž. pozna ujemanje zaim. in glag.; dvojninske oblike os. zaimka in glagola *biti* v gluž.:¹⁴²

	Zaimek	Glag. v sed.
1. os. dv.	mój	smój
2. os. dv.	wój	stej/staj
3. os. dv.	wonaj (m.), wonej (ž.)	staj (m.), stej (ž.)

5.7.2 Zaimenska dvojina v stari ruščini

5.7.2.1 Gradivo staroruskih besedil (Žolobov 1998: 69–70) priča o tem, da je na začetni stopnji os. zaimek 2. os. dv. imel v I obliko *vy*, ki je oblikoslovno sovpadala z obliko v množinski paradigmi. Začetna staroruska raba je osnova za psl. rekonstrukcijo v celoti.

¹⁴¹ Po Stone (1993: 663); o tem tudi Corbett (2000: 233).

¹⁴² Po Derganc (1996: 14).

Raziskovalci ne dvomijo, da je sla. oblika os. zaimka v I dv. **va* drugotna (npr. Vondrák 1928: 73) in nima ide. vzporednice v I (npr. Meillet 1924: 397). Množinske in dvojske oblike os. zaimkov so bile v ide. rabi funkcionalno-semantično ločene, vendar genetsko povezane. Odvisni skloni os. zaimkov v dv. so se tvorili na podlagi množinskih osnov zaradi »obratne derivacije«, medtem ko so ide. os. zaimki 1. os. mn. **weis* nastali kot rezultat pluralizacije s pomočjo zaimskega kazalca nezaimenske osnove **we*, ki ima dvojni pomen (Szemerényi 1980: 201).

5.7.3 Zaimenska dvojina v sodobni standardni arabščini

5.7.3.1 Zaimki v dvojini se v arabščini glasijo (Grande 1972: 385):

	Dvojina
1. os. dv.	∅*
2. os. dv.	' <i>antumā</i> 'vidva/vidve'
3. os. dv.	<i>humā</i> 'onadva/onidve'

* os. zaimkov nima dvojine.

Oblike zaimkov *hum-ā* 'onadva/onidve' (dv.) : *hum* 'oni' (m. sp. mn.) kažejo na to, da je v arabščini dvojina izpeljana iz množine. Sicer se v mn. razlikujejo moške in ženske oblike: *antum* 'vi' : *antunna* 've' ali *hum* 'oni' : *hunna* 'one'.

6 PRIDEVNIKI

6.1 Zgodovina dvojinskih oblik pridevnikov

V stesl. se je pridevnik sklanjal po nedoločni (imenski) in določni (zaimenski) sklanjatvi. Sklanjatev pridevnika v dvojini se je glasila:

	Nedoločna sklanjatev			Določna sklanjatev		
	M. sp.	Ž. sp.	S. sp.	M. sp.	Ž. sp.	S. sp.
I/T	nova	nově	nově	novaja	nověji	nověji
R/M	novu	novu	novu	novuju	novuju	novuju
D/O	novoma	novama	novoma	novyjima	novyjima	novyjima

6.2 Dvojinske oblike pridevnikov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku

Ujemanje dvojinskih oblik pridevnika in samostalnika v knjižni slovenščini:

	M. sp. dv.	Ž. sp. dv.	S. sp. dv.
I	visoka stolpa	lahki knjigi	lepi mesti
R	visokih stolpov	lahkih knjig	lepih mest
D	visokima stolpoma	lahkima knjigama	lepima mestoma
T	visoka stolpa	lahki knjigi	lepi mesti
M	pri visokih stolpih	pri lahkih knjigah	pri lepih mestih
O	z visokima stolpoma	z lahkima knjigama	z lepima mestoma

6.3 Dvojina pridevnikov po narečjih

6.3.1 Imenovalnik dvojine pridevnikov moškega spola

Karta SLA 15: vprašanje 834 *dober* (I dv. m. sp.), dopolnjena z odgovori na vpr. št. 577 *visok* in/ali 715 *lahek*:

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	dóbr-a	osnova	dv.
◐	dobr-à	končnica	dv.
◑	dóbr-a/-i	osnova	dv./mn.
○	dóbr-i	osnova	mn.
⊙	dobr-i	končnica	mn.

Karta SLA 15 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 577 *visok* (I dv. m. sp.), 715 *lahek* (I dv. m. sp.)¹⁴³ in 834 *dober* (I dv. m. sp.). Upoštevane so bile le nedoločne oblike pridevnikov. Povsem zapolnjen znak na karti pomeni dvojinso končnico (●), nezapolnjena desna polovica znaka pomeni nihanje med dvojinso in množinsko končnico (◑), nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine (○). Krog v znaku opozarja na naglašenost končnice (◐, ⊙).

6.3.1.1 Kjer imamo pri samostalnikih m. sp. v I/T dvojinso končnico *-a*, imamo dvojino tudi pri pridevniku za I/T m. sp. (*dobra*):

- **koroško:** ziljsko (2 – *doàbra*), rožansko (27 – *dòra*), obirsko (29 – *dó:ra*), podjunsko (40 – *'du:ra*), mežiško (45 – *'do:ra*), severnopohorsko-remšniško (55 – *'da:ra*)
- **primorsko:** briško (84 – *'do:bra*, 86 – *°buyà:ta*), kraško (97 – *'do:bra*, 108 – *°'lq:xka*), notranjsko (149 – *'du:bra*)
- **rovtarsko:** (V) baško podnarečje (159 – *'do:bra*), cerkljansko (166 – *'dabra*), poljansko (178 – *dá:bra*)
- **gorenjsko:** selško (192 – *dó:bra*), gorenjsko (204 – *dó:bra*), vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – *°usòka*)
- **dolenjsko:** dolensko (236 – *dó:bra*), vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *dó:bra*)
- **štajersko:** posavsko (308 – *'do:bra*), zgornjesavinjsko (315 – *'duo:bra*), srednjesavinjsko (324 – *'duo:bra*), srednještajersko (332 – *'duo:bra*), južnopohorsko (353 – *'duo:bra*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (368 – *'do:bra*), prleško (381 – *'dò:bra*), haloško (386 – *'dò:bra*)

V nekaterih točkah imajo pridevniki v imenovalniku dvojine naglas na končnem zlogu:

- **koroško:** (V) rožansko (13 – *°uax'ka*)¹⁴⁴
- **primorsko:** (J) obsoško (71 – *dob'ra*), nadiško (74 – *dob'ra*, 76 – *dob'ra*)

Nekateri govori imajo naglas na končnici le pri pridevniku *lahek* (*lahák*, morda analogno po prislovu *lahkó*):

¹⁴³ V točki terskega narečja najdemo romansko različico pridevnika *lahek* (61 – *lez:ero* (< it. *leggero*)), v govoru zgornjesavinjskega narečja (točka 315) pa leksem *lə'gʷo:tna* (I dv. m. sp.), *lə'gʷo:tni* (I dv. ž. sp.). V govorih obsoškega, briškega in cerkljanskega narečja se namesto leksema *lahek* uporablja *lahen* (npr. 71 – *lox'na* (I dv. m. sp.); 85 – *'lax:na* (I dv. m. sp.); 166 – *'laxna* (I dv. m. sp.)).

¹⁴⁴ Zaradi švapanja v nekaterih koroških, gorenjskih in vzhodnogorenjskih govorih vzglasni *l-* v *lahka* preide v *v-* [*u-*], npr. v ziljskem, rožanskem, obirskem, mežiškem in gorenjskem narečju, vzhodnogorenjskem podnarečju in v dolenskem narečju.

- **gorenjsko:** gorenjsko (207 – *uox'ka*, 215 – *uəx'ka*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (229 – *uxkà:*, 231 – *lǰx'ka*, 251 – *uəx'kaq:*, 260 – *lax'ka*), vzhodno-dolenjsko podnarečje (266 – *ləxkà:*, 267 – *laxkà:*)

6.3.1.2 V prekmurskem narečju imajo dvojinski pridevniki značilno končnico *-iva*, npr. 390 – *'dɔbriva*, *°lejkiva*, *°visikiva*, 404 – *'dɔbrəva*, *°le:ikəva*, *°vi:skəva*¹⁴⁵

6.3.1.3 Dvojinske oblike za I/T pridevnikov moškega spola imajo skoraj vsa slovenska narečja; narečja s pluraliziranimi oblikami so izjema:

- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – *'do:bre*)
- **dolenjsko:** kostelsko (282 – *'dɔbrɛ*), južnobelokranjsko (291 – *'dobri*), severnobelokranjsko (295 – *°laxkǰ*)

Nekateri govori primorske narečne skupine imajo naglas na končnem zlogu pluralizirane oblike, kot npr. v nadiškem narečju (75 – *°veso'ki*, 81 – *dob'ri*).

6.3.1.4 Najdemo tudi primere, ko imajo samostalniki še dvojinsko obliko, pridevniki pa že množinsko, npr. *dobri* (dv. = mn.) : *sin(ov)a* (dv.):¹⁴⁶

- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – *'do:bre* : *'ši:na*), horjulsko (174 – *duɔbər* : *si:na*)
- **dolenjsko:** južnobelokranjsko (285 – *duɔ:bri* : *si:na*, 290 – *'dobri* : *si:na*)

6.3.2 Imenovalnik dvojine pridevnikov ženskega spola

Karta SLA 16: vprašanje 834 *dober* (I dv. ž. sp.), dopolnjeno z odgovori na vpr. št. 577 *visok* in/ali 715 *lahek*:

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	dóbr-i	osnova	dv.
●	dobr-ì	končnica	dv.
◐	dóbr-i/-e	osnova	dv./mn.
◐	dobr-ì/-è	končnica	dv./mn.
○	dóbr-e	osnova	mn.
○	dobr-è	končnica	mn.

Karta SLA 16 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 577 *visoka* (I dv. ž. sp.), 715 *lahka*

¹⁴⁵ Narečja na severovzhodu poznajo analogičen naglas po mlajšem narečnem umiku (samoglasnik *i* je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega zloga v I ed. m. sp., npr. *visok*): severovzhodni del južnopohorskega narečja, slovenskogoriško, prleško, haloško in prekmursko narečje.

¹⁴⁶ Pri tem se je treba zavedati, da so to konstrukti, saj vprašalnica SLA ne vsebuje samostalniško-zaimenskih dvojinskih zvez. Raba števila (dvojina ali množina) je lahko odvisna od tega, ali je pridevnik v vlogi prilastka ali povedka.

(I dv. ž. sp.) in 834 *dobra* (I dv. ž. sp.). Upošteevane so bile le nedoločne oblike pridevnikov. Povsem zapolnjen znak na karti pomeni, da je dvojniska končnica ohranjena (●), nezapolnjena desna polovica znaka pomeni nihanje med dvojnisko in množinsko končnico (◐), nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine (○). Krog v znakih opozarja na naglašenost končnic (◐, ◑, ◒).

6.3.2.1 Kjer imamo pri samostalnikih ž. sp. v I/T dvojnisko končnico *-i*, imamo dvojino tudi pri pridevniku za I/T ž. sp. (*dobri*):

- **koroško:** ziljsko (2 – *doàbrə*), podjunsko (40 – *'duarə*), mežiško (45 – *°'uaxkə*), severno-pohorsko-remšniško (50 – *'dobri*)
- **primorsko:** obsoško (71 – *°lox'ni*), briško (84 – *'do:br̩i*), kraško (97 – *'do:br̩i*), notranjsko (136 – *'dua:br̩ə*)
- **dolenjsko:** del dolenjskega narečja (241 – *dó:br̩i*)
- **štajersko:** točke zgornjesavinjskega narečja (315 – *'duo:br̩i*), južnopohorsko (359 – *'duo:br̩i*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (365 – *°'vi:ski*), haloško (386 – *°'vi:soki*), (SV) prleško (372 – *'dòbr̩i*)

Dvojniske oblike z reducirano končnico najdemo še v rovtarskem horjulskem narečju (176 – *visvá:k*) in v južnih točkah poljanskega narečja (178 – *dá:bar*, *°lq'xgn*, *°vesá:(i)k*). V prekmurskem narečju imajo dvojniski pridevniki značilno končnico *-ivi* (npr. 390 – *'dòbr̩ivi*, *°'leik̩ivi*, *°'visik̩ivi*, 395 – *°'lä:xx̩ivi*, *°'vä:lk̩ivi*).

6.3.2.2 Redki so primeri, ko imajo samostalniki še dvojnisko obliko, pridevniki pa že množinsko, npr. *dobre* (dv. = mn.) : *hčeri* (dv.):¹⁴⁷

- **koroško:** rožansko (16 – *°uəščè: : ščè:rə*), obirsko (29 – *dó:re : xčè:r*)
- **primorsko:** nadiško (76 – *dob're : má:ter*)
- **dolenjsko:** vzhodnodolenjsko podnarečje (264 – *dó:bre : má:ter*, 276 – *duó:bre : xči:er*)
- **štajersko:** (V) kozjaško podnarečje (362 – *'du:bre : 'si:stri*)

6.3.2.3 Kjer je pri samostalnikih ž. sp. v I/T nastopila pluralizacija, imamo tudi pri pridevniku le množinske oblike; zveze kot *dobre hčere* v I dv. imamo v naslednjih narečjih in govorih:

- **rovtarsko:** (S) poljansko (181 – *dò:bre*)
- **gorenjsko:** gorenjsko (229 – *duò:bre*)
- **dolenjsko:** (V) dolenjsko (260 – *dó:bre*), vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *dó:bre*), kostelsko (282 – *'dòbre*), južnobelokranjsko (290 – *'dobre*)
- **štajersko:** srednjesavinjsko (324 – *'duo:bre*), srednještajersko (332 – *'duo:bre*), kozjansko-bizeljsko (347 – *'dò:bre*), posavsko (297 – *'dua:bre*)

6.3.3 Dajalnik dvojine pridevnikov moškega (in ženskega) spola

¹⁴⁷ Gl. op. 146.

Karta SLA 17: vprašanje 834 *dober* (D dv. m. + ž. sp.), dopolnjena z odgovori na vpr. št. 577 *visok in/ali 715 lahek*:

Znak	Oblika	Naglas	Število
●	dóbr-im-a	osnova	dv.
◐	dobr-im-à	končnica	dv.
◑	dóbr-im(a)	osnova	dv./mn.
○	dóbr-im	osnova	mn.
◉	dobr-ìm	končnica	mn.

Karta SLA 17 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 577 *visok* (D dv. m. in ž. sp.), 715 *lahek* (D dv. m. in ž. sp.) in 834 *dober* (D dv. m. in ž. sp.). Upoštewane so bile le nedoločne oblike pridevnikov. Povsem zapolnjen znak na karti pomeni dvojinsko končnico (●), nezapolnjena desna polovica znaka pomeni nihanje med dvojinsko in množinsko končnico (◐), nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine (○). Krog v znaku opozarja na naglašenost končnic (◑, ◉).

6.3.3.1 Dvojina je v dajalniku pridevnikov ohranjena v naslednjih narečjih:

- **koroško**: ziljsko (2 – *doàbrama*), podjunsko (40 – *'duàrema*), mežiško (45 – *'do:rəma*), severnopohorsko-remšniško (55 – *'da:rjima*)
- **primorsko**: obsoško (71 – *dobrə'ma*)
- **rovtarsko**: cerkljansko (166 – *'dabərma*)
- **gorenjsko**: selško (192 – *dó:bərma*)
- **štajersko** (V): južnopohorsko (353 – *'duo:brima*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (368 – *'do:brjima*), prleško (381 – *'dø:brəma*), haloško (386 – *'dø:brima*), prekmursko (399 – *'døbrima*)

6.3.3.2 Redki so primeri, ko imajo samostalniki še dvojinsko, pridevniki pa že množinsko obliko, npr. *dobrim* (dv. = mn.): *sino(ov)oma* (dv.):¹⁴⁸

- **koroško**: rožansko (27 – *døram : sinama*)
- **primorsko**: notranjsko (130 – *'dua:brəm : 'si:nəma*, 156 – *'dua:brin : si:nəma*)
- **rovtarsko**: poljansko (178 – *dá:barŋ : 'səno:vamal'sinama*)
- **gorenjsko**: vzhodnogorenjsko podnarečje (217 – *°ușøkəm : si:nama*)
- **dolenjsko**: dolensko (235 – *duòbrəm : si:nama*, 256 – *dó:brəm : sinò:uoma*)

6.3.3.3 Še redkejši so primeri, ko imajo samostalniki množinsko, pridevniki pa dvojinsko obliko, npr. *dobrima* (dv.): *sin(ov)om* (dv. = mn.):¹⁴⁹

- **koroško**: točka (S) severnopohorsko-remšniškega narečja (52 – *'da:rjima : 'sinam/ 'sinum*)
- **dolenjsko**: dolensko (244 – *dú:øbrəma : si:nam*)

¹⁴⁸ Gl. op. 146.

¹⁴⁹ Gl. op. 146.

- **štajersko:** posavsko (308 – 'do:brima : 'si:nom), južnopohorsko (353 – 'duo:brima : 'sejnam)

6.3.3.4 V nekaterih narečjih imajo pridevniki moškega spola še dvojinske oblike, pridevnike ženskega spola pa je zajela pluralizacija:

- **dolenjsko:** točka (S) dolenjskega narečja (249 – °usó:kəma : °usó:kəm)
- **štajersko:** posavsko sevniško-krško podnarečje (308 – 'do:brima : 'do:brim), točka (skrajni SV) južnopohorskega narečja (359 – °vi:skima : °vi:skim)
- **panonsko:** točka (S) prekmurskega narečja (404 – 'dòbrəma : 'dòbrəṅ)

6.3.3.5 Pluralizacijo v dajalniku pridevnikov moškega in ženskega spola imajo tale narečja:

- **koroško** (C): rožansko (27 – dòram), obirsko (29 – dó:rem)
- **primorsko:** nadiško (76 – dob'rem), briško (84 – 'do:brən), kraško (97 – 'do:brim), notranjsko (149 – 'dua:brim)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (159 – 'do:brim)
- **gorenjsko:** gorenjsko (204 – dó:brəm)
- **dolenjsko:** vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – dó:brəm), južnobelokranjsko (285 – dóbriḗ:m)
- **štajersko:** zgornjesavinjsko (315 – 'duo:brim)

6.3.4 Ujemanje samostalnikov in pridevnikov srednjega spola

6.3.4.1 Ujemanje samostalnika in pridevnika v srednjem spolu množine s končnico *-a* (kot *velika mesta* in *lepe dekleta*) imajo:

- **koroško:** točka rožanskega narečja (15 – uə̀lqa mi:sta)
- **primorsko:** (J) kraško (112 – və̀lika 'uäknə), istrsko (117 – ve'li:ka 'mi:əsta)
- **dolenjsko:** kostelsko (283 – ve'li:ka 'mè:sta), južnobelokranjsko (285 – viḗ:lka mè:ista)
- **štajersko:** posavsko zagorsko-trboveljsko podnarečje (298 – 'le:ipa dek'liəta)
- **panonsko:** prekmursko (392 – 'välka 'mèjsta)

6.3.4.2 Množinska zveza velike mesta ali lepe dekleta – ko samostalniki ohranjajo srednjepolsko končnico *-a*, oblika pridevnika pa je ženskega spola (s končnico *-e*) – je precej razširjena:

- **koroško:** podjunsko (36 – uèjke mi:əsta)
- **primorsko:** rezijansko (59 – ve'like 'mèjsta), (J) obsoško (72 – be'li:cè mi:əsta), nadiško (74 – ve'li:ke mièjsta), (V) kraško (108 – ve'li:ke 'mi:əsta), notranjsko (128 – ve'li:ke 'me:ista, 140 – 'le:pe dek'liè:ta)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – we'liče 'mi:sta), horjulsko (176 – lé:pe diklè:ta), poljansko (180 – velike miè:sta)
- **gorenjsko:** selško (191 – velike mè:sta), gorenjsko (202 – uelü:ke mè:sta, 208 – uli:ke mè:sta), vzhodnogorenjsko podnarečje (218 – uə̀li:cè mè:sta)

- **dolenjsko:** dolenjsko (229 – *vəli:ke mɛ̀:sta*, 251 – *ʉəli:ke mɛ̀:ista*), vzhodnodolenjsko podnarečje (276 – *ve:li:ke mɛ̀:sta*)
- **štajersko:** posavsko (308 – *'vɛ:lkä 'mɛ:sta*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (368 – *'vi:ske 'ɔkna*), prleško (378 – *'vɛ:ĩke 'mɛ:sta*)

6.3.4.3 Sicer imamo (zlasti na severovzhodu) popolno ujemanje: tako samostalnik kot pridevnik srednjega spola sta se feminizirala:

- **koroško:** točke rožanskega narečja (12 – *ʉəłčɛ mi:əste*), mežiško (45 – *'ʉe:ĩke 'me:ste*), severnopohorsko-remšniško (50 – *'ʉəlke 'me:ste*)
- **primorsko:** rezijansko (56 – *'sue 'li:te*), briško (84 – *ve'li:ke 'mi:əste*), nekatere točke kraškega narečja (105 – *ve'li:ke 'mi:əste*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (159 – *ɓ'like 'mɛ:šte*)
- **štajersko:** (V) srednještajersko (338 – *'vu:lke 'mɛjste*), (J) kozjansko-bizeljsko (350 – *'vɛ:lke 'mɛ:ste*), južnopohorsko (359 – *'və:lke 'mi:este*)
- **panonsko:** (J) prleško (380 – *'vɛ:ĩke 'mɛ:ste*), haloško (385 – *'veĩke 'meĩste*)

Ponekod je prišlo do ujemanja celo pri (iz nemščine) prevzetih pridevnikih, ki se načeloma ne pregibajo (oz. se sklanjajo z ničto končnico); npr. v laškem podnarečju posavskega narečja (302 – *'fe:ĩste dek'liɛ:te*) ali v prekmurskem narečju (395 – *'fajne 'dɛkle*), medtem ko drugi, npr. eden izmed govor južnopohorskega narečja, prevzetega pridevnika ne pregiba (353 – *'fɛst dek'lɛ:te*); o tem tudi Tesnière (1925a: 336).

6.3.4.4 V govorih osrednjih slovenskih narečij sta se tako samostalnik kot pridevnik srednjega spola maskulinizirala:

- **koroško:** točke rožanskega narečja (19 – *ʉəłči mɛ̀:stə*)
- **dolenjsko:** točke dolenjskega narečja (230 – *vəli:ki mɛ̀:isti*)
- **štajersko:** točke posavskega narečja (302 – *'ve:lk 'me:isti*), srednjesavinjsko (317 – *'vəlk 'mɛ:sti*), srednještajersko (328 – *'ve:ĩlk 'me:isti*)

6.3.4.5 V narečjih štajerske narečne skupine v množini poznajo tako maskulinizacijo kot feminizacijo: srednjesavinjsko (324 – *'vəlk 'mɛ:sti* (m. sp.) : *'lɛ:pe dek'lɛ:te* (ž. sp.)), (Z) srednještajersko (332 – *'vü:ĩlki 'me:sti* (m. sp.) : *'le:pe dek'le:te* (ž. sp.)), (S) kozjansko-bizeljsko (342 – *'ve:lki 'me:sti* (m. sp.) : *'le:pe dek'le:te* (ž. sp.)).¹⁵⁰

6.4 Dvojina pridevnikov – Tesnière

Tesnière je dvojsinske oblike pridevnikov prikazal na naslednjih kartah (1925b): 30 – *dóbra* [s. sp. mn.], 55 – *mladā* [m. sp. dv.], 56 – *mladê* [ž. sp. dv.], 57 – *stārih* in 58 – *stārima*.

6.4.1 Gradivo za SLA (Karti SLA 15 in 16) se skoraj ne razlikuje od Tesnièreovih podatkov za dvojsinske pridevniške oblike moškega spola v imenovalniku/tožilniku (s končnico *-a*) in za dvojsinske pridevniške oblike ženskega in srednjega spola (s končnico *-i*). V srednje-

¹⁵⁰ Pri samostalniku *dekle* je do feminizacije prišlo zaradi prevlade naravnega spola.

štajerskem narečju je pluralizacija prodrla samo v ženske oblike (npr. 327 – *ve^ls^uo:ke*), kjer je imel Tesnière še dvojinke oblike, moške pa dvojino še ohranjajo (npr. 327 – *ve^ls^uo:ka*). Tesnière je zapisal pluralizirane oblike za moški in ženski spol v kraškem narečju, medtem ko ima gradivo za SLA v tem narečju za oba spola v imenovalniku/tožilniku dvojinke oblike (113 – *'duo:bra* in *'duo:bri*).

6.4.2 Tesnière (1925a: 331) navaja dvojinke oblike na *-oma* za moški in ženski spol mestnika samostalnikov in pridevnikov tudi še za točke srednještajerskega narečja (330); danes dvojinke končnico najdemo samo v panonski narečni skupini (na vzhodu) ter na skrajnem zahodu koroške narečne skupine. Povsod drugod (razen v posameznih govorih) so dvojinke oblike nadomestile množinske.

6.4.3 Tesnière povzema (1925a: 337), da dvojino ohranjajo v manjši meri kot samostalniki in tudi v manjši meri kot kazalni zaimki, ki že sami po sebi ohranjajo dvojino v manjši meri kot samostalniki. Kot rezultat tega je po Tesnièreu med vsemi sklanjatvami (samostalniško, zaimensko, pridevniško) ravno pridevniška najbolj nagnjena k zamenjavi dvojinke oblike z množinskimi. Sledijo jim kazalni zaimki, potem samostalniki in nazadnje osebni zaimki, ki najboljše in najdlje ohranjajo dvojino.

6.5 Dvojina pridevnikov – Belić

6.5.1 Belić (1932: 85–86) za pridevnike piše, da so zanimivi, ker se z njimi opredeljuje skladijska vrednost dvojinke izrazov. Strinja se s Tesnièreovo ugotovitvijo, da pridevniki najlažje zamenjujejo dvojino z množino. Dodaja, da mnogo pogosteje zamenjujejo dvojino z množino v vlogi kot povedka v prilastku. Primer najdemo v rezijanskem narečju (SLA 59), kjer imamo v prilastku dvojinke oblike pridevnika (*d'vi 'lipə ž'a'nə*), povedek pa ima že pluralizirano obliko (*d'vi ž'a'nə so 'lipe*).¹⁵¹

6.6 Dvojina pridevnikov – Ramovš

6.6.1 V *Dialektih* (1935: 181, 187, 191) Ramovš piše, da se je v prekmurskem narečju *-iva* občutilo kot končnica I/T dvojinke zaimkov [npr. *müva*] in tako [po analogiji] tudi pri pridevnikih (npr. *moj ōča, moja mätj sta žəlostniva*). Gradivo za SLA ima dvojinke oblike pridevnikov na *-iva* le v prekmurskem narečju (388 – *'dø:brivā, 'vi:sikiva*, 391 – *'døbriva, 'visikiva*, 400 – *'døbriva, 'visikiva*); medtem ko v haloškem narečju niso izpričane (npr. 386 – *'dø:bra, 'vi:soka*).

6.6.2 Samostalniške zveze kot *lepe mesta*, kjer samostalnik ohranja množinsko končnico srednjega spola (*-a*), medtem ko ima pridevnik žensko množinsko končnico (*-e*) niso omejene samo na koroško in gorenjsko narečno skupino, kot meni Ramovš (1952: 105). Gradivo za SLA kaže, da so te zveze veliko bolj razširjene in jih najdemo v primorski,

¹⁵¹ Podatke mi je posredoval Matej Šekli (maja 2007).

rovtarski, gorenjski in dolenski narečni skupini, v štajerskem posavskem narečju in v zahodnem delu panonske narečne skupine.

6.7 Dvojina pridevnikov – Rigler

Rigler (1985: 345) meni, da bi bilo v Ramovševi Morfologiji v poglavju o sklanjatvi pridevnikov (Ramovš 1952: 79 in 101) treba omeniti še to, da se je v prekmurščini *-iva* (od *müva*, *miva* < *midva*) občutilo kot končnica I/T dv. zaimkov in po teh tudi pri pridevnikih. [Toda Ramovš to omenja v *Dialektih* (1935: 187).]

6.8 Primerjava pridevniške dvojine z drugimi jeziki

6.8.1 Dvojinske oblike pridevnikov v lužiški srbsčini

Sklanjatev pridevnika ‘dober’ v m. in ž. sp. dv. (Stone 1993a: 628, 630):

Dv.	Gornjelужиško		Dolnjelужиško	
	+m. os.	–m. os.	+m. Ž	–m. Ž
I	dobraj	dobrej	dobrej	
R	dobreju	dobrej	dobreju	dobrej
D	dobrymaj		dobryma	
T	dobreju		dobreju	
M	wo dobrymaj		wo dobryma	
O	z dobrymaj		z dobryma	

Gluč. ne pozna tako popolnega glasovnega ujemanja končnic samostalnikov in pridevnikov, kot ga ima slovenščina (npr. gluč. *dobraj hrodaj* (I dv. m. sp.), *dobreju hrodomaj* (D dv. m. sp.) itd.), še manj pa dluž. (npr. dluž. *dobrej groda* (I dv. m. sp.), *dobreju grodoma* (D dv. m. sp.)).

6.8.2 Dvojinske oblike pridevnikov v sodobni standardni arabščini

V arabščini se pridevniki v številu ujemajo s samostalniki, je pa razlika v ujemanju pridevnika s samostalniki glede na kategorijo človeškosti:

<i>walad jamīl</i> ‘lep deček’	<i>al-bayt al-jamīl</i> ‘lepa hiša’
<i>waladayn jamīlīn</i> ‘lepa dečka’	<i>al-baytayan al-jamīla</i> ‘lepi hiši’
<i>awlād jamīlīn</i> ‘lepi dečki’	<i>al-byūt al-jamīla</i> ‘lepe hiše’. ¹⁵²

¹⁵² Orešnik (2001: 27) po Cruse (1999: 269).

7 ŠTEVNIK *DVA*7.1 Zgodovina oblik števnik *dva*

Robert Beekes (1995: 242) navaja, da se je beseda ‘dva’ že izvorno sklanjala kot dvojniska: sti. *dvā* (m. sp.) in *dvé* (ž. sp.). Stari rodilnik (sti. *dváynos*) se je nadaljeval v germanskih jezikih: got. *twaddje*. Stvnem. *zwei* temelji na srednjem spolu. Obliko **duwo-* odražajo mnogi jeziki.¹⁵³ Václav Blažek (1999: 173–179) domneva, da je bil koren števila *dva* le **du*, ki se je najprej s kolektivno dvojino razširil v **-u-*. Druga razširitev je verjetno izražala razlikovanje po spolu: **duw-o* (m. in s. sp.) : **duw-eH₂* (ž. sp.). Tretja razširitev je morala poudariti dvojnost: **duwo-H₁* (m. sp.), **duwo-iH₁* (s. sp.), **duw-eH₂-iH₁* (ž. sp.). Zanimiva je vzporednost med ide. dvojino *o*-debel in dvojino v semitskih jezikih: ide. **-oy-* : egip. **-āy-* (dv.) in ide. **-u-* : egip. **-ū-* (kolektivnost : mn.), npr. ide. **du-w-oy* ‘2 + kolektivnost + dv.’ = egip. **siny-ū-āy* ‘2 + mn.+ dv.’.

V stcsl. so obstajale oblike *dъva* (m. sp.), *dъvě* (ž. in s. sp.) in *oba* (m. sp.), *obě* (ž. in s. sp.). Huntley (1993: 135) navaja primer za 2. os. dv. v stcsl.: *va oba služě sotonině*. Sklanjatev se je glasila:

	M. sp.	Ž. in s. sp.	M. sp.	Ž. in s. sp.
I/T	dъva	dъvě	oba	obě
R/M	dъvoju		oboju	
D/O	dъvěma		oběma	

Primeri iz 16. stoletja kažejo, da so samostalniki v rodilniku že imeli množinsko obliko, medtem ko so števnik še ohranili dvojnisko obliko *dveju*, npr. *dveju zhlovekou prizha* (Dalmatin 1584: Jn 8,17); *od svojih dveju krajleu* (Dalmatin 1584: Iz 7,16). To kaže, da je števnik *dva* v rodilniku/mestniku dvojino ohranil dlje kot samostalniki.

7.2 Oblike števnik *dva* v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku

Medtem ko se je v praslovanščini števnik *dva* sklanjal kot zaimек (**dъvoju*, **dъvěma* itd.), se danes v knjižni slovenščini in večini narečij sklanja kot samostalnik (*dveh*, *dvema* itd.):¹⁵⁴

¹⁵³ Rekonstrukcijo ide. oblik števnik *dva* podajata tudi Lehmann (1995: 159) in Szemerényi (1980: 205, 1996: 222).

¹⁵⁴ Po Toporišič (2000: 329–330).

	<i>dva</i>		<i>oba</i>	
I	dvá	dvé	obá (obádva)	obé (obédve)
R	dvéh		obéh	
D	dvéma		obéma	
T	dvá	dvé	obá (obádva)	obé (obédve)
M	pri dvéh		pri obéh	
O	z dvéma		z obéma	

7.3 Števniki *dva* po narečjih

7.3.1 Imenovalnik števnik *dva*

Komentar je nastal na podlagi odgovorov na vpr. št. 648 *dva* (I m. sp.) in št. 648 *dva* (I ž. sp.). Dodatni podatki oz. oblike za zaimke *oba*¹⁵⁵ so iz vpr. št. 25 *roka* (I dv.) in št. 56 ali 741 *noga* (I dv.). Kart za števnik *dva* (m. sp.) in *dve* (ž. sp.) ni, saj imajo vsa narečja za števnik *dva* in *dve* le glasovne različice teh oblik.

7.3.1.1 Števniki *dva* (< *dvva) ima v I/T dve obliki: *dva* za m. sp., *dve* za ž. in s. sp. Tudi zaimke *oba* (< *oba) razlikuje spol: *oba* za m. sp., *obe* za ž. in s. sp.¹⁵⁶ Razlikovanje po spolu poznajo vsa narečja:

- **koroško:** ziljsko (4 – *ḍv̥à:*, *ḍb̥i:ə*), rožansko (11 – *ḍv̥à:*, *ḍb̥i:ə*)
- **primorsko:** rezijansko (59 – *dʲva:*, *dʲvi:*), obsoško (66 – *dv̥à:*, *db̥iɛ*),¹⁵⁷ nadiško (79 – *dv̥à:*, *dv̥i:e*), kraško (102 – *dʲva:*, : *dʲvi:ə*), istrsko (117 – *dʲva:*, *dʲvi:e*), notranjsko (128 – *dʲva:*, *dʲve:i*, 154 – *dʲva:*, *dʲve:i*)
- **rovtarsko:** črnovrško (170 – *dʲva:*, *dʲvi:ə*)¹⁵⁸
- **gorenjsko:** gorenjsko (204 – *dv̥à:*, *dv̥ɛ:*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (242 – *dv̥à:*, *dv̥ɛ:i*, 258 – *dv̥à:*, *dv̥ɛ:i*), vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *dv̥à:*, *dv̥ɛ:i*), kostelsko (282 – *dʲva:*, *dʲvɛ:*), južnobelokranjsko (291 – *dʲva:*, *dʲvɛ:*)
- **štajersko:** srednještajersko (332 – *dʲv̥à:*, *dʲve:i*), južnopohorsko (356 – *dʲv̥à:*, *dʲvaj*)
- **panonsko:** prekmursko (398 – *dʲva:*, *dʲvej*)

Sestavljeno obliko imajo v točki rezijanskega (57 – *ʔ:ba dʲvi: ruʔkə*) in dveh točkah nadiškega narečja (78 – *ò:badvi:e* in 79 – *ò:badvi:e*).

¹⁵⁵ Zaimke *oba* (Tesnière 1925b: vpr. št. 231, karta 62) ni vključen v vprašalnico za SLA.

¹⁵⁶ V narečjih z maskulinizacijo srednjega spola se oblika *dva* uporablja tudi za maskulinizirane samostalnike srednjega spola.

¹⁵⁷ Za zahodni del slovenskih narečij je značilen prehod *v > b* (*b*) pred sprednjimi samoglasniki (*dve > dbe*), in sicer za ziljsko, rožansko, podjunsko, obsoško, nadiško in kraško narečje ter baško podnarečje.

¹⁵⁸ Rigler (2001: 208) piše za črnovrško narečje, da je beseda *dv̥v̥ɛ* lahko imela naslednji razvoj: *dw̥ɛ̄ > dwei > dwe > dwiə (dwiə)*.

7.3.2 Rodilnik števnik *dva*Karta SLA 18: vprašanje 648 *dva* (R dv. m. sp.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
▲	dvoje(h)	osnova	m.	dv.
●	dvejih	osnova	ž.	dv.
⦿	dve(ji)h	osnova	m. = ž.	dv./mn.
○	dveh	osnova	m. = ž.	mn.
∂	dve	osnova	ž.	mn.
△	dva	osnova	m.	mn.

Karta SLA 18 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 648 *dva* (R). Povsem zapolnjen znak pomeni, da je stara dvojniska rodilniška oblika števnik ohranjena (▲, ●), nezapolnjena desna polovica znaka pomeni vdiranje množine v dvojnisko obliko (⦿), nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo rodilniške oblike (○, ∂, △).

7.3.2.1 V večini narečij imamo za vse spole obliko *dveh*:

- **koroško:** ziljsko (6 – *đbè:x*), rožansko (16 – *đbè:x*), obirsko (29 – *dué:x*)
- **primorsko:** tersko (61 – *dvé:x*), obsoško (70 – *dbí:ax*), nadiško (79 – *dvié:x*), briško (85 – *d'vié:x*), kraško (112 – *d'vi:ex*), istrsko (114 – *d'viax*)
- **rovtarsko:** tolminsko (161 – *d'vex*), cerkljansko (164 – *d'vex*), črnovrško (172 – *d'vè:x*), horjulsko (175 – *dvé:x*), poljansko (179 – *dvè:x*), škofjeloško (187 – *d'vè:x*)
- **gorenjsko:** selško (190 – *d'vè:x*), gorenjsko (200 – *dvé:x*), vzhodnogorenjsko podnarečje (219 – *dué:x*)
- **štajersko:** zagorsko-trboveljsko podnarečje (300 – *d've:ix*), sevniško-krško podnarečje (308 – *d've:x*), zgornjesavinjsko (314 – *d've:x*), srednjesavinjsko (324 – *d've:x*), srednještajersko (333 – *d'va:ix*), kozjansko-bizeljsko (343 – *d've:x*), južnopohorsko (355 – *d'vaiix*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (365 – *d've:ix*), prleško (371 – *d'vè:x*), haloško (385 – *d'veix*)

7.3.2.2 V mnogih govornih imajo tudi podaljšano obliko *dvejih*, ki je nastala iz dvojniske oblike *dvěju* < *dvōju, ki ji je bila dodana množinska končnica *-h* [-x]:

- **koroško:** mežiško (43 – *d'vejix/d'vejex*, 47 – *d'vejix*), severnopohorsko-remšniško (55 – *d'vi:əjix*)
- **primorsko:** notranjsko (136 – *d've:jax*, 140 – *d've:jax*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (233 – *dvà:ijax*, 241 – *dvé:ijex*, 256 – *dvé:jax*, 270 – *dvé:ijax*), vzhodnodolenjsko podnarečje (261 – *dvà:jax*, 266 – *dvé:ijax*, 276 – *dvé:ijax*), kostelsko (279 – *d've:ijax*, 283 – *d've:jex*)
- **štajersko:** laško podnarečje (302 – *d've:ijix*)

Dvojnisko obliko *dvoje(h)*, ki izvira naravnost iz *dvōju in ki ji je običajno dodana

množinska končnica *-h* [-x], najdemo le v peščici narečij na meji podjunskega in severnopolohorsko-remšniškega narečja koroške narečne skupine (41 – *d'uu:ɨjɛx*, 45 – *d'uu:iə*, 50 – *d'wu:əjɛx*, 53 – *d'wu:jəh*).

7.3.2.3 Posebnost so točke rezijanskega narečja, kjer imamo v Beli (SLA 56) in Njivi (SLA 57) zanikano imenovalniško obliko *čencē d'ua:* (*čencē* < furl. *senze* 'brez'), v Solbici (SLA 59) pa je oblika rodilnika enaka imenovalniški (*d'ua:*). V točkah južnobelokranjskega narečja ob meji s Hrvaško je končni *-h* [-x] v rodilniku odpadel (291 – *d've*, 292 – *d'vi:*). To se je zgodilo tudi v posameznih govorih prekmurskega narečja, le da so tu oblike rodilnika izenačene z imenovalnikom moškega spola (*dveh* > *dva*), npr. 390 – *d'va:*, 399 – *d'va:*, 404 – *d'va:*. Sicer je v prekmurskem narečju končni *-h* [-x] prešel v *-j*, zato so rodilniške oblike enake imenovalniškim oblikam ženskega spola (npr. 388 – *d've:i*, 391 – *d've:i*, 403 – *d'vä:i*).

7.3.2.4 Čeprav pozna razlikovanje po spolu le I/T števnik *dva*, nekateri govori ločujejo med moško in žensko obliko števnik tudi v rodilniku:

- **primorsko:** točka (SV) terskega narečja (64 – *duá:x* (m. sp.) : *dvi:ɛx* (ž. sp.)), točka (skrajni Z) notranjskega narečja (136 – *d've:jəx* : *d'viɛx*)
- **dolenjsko:** točka (Z) dolenjskega narečja (233 – *dvà:iɨəx* : *dvè:iɨx*), točka (S) vzhodno-dolenjskega podnarečja (262 – *dvá:x* : *dvá:jɛx*)

7.3.3 Dajalnik (in orodnik) števnik *dva*

Karta SLA 19: vprašanje 648 *dva* (D dv. m. sp.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
▲	dvema	osnova	m.	dv.
●	dvejim	osnova	ž.	dv./ (mn.)
◐	dvem(a)	osnova	m. = ž.	dv./mn.
○	dvem	osnova	m. = ž.	mn.

Karta SLA 19 je nastala na podlagi odgovorov na vpr. št. 648 *dva* (D), dodatni podatki oz. oblike za *oba* (ki ga v vprašalnici SLA ni) pa so iz vpr. št. 25 *roka* (D dv.) in št. 56 ali 741 *noga* (D dv.). Polnost znaka na kartah (▲, ●) označuje ohranjenost dvojinske oblike, nezapolnjena desna polovica znaka (◐) pomeni nihanje med dvojinsko in množinsko obliko (*dvem/dvema*), nezapolnjen znak (○) pa popolno pluralizacijo dvojine.

7.3.3.1 Enaki dvojinski obliki (*dvema*) za D in O ima večina govorov vseh narečij:

- **koroško:** ziljsko (1 – *đbè:ama*), obirsko (29 – *dué:ma*), podjunsko (33 – *đbé:mai*), mežiško (45 – *d'ui:əma*), severnopolohorsko-remšniško (50 – *d'ui:əma*)
- **primorsko:** rezijansko (56 – *d'vemą*), tersko (65 – *dvi:ema*), obsoško (70 – *dbí:əma*), nadiško (79 – *dvié:ma*)

- **rovtarsko:** cerkljansko (164 – *d'vema*), črnovrško (172 – *d've:ma*), poljansko (179 – *dvé:ma*)
- **gorenjsko:** selško (190 – *d've:ma*), gorenjsko (200 – *dvé:ma*), vzhodnogorenjsko podnarečje (219 – *dué:ma*)
- **dolenjsko:** dolensko (234 – *dvé:i̇ma*), vzhodnodolensko podnarečje (266 – *dvé:i̇ma*)
- **štajersko:** posavsko (304 – *d've:i̇ma*), kozjansko-bizeljsko (345 – *d've:ma*), južnopohorsko (356 – *d'vajma*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (365 – *d've:i̇ma*), prleško (371 – *d'väma*), haloško (385 – *d'vema*), prekmursko (402 – *d'vö:ma*)

7.3.3.2 Ponekod se je dvojina pri D ali O samostalnikov in pridevnikov m. ali ž. sp. že izenačila z mn., medtem ko števec še ohranja dvojinsko obliko, npr. *dvema* (D dv.) *bratom* (D mn.):

- **korosko:** rožansko (18 – *bé:ma brá:trem*, 19 – *dbé:ma si:nam*)
- **primorsko:** nadiško (76 – *dbí:ama si:nam*, 78 – *dvié:ma brá:tran*)
- **gorenjsko:** gorenjsko (198 – *dvé:ma si:nam/sinò:uam*)
- **dolenjsko:** dolensko (266 – *dvé:i̇ma sinò:vəm*)

7.3.3.3 V nekaterih govorih imamo za dajalnik že množinsko obliko, medtem ko se v orodniku dvojina ohranja (*dvem* : z *dvema*):

- **korosko:** točka rožanskega narečja (15 – *dbè:m* : z *dbé:ma*), točka mežiškega narečja (43 – *d've:m* : z *d've:ma*), točka severnopohorsko-remšniškega narečja (55 – *d'vi:ajim* : z *d'vi:əma/z d'vi:ajima*)
- **primorsko:** točka obsoškega narečja (72 – *dbèm* : z *dbèmə*), dve točki notranjskega narečja (129 – *d've:i̇m* : z *d've:i̇ma*, 141 – *d've:i̇əm* : z *d've:ma*)
- **rovtarsko:** točka tolminskega narečja (161 – *d'vem* : *d'vema*)
- **dolenjsko:** dolensko (235 – *dvà:i̇am* : z *dvà:i̇ma*, 242 – *dvè:i̇əm* : z *dvé:i̇ma*), točka vzhodnodolenskega podnarečja (276 – *dvè:m* : z *dvé:ma*)
- **gorenjsko:** skrajno V točka gorenjskega narečja (216 – *dvè:m* : z *dvé:ma*)
- **štajersko:** točka zagorsko-trboveljskega podnarečja (300 – *d've:i̇m* : z *d've:i̇ma*), posamezni govori srednjesavinjskega (319 – *d'vè:m* : iz *d'vè:ma*) in srednještajerskega narečja (334 – *d'va:i̇m* : z *d'va:i̇ma*)
- **panonsko:** točka (J) prleškega narečja (381 – *d've:m* : z *d'vä:ma*)

7.3.3.4 Preostala narečja imajo množinske oblike tako v dajalniku kot orodniku (*dvem*, z *dvemi*). Primeri:

- **primorsko:** tersko (61 – *dvé:m* : z *dvé:mə*), briško (85 – *d'vié:m* : z *'dvié:mi*), kraško (112 – *d'viem* : *d'viemi*), istrsko (114 – *d'viən* : *d'viəmi*), notranjsko (155 – *d've:i̇m* : *d've:i̇mi*)
- **dolenjsko:** kostelsko (283 – *d've:jən* : z *d've:jəmə*), južnobelokranjsko (288 – *dvèm* : z *dvèmi*, 294 – *d'vem* : z *d'vem(x)*)

V nekaterih narečjih so se množinske oblike dajalnika posplošile tudi za orodnik:

- **gorenjsko:** vzhodnogorenjsko podnarečje (227 – *d've:m*, z *d've:m*)
- **štajersko:** posavsko (298 – *d've:i̇m*, z *d've:i̇m*), zgornjesavinjsko (314 – *d've:m* (*d've:mə*)),

d'Ve:m (*d'Ve:me*)), srednjesavinjsko (324 – *d'Ve:m*, *z d'Ve:m*), kozjansko-bizeljsko (348 – *d'Ve:m*, *d'Ve:m*)

7.3.3.5 Čeprav poznata razlikovanje po spolu le I/T števnik *dva*, najdemo govore, ki ločujejo med moško in žensko obliko števnik tudi v dajalniku:

- **primorsko:** točka (SV) terskega narečja (64 – *duá:ma* (m. sp. dv.) : *duí:ema* (ž. sp. dv.)), skrajno Z točka notranjskega narečja (136 – *d'Ve:jəm* : *d'viem*)
- **gorenjsko:** točka gorenjskega narečja (185 – *d'Ve:m(a)* : *d'Ve:m*)
- **dolenjsko:** točka (S) vzhodnodolenjskega podnarečja (262 – *dvá:ma* : *dvá:jəm*)
- **štajersko:** sevniško-krško podnarečje (308 – *d'Ve:m(a)* : *d'Ve:m*)

7.4 Števník *dva* – Tesnière

Tesnière je (1925b) oblike števnik *dva* prikazal na kartah 59 – *dvâ*, 60 – *dvê* (*ribi*), 61 – *dvê* (*ókni*), 63 – *dvêx* in 64 – *dvéma*, zaimék *oba* pa na karti 62 – *obâ*.

7.4.1 V sklepnih ugotovitvah o imenovalniku/tožilniku števnikov je Tesnière opazil (1925a: 366), da med oblikami števnik *dva* v slovenščini obstajajo velika odstopanja, vendar so to vedno in povsod dvojinske oblike. Glede na to, da so števnik ohranili dvojino bolje kot sami samostalniki, je mogoče najti neskladje med obliko števnik in samostalnika [npr. *dva brati*]. V večini primerov je števník tisti, ki ima bolj arhaično obliko, medtem ko samostalnik izpričuje novejšo obliko. To je zelo lepo vidno, če primerjamo modra področja na kartah 60 [*dvê* (*ribi*)] in 19 [(*dvê*) (*ribi*)], kjer lahko najdemo oblike kot *dvêj ribê* (Zalog, Kostivnica, Radeče [SLA 301], Žužemberk [SLA 258], Mirna Peč in Regrča vas) in *dvêj ribê* (Dramlje, Šmarje [pri Jelšah], Gaberje, Podčetrtek [SLA 340] in Brestanica [pri Krškem]). Enako velja za moški spol, kjer najdemo oblike tipa *dva brati*, in sicer v Beli krajini (Dragatuš [SLA 289], Vinica [SLA 290]) in v kajkavščini (Varaždin itd.). Tam lahko vidimo, da so dvojino najbolje ohranili ravno števnik. Primerjava kart SLA 5 (*hčeri*) in narečnega gradiva za števník *dve* potrjuje dvojinske oblike števnikov ob množinskih oblikah samostalnikov ženskega spola tako za dolenjsko (258 – *dvè:ì xčè:re*), posavsko (302 – *d'Ve:ì xčè:re*), srednještajersko (328 – *d'Ve:ì xčè:rke*) in kozjansko-bizeljsko narečje (348 – *d'Ve: xčè:re*). V južnobelokranjskem narečju pa gradivo za SLA izpričuje dvojinske oblike tako za števník kot samostalnik ženskega spola (289 – *dvè: xčè:ri*, 291 – *d'Ve: čeri*).

7.4.2 V sklepu o rodilniku/mestniku števnikov se Tesnièreu zdi (1925a: 377–378), da so – kot vse kategorije samostalnika – tudi števnik ohranili dvojino dlje v rodilniku kot v mestniku. Dalatin še vedno uporablja obliko *dveju* v rodilniku, v mestniku pa samo obliko *dveih*. Prav tako A. Murko uporablja oblike *dvuj*, *dvuji*, *duv* ob *dvéh* le za rodilnik, v mestniku pa *dvéma* (ob *dvéh*). Na drugi strani tako rodilnik kot mestnik ohranjata manj dvojinskih oblik kot imenovalnik/tožilnik. To lahko vidimo, če primerjamo karto 63 [*dvêx*] s kartami 59 [*dvâ*], 60 [*dvê* (*ribi*)] in 61 [*dvê* (*ókni*)]. Oblike rodilnika na *-u* (*dveju*, *obeju*) najdemo le še v [prekmurskem] narečju Markovcev [SLA 403].

Med skromno ohranitvijo R/M oblik na *-u* in popolnim preživetjem I/T *dvâ* in *dvê* imamo

v slovenščini zanimivo nasprotje. Čeprav so slabše ohranjene kot oblike I/T, so oblike R/M dvojine števnikov bolj žive kot R/M dvojine samostalnikov. Karta 63 [*dvěx*] še vedno izkazuje (vsaj za 19. st.) posamezne dvojinke oblike, medtem ko končnice R/M -u [*dveju*] pri samostalnikih danes ne najdemo skoraj nikjer več. To sklepa na podlagi primerov, kjer samostalniki ohranjajo množinske oblike v nasprotju z obliko števnikarja *dveju* (npr. Dalmatin: *dveju zlovekou prizha*). Prav tako ohranijo števniki dvojino boljše kot kazalni zaimki (npr. Dalmatin: *eden is téh dveju*), vendar ne v tolikšni meri kot osebni zaimki, kar vidimo, če primerjamo karti 63 [*dvěx*] in 46 [(*òn*) *nâju* (*vîdi*, *vâju vîdi*)].

Karta SLA 18 (*dveh*) izkazuje podaljšano roditeljsko obliko *dvejih* (iz dvojinke oblike *dvěju*, ki ji je bila dodana množinska končnica -h [-x]) v vzhodnem delu koroške narečne skupine, vzhodnem delu notranjskega narečja in večjem delu dolenske narečne skupine. Oblike *dveju* gradivo za SLA ne izkazuje.

7.4.3 V sklepu o dajalniku/orodniku števnikov Tesnière ugotavlja (1925a: 383–384), da so – kot samostalniki – tudi števniki dlje ohranili dvojino v orodniku kot v dajalniku. Na drugi strani pa primerjava karte 64 [*dvěma*] s kartami 63 [*dvěx*] ali 59 [*dvâ*], 60 [*dvê* (*ribi*)], 61 [*dvê* (*ókni*)] in 62 [*obâ*] kaže, da je dvojina tudi pri števniki najbolj ohranjena v I/T, manj v D/O in najmanj v R/M. Iz vsega tega sledi, da – kot v I/T in R/M – števniki tudi v dajalniku/orodniku boljše ohranjajo dvojino kot samostalniki in kazalni zaimki (npr. Rogerij: *is dvema tovarshi*; *tém dvema*). To lahko vidimo, če primerjamo karto 64 [*dvěma*] (rdeče in vijolično področje) s kartama 39 [(*k oběma*) *brátoma*] in 40 [(*k oběma*) *bábama*] (rdeče področje). Po drugi strani so števniki v izgubljanju dvojine naprednejši od osebnih zaimkov. Primerjava kart 64 [*dvěma*] in 52 [(*z*) *nâma*] to dejstvo potrjuje.

Gradivo za SLA potrjuje, da števniki v dajalniku/orodniku ohranjajo dvojino boljše kot samostalniki; v nekaterih narečjih so se samostalniki in pridevniki moškega in ženskega spola v dajalniku/orodniku že pluralizirali, medtem ko števniki še ohranjajo dvojinke oblike (*dvem* : *z dvema*, gl. 7.3.3.3). Primere najdemo v rožanskem in nadiškem (npr. *dvema* (D dv.) *sinam* (D dv. = mn.)) ter v gorenjskem in dolenskem narečju (*dvema* (D dv.) *sestram* (D dv. = mn.)).

7.5 Števniki dva – Ramovš

Po Ramovšu (1952: 110) sta v knjižnem jeziku roditelj in mestnik prešla v množino (*dveh*), v posameznih narečjih pa imata množinsko obliko še dajalnik in orodnik (*dvem*, *z dvemi*). Ramovš je v nekaterih narečjih našel obliko *dvejuh* (namesto *dveh*), pri čemer gre za neposreden vpliv množinskih oblik na dvojinke *dveju*. Pozneje je prišlo do redukcije (*dvejih*, v dol. ponekod *dvěj(i)ax*). Po gradivu za SLA je oblika *dvejih* bolj razširjena – zajema večji del dolenske narečne skupine in se je celo razširila proti zahodu v vzhodni del notranjskega narečja, sicer pa se pojavlja tudi v vzhodnem delu koroške narečne skupine.

7.6 Primerjava števnik *dva* z drugimi jeziki

Sklanjatev števnik *dva* v luž. (Stone 1993a: 634):

	Gornjelужиško		Dolnelужиško	
	M. sp.	Ž./s. sp.	M. sp.	Ž./s. sp.
I	dw-aj	dw-ě	dwa	dwě
R	dweju		dweju	
D	dwěmaj		dwěma	
T	= R* = I**	= I	dweju (+Ž) dwa	dwě (-Ž)
M	wo dwěmaj		wo dwěma	
O	z dwěmaj		z dwěma	

*Za samostalnike m. sp., ki označujejo osebe.

** Za samostalnike ž. ali s. sp. ter samostalnike m. sp., ki označujejo živali in nežive stvari.

7.6.1 Po spolu se razlikujeta samo I in T (tako kot v slovenščini). Mike Unger piše (1998: 67), da je končnica *-ma* (D/M), ki se je razširila še na O (kot pri samostalnikih, osebnih zaimkih in pridevnikih), dolnelужиška inovacija.

7.6.2 Razlikovanje po spolu 'dva' (m. sp.) : 'dve' (ž. sp.) poznajo tudi drugi slovanski jeziki: npr. rus. *dva* : *dve*; ukr. *dva* : *dvi*; polj. *dwa* : *dwie*; češ. *dva* : *dvě*; blg. *dva* : *dve*; hr./sr. *dvā* : *dvije*. V hrvaščini spol ločujejo tudi stranski skloni: *dvaju* [R m. sp.] : *dviju* [R ž. in s. sp.], *dvama/dvoma* [D m. sp.] : *dvjema* [D ž. in s. sp.].¹⁵⁹ To razlikovanje obstaja tudi v baltskih jezikih (npr. lit. *dù*, *dvi*). Prav tako poznajo razlikovanje po spolu semitski jeziki, npr. arab. *'itnāni* 'dva' : *'itnatāni* 'dve' (Grande 1972: 389).

7.6.3 Tudi zaimek *oba* pozna razlikovanje po spolu v I/T: gluž. *wobaj*, *wobě*, dluž. *hobějdwa*, *hobějdwě*. Sestavljeno obliko *obadva* najdemo tudi v drugih slovanskih jezikih (stosl. **obađva*, **obađvě*; hr./sr. *òbadva*, *òbadvije*; slš. *obidva*, *obidve*; češ. *oba dva*; polj. *obydwa*; brus. *abodva*, *abedzve*), pa tudi v baltskih jezikih (npr. lit. *abùdu*, *abìdvi*). Tudi večina sodobnih romanskih jezikov pozna spolsko različne oblike zaimka *oba*, kar izvira že iz ide. (**d(u)uō* : **d(u)uai*), npr. v it. *tutti/tutte e due* 'oba/obe', špa. (kast.) *ambos* 'oba', *ambas* 'obe'; kat. *ambdós* 'oba', *ambdues* 'obe' ali bolj običajno *els dos/les dues* (gl. še pogl. 2.4.2 Ostanke dvojine v romanskih jezikih).

¹⁵⁹ Po Skok (1971: 463).

8 GLAGOL

8.1 Zgodovina dvojninskih oblik glagolov

Glag. *biti* v stari cerkveni slovenščini:¹⁶⁰

	Ednina	Dvojina	Množina
1. os.	jes-мъ	jes-vě/-va*	jes-мъ
2. os.	jes-i	jes-ta	jes-te
3. os.	jes-тъ	jes-te	sqтъ

* Končnica *-va* je poznejšega nastanka.

Glagolska končnica za 1. os. dv. je imela *-ě* analogno po zaimkih (ide. **-yes* > psl. **-vě*). Psl. končnice so bile: **-va*, **-ta*, **-ta*.

Dalmatin (1584) je uporabljal dvojninske oblike glagolov, vendar v posameznih primerih nalletimo tudi na pluralizacijo glagolske dvojine, npr. *Taku tudi Nebu sdaj inu Semla, fo skusi njegovo befsedo shparane, de bodo k'ognju s'hranjene na ta dan te fodbe inu ferdamanja téh pregrefshnih zhlovékou* (Dalmatin 1584: 2 Pt 3,7). V Bibliji najdemo tudi primer pluralizacije pomožnega glagola ob dvojninski obliki deležnika na *-i*: *Letaku je sturjenu Nebu inu Semla, kadar fo bila stvarjena, v'tém zhaffu, kadar je GOSPDV Bug Semlo inu Nebu sturil* (Dalmatin 1584: 1 Mz 2,4). V večini primerov pa je glagolska dvojina upoštevana: *Inu ona fta bila obadva nagá, Adam inu njegova Shena, inu nyu nej bilu fram* (Dalmatin 1584: 1 Mz 2,25). *Tedaj fta Sem inu Iaphet vsela en gvant, inu fta ga na fvoje obadvej rame polushila, inu fta nasaj gredozh shla pruti njemu, inu fta fvojga Ozheta fram sakrila* (Dalmatin 1584: 1 Mz 9,23).

Sodobni slovenski knjižni jezik ne pozna posebnih moških in ženskih končnic glagolskih oblik, čeprav se te v narečjih pojavljajo, bile pa so tudi normirane v nekaterih slovenskih slovnica od 16. stoletja dalje:

- Adam Bohorič (1987 [1584]: 102, 123): *Mi fva fve fva* [1. os. m., ž., s. sp.]; *Vi fta fte fta* [2. os. m., ž., s. sp.] in *mi pišheva -ve -va* [1. os. m., ž., s. sp.]; *vi pišheta -te -a* [2. os. m., ž., s. sp.]¹⁶¹
- Valentin Vodnik (1811: 71): *fva* [1. os. m. sp.] : *fvi* [1. os. ž. sp.], *fta* [2. os. m. sp.] : *fti* [2. os. ž. sp.]
- Franc Metelko (1825: 211sl.): *sve, ste* [1. + 2. os. ž. sp.]
- Anton Janežič (1854: 72, 74): *sve, ste* [1. + 2. os. ž. sp.]; *delave, delate* [1. + 2. os. ž. sp.]

¹⁶⁰ Po Derganc (1994: 72).

¹⁶¹ Srednji spol je maskuliniziran.

- Fran Levstik (1866: 97, 110): *jévi, jésti; délavi, délati* [1. + 2. os. ž. sp.]
- Josip Premru (1900: 53, 55): *sva, sve* [1. os. m. + ž. sp.], *sta, ste* [1. os. m. + ž. sp.]; *delave, delate* [1. + 2. os. ž. sp.]
- Anton Sket (1911: 71): *delava* [1. os. m. sp.] : *delave* [1. os. ž. in s. sp.]
- Anton Breznik (1916: 118): *delava* [1. os. m. sp.] : *delave* [1. os. ž. in s. sp.], *delata* [2. os. m. sp.] : *delate* [2. os. ž. in s. sp.]

V 17. in 18. st. (Tesnière 1925a: 411) je moška oblika na *-a* popolnoma prevladala; samo moške oblike so pisali:

- Adam Skalar (1643): *obêdve imata prav*
- Marko Pohlin (1768): *sma sta sta* [1., 2., 3. os. m. sp. = dv.], *sma ste so* [1., 2., 3. os. ž. sp. = mn.]¹⁶²
- S. Küzmič (1771): *dvej bodeta mleli vmlini* [2. os. ž. sp.]
- Ožbalt Gutsman (1777): *fma, fta* [1., 2. os. m. in ž. sp.]
- Jurij Japelj (1784): *sadnizh pak fta prišhlé dve krive prizhe* [3. os. ž. sp.]
- Anton Tomaž Linhart (1790): *Neshka inu Gofpa prideta* [3. os. ž. sp.]¹⁶³

V 19. in na začetku 20. st. (Tesnière 1925a: 412) so nekateri pisci spet začeli uporabljati posebne ženske dvojsinske glagolske oblike:

- Urban Jarnik (pismo Janezu Primicu, 1810–1811): *délavi, délati* [1., 2. os. ž. sp.]
- Matija Ravnikar (1815): *Jok sashenète, in právite* [3. os. ž. sp.]: *S'vami greve* [1. os. ž. sp.]
- Andrej Smole (1840): *sve, pójdive, bove; pridete* [1., 2. os. ž. sp.]
- Fran Miklošič (1876): *gresti, vzdigneti, prideti* [2. = 3. os. ž. sp.]

Tudi France Prešeren je v prevodu Bürgerjeve *Lenore* uporabil v velelniku za 1. os. dv. končnico za ž. sp. *-ve*: *Hči, očenaš molive! / Vse dobro je, kar Bog stori, / de usmili se, prosive* [...],¹⁶⁴ medtem ko je za mešani par (m. + ž. sp.) v baladi *Povodni mož* zapisal obliko za m. sp. na *-va*: *Ah, majhno postojva, preljubi plesavec!* Tudi v Pleteršnikovem slovarju pod geslom *prijáteljica* (2006 [1894–1895]: 306) najdemo *prijateljici sve si*, pod geslom *sestrána* 'sestrična' pa *medve sve si sestrani*.

8.2 Dvojsinske oblike glagolov v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku

Glag. *delati* v knjižni slovenščini:

	Ednina	Dvojina	Množina
1. os.	dela-m	dela-va	dela-mo
2. os.	dela-š	dela-ta	dela-te
3. os.	dela-ø	dela-ta	dela-jo

¹⁶² Pri Pohlinu (1768) so ženske dvojsinske oblike pluralizirane.

¹⁶³ V drugi izdaji gledališke igre *Matiček se ženi* (1840) je A. Smole Linhartove glagolske oblike na *-a* spremenil v ženske, npr. *Neshka inu Gofpa pridete*.

¹⁶⁴ Gl. še Tesnière (1925a: 412) in Jakopin (1966: 103).

Glag. *biti* + del. *-l* v knjižni slovenščini:

	Ednina	Dvojina	Množina
1. os.	sem dela-l, -la, -lo	sva dela-la, -li	smo dela-li, -le, -la
2. os.	si dela-l, -la, -lo	sta dela-la, -li	ste dela-li, -le, -la
3. os.	je dela-l, -la, -lo	sta dela-la, -li	so dela-li, -le, -la

Mirko Rupel (1965: 14) je opozoril, da je poleg običajnejše [glagolske] oblike ženskega spola na *-a* (npr. *Micka in Ančka pišeta; obe sta prišli*) možna tudi starejša oblika s končnico *-e* (npr. *Micka in Ančka pišete; obe ste prišli*), oblike na *-i* pa se po njegovem niso več uporabljale. Franc Jakopin (1966: 101) ugotavlja, da so se oblike po spolu izenačile, kar je popolnoma v skladu z edninskimi in množinskimi oblikami sedanjika, ki ne ločujejo končnic po spolu. Nekatere slovnice navajajo dvojnice na *-ve, -te, -te* (*delave, delate, delate*) s pripombo, da se take oblike ponekod govorijo in včasih tudi pišejo;¹⁶⁵ toda ta utemeljitev po njegovem mnenju za knjižni jezik ne more biti sprejemljiva, saj govorijo ponekod tudi oblike na *-vi, -ti, -ti* (*grevi, gresti, gresti*).

V dvojini so se glagolske končnice moškega spola v vseh treh osebah končevale na *-a* (*-va, -ta, -ta*), medtem ko so ženske končnice težile h končevanju na *-e* (*-ve, -te, -te*). Ženske glagolske končnice na *-e* so se izkazale za nestabilne. Danes jih najdemo le še v nekaterih narečjih (gl. **8.3.1.3**, **8.3.1.5**, **8.3.2.2**), sicer pa imamo v slovenskem knjižnem jeziku, pa tudi v večini narečij, za vse spole le oblike na *-a*: v 1. osebi dvojine *-va* (*delava, greva, sva*), v 2. osebi *-ta* (*delata, gresta, sta*) in v 3. osebi prav tako *-ta*, ki je izpodrinil nekdanji **-te*¹⁶⁶ (*delata, gresta, sta*).

8.3 Dvojina glagolov po narečjih

8.3.1 Dvojinske končnice v 1. os. sed. glagola

Karta SLA 20: vprašanje 849 *delati* (1. os. dv., sed. za m. in ž. sp.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
▲	dela-va	osnova	m. + ž.	dv.
▲	dela-va : dela-ve/-vi	osnova	m. : ž.	dv.
●	dela-ma	osnova	m. + ž.	dv.
●	dela-ma : dela-me	osnova	m. : ž.	dv.
▲	dela-va : dela-mo	osnova	m. : ž.	dv. : mn.
●	dela-ma : dela-mo	osnova	m. : ž.	dv. : mn.
○	dela-mo	osnova	m. + ž.	mn.

¹⁶⁵ Še prva povojna slovenska slovnica iz leta 1947 je imela ob navadnih vsespólnih oblikah glagola na *-va, -ta, -ta* navedene tudi občasne oblike za ženski ali srednji spol na *-ve, -te, -te* (Nartnik 1988: 375).

¹⁶⁶ Iz **-te* so se razvile končnice za 2. os. mn. (*delate*).

Karta SLA 21: vprašanje 853 *iti* (1. os. dv., sed. za m. in ž. sp.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
▲	gre-va	osnova	m. + ž.	dv.
▲	gre-va	končnica	m. + ž.	dv.
△	gre-va : gre-ve/-vi	osnova	m. : ž.	dv.
●	gre-ma	končnica	m. + ž.	dv.
●	gre-ma	končnica	m. + ž.	dv.
○	gre-ma : gre-me	osnova	m. : ž.	dv.
▲	gre-va : gre-mo	osnova	m. : ž.	dv. : mn.
●	gre-ma : gre-mo	osnova	m. : ž.	dv. : mn.
○	dela-mo	osnova	m. + ž.	mn.
○	dela-mo	končnica	m. + ž.	mn.

Karti SLA 20 in 21 sta nastali na podlagi odgovorov na vpr. št. 849¹⁶⁷ oz. 853. Ohranjenost dvojinske končnice na kartah predstavlja polnost znaka: povsem zapolnjena znaka (trikotnik in krog) pomenita, da je dvojina ohranjena v obeh spolih, krog v znaku opozarja na drugačnost ženske končnice, nezapolnjena desna polovica znaka pomeni pluralizacijo ženske dvojine, nezapolnjena znaka pa popolno pluralizacijo dvojine. Trikotnik označuje končniški /v/, krog pa /m/. Praznina v znaku pomeni naglašenost končnice.

8.3.1.1 Končnica *-va* [-*ua*] za 1. os. dv. m. in ž. sp.,¹⁶⁸ ki jo pozna tudi knjižni jezik, je značilna za:

- **koroško:** ziljsko (1 – *dì:əwawa*), Z rožansko (15 – *dì:uaua*)
- **primorsko:** rezijansko (59 – *'di:laua*), obsoško (67 – *đi:ęęua*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – *'di:lawa*), črnovrško (170 – *'dę:lawa*), poljansko (178 – *dę:lava*)
- **gorenjsko:** selško (191 – *dę:lawa*), gorenjsko (204 – *dę:vava*), vzhodnogorenjsko podnarečje (223 – *'dę:wawa*)

8.3.1.2 Pri glagolu *iti* je dvojinska končnica *-va* [-*ua*] lahko naglašena ali pa ne.¹⁶⁹ Nenaglašena je značilna za naslednja narečja:

- (Z) **koroško:** ziljsko (1 – *gré:wa*), rožansko (15 – *hré:ua*)
- (Z) **primorsko:** rezijansko (59 – *'re:ua*), (S) obsoško (67 – *γrié:ua*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – *γ'rewa*), črnovrško (170 – *γ'ri:əwa*), poljansko (178 – *γri:eva*)
- **gorenjsko:** vzhodnogorenjsko podnarečje (223 – *γ'rę:wa*, 266 – *grié:va*)

Naglašeno končnico imajo:

- **primorsko:** (S) obsoško (70 – *γreúá:*)

¹⁶⁷ Številka pomeni zaporedno številko vprašanja v vprašalnici za SLA.

¹⁶⁸ Večina zapisov za SLA ne vsebuje podatka za s. sp., zato oblike s. sp. v raziskavi niso upoštevane.

¹⁶⁹ Medtem ko ima glagol *dělati* v vseh govorih naglas le na osnovi.

- **gorenjsko:** selško (191 – *grɛ'wa*), gorenjsko (195 – *grɛ'ua*, 204 – *grɛ'va*, 250 – *grɔ'vq*)
- **dolenjsko:** nekaj točk blizu Ljubljane (251 – *grɔ'vq*)

8.3.1.3 Nekatera narečja v dvojini ločujejo glagolske končnice po spolu – v nasprotju s knjižnim jezikom, ki tega ločevanja ne pozna. Razlikovanje *-va* (m. sp.): *-ve/-vi* (ž., s. sp.)¹⁷⁰ je verjetno nastalo zaradi izvorno različnih glagolskih oblik za 1. os. dvojine **-va* : **-vě* (> *vi*), pozneje pa morda tudi zaradi ujemanja z osebniimi zaimki (npr. *midva delava* : *medve delave*) ali po analogiji s samostalniki (npr. *delava* kot *dva dobra brata* : *delavi* kot *dve dobri ženi*). Takšno razlikovanje izkazujejo nekateri govori osrednjih narečij:

- **primorsko:** (S) notranjsko (146 – *'de:ilava* : *'de:ilavɛ*, 148 – *'rri:ɔva* : *'rri:ɔvɛ*)
- **rovtarsko:** (C) horjulsko (176 – *dɛ:lava* : *dɛ:lavi*, *'rɛva* : *'rɛvi*)
- **dolenjsko:** (Z) dolenjsko (230 – *dè:ilava* : *dè:ilavi*, *grí:va* : *grí:vi*, 234 – *dè:ilava* : *dè:ilavə*, *grí:ɔva* : *grí:ɔvə*, 240 – *dè:lava* : *dè:lavi*), kostelski babnopoljski govor (279 – *'dɛ:juava* : *'dɛ:juave*)

Razlikovanje poznajo tudi vzhodna narečja:

- **panonsko:** (SV) prleško (370 – *'dɛlava* : *'dɛlavi*), prekmursko (391 – *'ideva* : *'ideve*, 392 – *'dɛlava* : *'dɛlavi*, 395 – *'ideva* : *'idevi*)¹⁷¹

Na novo se je razlikovanje pojavilo v mestni govorici Ljubljane (npr. *mì:dve dè:lave*, *mì:dve gré:ve*) in tudi v zapisanem pogovornem jeziku (*Če si pa kej v Lublani, se pa lahko tud za eno pijačo zmenve*).¹⁷²

Veliko primerov rabe dvojniskih glagolskih oblik za ž. sp. najdemo na spletnih straneh, kjer mladostniki pišejo svoje dnevnike, npr. na forumu Vijavaja:

*danés sva šli [...] v najino sveto mesto ... knjižnico ... to je kraj kjer se dobive nekajkrat v tednu in poklepetave ... vzameve vse CDje in videokasete ... delave nemir ... kakorkoli že ... ne počneve nič pametnega ... no na koncu odideve z kupi knjig, videokaset, CDjev, DVDjev ... in seveda nama nikoli ni dovolj ... in se vedno znova vrneve ...*¹⁷³

Ženska dvojina je bila leta 2005 uporabljena tudi v oglasu za neki ljubljanski klub: na plakatu, s katerega sta se smejali dve starejši ženski, je z velikimi belimi tiskanimi črkami pisalo *GREVE?*. Poanta oglasa je bila v kontrastu med njuno starostjo in rabo oblike, ki se pojavlja zlasti med mlajšimi Ljubljančani. Vsi ti podatki kažejo na oživljanje kategorije dvojine v nestandardni slovenščini na podlagi ujemanja med dvojnisko obliko in osebniim zaimkom ženskega spola *medve*.

8.3.1.4 Namesto dvojniské končnice *-va* je zelo razširjena končnica *-ma*, ki je nastala po križanju končnic *-mo* (1. os. mn.) in/ali *-m* (1. os. ed.) z *-va* (1. os. dv.):

¹⁷⁰ Razlikovanje med *-ve* in *-vi* je problematično zaradi samega načina zapisovanja, saj najdemo za isti glas zapise z *-j/i/ç*.

¹⁷¹ Pri glagolu *iti* se poleg korena *gre-* pojavlja tudi *id-e-* (npr. *ideva*), ki izhaja iz nadomestne nedoločniške osnove **id-*, in sicer v prekmurskem narečju in na skrajnem jugu južnobelokranjskega narečja.

¹⁷² Iz elektronske pošte sestrine prijateljice iz Ljubljane (14. 7. 2003).

¹⁷³ www.vjavaja.com/enter/cenca/dnevnik_podrob.php?ID=44865&k=60 (20. 9. 2006).

- **korosko** (V): obirsko (29 – *dě:ɥama, hré:ma*), podjunsko (38 – *di:əɥama, grá:ma*), mežiško (47 – *'dɛ:lama, g'rɛ:ma*), severnopohorsko-remšniško (50 – *'di:əlama, g'rɛ:ma*)
- **primorsko**: ena (SV) točka terskega (64 – *dì:ɛlama*) in ena točka nadiškega narečja na stiku z obsoškim (77 – *dì:elama*), (V) kraško (109 – *'di:əlama, ɣ'rie:ma*)
- **rovtarsko-gorenjsko**: manjše področje na meji rovtarskega škofjeloškega in gorenjskega selškega narečja (186 – *'dɛ:lama, ɣ'rema*, 194 – *dě:lama, g'rema*)
- **štajersko**: zgornjesavinjsko (314 – *'de:lama, g'rè:ma*), srednjesavinjsko (324 – *'dɛ:lama, g'rè:ma*), srednještajersko (329 – *'dä:ilama, 332 – g're:ma*), (S) kozjansko-bizeljsko (345 – *'dɛ:lama, g'rɛ:ma*), južnopohorsko (358 – *'dɛ:ilama, g'rɛ:ma*), kozjaško podnarečje (360 – *'de:ilama, g'rema*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (367 – *'dɛlama, g'rɛ:ma*), (JZ) prleško (376 – *'dɛlama, 377 – g'rɛ:ma*), haloško (386 – *'dɛ:lama, g're:ma*)

Naglašeno končnico *-má* imajo pri glagolu *iti* le govori na meji med primorskima terskim in nadiškim narečjem (64 – *ɣre'ma, 74 – ɣremá:*, 76 – *ɣre:má*).

8.3.1.5 Le nekaj narečij na vzhodu pozna razlikovanje *-ma* (m. sp.) in *-me* (ž. sp.):

- **štajersko**: ena (V) točka srednještajerskega narečja (338 – *'dɛ:ilama : 'dɛ:ilame*)
- **panonsko**: dve (V) prleški točki (374 – *'dɛ:lama : 'dɛ:lame, 'i:dema : 'i:deme, 375 – 'dɛlama : 'dɛlame* ali *'dɛlamɔ*), ena točka (V) haloškega narečja (386 – *'de:lama : 'de:lame* ali *'de:lama*)¹⁷⁴

8.3.1.6 V nekaterih narečjih se za dva moška (ali mešani par) uporablja dvojinska oblika, ženske dvojinske oblike pa so izgubljene oz. izenačene z množinskimi. Razlikovanje *-va* (m. sp.): *-mo* (ž. sp.) poznajo:

- **primorsko**: (V) kraško (108 – *'di:əlava : 'di:əlamo*), točke notranjskega narečja (133 – *'de:ilava : 'de:ilamo*)
- **dolenjsko**: (C) dolenjsko (255 – *dè:lava : dè:lamɔ*)

Isti končnici pa se pri Litiji razširita čez Savo v:

- **gorenjsko**: vzhodnogorenjsko podnarečje (225 – *'dɛ:laɥa : 'dɛ:lamo*)
- **štajersko**: posavsko zagorsko-trboveljsko podnarečje (297 – *'de:ilava : 'de:ilamo*)

Razlikovanje *-ma* (m. sp.) in *-mo* (ž. sp.) je značilno za naslednja narečja:

- **dolenjsko**: (S) vzhodnodolenjsko podnarečje (262 – *dä:lama : dā:lamɔ*, 267 – *dè:lama : dè:lamo*), dolenjske govore na širšem ribniškem področju (247 – *dä:ilama : dā:ilamo*)
- **štajersko**: večina posavskega narečja (298 – *'de:ilama : 'de:ilamo*), prodira pa tudi v južne kozjansko-bizeljske govore (351 – *'dɛlama : 'dɛlamu*)

Pluralizacija je torej bolj napredovala pri oblikah ženskega kot moškega spola (enak pojav slabljenja dvojinskih oblik pri ženskem spolu zasledimo tudi pri samostalnikih).¹⁷⁵ Naspro-

¹⁷⁴ V zadnjih dveh točkah (SLA 375 in 386) oblika z *-ma* nastopa kot dvojnica.

¹⁷⁵ Gl. pogl. 4.4 Dvojina samostalnikov ženskega spola po narečjih.

tno pa v koroških in večjem delu štajerskih narečij pri glagolu nimamo razlikovanja po spolu: za oba spola se uporablja ena sama končnica in ker se pri moškem spolu glagolska dvojina ohranja, se ohranja tudi pri ženskem spolu.

8.3.1.7 V nekaterih narečjih se kaže težnja po odpravi dvojninskih oblik. Zaradi vpliva italijanskega oz. hrvaškega jezika se je glagolska dvojina popolnoma izgubila na JZ območju in skrajnem JV:

- **primorsko:** (Z) tersko (61 – *di:elamo*), nadiško (81 – *di:elamo*), briško (85 – *'di:elamo*, *γ'ra:mo*), (Z) kraško (96 – *'di:elamo*, 97 – *γ'rəmo*), istrsko (122 – *g'rə:mo*, 123 – *'dɛ:lamo*), (JZ) notranjsko (152 – *'de:lamo*, 154 – *γ'rəmo*)
- **dolenjsko:** (JV) dolenjsko (269 – *dɛ:ilamo*), (J) vzhodnodolenjsko podnarečje (273 – *dɛ:ilamo*), večina kostelskega narečja (281 – *'dɛ:iuamo*), južnobelokranjsko (291 – *'delamo*, *'idemo*), severnobelokranjsko (295 – *'dɛ:lamo*, 296 – *g'rə:mo*)

Posebnost je baško podnarečje rovtarske narečne skupine (158, 159, 160) ter točka na meji baškega podnarečja in selškega narečja (188), kjer je zaradi nemške kolonizacije prišlo do poenostavitve oblikoslovja, med drugim tudi do redukcije števila, zato dvojine ne poznajo (160 – *'dɛ:lama*, *g'ri:ema*).¹⁷⁶

Naglas na končnici *-mó* pri glagolu *iti* najdemo v primorskem nadiškem narečju (77 – *γremó:*, 80 in 81 – *γremó:*).

8.3.2 Dvojninske končnice v 2. os. sed. glagola

Karta SLA 22: vprašanje 849 *delati* (2. os. dv., sed. za m. in ž. sp.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
▲	dela-ta	osnova	m. + ž.	dv.
▲	dela-ta : dela-te/-ti	osnova	m. : ž.	dv.
▲	dela-ta : dela-te	osnova	m. : ž.	dv. : mn.
○	dela-te	osnova	m. + ž.	mn.

Karta SLA 23: vprašanje 853 *iti* (2. os. dv., sed. za m. in ž. sp.):

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
▲	gre(s)-ta	osnova	m. + ž.	dv.
▲	gre(s)-ta	končnica	m. + ž.	dv.
▲	gre(s)-ta : gre(s)-te/-ti	osnova	m. : ž.	dv.
▲	gre(s)-ta : gre(s)-te	osnova	m. : ž.	dv. : mn.
○	gre(s)-te	osnova	m. + ž.	mn.
◎	gre(s)-te	končnica	m. + ž.	mn.

¹⁷⁶ Vse oblike na *-ma* so množinske s ponaglasnim akanjem.

Karti SLA 22 in 23 sta nastali na podlagi odgovorov na vpr. št. 849 oz. 853. Povsem zapolnjen znak na karti pomeni, da je dvojina ohranjena v obeh spolih, elipsa v znaku opozarja na drugačnost ženske končnice, nezapolnjenost leve polovice znaka pomeni pluralizacijo ženske dvojine, nezapolnjen znak pa popolno pluralizacijo dvojine.

8.3.2.1 Končnica *-ta* za 2. os. dv. m. in ž. sp., ki jo ima tudi knjižni jezik, je najbolj razširjena. Značilna je za naslednja narečja:

- **korosko**: ziljsko (1 – *dì:əwata*), rožansko (15 – *dì:uata*, *hrésta*), obirsko (29 – *dè:uata*, *hré:ta*), podjunsko (33 – *đi:əuata*), mežiško (47 – *'dè:lata*, *g'rè:ta*), severnopohorsko-remšniško (50 – *'di:əlata*)
- **primorsko**: rezijansko (59 – *'di:lata*, *'re:ta*), (SV) tersko (64 – *dì:ələta*), nadiško narečje na stiku z obsoškim (77 – *dì:elata*), obsoško (67 – *đi:ələta*, *γrié:sta*), (V) kraško (109 – *'di:əlata*)
- **rovtarsko**: cerkljansko (166 – *'di:lata*, *γ'resta*), črnovrško (170 – *'dè:lata*), poljansko (178 – *dè:lata*)
- **gorenjsko**: selško (191 – *dè:lata*), gorenjsko (204 – *dè:vata*), vzhodnogorenjsko podnarečje (223 – *'dè:wata*, *γ're:sta*)
- **štajersko**: zgornjesavinjsko (314 – *'de:lata*, *g'rè:ta*), srednjesavinjsko (324 – *'dè:lata*, *g'rè:ta*), srednještajersko (329 – *'dä:ilata*), kozjansko-bizeljsko (345 – *'dè:lata*), južno-pohorsko (358 – *'dè:ilata*, *g'rè:ta*)
- **panonsko**: slovenskogoriško (367 – *'dè:lata*, *g'rè:ta*), večina prleškega (374 – *'dè:lata*, *'i:deta*), haloško (386 – *'dè:lata*, *g're:ta*), (J) prekmursko (392 – *'dè:lata*, *'ideta*)

Naglas na končnici *-tá* pri glagolu *iti* najdemo v gorenjskem selškem narečju (191 – *γres'ta*) in v govorih v okolici Ljubljane (250 – *grəs'ta*).

8.3.2.2 Tudi v 2. os. dvojine nekatera narečja poznajo ločevanje glagolskih končnic po spolu. Razlikovanje *-ta* (m. sp.) : *-te/-ti* (ž., s. sp.) je verjetno nastalo po analogiji na 1. os. dvojine (*-va : *-vě), pozneje pa morda tudi zaradi ujemanja z osebniimi zaimki (npr. *vidva delata* : *vedve delate*) ali po analogiji s samostalniki (npr. *delata* kot *dva brata* : *dela-ti* kot *dve ženi*):

- **primorsko**: (S) notranjsko (146 – *'de:ilasta* : *'de:ilastę*, 148 – *γ'ri:əsta* : *γ'ri:əstę*)
- **rovtarsko**: (C) horjulsko (176 – *dè:lata* : *dè:lati*, *γré:sta* : *γré:sti*)
- **dolenjsko**: (Z) dolenjsko (230 – *dè:ilata* : *dè:ilati*, *grié:sta* : *grié:sti*, 241 – *dè:lata* : *dè:lati*, *grí:esta* : *grí:esti*)
- **panonsko**: (S) prekmursko (404 – *'dè:lata* : *'dè:late*, *'dè:ta* : *'dè:te*)

Zanimivo je, da poznajo v kostelskem babnopoljskem govoru, prleškem in južnem delu prekmurskega narečja ločevanje končnic po spolu le v 1. os. dv., medtem ko ga v 2. (in 3.) os. dv. nimajo (279 – *'dè:iuava* : *'dè:iuave* toda *'de:iuášta*, *g'ri:əva* : *g'ri:əve* toda *g'ri:əšta*, 374 – *'dè:lama* : *'dè:lame* toda *'dè:lata*, *'i:dema*, *'i:deme* toda *'i:deta* in 392 – *'dè:lava* : *'dè:lavi* toda *'dè:lata*, *ideva*, *'idevi* toda *'ideta*).

8.3.2.3 Pri narečjih, v katerih se v 1. os. dv. za dva moška ali mešani par uporablja dvojin-ska oblika, za dve ženski pa množinska, velja enako tudi za 2. os. dvojine. Razmerje *-ta* : *-te* poznajo naslednja narečja:

- **primorsko:** (V) kraško (108 – 'di:əlasta : 'di:əlaste), del notranjskega (133 – 'de:ɨlasta : 'de:ɨlaste, γ'ri:əsta : γ'ri:əste)
- **gorenjsko:** (V) vzhodnogorenjsko podnarečje (227 – 'dɛ:lata : 'dɛ:late)
- **dolenjsko:** (V) dolenjsko (247 – dā:ɨlata : dā:ɨlete, griɛ:sta : griɛ:ste), (J) vzhodnodolenjsko podnarečje (262 – dā:lata : dā:late, griɛsta : griɛste)
- **štajersko:** večina posavskega narečja (298 – 'de:ɨlata : 'de:ɨlate, g're:ta : g're:te), (J) kozjansko-bizeljsko (351 – 'delata : 'delate, g'rɛ:ta : g'rɛ:te)

8.3.2.4 V nekaterih govorih imamo za 1. os. dv. v obeh spolih množinsko obliko, medtem ko se v 2. os. za dva moška uporablja dvojinjska oblika, za dve ženski pa množinska:

- **primorsko:** dve točki kraškega narečja (96 – 'di:ɛləmo, 'di:ɛləta : 'di:ɛlete, 110 – 'di:əlamɔ, 'di:əlasta : 'di:əlaste, γ'ri:əmo, γ'ri:əsta : γ'ri:əste), dve (J) istrski točki (116 – 'dɛ:ɨgmo, 'dɛ:ɨgsta : 'dɛ:ɨgste, 117 – 'di:elamɔ, 'di:elasta : 'di:elaste, γ'ri:əmuɔ, γ'ri:əsta : γ'ri:əste), (J) notranjsko (155 – 'de:(ɨ)lamo, 'de:(ɨ)lasta : 'de:(ɨ)laste, γ'ri:emo, γ'ri:esta : γ'ri:este)
- **dolenjsko:** (JV) dolenjsko (269 – dɛ:ɨlamo, dɛ:ɨlata : dɛ:ɨlate, 271 – griɛ:mo, griɛ:ta : griɛ:te), (J) vzhodnodolenjsko podnarečje (273 – dɛ:ɨlamo, dɛ:ɨlata : dɛ:ɨlate, 274 – griɛ:mo, griɛ:sta : griɛ:ste)

8.3.2.5 Kot v 1. os. se je tudi v 2. os. dvojina popolnoma izgubila na jugozahodu in skrajnem jugovzhodu:

- **primorsko:** (Z) tersko (61 – di:elata), nadiško (81 – di:ɛlata), briško (85 – 'di:ɛlata, γ'ra:sta),¹⁷⁷ (Z) kraško (97 – 'dielate, γ'rəste, 112 – 'diəlastjā, γ'ra:stjā), istrsko (123 – γ'rɛ:ste, 126 – 'dɛ:laste), čiško (153 – 'dielate), (J) notranjsko (152 – 'de:laste, γ'ri:ɛste)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (159 – 'dɛ:lata, g'ri:ɛsta) in ena točka na meji baškega podnarečja s selškim narečjem (188 – 'dɛ:lata, γ'rɛsta)¹⁷⁸
- **dolenjsko:** večina kostelskega narečja (281 – 'dɛ:ɨuaste, g'ri:šte), južnobelokranjsko (284 – 'dɛ:lašte, g'rɛ:šte, 291 – 'delate, 'idete), severnobelokranjsko (295 – 'dɛ:late, g're:te)

8.3.3 Priponske in brezpriponske končnice glagolov v 2. os. dv.¹⁷⁹

Karta SLA 24: vprašanji 849 *delati* in 847 *dati*, *vedeti*, *jesti* (2. os. dv., sed. za m. sp.)

Znak	Oblika	Naglas	Spol	Število
◈	dela-ta : ve-s-ta	- : +	m.	dv.
●	dela-ta : ve-ta	- : -	m.	dv.
▲	dela-s-ta : ve-s-ta	+ : +	m.	dv.
⊗	dela-te : ve-s-te	- : +	m.	mn.
○	dela-te : ve-te	- : -	m.	mn.
△	dela-s-te : ve-s-te	+ : +	m.	mn.

¹⁷⁷ Oblike na -a so množinske s ponaglasnim akanjem.

¹⁷⁸ Gl. op. 177.

¹⁷⁹ Poglavje prirejeno po Jakop (2002: 86–87).

Karta SLA 24 je nastala po gradivu za vpr. št. 849 (2. os. dv., sed. glag. *delati*) in št. 847 (2. os. dv., sed. glag. *dati, vedeti, jesti*), kar omogoča primerjanje priponskih in brezpriponskih končnic. Kombiniran znak (krog s trikotnikom) označuje etimološko pravilni končnici *-ta* in *-sta* (*delata : vesta*), krog kaže na posploševanje priponske končnice *-ta* (*delata, veta*), trikotnik pa pomeni posploševanje brezpriponske končnice *-sta* (*delasta, veta*). Množinske oblike predstavlja praznost znaka.

8.3.3.1 Razlikovanje med končnicami priponskih in brezpriponskih glagolov *-ta : -sta* (kot v knjižnem jeziku) poznajo osrednja slovenska narečja (v pasu od severozahoda proti jugovzhodu), in sicer:

- **koroško** (Z): ziljsko (2 – *dè:lata : ví:asta*), rožansko (15 – *dì:ȳata : ȳí:sta*)
- **primorsko**: obsoško (67 – *diè:leta : biè:sta*), briško (86 – *'di:elȳta : 'vi:esta*)
- **rovtarsko**: tolminsko (161 – *'di:elate : 'vȳ:ste*), cerkljansko (166 – *'di:lata : 'ȳi:sta*), horjulsko (176 – *dè:lata : vé:sta*), škofjeloško (186 – *'dè:lata : 'vęsta*)
- **gorenjsko**: selško (191 – *dè:lata : ves'ta*), gorenjsko (223 – *'dè:wata : 'vę:sta*, 250 – *dè:ȳata : wəs'tȳ*)
- **dolenjsko**: dolenjsko (241 – *dè:lata : vé:išta*), vzhodnodolenjsko podnarečje (266 – *dè:lata : vé:išta*)
- **štajersko**: nekaj odročnejših srednještajerskih (332 – *'de:lata : 'vę:sta*, 337 – *'dä:lata : 'vä:sta*), kozjansko-bizeljskih (342 – *'de:lata : 've:sta*, 343 – *'de:lata : 'vę:sta*) in južno-pohorskih govorov (354 – *'dajlata : 'vajsta*, 355 – *'dalata : 'jajsta*)

8.3.3.2 Posploševanje priponske končnice *-ta* tudi pri brezpriponskih glagolih (npr. *bota, data, greta, jeta, veta*) je značilno za:

- **koroško** (V): obirsko (29 – *wé:ta*), podjunsko (38 – *dó:ta*), mežiško (47 – *'vęita*), severnopohorsko-remšniško (51 – *'vi:ata*)
- **primorsko**: rezijansko (59 – *'vi:ta*)
- **dolenjsko**: južnobelokranjsko (291 – *'ję:te*), severnobelokranjsko (295 – *'ję:te*)
- **štajersko**: posavsko (298 – *'ve:ita*), zgornjesavinjsko (314 – *'ve:ta*), srednjesavinjsko (324 – *'vè:ta*), srednještajersko (328 – *'ve:ita*), kozjansko-bizeljsko (351 – *'vę:ta*), južnopohorsko (358 – *'vę:ita*), razen nekaterih odročnejših govorov, omenjenih v **8.4.3.1**
- **panonsko**: slovenskogoriško (367 – *'ve:ita*), prleško (374 – *'vę:ta*), haloško (386 – *'vę:ta*), prekmursko (392 – *'veita*, 404 – *'vä:ita*)

8.3.3.3 Čeprav je za priponske glagole v 2. os. dv. na večini slovenskega jezikovnega ozemlja običajna končnica *-ta* (npr. *delata*), se na jugozahodu namesto končnice *-ta* posplošuje končnica brezpriponskih glagolov *-sta* (npr. *delasta*):

- **primorsko** (J): kraško (100 – *'di:alaste, 'vi:aste*, 112 – *'dieləstjā, 'jəstjā*), istrsko (123 – *'dè:laste, 'ję:ste*), notranjsko (133 – *'de:ilasta, 've:išta*, 152 – *'de:laste, 'da:ste*)
- **rovtarsko**: črnovrško (172 – *tər'pi:sta, 'vę:sta*)
- **dolenjsko**: kostelski babnopoljski govor (279 – *'de:iȳašta, 've:išta*)

8.4 Zaimensko-glagolska dvojina po narečjih

Poglavje je dodatek k zaimenski in glagolski dvojini; upoštevane so bile zaimensko-glagolske zveze, kadar je gradivo za SLA tovrstne zapise vsebovalo.¹⁸⁰ To je tudi vzrok za nepo(po)lnost kart SLA 25 in 26, ki sta nastali na podlagi odgovorov na vpr. št. 827. osebni zaimek za 1. os. dv. (1. skl.), 847. atematski glagoli: biti, dati, vedeti, jesti (1. os. dv.) in 853. iti [šla, šli], prva za moški in druga za ženski spol. Dvojinske oblike zaimka, pomožnega glagola v sedanjiku in deležnika *-l* so pomemben kazalec postopnega izgubljanja dvojine.

Karta SLA 25: *midva sva šla* (1. os. m. sp. dv.):

Znak	Oblika	Zaimek	Pom. glag.	Del. <i>-l</i>
▲	midva sva šla	dv.	dv.	dv.
●	midva sma šla	dv.	dv.	dv.
⦿	midva smo šla	dv.	mn.	dv.
⊙	midva smo šli	dv.	mn.	mn.
○	mi smo šli	mn.	mn.	mn.

Karta SLA 26: *medve sva šli* (1. os. ž. sp. dv.):

Znak	Oblika	Zaimek	Pom. glag.	Del. <i>-l</i>
▲	medve sva šli	dv.	dv.	dv.
▲	medve sve/svi šli	dv.	dv. (ž. sp.)	dv.
●	medve sma šli	dv.	dv.	dv.
▲	medve sva šle	dv.	dv.	mn.
▲	medve sve/svi šle	dv.	dv. (ž. sp.)	mn.
⦿	medve sma šle	dv.	dv.	mn.
⊙	medve smo šle	dv.	mn.	mn.
○	me smo šle	mn.	mn.	mn.

Ohranjenost dvojinske končnice na kartah predstavlja polnost znaka: povsem zapolnjen znak pomeni, da je dvojina ohranjena tako v zaimku in (pomožnem) glagolu kot v deležniku, krog v znaku opozarja na drugačnost ženske končnice, znaka z nezapolnjeno desno polovico pomenita pluralizacijo pomožnega glagola *biti*, zapolnjena leva zgornja četrtina znaka pomeni dvojinsko obliko zaimka ter pluralizacijo pomožnega glagola in deležnika na *-l*, nezapolnjen krog pa popolno pluralizacijo vseh dvojinskih oblik. Trikotnik označuje glas /v/, krog pa /m/ v glagolski končnici.

¹⁸⁰ Tovrstnega gradiva je v zapisih za SLA zelo malo; drugi tu zbrani podatki so rezultat avtoričnega terenskega dela v letih 2003–2007. Podatke je dobila s pomočjo sodelavcev, kolegov in študentov ljubljanske in mariborske slovenistike.

8.4.1 Zaimensko-glagolska dvojina za 1. osebo moškega spola

8.4.1.1 Dvojina je ohranjena tako v (pomožnem) glagolu kot v deležniku na *-l* (npr. *midva sva bila*, *midva sva šla*):

- **primorsko:** rezijansko (59 – *mid'ɥa: sɥa 'bi:la*), obsoško (70 – *məduà: sɥa šlà:*), (S) notranjsko (129 – *mid'va: sva š'la:*)
- **rovtarsko:** cerkljansko (166 – *med'wa: swa š'la*), poljansko (181 – *med'va: sva š'la*)
- **gorenjsko:** gorenjsko (197 – *mədvà: sva šɥà:*, 202 – *mədvà: sva š'la*), vzhodnogorenjsko podnarečje (218 – *ənduà: svà: šɥà:*)
- **dolenjsko:** večji del dolenjskega narečja (229 – *mədvà: sva šwà*, 246 – *midvà: sva šla*, 249 – *mì:dva sva š'la*)
- **panonsko:** prekmursko (387 – *'müva sva 'vidla*,¹⁸¹ 390 – *'müva s'vɣ š'lã*, 404 – *'müva sva š'la:*)

8.4.1.2 V nekaterih narečjih ima pomožni glagol dvojninsko obliko *-ma* (nastalo z mešanjem dv. in mn. končnic); del. *-l* m. sp. ima še dvojninsko obliko (npr. *midva sma bila*, *midva sma šla*):

- **koroško:** podjunsko (33 – *nəðbò: s'ma šɥa*), severnopohorsko-remšniško (50 – *'midwa sma b'la*)
- **primorsko:** nadiško (74 – *miədva s'ma š'la*), točka na meji notranjskega narečja s kraškimi (113 – *mid'va: s'mɥa š'la:*)
- **štajersko:** laško (302 – *'mi:dva sma š'la:*) in sevniško-krško podnarečje (304 – *'mì:dɥa sma bla*), zgornjesavinjsko (314 – *məd'vã: sma š'la:*), srednjesavinjsko (324 – *'midva/med'va: sma š'la*),¹⁸² srednještajersko (329 – *'mi:dɥa sma b'la:*, 332 – *'mi:jdva sma š'la:*), kozjansko-bizeljsko (340 – *'mi:dɥa: sma b'la*), južnopohorsko (352 – *'midva s'ma š'la*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (368 – *'mi:ja/mi:jad'va: sma š'la*), prleško (369 – *'mija/meja sma š'la*, 378 – *'mi:ja sma š'la*)

8.4.1.3 Ponekod je pomožni glagol že v množini, medtem ko je oblika deležnika na *-l* dvojninska:

- **primorsko:** istrsko (107 – *mid'ɥa: smo b'la*, 116 – *mid'wa: smo b'la*, 120 – *mid'ɥa: smo b'la*), notranjsko (135 – *məd'wa: smo b'la*, 136 – *mid'va: smo š'la:*, 147 – *məd'ɥa: smo š'la*)
- **dolenjsko:** (JV) dolenjsko (269 – *mì:ədva s'mo šlà:*), južnobelokranjsko (286 – *midvà: smo bì:la*, 289 – *mì:dva smo bì:la*), severnobelokranjsko (293 – *'mi:dva smo bla*)

8.4.1.4 V posameznih narečjih je oblika zaimka še dvojninska, pomožni glagol in oblika del. *-l* pa imata že množinsko obliko:

- **primorsko:** briško (84 – *'mi(d'va:) smo š'li:*), kraško (102 – *mid'ɥa: smo b'li*, 106 – *mid'wa: smo b'li:*), istrsko (121 – *'mi:dɥa smo b'lɛ*, 122 – *mid'ɥã: semo 'bi:le*, 127 – *mid'wa: 'somo 'bi:li*), (J) notranjsko (155 – *mid'ɥa: s'mo: š'li*)

---

¹⁸¹ Jakop (1998) po Pavel (1909).

¹⁸² Jakop (2001).

- **dolenjsko:** južnobelokranjsko (290 – *mì:dva smo bì:li*, 291 – *'midva smo 'bi:li/š'li*, 292 – *'mi:dva smo bìli*), večji del severnobelokranjskega narečja (294 – *'midva smo b'lẹ*)

8.4.1.5 Dvojina je popolnoma izgubljena: tako zaimek kot (pomožni) glagol imata množinsko obliko. Takšne zveze imajo samo naslednje točke:

- **primorsko:** nadiško (81 – *mè:drù:s smo bì:)*¹⁸³
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – *'mi: s'ma: b'lẹ*)
- **dolenjsko:** ena točka kostelskega narečja (283 – *'mi: s'mo š'lẹ*), točka (S) severnobelokranjskega narečja (296 – *mì: smo š'li:*)

8.4.2 Zaimensko-glagolska dvojina za 1. osebo ženskega spola

8.4.2.1 Dvojina je ohranjena tako v (pomožnem) glagolu kot v deležniku na *-l* (npr. *medve sva bìli*, *medve sva š'li*) v cerkljanskem narečju (165 – *mẹd'vi: swa b'li*, 166 – *med'wi: swa š'li*). Nekateri govori ločijo še posebne oblike pomožnega glagola in deležnika *-l* za ž. sp. (*-ve/-vi*, npr. *medve sve/svi bìli* ali *š'li*):

- **dolenjsko:** dolenjsko (246 – *medvè:ì sve š'le*)
- **panonsko:** prekmursko (390 – *'müvi s'vẹ š'lẹ*, 404 – *'müve sve š'lẹ*)

8.4.2.2 Dvojina je ohranjena v pomožnem glagolu, del. *-l* pa ima množinske oblike:

- **primorsko:** rezijansko (59 – *mid'vi: s'ua 'bi:le*), obsoško (66 – *mid'uiẹ s'ua b'lie*, 67 – *mẹd'bi:e s'ua š'le*, 70 – *mẹd'vi:ẹ s'ua š'lè:*)
- **rovtarsko:** poljansko (181 – *med've: sva š'le*)
- **gorenjsko:** gorenjska (197 – *mẹdvè: sva š'lè:*, 202 – *mẹdvè: sva š'le*)
- **dolenjsko:** dolenjsko (229 – *mẹdvè: sva š'le*, 249 – *mẹdvè: sva š'le*), katerega zahodni govori lahko ločijo tudi posebne oblike pomožnega glagola za ženski spol (246 – *medvè:ì sve* (ž. sp.) *š'le*)

8.4.2.3 Pomožni glag. ima dvojninsko obliko *-ma* (nastalo z mešanjem dv. in mn.), del. *-l* pa ima bodisi dvojninsko bodisi množinsko obliko (npr. *medve sma bìli/bile* ali *š'li/š'le*):

- **štajersko:** zgornjesavinjsko (314 – *mẹd'vẹ: sma š'le:*), srednjesavinjsko (324 – *'midve/med'vẹ: sma š'le*),¹⁸⁴ večji del srednještajerskega narečja (329 – *'mi:dvej sma b'lẹ:*), kozjansko-bizeljsko (340 – *'mi:dve sma b'le*)
- **panonsko:** slovenskogoriško (368 – *'me:ì/'me:ìd've:ì sma š'le*), prleško (369 – *'mẹdvẹ sma š'lẹ*, 378 – *'mi:jì sma š'lẹ*, 381 – *'mi:je sma š'le*)

8.4.2.4 V nekaterih narečjih je oblika zaimka še dvojninska, pomožni glagol in oblika del. *-l* pa imata že množinsko obliko:

- **primorsko:** briško (84 – *mid'vi:e smo b'le*), kraško (102 – *'mi:d'vi:e smo b'lə*, 106 – *mid'vi:e smo b'lə*, 107 – *mid'vẹ:ì smo b'lə*, 113 – *mid've:ì s'm'ua š'li:*), istrsko (120 –

¹⁸³ Ramovš je za nadiško narečje zapisal zvezi *sma blä* in *boma jièdla* (1935: 58).

¹⁸⁴ Jakop (2001).

mid'vej smo b'le, 122 – *mid've: semo 'bi:là*), notranjsko (129 – *mid've:ĩ smo š'le*, 135 – *məd've:ĩ smo b'le*, 136 – *mid've:ĩ smo š'le:*, 147 – *med'vej smo š'le*)

- **dolenjsko:** (JV) dolensko (269 – *mì:ędvej s'mo šlè:*), (Z) kostelsko (281 – *'midvej smo b'le*), večji del južnobelokranjskega (289 – *mì:dve smo bí:le*, 290 – *mì:dve smo bí:le*, 291 – *'midve smo 'bi:le*) in večji del severnobelokranjskega narečja (294 – *'midve smo b'le*)
- **štajersko:** (S) sevniško-krško podnarečje (304 – *'mĩ:dve smo ble*), (J) srednještajersko (332 – *'mi:ĩdve smo š'le:*), južnopohorsko (352 – *'męd've ('mę) s'mo š'le*)

8.4.2.5 Dvojina je popolnoma izgubljena: tako zaimek kot pomožni glagol in deležnik na *-l* imajo množinsko obliko:

- **primorsko:** nadiško (81 – *medrù:he sma blè:*)
- **rovtarsko:** baško podnarečje (158 – *'mi: š'ma: blę*)
- **dolenjsko:** (JV) vzhodnodolenjsko podnarečje (278 – *'mię: smo š'le:*), točka kostelskega narečja (283 – *'mę: s'mo š'le*), točka (Z) severnobelokranjskega narečja (286 – *mì: smo bí:le*), točka (S) južnobelokranjskega narečja (296 – *mì: smo š'le:*)
- **štajersko:** laško podnarečje (302 – *'mię: smo š'le:*)

8.5 Glagolska dvojina – Tesnière

Tesnière je dvojninsko spreganje glagola v sedanjiku (ujemalno z osebnim zaimkom) prikazal na 6 kartah (1925b: karte 65–70): (*midva*) *píševa*, (*vidva*) *govoríta*, (*onādva*) *píšeta*; (*mędve*) *píševa -ve*, (*vędve*) *píšeta -te*, (*ónidve*) *píšeta*.

8.5.1 Gradivo za SLA potrjuje končnico *-va* (brez razlikovanja po spolu) v vseh točkah, kjer jo navaja Tesnière (1925a: 387–389).

8.5.2 Tesnière piše tudi o razlikovanju med moškimi in ženskimi končnicami v dvojini (1925a: 386–423). Gradivo za SLA potrjuje njegove ugotovitve; razlikovanje najdemo v notranjskem in dolenskem narečju ter v panonski narečni skupini. Medtem ko se je razlikovanje do danes izgubilo v nadiškem narečju, se je iz prekmurskega razširilo proti zahodu v prleško narečje in se na novo pojavilo v ljubljanskem pogovornem jeziku (gl. **8.3.1.3**).

8.5.3 Pri prvoosebni dvojninski končnici *-ma* so med Tesnièrjevimi ugotovitvami (1925a: 389–391) in gradivom za SLA naslednje razlike:

- Kjer ima Tesnière še končnico *-va*, najdemo v gradivu za SLA končnico *-ma*, ki se širi proti severovzhodu: v rožansko (28 – *dì:ęuama*), srednjesavinjsko (317 – *'dę:lawa/ 'dę:lama*) in južni del prleškega narečja (374 – *'dę:lama*).
- Ravno nasprotno pa je nekdanjo končnico *-ma* (po Tesnièrovem atlasu) nadomestila končnica *-va* v severnem delu obsoškega narečja (67 – *dìęęuąa*) ter v Ljubljani in njeni okolici (250 – *dę:uąąa*).
- Tesnière je zapisal končnico *-ma* za celotno nadiško narečje; danes je ohranjena samo v severnem delu (75 – *dì:elama*), medtem ko ima južni del nadiškega narečja že množinsko končnico *-mo* (80 – *dì:elamu*). Tesnière je zapisal *-ma* tudi za celo dolensko nare-

čje, po gradivu za SLA pa jo najdemo v centralnem delu narečja, medtem ko ima vzhodni del množinsko končnico *-mo* poleg že zastarele *-va* (258 – *dè:ȷlava/dè:ȷlamo*).

- Gradivo za SLA izkazuje dvojninsko končnico *-ma* za vzdodnodolenjsko (276) in sevniško-krško podnarečje (305), za kateri ima Tesnière množinske oblike, čeprav zaradi tam prisotnega akanja ni bil prepričan, ali so to dvojninske ali množinske oblike.

8.5.4 V poglavju o izgubljanju dvojine (1925a: 404–405) je Tesnière ugotovil, da se je glagolska dvojina popolnoma izgubila na jugozahodnem delu ozemlja: na jugu Primorske in v Benečiji. Gradivo za SLA to potrjuje. (Tesnière je upošteval tudi gradivo iz Kvarnerja ter s kajkavskega področja, kjer glagolske dvojine ne poznajo, vendar točk za slovenske govore na Hrvaškem v mreži za SLA ni).

8.5.5 Posploševanje končnice *-sta* je Tesnière (1925a: 397–399) našel na zahodu: v primorski in zahodnem delu koroške narečne skupine. Gradivo za SLA kaže, da se je to področje skrčilo; ravno obratno pa se je posploševanje končnice *-ta*, ki ga je Tesnière (1925a: 399–401) opazil na vzhodu (v panonski narečni skupini), do danes razširilo proti zahodu v srednjesavinjsko narečje in v vzhodni del koroške narečne skupine.

8.5.6 V sklepnem poglavju o glagolu (1952a: 423) ugotavlja, da današnje jezikovno stanje slovenščino uvršča med jezike z zaimensko-glagolskim tipom dvojine, čeprav nekdaj ni bilo tako. Zdi se mu, da je v preteklosti slovenščina (tako kot praslovanščina) sodila k jezikom z imensko dvojino. Opozarja, da ne smemo pretiravati v vrednotenju razlikovanja med imensko in glagolsko dvojino, saj ni popolnoma jasno, ali je to bistveno dejstvo ali pa gre le za slučajen razvoj, ki mu ni treba posvečati prevelikega pomena.

8.6 Glagolska dvojina – Belić

8.6.1 Belić (1932: 71) navaja dva možna odgovora na vprašanje, zakaj je Primorje izgubilo glagolsko dvojino: bodisi pod vplivom bližnjih čakavskih narečij¹⁸⁵ bodisi zaradi tega, ker zveza števnik *dva* z glagolsko dvojino na tem področju ni bila izvedena. Belić je bil zmotno prepričan, da je končnica *-ma* množinska (1932: 67); zanjo piše, da izhaja iz množinske *-mo*, ki je prešla v *-ma* po glasoslovni poti ali pod oblikoslovnim vplivom končnice *-ta* za 2. in 3. os.

8.7 Glagolska dvojina – Ramovš

8.7.1 Ramovš je opazil (1952: 135), da je na Štajerskem in v vzhodnih narečjih namesto današnje knjižne oblike [*-va* v 1. os. dv.] nastopila končnica *-ma* in da je v teh narečjih splošno opuščanje dvojine v korist množine.

Karta SLA 20 pa kaže, da je danes končnica *-ma* za oba spola veliko bolj razširjena, kot jo je zabeležil Ramovš: ni značilna izključno za severovzhodna narečja (obsega večino govo-

¹⁸⁵ Ne omenja pa vpliva romanskih staroselcev in vpliva sosednjih romanskih jezikov.

rov panonskega prleškega in slovenskogoriškega narečja),¹⁸⁶ ampak zajema še pretežni del štajerske narečne skupine, vzhodni del koroške narečne skupine (do srede rožanskega narečja), govore ob stiku primorskega terskega, nadiškega in obsoškega narečja, področje na meji rovtarskega škofjeloškega narečja in gorenjskega selškega podnarečja ter dva govora kraškega narečja. Ni pa je v Prekmurju, kot meni Ramovš (tam imajo končnico *-va*); prav tako v teh narečjih ni večjega opuščanja dvojine – prej nasprotno: kraji na severovzhodu imajo zelo dobro ohranjeno dvojinso sklanjatev in spregatev.

8.7.2 Pri brezpriponskih glagolih (1952: 136) se je »tu in tam smatralo za končnico *-sta*, čeprav je *-s* korenski element. Ker je imel jezik *-s-* za končniški element, je glas prešel v tematsko fleksijo [...], pogosto danes na Krasu in na Goriškem. Na drugi strani je na Spodnjem Štajerskem in v Slovenskih goricah končnica *-ta* prodrla v atematsko fleksijo: *data, veta*.« Karta SLA 24 kaže, da je Ramovšev »zahod« treba zožiti na jugozahod (gl. **8.3.3.3**), širše ozemlje pa zavzema posplošitev končnice *-ta* (gl. **8.3.3.2**).

8.8 Glagolska dvojina – Rigler

8.8.1 Že Rigler je na podlagi do tedaj zbranega gradiva za SLA opazil (1985: 347), da je končnica *-ma* bolj razširjena, kot piše Ramovš: »[O]blike na *-ma* uporabljajo tudi v Benečiji (zlasti nadiški dial.) pa tudi ponekod na Kranjskem (deloma Ljubljana, Škofja Loka, Ribnica, Žužemberk – gl. Tesnière, *Duel*, 390sl.), pač pa v Prekmurju končnice *-ma* ni.« Stanje na karti SLA 20 potrjuje končnico *-ma* na stiku primorskega terskega, nadiškega in obsoškega narečja (64 – *dì:ɛlama*, 65 – *dì:elama*, 69 – *dì:ɛlama*, 74 – *dì:ɛlama*, 77 – *dì:elama*), pri Škofji Loki (npr. 194 – *dè:lama*), ne pa tudi v okolici Ljubljane, kjer imamo končnico *-va*. V Ribnici imamo razlikovanje po številu (247 – *dà:ìlama* (m. sp.) : *dà:ìlamo* (ž. sp.)), v Žužemberku pa se poleg zastarele končnice *-va* vedno bolj uporablja množinska oblika *-mo* (258 – *dè:ìlaval-mo* (m. sp.) : *dè:ìlamo* (ž. sp.)).

8.9 Primerjava glagolske dvojine z drugimi jeziki

Težnjo po razlikovanju spola v dvojinjskih glagolskih končnicah lahko opazimo tudi pri lužiški srbščini, slovinščini in kašubščini, tj. v jezikih ali narečjih, v katerih se je dvojina (vsaj do določene mere) ohranila.¹⁸⁷

8.9.1 Glagolska dvojina v lužiški srbščini

8.9.1.1 Za dvojinjske oblike v lužiški srbščini je značilen končaj *-j*, ki je lužiška inovacija (Lötzsch 1965: 30, 32). Končaj *-j* je prešel v dluž. v I/T dv. osebnih zaimkov (*mej* ‘midva’ in *wej* ‘vidva’) in v dvojinjske končnice glagolov (*žětamej*, *žětatej*), v gluž. pa se je razširil na vse pregibne besedne vrste: poleg dvojinjskih zaimkov (*mój*, *wój*) in dvojinjskih končnic

---

¹⁸⁶ Gl. **8.3.1.4**.

¹⁸⁷ Gl. še Lötzsch (1965: 78–89).

glagolov (-moj/-mój/-mej; -taj, -tej) ga najdemo še v I/T števnikov (*dwaj* ‘dva’), v samostalnikih in pridevniških zaimkih (*taj* ‘ta(dva)’, *nowaj* ‘nova’), pridevnikih (*dobraj/dobrej*) in v D/M/O samostalnikov vseh spolov (npr. D dv. *mužomaj* ‘možema’, *žonomaj* ‘ženama’, *městomaj* ‘mestoma’).

8.9.1.2 Končnica *-aj* se v gluž. uporablja za m. sp. (za samostalnike, ki označujejo osebe – t. i. moškoosebne oblike), *-ej* pa za samostalnike ž. ali s. sp. ter samostalnike m. sp., ki označujejo živali in nežive stvari (ločevanje po spolu se ni razširilo na 1. os.). Ronald Löttsch (1965: 60) navaja naslednja primera: *wy staj* [...] *nječiniłaj* (m. sp.): *wy, Lamechowi žoni, posłuchajtej* (ž. sp.). Dluž. razlikovanja po spolu ne pozna; končnice *-mej* in *-tej* se uporabljajo tako za m. kot za s. in ž. sp.¹⁸⁸

8.9.1.3 V primerjavi z gluž. je v dluž. razširjenost dvojninskega *-j* zelo omejena. Mike Unger (1998: 61–62) navaja domnevni vzrok za to, da je kategorija dvojine trdnejša v dluž., medtem ko se v gluž. dvojninske oblike vedno bolj umikajo množinskim. V dluž. najdemo dvojninski *-j* le pri glagolih in os. zaimkih za 1. in 2. os., torej pri besednih vrstah, v katerih se pri vseh slovanskih jeziki že zgodaj kažejo težnje po pluralizaciji. Končnica *-j* je s svojo okrepljeno zaznamovanostjo [nasproti mn. in ed.] pomagala pri ohranitvi kategorije dvojine [podobno kot v slovenščini končnica *-a* za m. sp. dv.].

Spregatev glagola ‘delati’: gluž. *džěłac*, dluž. *žěłas* (Stone 1993a: 647, 648):

	Gornjelужиško			Dolnjelужиško		
	Ed.	Dv.	Mn.	Ed.	Dv.	Mn.
1. os.	džěłam	džěłamoj	džěłamy	žěłam	žěłamej	žěłamy
2. os.	džěłas	džěłataj/ džěłatej	džěłace	žěłas	žěłatej	žěłaso
3. os.	džěła	džěłataj/ džěłatej	džěłaju/ džěłaja*	žěła	žěłatej	žěłaju

* Končnica *-u* je označena kot arhaična.

Spregatev glagola ‘biti’: gluž. *być*, dluž. *byś* (Fasske, Michalk 1981: 144; Janaš 1976: 318):

	Gornjelужиško			Dolnjelужиško		
	Ed.	Dv.	Mn.	Ed.	Dv.	Mn.
1. os.	sym	smój	smy	som	smej	smy
2. os.	sy	staj/stej	sće	sy	stej	sćo
3. os.	je	staj/stej	su	jo	stej	su

¹⁸⁸ Mike Unger (1998: 78) piše, da obstoj oblik na *-aj* v dluž. ni dokazan.

Dvojinske končnice v gornji in dolnji lužiščini so torej:

	Gornjelužiško		Dolnelužiško
1. os.	-moj		-mej
2. os.	-taj	-tej	-tej
3. os.	-taj	-tej	-tej

8.9.1.4 Za pojav dvojinskega *-j* obstaja več teorij. Mike Unger (1998: 61, 63) navaja teorijo Ronalda Lötzscha (1965: 53), ki meni, da se je *-j* iz gluž. števnikar *dwaj* (I/T dv.) prenesel še na druge besedne vrste, in teorijo Hinca Schuster-Šewca (1988: 157), ki meni, da je *-j* prišel iz roditeljske oblike zaimkov in števnikov: *naju, vaju*. Ungerju (1998: 85) se zdi druga razlaga verjetnejša od prve.

8.9.1.5 Helmut Fasske in Siegfried Michalk (1981: 292–294, paragraf 521) pišeta, da so končnice *-štaj/-štej* oz. *-taj/-tej* v 2. in 3. os. dv. proste različice. V večini lužiških narečij se uporablja izključno končnica *-(š)tej*; končnico *-štaj/-taj* najdemo samo na jugu gluž. narečnega področja, vendar se tudi tam redko uporablja. V gluž. knjižnem jeziku se od začetka 19. st. pojavlja težnja po omejitvi rabe končnice *-štaj/-taj* na moški spol in se ji v takšnem kontekstu tudi daje prednost. Nasprotno pa se v pogovornem jeziku vse bolj uveljavlja končnica *-štej/-tej* in izpodriva končnico *-štaj/-taj*, ki ni vezana samo na moške osebe. Končnici za 1. os. dv. *-oj* in *-ej* (Fasske in Michalk 1981: 294; paragraf 524) sta prosti različici. Regularna končnica je *-oj*, nastala iz *-ej* s spremembo *e > o* za dvoustničnim *l*, ki se pojavlja v skoraj vseh gluž. narečjih. Uporablja se tako v zvezi z moškim kot ženskim in srednjim spolom in je obvezna, kadar se dovršna oblika pomožnega glagola uporablja s končnico *-taj* (*běštaj, byštaj*). V sedanjem knjižnem jeziku prevladuje in se skoraj izključno uporablja le končnica *-oj*.

8.9.1.6 Vanda Babič (2001: 295) piše: »V gornji lužiščini so končnice: *-moj* (zamenjava stare dvojinske končnice *-vě, -va* z obliko imenovalnika dvojine osebnega zaimka za 1. osebo), *-taj/-tej* (*-j* po naliki na *-moj*), *-taj/-tej* (Šewc 1968: 154); v dolnji lužiščini: *-mej* (enako kot v gornji lužiščini – zamenjava stare dvojinske končnice *-vě, -va* z obliko imenovalnika dvojine osebnega zaimka za 1. osebo), *-tej* (*-j* po naliki na *-mej*), *-tej* (Janaš 1976: 263 in Bošković 1985: 85–86).«

8.9.2 Glagolska dvojina v sodobni standardni arabščini

8.9.2.1 Za dvojinske oblike v arabščini je značilen končaj *-āni*. Tudi v arabščini obstaja podobno razlikovanje po spolu (npr. *jaktubāni* ‘onadva pišeta’: *taktubāni* ‘onidve pišeta’) kot v osebnih končnicah glagolov nekaterih slovenskih narečij (gl. **8.3.1.3**, **8.3.1.5** in **8.3.2.2**).

Spregatev glagola 'pisati' v arabščini (Grande 1972: 391):

	Ednina	
	Sedanjik	Preteklik
1. os.	'aktubu '(jaz) pišem'*	katabtu '(jaz) sem pisal/a'
2. os. m. sp.	taktubu '(ti) pišeš (m. sp.)'	katabta '(ti) si pisal'
2. os. ž. sp.	taktubīna '(ti) pišeš (ž. sp.)'	katabti '(ti) si pisala'
3. os. m. sp.	jaktubu '(on) piše'	kataba '(on) je pisal'
3. os. ž. sp.	taktubu '(ona) piše'	katabat '(ona) je pisala'

*V 1. os. ni razlikovanja po spolu; v 2. in 3. os. pa obstajajo razlike v vseh 3 številih.

	Dvojina	
	Sedanjik	Preteklik
1. os.	∅*	∅*
2. os. m. in ž. sp.	taktubāni 'vidva/-ve pišeta/-te'	katabtumā 'vidva/-ve sta pisala/-li'
3. os. m. sp.	jaktubāni 'onadva pišeta'	katabā 'onadva sta pisala'
3. os. ž. sp.	taktubāni 'onidve pišeta'	katabatā 'onidve sta pisali'

*Za 1. os. ni posebne dvojinke oblike.

	Množina	
	Sedanjik	Preteklik
1. os.	naktubu '(mi) pišemo'*	katabnā '(mi/me) smo pisali/-le'
2. os. m. sp.	taktubūna '(vi) pišete'	katabtum '(vi) ste pisali'
2. os. ž. sp.	taktubna '(ve) pišete'	katabtunna '(ve) ste pisale'
3. os. m. sp.	jaktubūna '(oni) pišejo'	katabū '(oni) so pisali'
3. os. ž. sp.	jaktubna '(one) pišejo'	katabna '(one) so pisale'

*V 1. os. ni razlikovanja po spolu; v 2. in 3. os. pa obstajajo razlike v vseh 3 številih.

9 POSKUS TIPOLOGIJE DVOJINSKIH OBLIK V SLOVENSKIH NAREČJIH

Kot piše Corbett (2001: 830), kategorija števila ostaja izziv za pisce tipologij, saj zahteva dobro poznavanje razmerja med imenskim in glagolskim številom. Če slovenščino primerjamo s sosednjimi jeziki, ki dvojine ne poznajo, vidimo, da imata nemščina in italijanščina manj sklonov pri samostalniških in pridevniških besedah, toda bolj raznoliko glagolsko spregatev (gl. še Nartnik 1998/99: 77). Tesnière (1925a: 408) je razdelil slovenska narečja na tista z imensko-zaimensko dvojino [jugozahodni del: tersko, nadiško, briško, kraško, istrsko in kostelsko narečje] in narečja z glagolsko dvojino [preostanek slovenskega ozemlja]. V prvih naj bi se popolnoma izgubila glagolska dvojina, v drugih pa naj bi več dvojinskih oblik izgubili samostalniki.

Iz gradiva za SLA je razvidno, da je glagolska dvojina res izginila (kot posledica tujejezičnih stikov) na jugozahodnem delu – v primorski narečni skupini: v terskem, nadiškem, briškem, kraškem, istrskem in notranjskem narečju, v baškem podnarečju rovtarske narečne skupine, pa tudi na skrajnem jugovzhodu – v narečjih dolenske narečne skupine: v kostelskem, južnobelokranjskem in severnobelokranjskem narečju. Ne drži pa, da je v teh narečjih bolje ohranjena dvojina pri samostalnikih; v imenovalniku moškega spola (kjer je v večini narečij dvojina najbolj trdna) je prav tako ne poznajo ravno skrajne jugozahodne točke kraškega, istrskega, notranjskega, kostelskega ter južno- in severnobelokranjskega narečja.

Iz tega sledi, da ne moremo govoriti, kateri tip dvojine je značilen za določeno narečje: imenska ali glagolska. V grobem lahko slovensko jezikovno območje delimo na:

- 1) narečja, v katerih je relevantnost dvojine ohranjena v vseh položajih, in
- 2) narečja, v katerih relevantnost dvojine ni ohranjena v vseh položajih.

9.1 Izgubljanje dvojinskih oblik po besednih vrstah in oblikah¹⁸⁹

9.1.1 Samostalniška dvojina

V narečjih dvojinske oblike najbolj dosledno ohranjajo samostalniki moškega spola. Nekoč manj je dvojina ohranjena pri samostalnikih srednjega spola, če ne sovpadajo s samostalniki moškega spola oz. se maskulinizirajo (npr. *dva okna* namesto *dve okni*). Samostalniki ženskega spola najbolj težijo k pluralizaciji (npr. *dve hčere* namesto *dve hčeri*); prav tako feminizirani samostalniki srednjega spola (npr. *dve okne*). Manj je dvojina ohranjena

---

¹⁸⁹ Tesnièrov vzorec izgubljanja dvojine po sklonih, spolih in besednih vrstah (Tesnière 1925a: 424) je podan v pogl. 2.2.1.

v stranskih sklonih samostalnikov – v precejšnjem delu narečij ima dvojnisko obliko le imenovalnik/tožilnik, stranski skloni pa imajo množinske oblike.

Dvojniske oblike roditelja in mestnika so pri samostalnikih enake množinskim tako v knjižni slovenščini kot tudi v večini narečjih. Izjema je nekaj govorov panonske narečne skupine, kjer se mestnik dvojine samostalnikov moškega spola izenači z rodnikom in imajo namesto množinske končnice *-ih* dvojnisko *-oma* (*pri bratoma*). Zanimiva je ugotovitev, da se dvojina ne zgleduje po množini, ampak po ednini; to bi lahko bil vzrok za pluralizacijo samostalnikov ženskega spola (npr. 200 – *žé:ne* (I dv. = R ed.) : *ženè:* (I mn.)) ter maskulinizacijo samostalnikov srednjega spola (npr. 258 – 258 – *dvà: ó:kna* (I dv. = R ed.) : *ò:kna* (I mn.)).

9.1.2 Zaimenska dvojina

V zaimenski sklanjatvi je dvojina po narečjih večinoma ohranjena. Tako kot pri samostalnikih je tudi pri zaimkih trdnejša pri moškem kot pri ženskem spolu. Posamezni govori poznajo dvojnisko obliko samo za moški spol, za ženskega pa imajo žensko ali celo moško množinsko obliko; tak primer najdemo npr. v govoru slovenskogoriškega narečja panonske narečne skupine (365 – *'mi:ija* in *'mɛ:*).

9.1.3 Pridevniška dvojina

9.1.3.1 Primerjava dvojniskih oblik pridevnikov in samostalnikov moškega in ženskega spola
Dokaz, da samostalniki ohranjajo dvojino bolje kot pridevniki, so točke v rožanskem (16 – *ʉəščè: ščè:rə;* 27 – *dòram sinama*), obirskem (29 – *dó:re xčè:r:*), nadiškem (76 – *dob're má:ter*) ali notranjskem narečju (130 – *'dua:brəm 'si:nəma;* 156 – *'dua:brin 'si:nəma*), v baškem podnarečju (158 – *'do:bre 'ši:na*), horjulskem (174 – *duòbər si:na*) in poljanskem narečju (178 – *dá:barɣ 'sənovama/sinama*), v vzhodnogorenjskem podnarečju (217 – *ʉsòkəm si:nama*), v dolenskem narečju (235 – *duòbrəm si:nama;* 256 – *ʉsò:ke xčì:rɣ;* *dvè:m dó:brəm sinò:uoma*), vzhodnodolenskem podnarečju (264 – *dó:bre má:ter;* 276 – *duó:bre xčì:rɣ*), v južnobelokranjskem narečju (285 – *duò:bri sí:na;* 290 – *'dobri si:na*) ter kozjaškem podnarečju (362 – *'du:bre čajri*).¹⁹⁰

9.1.4 Števniki *dva*

Števniki *dva* ima v imenovalniku/tožilniku vseh narečij dvojniske oblike: *dva* za moški in *dve* za ženski spol z različnimi glasovnimi uresničitvami; enako velja za zaimke *oba*. Rodilnik in mestnik imata poleg večinske množinske oblike *dveh* tudi obliko *dvejih*, ki je nastala iz dvojniske oblike *dvěju* (< **dvoju*) in dodane množinske končnice *-x*. V posameznih narečjih do pluralizacije ni prišlo samo v roditelju in mestniku, ampak tudi v dajalniku in

¹⁹⁰ Pri tem se je treba zavedati, da so to konstrukti, saj vprašalnica SLA ne vsebuje samostalniško-zaimenskih dvojniskih zvez.

(redkeje) v orodniku (*dvem*, z *dvemi*). Števniki ohranjajo dvojino bolje kot samostalniki, kar izkazujejo točke v rožanskem (18 – *bé:ma brá:trém*, 19 – *dbé:ma si:nám*), nadiškem (76 – *dbí:ama si:nám*, 78 – *dvié:ma brá:tran*), gorenjskem (198 – *dvé:ma si:nám/sinò:uam*) in dolenskem narečju (266 – *dvé:īma sinò:vəm*).

9.1.5 Glagolska dvojina

Glagolska dvojina je v slovenskih narečjih dobro ohranjena – izjema so nekatera jugozahodna primorska narečja (kot posledica vpliva čakavščine in italijanščine) ter južno- in severnobelokranjsko narečje (čakavski in kajkavski vplivi), kjer lahko tudi ob samostalniku v dvojini stoji glagol v množini. V istrskem narečju je dvojina samostalnikov v imenovalniku/tožilniku moškega, ženskega in srednjega spola še ohranjena, medtem ko pri glagolu dvojine ne poznajo (npr. 118 – *'si:na* (m. sp. dv.), *x'tīä:riə* (ž. sp. dv.), *'uä:knjə* (s. sp. dv.) : *'di:eləmuə* (1. os. dv. = mn.), *'di:eləste* (1. os. dv. = mn.)). Primer, ko glagolu v množini sledi samostalnik v dvojini, imamo tudi v briškem narečju (npr. 86 – *Sq b'le* [3. os. dv. = mn.] v *à:dni wá:s dwà: buyà:ta kmè:ta* [I dv. m. sp.]).

Množina v 1. osebi moškega in ženskega spola v nasprotju z dvojino v 2. (in 3.) osebi moškega spola kaže, da je pri glagolih dvojina trdnejša v 2. kot v 1. osebi. V posameznih govorih imamo za 1. osebo dvojine v obeh spolih množinsko obliko, medtem ko se v 2. osebi za dva moška uporablja dvojninska oblika, za dve ženski pa množinska: npr. v južnem delu notranjskega narečja (147 – *'de:īlamo* (m./ž. sp., 1. os. dv. = mn.), *'de:īlasta* (m. sp., 2. os. dv.) : *'de:īlāste* (ž. sp., 2. os. dv. = mn.)) ali jugovzhodnem delu dolenskega narečja (269 – *dē:īlamo* (m./ž. sp., 1. os. dv. = mn.), *dē:īlata* (m. sp., 2. os. dv.) : *dē:īlate* (ž. sp., 2. os. dv. = mn.)).

Množina pri ženskem spolu v nasprotju z dvojino v moškem spolu potrjuje, da je pluralizacija bolj prodrla v ženski kot v moški spol (slabljenje dvojninskih oblik pri ženskem spolu zasledimo tako pri glagolih kot pri samostalnikih in pridevniki). Primer: severni del vzhodnodolenskih govorov (262 – *si:na* (m. sp. dv.) : *xčìère* (ž. sp. dv. = mn.), *usá:ka* (m. sp. dv.) : *usá:ke* (ž. sp. dv. = mn.), *dā:lama*, *dā:lata* (m. sp., 1. + 2. os. dv.) : *dā:lamuə*, *dā:late* (ž. sp., 1. + 2. os. dv. = mn.)).

V narečjih, ki v glagolski dvojini poznajo razlikovanje po spolu, je tudi v drugih besednih vrstah dvojina zelo trdna kategorija; tako npr. v severnem delu notranjskega narečja (129 – *'de:īlquə* : *'de:īlavi*; *s'nə:uə*, *x'čē:ri*, *'uə:knī*). Razlikovanje po spolu je bolj običajno v 1. kot 2. osebi. Nekateri govori poznajo razcepljenost končnic po spolu le v 1. osebi dvojine, medtem ko ga v 2. osebi nimajo, npr. v prekmurskem narečju (392 – *'dēlava* : *'dēlavi* toda *'dēlata*).

9.2 Izgubljanje dvojninskih oblik po narečjih

9.2.1 Samostalniška dvojina

9.2.1.1 Dvojninske oblike samostalnikov moškega spola

Dvojninska oblika I/T ***sin(ov)a*** in D/O ***sin(ov)oma***; **narečja**: ziljsko, podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško narečje koroške narečne skupine, ena točka rezijanskega nare-

čja in obsoško narečje primorske narečne skupine, rovtarsko poljansko narečje, večina točk selškega narečja in vzhodnogorenjsko podnarečje gorenjske narečne skupine, dolensko narečje, vzhodni del štajerskih narečij (npr. južnopohorsko) ter celotna panonska narečna skupina: slovenskogoriško, prleško, haloško in prekmursko narečje.

Dvojinska oblika I/T **sin(ov)a** : množinska D/O **sin(ov)om**; **narečja**: osrednji del koroških narečij (rožansko in obirsko narečje), večina točk rezijanskega narečja, tersko, nadiško, briško, večina govorov kraškega, istrskega in notranjskega narečja, cerkljansko in črnovrško narečje, večina govorov gorenjskega narečja, baško in vzhodnodolensko podnarečje, posavsko, zgornjesavinjsko, srednjesavinjsko in srednještajersko narečje ter večina govorov južno- in severnobelokranjskega narečja.

Množinska oblika I/T **sin(ov)i** in D/O **sin(ov)om**; **narečja**: nekatere skrajne zahodne in južne točke primorskih narečij, npr. govor kraškega narečja, šavrinsko podnarečje istrskega in po en govor notranjskega, tolminskega in selškega narečja, jugovzhodni točki kostelskega narečja ter točki južno- in severnobelokranjskega narečja.

9.2.1.2 Dvojinske oblike samostalnikov ženskega spola

Dvojinska oblika I/T **hčer(k)i** in D/O **hčer(k)ama**; **narečja**: ziljsko, rožansko, obirsko, podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško, horjulsko, večji del poljanskega narečja, posamezni govori dolenske narečne skupine, točke južnopohorskega narečja in kozjaško podnarečje ter celotna panonska narečna skupina (slovenskogoriško, prleško, haloško in prekmursko narečje).

Dvojinska oblika I/T **hčer(k)i** : množinska D/O **hčer(k)am**; **narečja**: rezijansko, obsoško, del briškega, kraškega, istrskega in notranjsko narečje, večina govorov dolenskega in del zgornjesavinjskega narečja.

Množinska oblika I/T **hčer(k)e** in D/O **hčer(k)am**; **narečja**: tersko in nadiško narečje, banjško podnarečje, zahodni del kraškega narečja, baško podnarečje, selško in gorenjsko narečje, točke južnega dela dolenskega narečja, vzhodnodolensko podnarečje, del zgornjesavinjskega narečja ter srednjesavinjsko, srednještajersko, kozjansko-bizeljsko, posavsko, kostelsko in južnobelokranjsko narečje.

9.2.1.3 Dvojinske oblike samostalnikov srednjega spola

Samostalniki srednjega spola so podvrženi menjavi spola. Prehajanje iz srednjega v moški (maskulinizacija) ali ženski spol (feminizacija) je med drugim odvisno tudi od števila: nekateri samostalniki srednjega spola ohranjajo spol in sklanjatev samo v ednini, medtem ko se v dvojini in množini feminizirajo ali maskulinizirajo. Za obrobna narečja je značilno, da bolje ohranjajo dvojino pri samostalnikih ženskega spola, prav tako pa tudi kategorijo srednjega spola (so torej po oblikoslovlju bližje knjižni slovenščini).

9.2.2 Zaimenska dvojina

9.2.2.1 Osebni zaimek za 1. os. I m. in ž. sp.

Dvojinska zaimka **mídva** (m. sp.) in **mídve** ali **mídvi** (ž. sp.); **narečja**: vzhodni del koroške narečne skupine (rožansko, podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško), severni del primorskih narečij (tersko in večji del nadiškega narečja), govori na meji gorenjskega,

selškega in škofjeloškega narečja, nekaj točk vzhodnogorenjskega in vzhodnodolenjskega podnarečja, večji del kostelskega ter večina govorov obeh belokranjskih narečij, večina točk posavskega, srednještajerskega, kozjansko-bizeljskega in južnopohorskega narečja štajerske narečne skupine ter govori prleškega narečja panonske narečne skupine. Reducirane oblike *múva/míva* (< *mídva*) in *múve/míve* (< *mídve*) ali *múvi* se govorijo v prekmurskem narečju, oblike *míja, míje* ali *míji* pa v južnopohorskem, slovenskogoriškem, delu prleškega in haloškem v narečju.

Dvojinska zaimka *médva* (m. sp.) in *médve* ali *médvi* (ž. sp.); **narečja**: poljansko narečje, južni del vzhodnodolenjskega in vzhodni del vzhodnogorenjskega podnarečja.

Dvojinska zaimka *midvá/medvá* (m. sp.) in *midvé/midví* ali *medvé/medví* (ž. sp.); **narečja**: ziljsko narečje in kranjskogorsko podnarečje, večina govorov primorske narečne skupine (rezijansko, obsoško, briško, kraško, istrsko in notranjsko), tolminsko, cerkljansko, črnovrško, horjulsko, gorenjsko narečje in večji del vzhodnogorenjskega podnarečja, dolensko ter zgornje- in srednjesavinjsko narečje.

Dvojinski zaimek *mídva* (m. sp.) : množinskemu *mí/mé* (ž. sp.); **narečja**: točka na jugu notranjskega narečja, v vzhodnodolenjskem podnarečju in južnobelokranjskem narečju, posamično pa še v posavskem sevniško-krškem in laškem podnarečju štajerske narečne skupine ter v govoru slovenskogoriškega narečja panonske narečne skupine.

Množinska zaimka *mí* (m. sp.) in *mé* (ž. sp.); **narečja**: na skrajnem zahodu: zahodni del banjškega podnarečja, dve točki kraškega narečja, baško podnarečje, na jugovzhodu pa točka kostelskega narečja ter po en govor južno- in severnobelokranjskega narečja.

9.2.2.2 Osebni zaimek za 1. os. R m. in ž. sp.

Dvojinsko obliko *naju* imajo ziljsko, rožansko, obirsko, podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško narečje, rezijansko in obsoško narečje, cerkljansko, črnovrško, horjulsko in poljansko narečje, selško in gorenjsko narečje ter vzhodnogorenjsko podnarečje, dolensko narečje in vzhodnodolenjsko podnarečje, zagorsko-trboveljsko, laško in sevniško-krško podnarečje, zgornje- in srednjesavinjsko, srednještajersko, kozjansko-bizeljsko in južnopohorsko narečje ter slovenskogoriško, prleško, haloško in prekmursko narečje.

Množinsko obliko *nas* ima večji del primorskih narečij (tersko, nadiško in briško narečje, banjško podnarečje, kraško in notranjsko narečje), točke baškega podnarečja rovtarske narečne skupine, na jugovzhodu pa kostelsko narečje ter južno- in severnobelokranjsko narečje.

9.2.2.3 Osebni zaimek za 1. os. D m. in ž. sp.

Dvojinsko obliko *nama* najdemo v ziljskem, rožanskem, podjunskem, mežiškem in severnopohorsko-remšniškem narečju, rezijanskem, obsoškem, cerkljanskem, črnovrškem, horjulskem in poljanskem narečju, selškem in gorenjskem narečju ter vzhodnogorenjskem podnarečju, v dolenskem narečju, vzhodnodolenjskem podnarečju in kostelskem babno-poljskem govoru, v zgornje- in srednjesavinjskem narečju, srednještajerskem, kozjansko-bizeljskem in južnopohorskem narečju ter slovenskogoriškem, prleškem, haloškem in prekmurskem narečju.

Množinsko obliko *nam* najdemo na skrajnem zahodu in jugovzhodu, npr. v večjem delu primorskih narečij (terskem, nadiškem in briškem narečju, banjškem podnarečju, kraškem

in notranjskem narečju), v točkah baškega podnarečja rovtarske narečne skupine, v kostelskem narečju ter v južno- in severnobelokranjskem narečju.

9.2.3 Glagolska dvojina

9.2.3.1 Glagolska dvojina v 1. osebi

Ohranjena dvojinjska oblika **-va** (*delava*) za moški in ženski spol; **narečja**: severozahodna koroška narečja (ziljsko in zahodni del rožanskega narečja), severozahodna primorska narečja (rezijansko in obsoško), del rovtarske narečne skupine (cerkljansko, črnovrško in poljansko narečje) in večji del gorenjske narečne skupine.

Ohranjena dvojinjska oblika **-va** (*delava*) za moški spol in razlikovanje dvojinjske oblike **-ve/-vi** (*delave/delavi*) za ženski spol; **narečja**: nekateri govori osrednjih narečij, tj. severni del notranjskih, nekaj horjulskih, zahodni del dolenskih in kostelski babnopoljski govor ter narečja na skrajnem severovzhodu: severovzhodni del prleškega in prekmursko narečje.

Namesto dvojinjske končnice **-va** je po križanju končnice **-va** z množinsko **-mo** in/ali edninsko **-m** nastala končnica **-ma** (*delama*); **narečja**: zlasti štajerska narečna skupina (zgornje- in srednjesavinjsko, srednještajersko, kozjansko-bizeljsko in južnopohorsko narečje), pa tudi večji del koroške (obirsko, podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško narečje), del primorske (govori na stiku terskega, nadiškega in obsoškega narečja ter nekaj govorov kraškega narečja), področje na meji rovtarskega škofjeloškega in gorenjskega selškega narečja ter zahodni del panonske narečne skupine: slovenskogoriško, jugozahodni del prleškega in haloško narečje.

V nekaterih narečjih se za dva moška uporablja dvojinjska oblika (*delava* ali *delama*), ženske dvojinjske oblike pa so izgubljene oz. izenačene z množinskimi (*delamo*); **narečja**: razmerje **-va** : **-mo** pozna nekaj primorskih kraških in notranjskih govorov ter vzhodni del dolenskega narečja, vzhodnodolensko, vzhodnogorenjsko in zagorsko-trboveljsko podnarečje; razmerje **-ma** : **-mo** je značilno za večino govorov štajerskega posavskega narečja, prodira pa tudi v južne bizeljske in severne vzhodnodolenske govore, ločeno od tega področja se nahaja v dolenskih govorih na širšem ribniškem področju.

Glagolska dvojina se je popolnoma izgubila tako za moški kot ženski spol (*delamo*); **narečja**: na jugozahodnem območju primorske narečne skupine: v zahodnem delu terskega narečja, nadiškem, briškem, zahodnem delu kraškega, istrskem, čiškem in južnem delu notranjskega narečja, pa tudi na skrajnem jugovzhodu dolenske narečne skupine: v južno- in severnobelokranjskem narečju, v večini kostelskega narečja in v južnem delu vzhodnodolenskega podnarečja, kot posledica nemške kolonizacije pa še v treh točkah baškega podnarečja rovtarske narečne skupine in v točki na meji baškega podnarečja in selškega narečja.

9.2.3.2 Glagolska dvojina v 2. osebi

Ohranjena dvojinjska oblika **-ta** (*delata*) za moški in ženski spol; **narečja**: koroška narečna skupina (ziljsko, rožansko, obirsko, podjunsko, mežiško in severnopohorsko-remšniško narečje), rezijansko narečje, govori terskega in nadiškega narečja na stiku z obsoškim in celotno obsoško narečje ter nekaj govorov kraškega narečja primorske narečne skupine, cerkljansko, črnovrško in poljansko narečje rovtarske narečne skupine, gorenjska narečna skupina, pretežni del štajerske narečne skupine (zgornje- in srednjesavinjsko, srednještajer-

sko, kozjansko-bizeljsko in južnopohorsko narečje), panonsko slovenskogoriško in haloško narečje, večina govorov prleškega narečja in južni del prekmurskih narečij.

Ohranjena dvojinska oblika **-ta** (*delata*) za moški spol in razlikovanje dvojinske oblike **-te/-ti** (*delate/delati*) za ženski spol; **narečja**: osrednja narečja, tj. severni del notranjskega, del horjulskega, zahodni del dolenskega ter severni del prekmurskega narečja.

V nekaterih narečjih se za dva moška uporablja dvojinska oblika **-ta** (*delata*), ženske dvojinske oblike pa so izgubljene oz. izenačene z množinskimi **-te** (*delate*); **narečja**: nekateri primorski kraški in notranjski govori ter vzhodni del dolenskega narečja, vzhodnodolenski govori, večina govorov štajerskega posavskega narečja do vzhodnega dela vzhodnogorenjskih govorov in južni kozjansko-bizeljski govori (npr. moščanski).

Glagolska dvojina se je popolnoma izgubila tako v moškem kot ženskem spolu (*delate*); **narečja**: zahodni del terskega narečja, nadiško, briško, zahodni del kraškega, istrsko, čiško in južni del notranjskega narečja, baško podnarečje rovtarske narečne skupine ter točka na meji baškega podnarečja s selškim narečjem, večina kostelskega narečja, južnobelokranjsko in severnobelokranjsko narečje.

9.2.3.3 Posploševanje brezpriponske ali priponske končnice

(Brez)priponske končnice **-sta/-ta** (2. os. dv.) so v slovenskem jezikovnem prostoru razporejene takole: pas osrednjih narečij, ki poteka od severozahoda proti jugovzhodu, ohranja pri brezpriponskih glagolih brezpriponsko končnico **-sta** (*vesta*), pri priponskih pa priponsko **-ta** (*delata*). Severovzhodna narečja (štajerska, panonska in vzhodna koroška) posplošujejo priponsko končnico **-ta** (*veta, delata*), južna primorska (kraško, istrsko in notranjsko) pa brezpriponsko končnico **-sta** (*vesta, delasta*).

10 STATISTIČNI PODATKI O DVOJINI

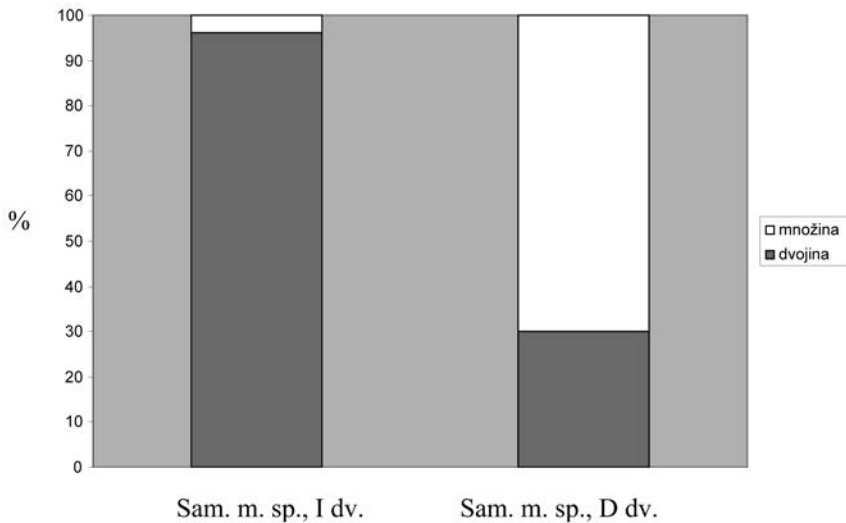
10.1 Statistični podatki o dvojini samostalnikov

Sam. m. sp., *o*-deblo, I dv. (275 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>brata</i>	dv.	265	96	96
<i>bratje</i>	mn.	10	4	

Sam. m. sp., *o*-deblo, D dv. (275 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>bratoma</i>	dv.	83	30	30
<i>bratom</i>	mn.	192	70	

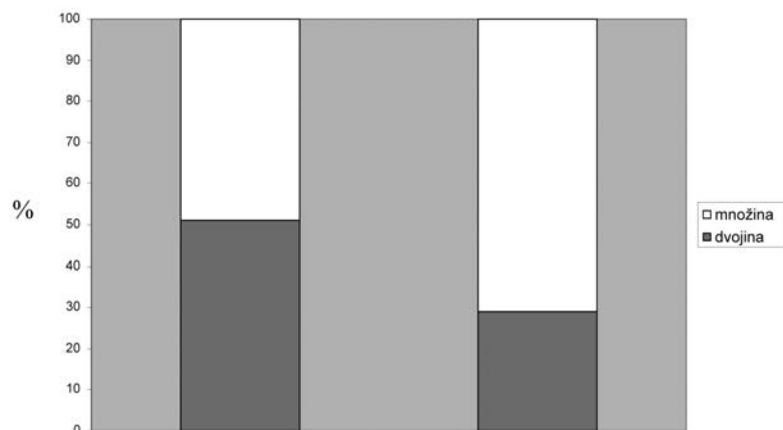

Sam. ž. sp., *a*-deblo, I dv. (324 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>kravi</i>	dv.	165,5	51	51
<i>krave</i>	mn.	158,5	49	

Sam. ž. sp., *a*-deblo, I dv. (295 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>kravama</i>	dv.	85	29	29
<i>kravam</i>	mn.	210	71	

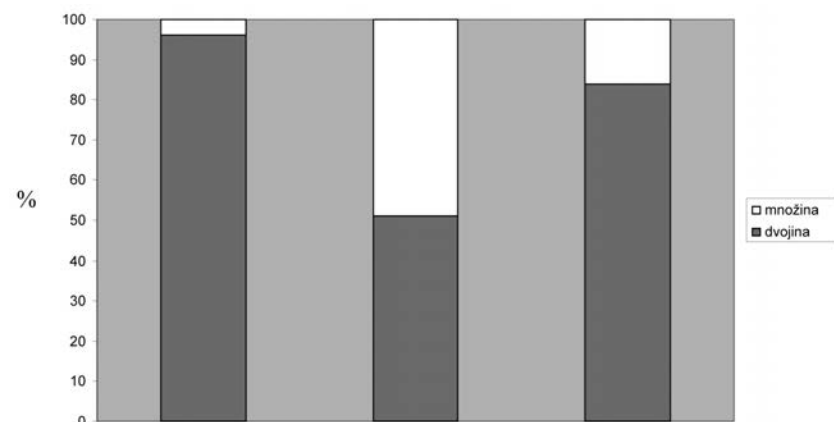

Sam. ž. sp., I dv.

Sam. ž. sp., D dv.

Sam. s. sp., *o*-deblo, I dv. (237 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>okni</i>	s./ž. sp. dv.	101	43	84
<i>okna</i>	m. sp. dv.	98	41	
<i>okna</i>	s. sp. mn.	15	6	
<i>okne</i>	ž. sp. mn.	23	10	

Sam. m. sp.

Sam. ž. sp.

Sam. s. sp., I dv.

10.2 Statistični podatki o dvojini osebnih zaimkov

Os. zaim. m. sp., 1. os. I dv. (282 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>midva/medva</i>	dv.	273	97	97
<i>mi</i>	mn.	9	3	

Os. zaim. ž. sp., 1. os. I dv. (271 odgovorov):

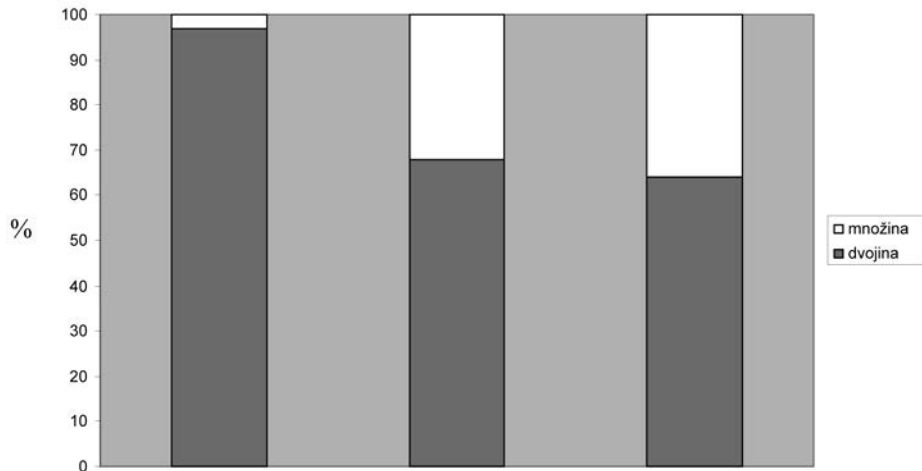
Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>medve/midve</i>	dv.	256	94	94
<i>me</i>	mn.	15	6	

Os. zaim. m. sp., 1. os. R dv. (308 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>naju</i>	dv.	210	68	68
<i>nas</i>	mn.	98	32	

Os. zaim. m. sp., 1. os. D dv. (314 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>nama</i>	dv.	200	64	64
<i>nam</i>	mn.	114	36	

Os. zaim., I dv. Os. zaim., R dv. Os. zaim., D dv.

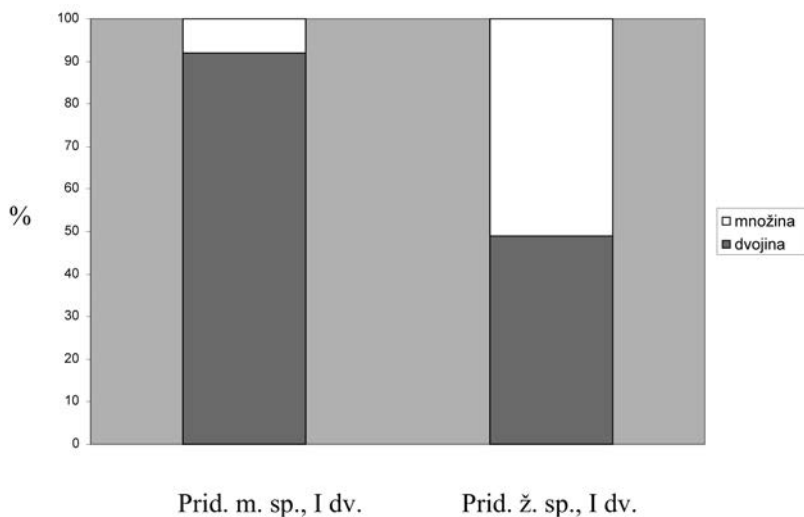
10.3 Statistični podatki o dvojini pridevnikov

Prid. m. sp., I dv. (201 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>dobra</i>	dv.	184,5	92	92
<i>dobri</i>	mn.	16,5	8	

Prid. ž. sp., I dv. (168 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>dobri</i>	dv.	83	49	49
<i>dobre</i>	mn.	85	51	

10.4 Statistični podatki o dvojini števnik *dva*

Štev. m. in ž. sp., I dv. (444 odgovorov):

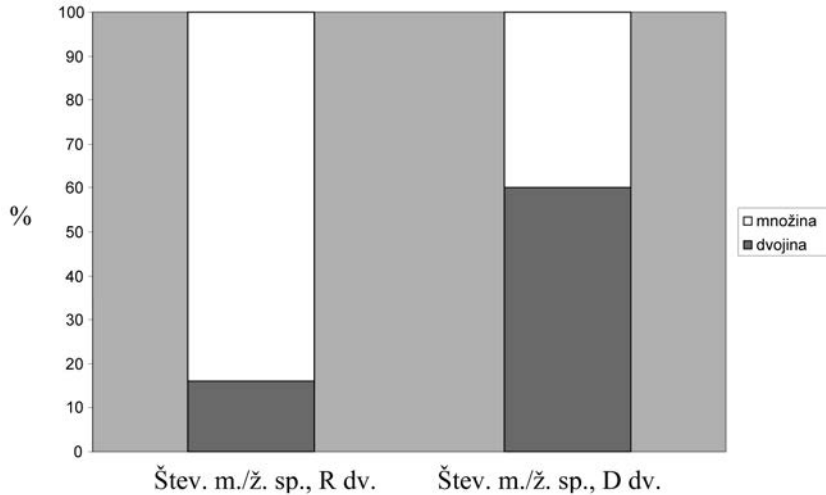
Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>dva</i>	dv., m. sp.	444	100	100
<i>dve</i>	dv., ž. sp.	444	100	

Štev. m./ž. sp., R dv. (351 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>dvoje(h)</i>	dv.	4	1	16
<i>dvejih</i>	dv.	51	15	
<i>dveh</i>	mn.	296	84	

Štev. m./ž. sp., D dv. (349 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>dvema</i>	dv.	178	51	60
<i>dvejim</i>	dv.	32	9	
<i>dvem</i>	mn.	139	40	

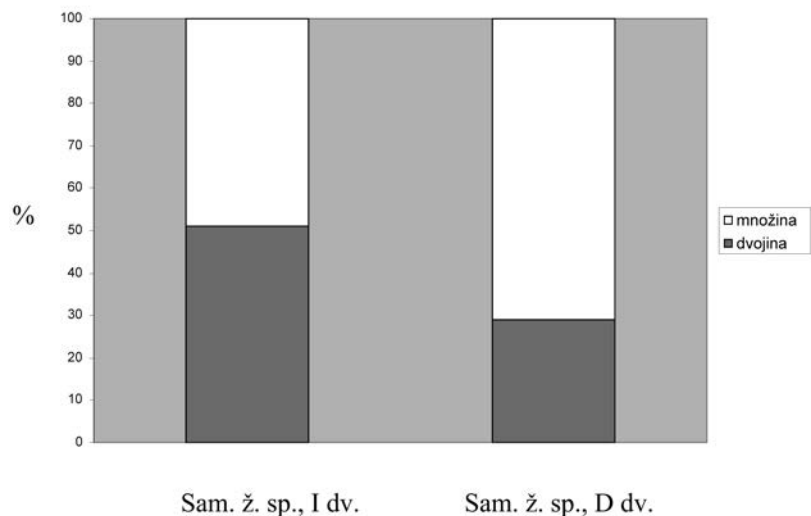
10.5 Statistični podatki o dvojini glagolov

Glag. m. sp., 1. os. dv., sed. (354 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>delava</i>	dv.	148	42	77
<i>delama</i>	dv.	118	33	
<i>delamo</i>	mn.	88	23	

Glag. ž. sp., 1. os. dv., sed. (354 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>delava</i>	dv.	132	37	62
<i>delama</i>	dv.	88	25	
<i>delamo</i>	mn.	134	38	

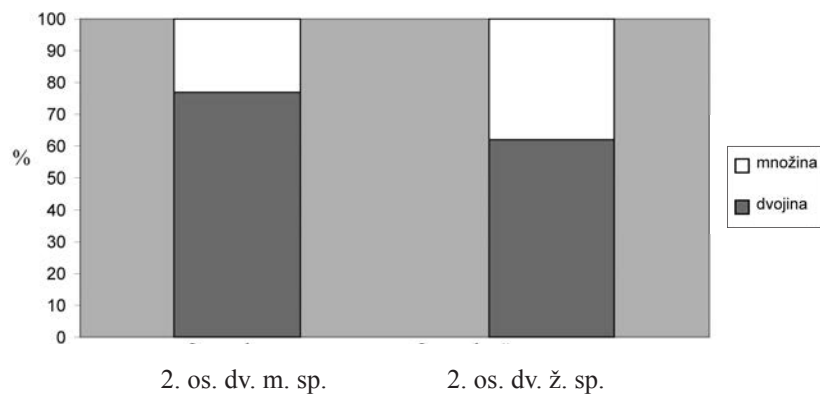

Glag. m. sp., 2. os. dv., sed. (354 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>delata</i>	dv.	284	80	80
<i>delate</i>	mn.	70	20	

Glag. ž. sp., 2. os. dv., sed. (354 odgovorov):

Oblika	Število	Število primerov	%	Dvojina (%)
<i>delata</i>	dv.	226	64	64
<i>delate</i>	mn.	128	36	

11 ZAKLJUČEK

11.1 Pomembnejši izsledki raziskave

Dvojina je v monografiji obravnavana z oblikoslovnega vidika, saj se v slovenščini kategorija dvojine izraža oblikoslovno – s posebno dvojinso končnico. Stanje dvojine se v narečjih po besednih vrstah precej razlikuje.

Samostalnik

V narečjih je dvojina najbolj trdna pri samostalnikih moškega spola, medtem ko so samostalniki ženskega spola bolj dovzetni za prodiranje množine. Posledično tudi samostalniki srednjega spola, ki so se feminizirali, na videz izkazujejo manj dvojskih oblik kot samostalniki, ki so se maskulinizirali (npr. *dva okna* (m. sp. dv.) : *dve okne* (ž. sp. dv. = mn.)). Pri samostalnikih dvojina slabi v stranskih sklonih; v precejšnjem delu narečij je dvojska oblika ohranjena le v I/T. Dvojsko obliko I/T samostalnikov moškega spola (*sin(ov)a*) skupaj z množinsko obliko D/O (*sin(ov)om*) imajo osrednja koroška narečja, večina točk rezijanskega narečja, tersko, nadiško in briško narečje, večina govorov kraškega, istrskega in notranjskega narečja, cerkljansko narečje, večina govorov gorenjskega narečja, baško, vzhodnodolenjsko in sevniško-krško podnarečje, zgornjesavinjsko narečje ter večina govorov južno- in severnobelokranjskega narečja.

Osebni zaimek

Osebni zaimki za 1. in 2. osebo v imenovalniku dvojine *midva*, *midve* in *vidva*, *vidve* so nastali na podlagi množinskih oblik *mi/me* in *vi/ve* ter dodanega števnikar *dva* oz. *dve*. Značilni so za pretežni del slovenskega jezikovnega ozemlja. V južnem delu nadiškega narečja je dvojski zaimek sklopljen iz množinske oblike osebnega zaimka *mi/vi* in vrstilnega števnikar *drugi/druge*. V prekmurskem narečju se govorijo oblike *miva*, *mive* in *viva*, *vive*, po asimilaciji *dv > v* ali po sklopitvi množinskih zaimkov *mi*, *vi* z dvojskim morfemom *va/ve*. V jugozahodnem delu panonske narečne skupine (v vzhodnem delu južnopohorskega, slovenskogoriškega, haloškega in osrednjem delu prleškega narečja) imajo oblike z analognim *-j-*: *mija*, *mije/miji* in *vija*, *vije/viji*. Narečja na skrajnem jugozahodu (nadiško narečje, banjško podnarečje, kraško narečje) in skrajnem jugovzhodu (vzhodni del kosteljskega narečja ter južno- in severnobelokranjsko narečje) dvojskih oblik nimajo niti v I m. sp.; namesto teh imajo množinski obliki *mi* in *vi* (*me*, *ve*).

Pridevnik

Tako kot pri samostalnikih je tudi pri pridevnikih dvojina bolj ohranjena v moškem spolu; pridevniki ženskega spola so bolj nagnjeni k pluralizaciji. Ker se pridevniki po spolu in številu načeloma ujemajo s samostalniki, se tudi ob dvojskih oblikah samostalnikov upo-

rabljaajo dvojinske oblike pridevnikov. Izjema je nekaj govorov rožanskega, notranjskega in dolenskega narečja, kjer samostalniki ohranjajo dvojino bolje kot pridevniki (npr. *dobre hčeri; dobrim sinoma*).

Števnik *dva*

Števnik *dva* ima v I/T vseh narečjih le glasovne različice oblik *dva* oz. *dve*. V knjižnem jeziku in večini narečjih se sklanja po zaimenski sklanjatvi (*dveh, dvema* itd.), kot zaimek *oba*. V knjižnem jeziku sta se roditelj in mestnik izenačila z množino (*dveh*), v posameznih narečjih pa sta se pluralizirala tudi dajalnik in orodnik (*dvem, z dvemi*), npr. v terskem, briškem, kraškem, istrskem, notranjskem, kostelskem in južnobelokranjskem narečju, v vzhodnogorenjskem podnarečju, posavskem, zgornjesavinjskem, srednjesavinjskem in kozjansko-bizeljskem narečju.

Glagol

Geolinguistična predstavitev slovenskega narečnega prostora izkazuje postopno izgubljanje glagolske dvojine na dveh delih slovenskega jezikovnega obrobja. Sosednji jeziki (nemški, furlanski, italijanski, hrvaški in madžarski) dvojine ne poznajo, vendar je opaziti, da dvojina slabi le pod vplivom obeh romanskih jezikov in hrvaščine, skoraj ali popolnoma ničen pa je vpliv nemščine in madžarščine. Pluralizacija kot posledica tujejezičnih stikov je tako zajela jugozahodni del (nadiško, briško, kraško in istrsko narečje) ter skrajni jugovzhodni del slovenskega jezikovnega ozemlja (južno- in severnobelokranjsko narečje). Druga slovenska narečja glagolsko dvojino ohranjajo vsaj pri moškem spolu, ženske oblike pa so v večji meri dovezetne za prodiranje množine.

11.2 Sklepne ugotovitve

V knjigi o dvojini v slovenskih narečjih je obravnavano sinhrono stanje dvojine v slovenskih narečjih, obenem pa so v diahronem prerezu rekonstruirane razvojne stopnje dvojinjskih oblik od praslovanščine do stanja v knjižni slovenščini, skupaj s primerjavo različnih stopenj ohranjenosti dvojine v narečjih od prve temeljite obdelave slovenske dvojine v narečjih (Tesnière, 1925) do stanja, kakor ga odražata gradivo za *Slovenski lingvistični atlas* in sodobna dialektološka literatura. Izsledki so predstavljeni na jezikovnogeografskih kartah v skladu z metodami lingvistične geografije.

Pri pisanju knjige so se oblikovale nekatere nove ugotovitve, med katerimi so najpomembnejše naslednje:

1. Teza o izginjanju dvojine iz slovenskih narečjih, ki jo je zastopalo več avtorjev, je neresnična; dvojina je v večini slovenskih narečjih še vedno trdna in celo produktivna kategorija.
2. Primerjava slovenske dvojine z dvojino v drugih jezikih je privedla do pomembnih novih ugotovitev, kot sta npr. pomen glasovnega ujemanja za inovacije v slovenščini in vloga tridelnosti drugih slovničnih kategorij pri ohranjanju tridelnosti kategorije števila.
3. Nova je ugotovitev, da se dvojina izgublja v narečjih, ki so v stiku z romanskimi jeziki oz. narečji ter s hrvaškimi nekajkavskimi narečji, medtem ko na stiku z nemščino in madžarščino tega pojava ni zaslediti.

4. Geografski prikaz rabe dvojninskih oblik – jezikovne karte – dopolnjuje navedeno Tesnièreovo študijo in potrjuje, da se dvojninske oblike v slovenskih narečjih ne izgubljajo tako hitro, kakor so napovedovali jezikoslovci iz prve polovice 20. stoletja.

5. Knjiga vsebuje natančen prikaz razvoja dvojninskih oblik v slovenskem knjižnem jeziku z navedbo raziskovalcev te kategorije in prikazom njihovih najpomembnejših ugotovitev. Strnjeno je prikazana tudi dvojina v drugih jezikih (v obeh lužiških srbsčinah in arabščini).

6. Delo dopolnjujejo statistični podatki o rabi posameznih dvojninskih oblik po besednih vrstah, ki bodo uporabno izhodišče za nadaljnje raziskave, saj omogočajo primerjanje, opazovanje in ugotavljanje morebitnega izgubljanja dvojine, o čemer se v jezikoslovnih krogih (pa tudi zunaj njih) govori že dobrih sto let.

Za ta geolingvistični prikaz slovenske dvojine je bilo treba obdelati veliko gradiva. Priprava gradiva za kartiranje oblikoslovnih pojavov zahteva dobro poznavanje glasoslovja posameznih govorov, saj je treba številčnejše glasovne pojave ločiti od oblikoslovnih. Tu se je pokazala potreba po večjem številu fonoloških opisov posameznih govorov iz mreže točk za SLA, saj je le iz njih mogoče dobiti hitre in zanesljive podatke za pravilno razvozlanje glasovnih razvojev obravnavanih oblik.

Ena izmed pomanjkljivosti zasnove SLA je, da je mreža krajev na meji s Hrvaško zelo redka, domnevno slovenski govori na hrvaški strani pa prvotno sploh niso bili predvideni za popis, zato stanje v teh govorih ni upoštevano. Tako izsledkov ni mogoče primerjati s stanjem v sosednjih hrvaških (čakavskih in kajkavskih) govorih, ki jih je v svoj atlas zajel Tesnière. Tudi Hrvati še nimajo svojega lingvističnega atlasa, podatki za hrvaški knjižni jezik pa so premalo povedni, saj dvojninskih oblik ni, stare dvojninske končnice pa so ohranjene v vlogi množinskih le pri parnih samostalnikih (*oči, uši*), števniku *dvâ* in zaimku *oba*.

Treba se je zavedati, da tudi te, najnovejše karte podajajo le približen prikaz današnjega jezikovnega stanja dvojninskih oblik v narečjih, saj so gradivo za SLA zbirali različno usposobljeni zapisovalci v daljšem časovnem obdobju, zato so nekateri podatki lahko že zastareli ali celo napačni. Druga slabost gradiva je nepopolnost za zapis predvidenih spregatvenih in sklanjatvenih vzorcev premnogh točk za SLA. Zato je bilo treba za natančnejše ugotavljanje narečnih oblikoslovnih lastnosti gradivo marsikje dopolniti z lastnimi terenskimi raziskavami in anketami.

12 POVZETEK

Dvojina se je v večini indoevropskih jezikov kot slovnična kategorija izgubila oz. se je izenačila z množino; ohranila se je le v treh slovanskih jezikih (slovenščini ter gornji in dolnji lužiški srbščini), vendar njene ostanke najdemo v vseh slovanskih jezikih.

Na podlagi dosedanjih ugotovitev in jezikovnogeografskega gradiva za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA), ki je bilo dopolnjeno z manjkajočimi (večinoma novejšimi) narečnimi podatki, je bila podana analiza dvojskih oblik vseh pregibnih besednih vrst (kot so samostalnik, zaimek, pridevnik, števnik in glagol). Izbrane dvojske oblike, ki so bile obdelane in predstavljene s postopki in metodami lingvistične geografije, so postavljene v širši teoretično-primerjalni okvir.

Knjiga je sestavljena iz treh delov: 1. **teoretičnega** uvodnega dela (1., 2. in 3. poglavje), 2. **praktičnega** (t. i. **analitičnega**) dela s komentarji h kartam in primerjanjem gradiva (4., 5. 6., 7. in 8. poglavje), ter 4. **teoretično-praktičnega** povzemalnega (t. i. **sintetičnega**) dela (9., 10. in 11. poglavje).

V uvodnem delu so navedeni podatki o načinu zapisovanju gradiva, dodan je seznam kratic in krajšav. Nato je dvojina predstavljena kot slovnična kategorija, podrobneje so obdelane vse pomembnejše razprave, napisane na temo kategorije števila, in podana njihova temeljna spoznanja. Upoštevani so jeziki, ki to kategorijo poznajo, ter nakazane določene sorodstvene, tipološke in zemljepisne vzporednice med slovenščino in drugimi jeziki (od jezikovnih vplivov sosednjih jezikov – t. i. jezikov v stiku – in sorodnih slovanskih jezikov do neindoevropskih jezikov).

V 3. poglavju je predstavljeno narečno gradivo (povečini zbrano za SLA) in njegove pomankljivosti, potek dela ter postopki obdelave podatkov in kartiranja. Na 26 znakovnih kartah (v prilogi na koncu monografije), je prikazana razširjenost dvojskih oblik, kakor jo izpričujejo odgovori na izbrana vprašanja po vprašalnici za SLA. Vsaka predstavlja en sam oblikoslovni pojav (posamezno dvojsko obliko določene besedne vrste). Te nove karte dopolnjujejo in popravljajo nekatere starejše podatke o obsegu in rabi dvojskih oblik. Kartam so dodani komentarji z opisom karte oz. analizo gradiva, ki kažejo predvsem na razlike med dvojskim sistemom knjižnega jezika in različnimi tipi v narečjih, težnjo po odpravi dvojskih oblik oz. postopno pluralizacijo glede na besedne vrste in njihove oblike ter popolno izgubo te kategorije in možne vzroke zanjo.

Komentar je sestavljen iz štirih delov. V prvem delu je prikazan dvojski sistem določene besedne vrste od stare cerkvene slovanščine in zapisov protestantskih piscev do sodobne knjižne slovenščine. Glavnino predstavljajo podrobno opisane vse različice narečne oblike in njihova zemljepisna razporeditev (kje oz. v katerih narečjih se določena oblika nahaja). Oblike so podane v zaporedju od dobre ohranjenosti dvojine k njenemu postopnemu opuščanju. V drugem delu je gradivo za SLA primerjano s spoznanji in ugotovitvami iz starejše

literature (Tesnière, Belić, Ramovš itd.), v tretjem pa s tujimi jeziki (zlasti z obema lužiškima srbščinama, ki sta ohranili kategorijo dvojine).

Na koncu sta kot nekakšna sinteza izsledkov, ki jih prinaša gradivo, izdelana poskus ti-pologije dvojninskih oblik, ki povezuje teorijo z gradivom, in grafični prikaz statističnih podatkov o rabi posameznih dvojninskih oblik. Kot dodatek stojijo čisto na koncu še priloga s seznamom zapisov govorov po mreži krajev za SLA, seznam virov in literature ter 26 je-zikovnih kart. Ker je dvojina zanimiva tudi za tujo strokovno javnost, je bilo delo prirejeno in prevedeno v angleščino. Monografija z naslovom *The Dual in Slovene Dialects* je junija 2008 izšla pri nemški založbi Universitätsverlag Dr. N. Brockmayer v zbirki *Diversitas Linguarum*.

***

Mnogi jezikoslovci – med drugimi tudi sam Tesnière – so napovedovali (in še napovedu-jejo) izgubo kategorije dvojine oz. njeno fakultativnost ter nadomeščanje z množino. Toda kljub dejstvu, da je bilo Tesnièrovo gradivo zbrano v dvajsetih letih prejšnjega stoletja, primerjave z novejšimi podatki kažejo, da se zemljepisni obseg rabe dvojninskih oblik do danes ni bistveno zmanjšal, zato se Tesnièrove napovedi ne uresničujejo. Dvojina je kot oblikoslovna kategorija števila popolnoma odpravljena le v manjšem delu slovenskega je-zikovnega ozemlja (predvsem na jugozahodu in skrajnem jugovzhodu), preostala slovenska narečja pa dvojino – sicer v različnem obsegu – ohranjajo.

Najnovejši podatki kažejo celo nasprotno od Tesnièrovih napovedi o izgubi dvojine: po-leg ohranjanja se pojavlja dodatna diferenciacija kategorije dvojine; tak primer je širjenje območja, kjer v glagolski dvojini obstaja razlikovanje po spolu (novo nastajanje ženskih glagolskih oblik na *-ve/-vi*), kar je prepričljiv dokaz za oživljanje kategorije dvojine v slo-venščini. Gradivo za SLA (razen dveh točk) pozna samo množinsko obliko samostalnika *starši*, danes pa poleg te vedno bolj prihaja v rabo dvojninska oblika *starša*. Tudi to je eden izmed dokazov, da je dvojina v slovenščini še vedno produktivna in živa kategorija, ki ni zgolj zgodovinski ostanek, ampak skozi čas doživlja spremembe in inovacije tako v oblikah kot v rabi.

Teza o izginjanju dvojine iz slovenščine oz. slovenskih narečij, ki jo zastopa več jezikoslov-cev, torej ne drži; dvojina je kot slovnična kategorija v večini slovenskih narečij še vedno trdna in celo produktivna kategorija. In če upoštevamo Žolobovo stališče, da dvojina ne izgine, dokler vsaj včasih nastopajo v dvojninskem kontekstu označene dvojninske oblike, drugačne od označenih množinskih, potem lahko za večino slovenskih narečij z gotovostjo trdimo, da kategorijo dvojine ohranjajo.

VIRI IN LITERATURA

- Vanda BABIČ, 2001. Slovenščina med slovanskimi jeziki. *Zbornik 37. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana, 281–299.
- , 2003. *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slavistiko – Oddelek za slovenistiko.
- Robert S. P. BEEKES, 1995. *Comparative Indo-European Linguistics: An Introduction*. Amsterdam: John Benjamins.
- Aleksandar BELIČ, 1932. *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Francka BENEDIK, 1999. *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*. Ljubljana: Založba ZRC.
- France BERNIK idr. (ur.), 1993. *Brižinski spomeniki: Znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede.
- France BEZLAJ, 1982. *Etimološki slovar slovenskega jezika 2: K–O*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Václav BLAŽEK, 1999. Indo-european two. V: *Numerals: Comparative-Etymological Analyses of Numeral Systems and Their Implications*. Brno: Masarykova Univerzita, 163–180.
- Adam BOHORČ, ²1987. *Arcticae horulae succisivae*, ur. in prev. Jože Toporišič. Maribor: Obzorja. [1584, Wittenberg.]
- Anton BREZNIK, 1916. *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja.
- Aleksander BRÜCKNER, 1970. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa.
- Ernst CASSIRER, ²1985. *Filozofija simboličkih oblika 1: Jezik*. Novi Sad: Dnevnik – Književna zajednica Novog Sada. [1923, London.]
- Bernard COMRIE, 1999. *Atlas jezikov*. Ljubljana: DZS.
- Greville G. CORBETT, 2000. *Number*. Cambridge: Cambridge University Press.
- , 2001. *Number*. V: *Language Typology and Language Universals 1*. New York: Walter De Gruyter, 816–831.
- Rada COSSUTTA, 2001. *Narečna podoba Križa pri Trstu*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko – Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije.
- David CRYSTAL, 1997. *Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Albert CUNY, 1906. *Le nombre duel en grec*. Paris: Klincksieck.
- Jurij DALMATIN, ²1994. *Biblia, tu ie, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga testamenta = Bibel, das ist, die gantze heilige Schrift*. Ljubljana: DZS. [1584, Wittenberg.]
- Étienne DECAUX, 1953. Le nominatif duel des pronoms personnels polonais. *Revue des études slaves* 30/1–4, 95–97.

- Aleksandra DERGANČ, 1994. Some specific features in the development of the dual in Slovene as compared to the other Slavic languages. *Linguistica* 34/1, 71–80.
- , 1996. Nekatere paralele v razvoju dvojine v slovanskih jezikih. *Zbornik 32. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana, 7–16.
- , 1998a. Nekatere paralele v razvoju dvojine v slovenščini in lužiški srbsščini. *Slavistična revija* 46/1–2, 45–54.
- , 1998b. O parnyh suščestvitel'nyh v slovenskom jazyke, *Číslo – jazyk – tekst*, 44–51.
- , 1999. Oleg F. Žolobov: Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals. *Slavistična revija* 47/4, 495–501.
- , 2001. Dvojina v novgorodskih pismih na brezovem lubju. *Slavistična revija* 49/4, 263–273.
- , 2003. The dual in Slovenian. V: *Slovenian from a typological perspective*, ur. Janez Orešnik – Donald F. Reindl, Berlin: Akademie Verlag, 165–181 (Sprachtypologie und Universalienforschung = Language Typology and Universals 56, 3).
- , 2006. Nekatere značilnosti dvojine v slovenščini = Some characteristics of the dual in Slovenian. V: *Slovensko jezikoslovje danes*, ur. Ada Vidovič-Muha. *Slavistična revija* 54, 57–71.
- Antonín DOSTÁL, 1954. *Vývoj duálu v slovanských jazycích, zvláště v polštině*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Helmut FASSKE, 1968. *Sorbischer Sprachatlas 2: Viehwirtschaftliche Terminologie*. Bautzen: VEB Domowina Verlag.
- , 1975. *Sorbischer Sprachatlas 11: Morphologie: Die grammatischen Kategorien – Die Paradigmatik des Substantivs*. Bautzen: VEB Domowina Verlag.
- , 1988. *Sorbischer Sprachatlas 12: Morphologie: Die Flexion der Adjektive, Pronomen und Verben*. Bautzen: VEB Domowina Verlag.
- Helmut FASSKE – Siegfried MICHALK, 1981. *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart: Morphologie*. Bautzen: Domowina.
- Bencion Meerovič GRANDE, 1972. *Vvedenje v sravnitel'noe izučenje semitskih jezikov*. Moskva.
- Joseph H. GREENBERG, 1966. *Language universals: with special reference to feature hierarchies*. The Hague: Mouton.
- Wilhelm von HUMBOLDT, 1963 [1827]. Über den Dualis. V: W. von Humboldt, *Werke* 3: *Schriften zur Sprachphilosophie*. Darmstadt.
- David HUNTLEY, 1993. Old Church Slavonic. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 125–187.
- James R. HURFORD, 1990. *Language and Number: the Emergence of a Cognitive System*. Oxford: Basil Blackwell.
- A. M. IORDANSKIJ, 1960. *Istorija dvojstvennogo čisla v ruskom jazyke*. Vladimir.
- A. V. ISAČENKO, 1939. *Narečje vasi Sele na Rožu*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna v Ljubljani.
- Tjaša JAKOP, 1998. *Pavlovo Glasoslovje slovenskega cankovskega narečja (s prevodom vokalizma): Diplomsko delo*. Ljubljana.
- , 2001. *Oblikoslovje Ložnice pri Žalcu: Magistrsko delo*. Ljubljana.
- , 2002. Nekaj glagolskih končajev v slovenskih narečjih (po gradivu za SLA). V: *Med*

- dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika: Ob življenjskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen*. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 82–97 (Zora 18).
- , 2004. *Dvojina v slovenskih narečjih: Doktorska disertacija*, Ljubljana.
- , 2006a. Nouns in pairs in Slovene dialects. V: *Proceedings*, ur. Svetla Koeva – Mila Dimitrova-Vulchanova. Sofija, 194–198.
- , 2006b. Ohranjenost dvojine v slovenskih narečjih v stiku. *Annales: Series Historia et Sociologia* 16/1, 161–168.
- Franc JAKOPIN, 1966. Slovenska dvojina in jezikovne plasti. *Jezik in slovstvo* 4, 98–104.
- Pětr JANAŠ, 1976. *Niedersorbische Grammatik für den Gebrauch der Sorbischen Erweiterten Oberschule*. Bautzen: VEB Domowina-Verlag.
- Anton JANEŽIČ, 1854. *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence*. V Celovcu: Eduard Liegel.
- Helmut JENČ, 1986. *Wörterbuch Deutsch-obersorbisch – Słownik Němsko-hornjoserbski*, Bautzen, 8–31.
- Karmen KENDA-JEŽ, 1996. Predgovor. V: Tine Logar, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU, VII–XVIII.
- , 1999. Predgovor. V: Francka Benedik, *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*. Ljubljana: Založba ZRC (ZRC SAZU), 5–9.
- , 2000. Dialektološke raziskave na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša. V: *Slovensko jezikoslovje danes in jutri: Slovenski slavistični kongres, Celje, 7.–9. oktober 1999*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 195–206.
- , 2002a. Model idealnega govorca v slovenskih dialektoloških raziskavah. V: *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika: Ob življenjskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen*. Maribor: Slavistično društvo, 150–165 (Zora 18).
- , 2002b. *Cerkljansko narečje – Teoretični model dialektološkega raziskovanja na zgledu besedišča in glasoslovja: Doktorska disertacija*. Ljubljana.
- Mihaela KOLETNIK, 2001. *Slovenskogoriško narečje*. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 12).
- Barbara KUNZMANN-MÜLLER, 1994. Fran Ramovš's Morfologija slovenskega jezika, *Slavistična revija* 42/2–3, 313–329.
- W. P. LEHMANN, 1995. *Theoretical Bases of Indo-European Linguistics*. London – New York: Routledge.
- Rado L. LENČEK, 1982a. On Poetic Functions of the Grammatical Category of Dual. *South Slavic and Balkan Linguistics*. Amsterdam: Rodopi, 193–214.
- , 1982b. *The Structure and History of the Slovene Language*. Columbus – Ohio: Slavica.
- Fran LEVSTIK, 1866. *Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen*. Laibach: J. Giontini.
- Tine LOGAR, 1959. Govori na Pivki: Glasoslovje in oblikoslovje. V: *Razprave drugega razreda SAZU* 5. Ljubljana: SAZU, 3–18.
- , 1974. Pregled zgodovine slovenskega jezika. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Informativni zbornik*. Ljubljana, 103–113.
- , 1975. *Slovenska narečja*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Kondor 154).
- , 1996a. Glasoslovne in oblikoslovne variante v jeziku Trubarjeve Cerkovne ordninge. V: Tine Logar, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU, 351–356.

- , 1996b. Oblikoslovje: Praslovanska *a*-sklanjatev v slovenskih narečjih. V: Tine Logar, *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: ZRC SAZU, 319–323.
- Tine LOGAR – Jakob RIGLER 1983. *Karta slovenskih narečij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ronald LÖTZSCH, 1965. *Die spezifischen Neuerungen der sorbischen Dualflexion*. Bautzen: VEB Domowina Verlag (Spisy Instituta za serbski ludospyt 27).
- Peter MAYO, 1993. Belorussian. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 887–946.
- Nina B. MEČKOVSKAJA idr., 1983. *Obščee jazykoznanie*, ur. A. E. Suprun. Minsk.
- Franc METELKO, 1825. *Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien und in den benachbarten Provinzen: nach dem Lehrgebäude der böhm. Sprache des Hr. Abbé Dobrowsky*. Laibach: Leopold Eger.
- Vladimir NARTNIK, 1988. K obravnavi dvojine v povojnih slovenskih slovnica. V: *Sodobni slovenski jezik, književnost in kultura: Mednarodni simpozij Obdobja v Ljubljani od 1. do 3. julija 1986*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 375–382.
- , 1994. Oblikovje slovenske dvojine v Jezikovnem atlasu L. Tesnièreja. *Slavistična revija* 42/2–3, 191–194.
- , 1998/99. Pregibanje spregalnoosebni zaimkov pogovorne slovenščine med nemščino in italijanščino. *Slava* 2, 77–82.
- , 2001. K osnovnim mehanizmom glagolsko-imenskega pregibanja v italijanščini in slovenščini. *Jezikoslovni zapiski* 7/1–2, 395–401.
- , 2008. Slovanska in semitska dvojina. *Riječ: Časopis za slavensku filologiju* 14/2. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo, 57–62.
- Janez OREŠNIK, 2001. *A predictable aspect of (morpho)syntactic variants = Predvidljiv vidik (obliko)skladenjskih dvojnic*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Martina OROŽEN, 1994a. Ramovševa oblikoslovno razvojna zasnova Morfologije slovenskega jezika. *Slavistična revija* 42/2–3, 313–329.
- , 1994b. Le consonantisme de Ramovš dans l'optique structuraliste de Tesnière. *Linguistica* 34/1, 165–179.
- , 2003. Pogled na slovensko narečno oblikoslovje od V. Oblaka do T. Logarja. V: Martina Orožen, *Razvoj slovenske jezikovne misli*. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 173–184 (Zora 26).
- Ágost PÁVEL, 1909. *A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana*. Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia.
- Frans PLANK, 1989. On Humboldt on the Dual. V: *Linguistic Categorization*, ur. Roberta Corrigan – Fred Eckman – Michael Noonan. Amsterdam – Philadelphia: Benjamins, 293–333.
- , 1994. On Tesnière on the Dual. *Linguistica* 34/1, 297–298.
- Maks PLETERŠNIK, 2006. *Slovensko-nemški slovar* 1–2. CD-ROM. Transliterirana izdaja, ur. M. Furlan. Ljubljana: Založba ZRC – ZRC SAZU. [1894–1895, Ljubljana: Knezoškofijstvo.]
- Saša POKLAČ, 2001. *Akanje v slovenskih narečjih (po gradivu za Slovenski lingvistični atlas): Diplomsko delo*. Novo Mesto – Ljubljana.
- Kazimierz POLAŃSKI, 1993. Polabian. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 796–824.

- Tom M. S. PRIESTLY, 1993. Slovene. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 388–451.
- Fran RAMOVŠ, 1935. *Historična gramatika slovenskega jezika 7: Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- , 1952. *Morfologija slovenskega jezika: Skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49*. Ljubljana: DZS.
- Jan REYCHMAN, 1980. *Magyar-lengyel szótár*. Budapest.
- Jakob RIGLER, 1963. *Južnonotranjski govori: Akcent in glasoslovje govorov med Snežnikom in Slavnikom*. Ljubljana: SAZU.
- , 1985. Ramovševa Morfologija slovenskega jezika. *Slavistična revija* 33/3, 335–349.
- , 2001. Fonološka problematika slovenskega črnovrškega dialekta. V: Jakob Rigler, *Zbrani spisi*. Ljubljana: Založba ZRC (ZRC SAZU), 200–216.
- Janez ROTAR, 1998/99. K dvojini v slovenskem in hrvaškem jeziku. *Jezik in slovstvo* 6, 223–228.
- , 1999. Dvojina v slovenskem in hrvaškem jeziku. V: *Introduzione allo studio della lingua, letteratura e cultura croata*. Udine: Forum, 125–129 (Università degli studi di Udine: Dipartimento di Lingue e Civiltà dell'Europa Centro-Orientale).
- Robert A. ROTHSTEIN, 1993. Polish. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 686–758.
- Mirko RUPEL, 1965. Odlomki iz pogovorov. V: *Jezikovni pogovori*, ur. France Vurnik. Ljubljana: Cankarjeva založba, 14.
- Johann SCHEINIGG, 1882. *Die Assimilation im Rosenthaler Dialect: Ein Beitrag zur kärntisch-slovenischen Dialectforschung*. Klagenfurt: St. Hermagoras-Buchdruckerei.
- George Y. SHEVELOV, 1993. Ukrainian. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 947–998.
- David SHORT, 1993a. Czech. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 455–532.
- , 1993b. Slovak. V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 533–592.
- Eva SICHERL, 1995. Nominal forms expressing the dual in English and their Slovene equivalents. *Vestnik* 29/1–2, 143–161.
- Rikard SIMEON, 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva 1–2*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Anton SKET, 1911. *A. Janežičeva slovenska slovnica: Za srednje šole*. Celovec: Družba sv. Mohorja.
- Petar SKOK, 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Globus.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika 1–5, 1970–1991*. Ljubljana. [Elektronska različica.] *Slovenski pravopis, 2001*. Ljubljana. [Elektronska različica.]
- Vera SMOLE, 1994. *Oblikoglasje in oblikoslovje šentruperskega govora: Doktorska disertacija*. Ljubljana.
- , 2006. Lingvogeografska obdelava spola v ednini: samostalniki srednjega spola na -o v slovenskih narečjih. *Slavistična revija* 54, 125–136.
- Vera SMOLE – Peter WEISS, 2003. Dialektologische Forschungen am Fran-Ramovš-Institut für Slowenische Sprache des Wissenschaftlichen Forschungszentrums der Sloweni-

- schen Akademie der Wissenschaften und Künste in Ljubljana. *Dialectologia et Geolinguistica* 11. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 110–120.
- Marko SNOJ, ²2003. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan. [1997, Ljubljana: Mladinska knjiga.]
- Han STEENWIJK, 1992. *The Slovene Dialect of Resia – San Giorgio*. Rodopi: Amsterdam – Atlanta, GA (Studies in Slavic and General Linguistics 18).
- Thomas STOLZ, 1988. Markierheitshierarchie und Merkmalhaftigkeit in Numerussystemen: Über den Dual. *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 41/4, 476–487.
- Gerald STONE, 1993a. Sorbian (Upper and Lower). V: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 593–685.
- , 1993b. Cassubian, v: *The Slavonic Languages*, ur. Bernard Comrie – Greville G. Corbett. London: Routledge, 759–794.
- Oswald SZEMERÉNYI, 1960. *Studies in the Indo-European System of Numerals*. Heidelberg: C. Winter-Universitätsverlag.
- , 1980. *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*. Darmstadt.
- , 1996. *Introduction to Indo-European Linguistics*. Oxford: Clarendon Press.
- Alenka ŠIVIC-DULAR, 2006. Slovensko va v kontekstu slovenskih in slovanskih osebnih zaimkov za dvojino. *Jezikoslovni zapiski* 12/1, 7–27.
- Jožica ŠKOFIC, 1996. *Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Kroke na Gorenjskem: Doktorska disertacija*, Ljubljana.
- Lucien TESNIÈRE, 1925a. *Les formes du duel en slovène*. Paris: Librairie Ancienne Honoré Champion.
- , 1925b. *Atlas linguistique pour servir à l'étude du duel en slovène*. Paris: Librairie Ancienne Honoré Champion.
- Jože TOPORIŠIČ, 1983. Pohlinova slovnica. V: *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* 19. Ljubljana, 95–128.
- , ⁴2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja. [1976]
- Janez TRDINA, 1952. Otok Krk. V: *Zbrano delo 4: Pripovedke, basni in bajke / Članki, kritike in razprave*. Ljubljana, 216–234.
- Mike UNGER, 1998. *Studien zum Dual: Eine Darstellung am niedersorbischen Neuen Testament des Miklawuš Jakubica (1548)*. München: Otto Sagner.
- André VAILLANT, 1958. *Grammaire comparée des langues slaves II – Morphologie 1: Flexion nominale*. Lyon – Paris: Klincksieck.
- Tat'jana I. VENDINA, 1994. Iz istorii ukrajinskoj lingvogeografii. V: *Problemi sučasnoji arealogiji*. Kiev: Naukova dumka, 58–65.
- Valentin VODNIK, 1811. *Pismenost ali gramatika sa perve shole*. V' Lublani: natisnil Leopold Eger.
- Wenzel VONDRÁK, 1928. *Vergleichende slavische Grammatik 2: Formenlehre und Syntax*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Peter WEISS, 1990. *Govori Zadrebke doline med Gornjim Gradom in Nazarjami: Glasoslovje, oblikoslovje in skladnja: Magistrsko delo*. Ljubljana.
- , 1998. *Slovar govorov Zadrebke doline med Gornjim gradom in Nazarjami: Poskusni zvezek A–H*. Ljubljana: ZRC SAZU (Slovarji).
- Eduard WERNER, 1996. *Studien zum sorbischen Verbum*. Bautzen.

- Paul ZDOVC, 1972. *Die Mundart des südöstlichen Jauntales in Kärnten: Lautlehre und Akzent der Mundart der "Poljanci"*. Wien: Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Vesna ZEČEVIĆ, 2000. *Hrvatski dialekti u kontaktu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Zinka ZORKO, 1995. *Narečna podoba Dravske doline*. Maribor: Kulturni forum (Piramida 3).
- , 1998. *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 6).
- , 2002. Podjunski govor Strojne na Koroškem. V: *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 35–51 (Zora 18).
- Oleg F. ŽOLOBOV, 1998. *Symbolik und historische Dynamik des slavischen Duals = Simvolika i istoričeskaja dinamika slavjanskogo dvojstvennogo čisla*. Frankfurt am Main: Peter Lang (Beiträge zur Slavistik 35).
- , 2002. Raba dvojine v zvezah z dvema imenoma. Dvojna dvojina. *Slavistična revija* 50/2, 269–275.

Internetni viri

- Bojan BELIĆ, 2002. Slavic No More?! Grammatical Number in Serbian. *The 13th Biennial Conference on Balkan and South Slavic Linguistics, Literature, and Folklore*. Izpisano 11. 8. 2002 iz <http://www.unc.edu/bss13/abstracts/?belic>
- Forum Vijavaja. Spletni dnevnik, avtor: Cubagirl. Izpisano 20. 9. 2006 iz www.vjavaja.com/enter/cenca/dnevnik_podrob.php?ID=44865&k=60
- Frans PLANK. The domain of dual, in Maltese and general. Izpisano 23. 6. 2003 iz <http://www.lot.let.uu.nl/zs2001/papersPlank/DualMaltese.pdf>
- Povelja bosanskoga bana Stjepana II. Kotromanića. Izpisano 5. 8. 2002 iz http://www.cyberbulevar.com/forum/topic.asp?TOPIC_ID=1125
- Povelja bosanskoga kneza Vladislava Stjepanovica iz 1353 godine. Izpisano 5. 8. 2002 iz <http://www.angelfire.com/hi5/profesorhk/PoveljaBosanskogaKnezaVladislava.html>
- Josip PREMUR, 1900. *Premru's Slovnic: The Auxiliary verb*. Izpisano 27. 12. 2001 iz www.chass.utoronto.ca/~stermole/Premru/53.html
- Alison RUKEYSER. A Typology of the Nominal Dual. Izpisano 27. 4. 2003 iz <http://linguistics.ucdavis.edu/Ruk03.1.html>

SEZNAM ZAPISOV GOVOROV PO MREŽI KRAJEV ZA SLA

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec	
1	KOROŠKA	Brdo – Egg	1958	I. Grafenauer	
2		Borlje – Förolach	1961	I. Grafenauer	
3		Blače – Vorderberg	1958	I. Grafenauer	
4		Bistrica – Feistritz / Gail	1960	I. Grafenauer	
5		Ukve – Ugovizza	1967	T. Logar	
6		Ziljsko (Gailtal)	Podklošter – Arnoldstein	1960	I. Grafenauer
7			Rikarja vas – Rückersdorf	1964	I. Grafenauer
8			Rateče	1952	T. Logar
9			Kranjska Gora	1959	M. Smolej
9	Kranjska Gora		1969	D. Pirc	
10	Rožansko (Rosental)	Marija na Zilji – Marija na Zilji	1985	H. M. Lausegger	
11		Loče – Latschach	1959	I. Grafenauer	
12		Podravlje – Föderlach	1961	T. Logar	
12		Podravlje – Föderlach	1962	I. Grafenauer	
13		Kostanje – Köstenberg	1961	T. Logar	
14		Teholica – Techelsberg	–	–	
15		Breznica – Frießnitz	1961	M. Janežič & J. Rigler	
16		Sveče – Suetschach	1962	T. Logar	
17		Hodiše – Keutschach	1962	T. Logar	
18		Čahorče – Tschachoritsch	1962	T. Logar	
19		Slovenji Plajberk – Windisch Bleiberg	1964	T. Logar	
20		Žihpolje – Maria Rain	1985	H. M. Lausegger	
21		Žrelec – Ebenthal	1985	H. M. Lausegger	
22		Timenica – Timenitz	–	–	
23		Radiše – Radsberg	–	–	
24		Sele – Zell Pfarre	1964	T. Logar	
25		Mohliče – Möchling	–	–	
26		Tinje – Tainach	1962	T. Logar	
27		Škocjan – St. Kanzian	1962	I. Grafenauer	
28		Žitara ves – Sittersdorf	1962	T. Logar	
29	Obirsko (Hochobir)	Obir – Ebriach	1980	L. Karničar	
30		Bela – Vellach	–	–	
31		Lepena – Leppen	–	–	
32	Podjunsko (Jauntal)	Djekše – Diex	1961	T. Logar	
33		Kneža – Grafenbach	1967	T. Logar	
33		Kneža – Grafenbach	1967	A. Logar	
34		Grebinj – Griffen	–	–	
35		Ruda – Ruden	–	–	
36		Rinkole – Rinkolach	1964	T. Logar	
37		Globasnica – Globasnitz	1962	T. Logar	
38		Vidra vas – Wiederndorf	1964	T. Logar	
39		Belšak – Weißenstein	1961	T. Logar	
40		Šentanel	1974	J. Mikic	
41		Libeliče	1958	T. Logar	
42	Mežiško	Koprivna	1959	T. Logar	
43		Črna	1952	T. Logar	
43		Črna	1962	M. Oprešnik	
44		Ravne	1952	T. Logar	
45		Dobrova	1971	M. Blaznik	
46		Pameče	1952	T. Logar	
47		Brda	1972	M. Perše	
48		Straže – Mislinja	1952	T. Logar	

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
49	Severnopo- horsko-rem- šniško	Pernice	–	–
50		Sv. Primož na Pohorju	1955	T. Logar
50		Sv. Primož na Pohorju	1985	J. Kordež
51		Vuzenica	1959	D. Vobovnik
52		Radlje ob Dravi	1959	A. Renčelj
53		Ribnica na Pohorju	1955	T. Logar
54		Lovrenc na Pohorju	1955	T. Logar
55	Zgornja Kapla	1960	Z. Zorko	
56	PRIMOR- SKA	V Bili – S. Giorgio	1962	T. Logar
56		V Bili – S. Giorgio	1962	J. Rigler
57	Rezijansko (Resia)	Njiva – Gniva	1962	T. Logar
57		Njiva – Gniva	1962	J. Rigler
58		Osojane – Osseacco	1962	T. Logar
58		Osojane – Osseacco	1962	J. Rigler
59		Solbica – Stolvizza	1962	T. Logar
59		Solbica – Stolvizza	1962	J. Rigler
60		Tersko (Torre)	Flipan – Flaipano	–
61	Bardo – Lusevera		1965	T. Logar
62	Viškorša – Monteaperta		1965	T. Logar
63	Dolnja Černejca – Cergneu inf.		–	–
64	Breginj		1951	T. Logar
65	Robidišče		1951	T. Logar
66	Obsoško	Log pod Mangartom	1952	T. Logar
67		Trenta	1948	T. Logar
67		Trenta	1960	J. Rigler
68		Bovec	1952	T. Logar
69		Kred	1951	T. Logar
70		Kobarid	1951	T. Logar
71		Drežnica	1955	T. Logar
71		Drežnica	1977	J. Kurinčič
72	Zatolmin	1965	H. Čujec	
73	Čiginj	1959	J. Fon	
74	Nadiško (Natisone)	Marsin – Marseu	1979	L. Budal
75		Matajur – Montemaggiore	1965	T. Logar
76		Livek	1958	T. Logar
76		Livek	1976	Z. Škorjanc
77		Dreka – Drenchia	1965	T. Logar
78		Podbonesec – Pulfero	1963	T. Logar
79		Jeronišče – Ieronizza	1963	T. Logar
80		Špeter – San Pietro al Natisone	1989	L. Spinozzi
81	Ošnje – Osgnetto	1963	T. Logar	
82	Briško	Mirnik – Mernicco	–	–
83		Brdice pri Kožbani	1956	T. Logar
84		Medana	1956	T. Logar
85		Kozana	1976/77	M. Židanik
86		Kojsko	1956	T. Logar
87		Števerjan – San Floriano del Col- lio	–	–
88		Oslavje – Oslavia	1976	A. Primožič

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
89	Kraško (z banjškim podnarečjem)	Ročinj	1952	T. Logar
90		Avče	50. leta	H. Bavdež
90		Avče	1952	T. Logar
90		Avče	1971	A. Božič
91		Kanal	1952	T. Logar
92		Kal nad Kanalom	1955	T. Logar
93		Deskle	1952	T. Logar
94		Podlešče – Banjšice	1956	T. Logar
95		Lokve	1952	T. Logar
96		Grgar	1952	T. Logar
97		Solkan	1954	T. Logar
97		Solkan	1959/60	M. Bratuž
97		Solkan	1966	I. Češnovar
97		Solkan	1972	M. Živec
97		Solkan	1984	M. Nemeč
98		Trnovo	1953	T. Logar
99		Šempas	1953	T. Logar
100		Šempeter pri Gorici	1975	A. Merljak
101		Sovodnje – Savogna d'Isonzo	1975	F. Mermolja
102		Miren	1954	T. Logar
102		Miren	1967	L. Budin
102		Miren	1982	M. Pavlin
103		Renče	1968	S. Lukežič
104		Branik	1948	T. Logar
105		Doberdob – Doberdo del Lago	1969	T. Logar
106		Opatje selo	1954	T. Logar
107		Komen	1954	T. Logar
108		Šmarje	1981	S. Horvat
109		Štanjel	1948	T. Logar
109		Štanjel	1959	M. Zalesjak
109		Štanjel	1960	J. Hočevnar
110		Kopriva	1966	J. Bandelj
111		Mavhinje – Malchina	1965	I. Sirca
112	Križ pri – Trstu Santa Croce	1960	E. Umek	
112	Križ pri – Trstu Santa Croce	1986	R. Košuta	
113	Prosek – Prosecco	1981	L. Abram	
114	Istrsko (sestavljeno iz rižanskega in šavrinskega podnarečja)	Boljunec – Bagnoli della Rosandra	1983	L. Abram
115		Plavje	1983	K. Ferluga
116		Osp	1957	T. Logar
117		Prešnica	1956	T. Logar
117		Prešnica	1978	S. Poles
118		Dekani	1955	T. Logar
118		Dekani	1976	M. Ostrouška
119		Kubed	1952	T. Logar
120		Podgorje	1956	T. Logar
121		Korte	1957	T. Logar
122		Krkavče	1957	T. Logar
123		Pomjan	1957	T. Logar
124		Lopar	1958	T. Logar
125		Trebeše	1957	T. Logar
126	Sočerga	1956	T. Logar	
127	Rakitovec	1956	T. Logar	

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
128	Notranjsko	Skrilje	1981	S. Horvat
129		Ajdovščina	1953	T. Logar
129		Ajdovščina	1979	M. Pestelj - Braniselj
130		Gaberje	?	M. Nemeč
130		Gaberje	1960	M. Pegan
131		Vipava	1956	T. Logar
132		Štjak	1954	T. Logar
133		Podnanos	1948	T. Logar
133		Podnanos	1960/61	I. Žvanut
133		Podnanos	1969	M. Lozej
134		Dutovlje	1960/61	M. Ravbar
135		Sežana	1954	T. Logar
136		Opčine – Villa Opicina	1960	A. Kalc
136		Opčine – Villa Opicina	1983	L. Abram
137		Kolonkovec – Coloncovez	1961	R. Pateros
137		Kolonkovec – Coloncovez	1969	D. Kraljevič
138		Draga pri Trstu – Draga S. Elia	1975/76	A. Mihalič
139		Hrpelje	1952	T. Logar
140		Bukovje	1948	T. Logar
141		Planina	1948	T. Logar
142		Razdrto	1968	S. Maver
143		Senožeče	1948	T. Logar
144		Matenja vas	1959	M. Žitko
145		Slavina	1948	T. Logar
146		Klenik	1962	A. Vidovič - Muha
147		Knežak	1948	T. Logar
148		Dolnja Košana	1952	T. Logar
148		Dolnja Košana	1971	D. Pupis
148		Dolnja Košana	1982	D. Morelj
149		Barka	1973	M. Polh
149		Barka	1976	M. Andolšek
150		Tatre	1958	T. Logar
151		Pregarje	1958	T. Logar
152	Hrušica	1959	J. Rigler	
153	Podgrad	1958	T. Logar	
154	(Čiško) Sabonje	1959	J. Rigler	
155	Trnovo – Ilirska Bistrica	1952	T. Logar	
155	Trnovo – Ilirska Bistrica	1974	A. Fabjančič	
155	Trnovo – Ilirska Bistrica	1984	A. Pirih	
156	Jelšane	–	–	
157	Podgraje	1958	T. Logar	
158	ROVTAR- SKA	Rut	1961	T. Logar
158		Rut	1976	Z. Kos
159		Podbrdo	1959	M. Torkar - Berginc
159	Podbrdo	1982	M. Drole	
160	Tolminsko (z baškim podnarečjem)	Porezen	1960	M. Valentinčič
161		Most na Soči	1959	J. Kušar
161		Most na Soči	1961	T. Logar
162		Grahovo ob Bači	1951	T. Logar
163	Čepovan	1952	T. Logar	

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
164	Cerkljansko	Gorenja Trebuša	1962	T. Logar
165		Šebrelje	1951	T. Logar
166		Cerkno	1951	T. Logar
166		Cerkno	1959/60	S. Močnik
166		Cerkno	1982	S. Bric - Makuc
167		Kanomlja	–	–
168		Laniše	1961	O. Turen - Bertole
169		Idrija	1950	T. Logar
169		Idrija	1959/60	V. Božič
169		Idrija	1965	M. Petrič
169	Idrija	1970	L. Novak	
170	Črnovrško	Črni Vrh	1947	T. Logar
170		Črni Vrh	?	I. Tominec
171		Godovič	1947	T. Logar
172		Hotedršica	1947	T. Logar
173	Horjulsko	Logatec	1947 in 1953	T. Logar
174		Vrhnika	1959	J. Ravbar
175		Mała Ligojna	1948	T. Logar
176		Horjul	1946, 1982	T. Logar
177		Polhov Gradec	1947	T. Logar
178		Dobračeva – Žiri	1972	M. Stanonik
179	Poljansko	Lučine	1982	M. Jurjevič
180		Leskovicca	1966	A. Kavčič
181		Gorenja vas	1947, 1952, 1964	T. Logar
181		Poljane	1990	R. Debeljak
182		Bukov Vrh	1983	M. Rupar
183		Javorje	1948	T. Logar
184		Gabrč	1964	B. Fojkar
185	Škofjeloško	Pungert	1971	F. Benedik
186		Žabnica	1960	A. Hafner - Oblak
187		Zgornje Bitnje	1948	T. Logar
187		Zgornje Bitnje	1963	S. Oman
187		Zgornje Bitnje	1971	K. Kopač
187		Zgornje Bitnje	1972	H. Križnar
188	GORENJSKA	Zgornja Sorica	1947	T. Logar
189		Zali Log	1947	T. Logar
190		Podlonk	1947	T. Logar
191		Železniki	1947	T. Logar
191		Železniki	1979	F. B. Kosec
192		Dražgoše	1947	T. Logar
192		Dražgoše	1983	F. Kavčič
193	Selško	Selca	1947	T. Logar
193		Selca	1968/69	T. Leben - Pivk
194	Praprotno	1947	T. Logar	
195	Gorenjsko	Dovje	1967	R. Razinger
196		Srednja vas	1954	T. Logar
197		Bohinjska Bela	1959/60	J. Zupan
198		Zgornje Gorje	1976	R. Čop
199		Javornik – Jesenice	1959	M. Peternel
200		Breg	1962	M. Pogačnik
201		Radovljica	1959	F. Vurnik
202		Kropa	1952	T. Logar
202		Kropa	1975	I. Resman
203		Ljubno	1959	D. Kaučič
204		Lom pod Storžičem	1967	T. Pretnar
205		Zgornje Jezersko	1953	T. Logar
206		Bašelj	1947	T. Logar
206	Bašelj	1971	M. Seliškar - Terseglav	

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec	
207	Gorenjsko	Kokra	1959	C. Rezman	
208		Stražišče – Kranj	1947	T. Logar	
208		Stražišče – Kranj	1959	G. Markič	
208		Stražišče – Kranj	1967	M. Kovačič	
209		Primskovo	1959/60	U. Snedic	
210		Šenčur	1961	M. Kadivec	
211		Cerklje na Gorenjskem	1947	T. Logar	
211		Cerklje na Gorenjskem	?	? Žagar	
212		Valburga	1959/60	M. Jenko	
213		Preska – Medvode	–	–	
214		Dobrova	?	T. Logar	
215		Zgornje Gameljne	1959	M. Ramovš	
216		Črna pri Kamniku	1960	T. Škorjanc	
217		Vzhodnogorenjsko podnarečje	Tunjice	1974	M. Albreht
218			Srednje Jarše	1983	M. Pirnat
219	Dolsko		1960	T. Vrbovšek	
220	Stebljevek		1951	T. Logar	
221	Okrog pri Motniku		1960/61	F. Drolc	
222	Obrše		1951	T. Logar	
223	Krašnja		1951	T. Logar	
224	Moravče		1951	T. Logar	
225	Vače		1952	T. Logar	
226	Čemšenik		1952	T. Logar	
227	Izlake	1952	T. Logar		
228	DOLENJSKA	Plešivica	1947	T. Logar	
229		Vnanje Gorice	50. leta	M. Pezdir	
229		Vnanje Gorice	1965	V. Nartnik	
230		Borovnica	1967/68	M. Štrumelj	
231		Rakitna	1959	J. Rigler	
231		Rakitna	1975	P. Kovačič	
232		Rakek	1948	T. Logar	
233		Begunje	1959	J. Rigler	
234		Cerknica	1948	T. Logar	
234		Cerknica	1959	A. Brezec	
234		Cerknica	1972	I. Razdrih	
234		Cerknica	1972	J. Petrovčič	
234		Cerknica	1985/86	B. Petrovčič	
235		Lipsenj	1969	I. Škrbec - Otrin	
236		Nova vas	1960	J. Rigler	
236		Nova vas	1981/82	L. Drobnič	
237		Stari trg pri Ložu	1948	T. Logar	
238		Vrhnika pri Ložu	1961	M. Murovec	
239		Ig	1960	J. Rigler	
240		Grosuplje	1963	J. Müller	
241		Velika Račna	1970	I. Šircelj	
242		Raščica	1959	J. Rigler	
243		Podgorica	1959	M. Suštar	
244		Sv. Gregor	1960	J. Rigler	
244		Sv. Gregor	1962	Z. Dvořak - Modic	
245	Sodražica	1959	V. Vrtačnik		
246	Kolenča vas	1960	J. Rigler		
247	Ribnica	1959	J. Rigler		
247	Ribnica	1960	V. Špirič		
247	Ribnica	1973	M. Pakiž		
248	Dolenja vas	1959	J. Rigler		
249	Rudnik – Ljubljana	1983	F. Žagar		
250	Studenc – Ljubljana	1966	V. Nartnik		
251	Janče	1966	V. Nartnik		

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
252	DOLENJSKA	Šmartno pri Litiji	1987	F. Benedik
253		Gorenje Brezovo	1956	I. Kozlevčar
254		Stična	1959	I. Strmole
255		Muljava	1964	J. Rigler
256		Zagradec	1964	J. Rigler
257		Ambrus	1960	J. Rigler
258		Žužemberk	1964	J. Rigler
259		Malo Lipje	1960/61	J. Škufca
260		Mačkovec pri Dvoru	1964	J. Rigler
261		Dolenjsko	Tihaboj	1986
262	Šentrupert		1960	L. Gerden
262	Šentrupert		1985	V. Smole
263	Mirna		1965	J. Rigler
264	Stari trg pri Trebnjem		1972	J. Vertot
264	Trebnje		1982	B. Smole
265	Gorenji Vrh pri Dobrniču		1960	F. Novak
266	Dobrnič		1964	J. Rigler
267	Mokronog		1965	J. Rigler
267	Mokronog		1977	M. Uhan
268	Brezovica pri Mirni	1969	K. Zakrajšek	
269	Dolenjsko	Vavta vas	1983	J. Dular
270		Podhosta	1983	J. Dular
271		Uršna sela	1983	J. Jevnikar
272	Vzhodnodolenjsko podnarečje	Koroška vas	–	–
273		Novo Mesto	1959	M. Goričar
274		Smolenja vas	1961	J. Prešeren
275		Gabrje	–	–
276		Žavinek	1983	J. Dular
277		Sela pri Šentjerneju	1982	I. Hosta
278		Kostanjevica na Krki	1995	V. Smole
279	Kostelsko (z babnopoljskim govorom)	Babno polje	1966	A. Lipovec
280		Draga	–	–
281		Osilnica	1957	T. Logar
282		Vas pri Kostelu	1957	T. Logar
282		Delač	1983	J. Gregorič
283	Južnobelokranjsko	Banja Loka	1983	M. Glavič - Štampfl
284		Spodnja Bilpa	1976	L. Žužek
285		Predgrad	1961/62	Z. Bižal
286		Stari trg ob Kolpi	1956	T. Logar
287		Dobliče	1957	T. Logar
288		Dragovanja vas	1963/64	J. Mušič
289		Dragatuš	1957	T. Logar
290		Vinica	1957	T. Logar
291		Preloka	1957	T. Logar
291		Preloka	1960/61	D. Mrzljak - Kaplan
292	Adlešiči	1957	T. Logar	
293	Severnobelokranjsko	Vavpča vas	1956	T. Logar
294		Podzemelj	1957	T. Logar
295		Grm pri Podzemlju	1959/60	A. Žunič
296		Metlika	1957	T. Logar

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
297	ŠTAJERSKA	Planinska vas	1966	M. Zupančič
298		Dobovec	1982	D. Šrtak
299		Svibno	?	M. Orožen
300		Turje	1956	M. Orožen
301		Radeče	1956	T. Logar
302		Lokavec	1962	M. Orožen
303		Žigon	1954	T. Logar
304		Sevnica	1956	T. Logar
304		Sevnica	1983	T. Horjak - Hafner
305		Ložice	50. leta	O. Kožar
306	Posavsko (sestavljeno iz zagorsko-tr- bovelskega, laškega in sevniško-kr- škega podna- rečja)	Leskovec	1956	T. Logar
307		Dobeno	–	–
308		Velika dolina	1979	I. Godec
309		Solčava	–	–
310		Luče	50. leta	A. Kocjan
311		Ljubno ob Savinji	1951	T. Logar
311		Ljubno ob Savinji	1973	I. Goričar
312		Gornji Grad	1951	T. Logar
312		Gornji Grad	med 1947 in 1952	neugotovljen zapisovalec
313		Meliše	1979	M. Kolenc
314	Zgornjesa- vinjsko (s solčavskim podnarečjem)	Spodnje Kraše	1984	P. Weiss
315		Nizka vas	1969	E. Zajamšek
316		Mozirje	1952	T. Logar
316		Mozirje	1966	M. Rutar
316		Mozirje	1973	M. Steiner
317		Motnik	1951	T. Logar
317		Motnik	50. leta	A. Vilfan
317		Motnik	1979	M. Orehovec
318		Šentgotard	1951	T. Logar
319		Vransko	1951	T. Logar
320	Srednjesavinj- sko	Gomilsko	1953	T. Logar
321		Šoštanj	1952	T. Logar
322		Rečica ob Paki	1971	F. Benedik
323		Črnova	1959	I. Baloh
324		Ložnica	1962	V. Kralj
325		Kasaze	1953	T. Logar
326		Vojnik	1953	T. Logar
326		Vojnik	1980	M. Kolenko - Smisl
327		Svetina	1959	P. Ocvirk
328		Proseniško	1972	I. Šumec
329	Šentjur	1953	T. Logar	
330	Šentrupert	1954	T. Logar	
331	Srednještajer- sko	Slivnica pri Celju	1970	I. Potrata
332		Žusem	70. leta	I. Povše
333		Zadrže	1953	T. Logar
334		Zibika	1960	M. Založnik
335		Poljčane	1953	T. Logar
336		Spodnja Polskava	1955	T. Logar
337		Ratanska vas	1956	T. Logar
338		Tlake	1968	H. Erjavec
339		Dobovec	1966	J. Rojs

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec	
340	Kozjansko-bi- zeljsko	Podčetrtek	1953	T. Logar	
341		Planina pri Sevnici	1953	T. Logar	
342		Prevorje – Lopaca	1963	M. Lupše	
343		Pilštajn	1953	T. Logar	
344		Kozje	1954	T. Logar	
345		Bistrica ob Sotli	1954	T. Logar	
345		Bistrica ob Sotli	1981	D. Kunej	
346		Zgornja Sušica	1954	T. Logar	
347		Pišece	1954	T. Logar	
347		Pišece	1969	B. Medved	
348		Sromlje	1982	M. Mahne - Kostanjšek	
349		Kapele	–	–	
350		Šentlenart – Brežice	1968	M. Zorko	
351		Mostec	1961	J. Toporišič	
352		Vitanje	1953	T. Logar	
353	Skomarje	1965	M. Štefančič		
354	Žiče	1953	T. Logar		
355	Južnopohor- sko (s kozjaškim podnarečjem)	Oplotnica	–	–	
356		Zafošt – Slovenska Bistrica	1960	R. Brdnik	
357		Lobnica	1955	T. Logar	
358		Pivola	1973	J. Valenti	
359		Miklavž na Dravskem polju	1963	I. Žigart	
359		Miklavž na Dravskem polju	1969	D. Sintič	
360		Lučane – Lutschach	1985	Z. Zorko	
361		Zgornji Slemen	–	–	
362		Zgornja Kungota	1955	R. Kolarič	
362		Zgornja Kungota	1958	T. Logar	
363	PANONSKA Slovenskogo- riško	Sentilj	1956	T. Logar	
364		Zgornja Velka	1981	L. Veinhandl	
365		Kremberk	1994	M. Bregant	
366		Spodnja Voličina	1958	T. Logar	
367		Negova	1994	M. Bregant	
368		Črešnjevci	1959	M. Vrečič	
369		Prleško	Brengova	1975/76	B. Rajh
370			Videm ob Ščavnici	1954	R. Kolarič
370	Videm ob Ščavnici		1959	A. Kocbek	
370	Videm ob Ščavnici		1959	V. Korošak	
371	Veržej		1979	D. Muhič	
372	Križevci pri Ljutomeru		1954	R. Kolarič	
372	Gajševci		1971	A. Dolamič - Masten	
373	Bučkovci		1970	J. Nagode	
374	Ljutomer		1953	R. Kolarič	
374	Ljutomer		1985	M. Nidorfer	
375	Gibina		1964	J. Tomašek	
376	Sveti Tomaž		1955	R. Kolarič	
377	Miklavž pri Ormožu		1952	R. Kolarič	
378	Juršinci		2002	J. Škofic	
379	Podvinci		1962	A. Vela	
380	Cvetkovci		1979	J. Hanzetič	
381	Ormož		1953	R. Kolarič	
381	Ormož		1985	A. Plohl	
382	Središče ob Dravi	/	R. Kolarič		
383	Ptujska Gora	–	–		
384	Haloško	Žetale	–	–	
385		Podlehnik	1980	S. Horvat	
386		Čirkulane	1962	M. Orožen	
386		Čirkulane	1967	O. Kac	

	Narečje	Ime kraja	Leto zapisa	Zapisovalec
387	Prekmursko	Cankova	?	S. Horvat
388		Gorica	1960	I. Celec
388		Gorica	1973	Š. Šiftar
389		Martjanci	1958	T. Logar
390		Strehovci	1983	J. Horvat
391		Beltinci	1972	A. Černi
392		Gomilica	1957	J. Ftičar
392		Gomilica	1963	J. Horvat
392		Gomilica	1986	I. Lebar
393		Nedelica	1959	R. Čeh
394		Velika Polana	1957	J. Ftičar
395		Gornja Bistrica	1983	R. Utroša
396		Hotiza	1957	J. Ftičar
397		Večeslavci	1983/84	M. Domijan
398		Grad	1958	T. Logar
399		Gornji Petrovci	1967	J. Glažar
400		Križevci	1967	T. Logar
401		Kančevci	–	–
402		Šalovci	1985	S. Prelec
403		Markovci	1958	T. Logar
404		G. Senik – Felsőszölnök	1976	M. Kozar - Mukič
404		G. Senik – Felsőszölnök	1978	F. Mukič
404		G. Senik – Felsőszölnök	1983	M. Bajzek
404		G. Senik – Felsőszölnök	1986	M. M. Horvath
405		Slovenska vas – Rábatótfalu	–	–
406		Ženavci – Jennersdorf	–	–

STVARNO KAZALO

A

- akanje** 44, 58, 59, 123
ponaglasno akanje 37, 44, 45, 58, 115, 117
akutiran 11, 62
analogija (= nalika) 44, 45, 56, 81, 99, 113, 116
areal (= področje, območje) 48, 58, 69, 71
asimilacija 81, 139
atematski → brezpriponski 119, 124
atlas
Slovenski lingvistični atlas 117, 118, 124, 134
Tesnièreov atlas 22, 23

B

- brezpriponski** (= atematski) 117, 118, 119, 124, 134
Brižinski spomeniki 27, 29

C

- cirkumflektiran** 11, 62

Č

- četverina** 13
človeškost → *tudi* človeško 26, 100

D

- dialektologija** 23
diahrono 21, 26, 37, 140
diftong 37
diftongizacija 38
dual (= dvojina) 17, 18, 89
duality 14, 30
dvojina
anaforična 24, 25
prosta 24, 26, 27, 29, 30, 75
sindetična 24, 25, 29
vezana 24, 29, 75, 79
dvojnica → *tudi* dvojnična oblika 32, 37, 59, 65, 111, 114

F

- fakultativno** → *tudi* fakultativnost 18, 26, 143
feminizacija 27, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 70, 72, 73, 98, 131
fleksija 16, 25, 124
fonološko 35, 38, 141

G

- genetski** → sorodstven 19, 91, 142
geolingvistika → *tudi* lingvistična geografija 22, 23, 140, 142
geolingvistični 25, 37, 41, 141

I

- informanti** 37
inovacija 25, 108, 125, 140, 143
izglasni samoglasnik 38, 59
izgubljanje dvojine 19, 22, 26, 27, 88, 90, 107, 119, 123, 128, 131, 140, 141

K

- kakovost** 62
kartiranje, kartirati 35, 37, 38, 141, 142
metoda kartiranja 22, 39
klasifikacija narečij 23
knjižni jezik → *tudi* knjižna slovenščina 18, 19, 23, 24, 25, 29, 38, 41, 46, 47, 48, 49, 60, 62, 64, 65, 69, 78, 80, 87, 92, 101, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 118, 129, 131, 142, 143, 144
kolikost 38, 62

L

- labiovelarizacija** 81, 89
leksem 24, 31, 36, 37, 38, 43, 52, 58, 62, 64, 65, 93

M

- markiran** → *tudi* zaznamovan 13
maskulinizacija 27, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 69, 70, 71, 72, 73, 98, 102, 129, 131

- morfem** 32, 38, 39, 81, 139
morfologija → oblikoslovje 38
morfologizacija 25
morfološka analiza 37
mreža točk/krajev 22, 34, 38, 39, 69, 123, 143, 145, 154
- N**
nglas 11, 35, 36, 37, 42, 53, 54, 55, 56, 57, 66, 67, 80, 82, 87, 93, 94, 112, 115, 116
nalika → analogija 89, 126
nazalno → *tudi* nazalnost 46, 47
- O**
oblikoslovje (= morfologija) 21, 23, 32, 36, 37, 115, 131
oblikosloven 20, 21, 24, 27, 30, 31, 35, 36, 37, 38, 51, 54, 57, 72, 77, 79, 91, 123, 139, 141, 142, 143
območje → areal 35, 80, 115, 128, 133, 143
ohranjanje dvojine 26, 27, 88, 142, 145
opozicija (= nasprotje) 15, 29
ostanki dvojine 16, 17, 18, 27, 31, 32, 33, 144
- P**
palatalizacija 66, 83
palatalni 38
parnost 22, 28, 29, 30, 32
pluralia tantum 18
področje → areal 22, 23, 39, 56, 60, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 88, 89, 106, 107, 114, 123, 124, 126, 133
poetična vloga dvojine 14
preglas 37, 43, 44, 46, 47, 56
prevzeti 98
priponski (= tematski) 117, 118, 134
- R**
različica 36, 37, 38, 42
redukcija 37, 59, 81, 89, 107
refleks 44, 67, 77
rekonstrukcija → *tudi* rekonstruiran 18, 19, 68, 78, 91, 101, 140
- S**
sistem 13, 16, 18, 19, 26, 33, 37, 142
- sklanjatev** → *tudi* sklanjatveni 21, 33, 35, 41, 42, 43, 46, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 67, 72, 74, 75, 90, 92, 99, 100, 101, 108, 124, 129, 131, 142, 143
sklop → *tudi* sklopitev, sklopljen 53, 81, 139
slekanje 139
sociolingvistični 23
sorodstven (= genetski) 19, 91, 142
sovpadanje 19
spregatev → *tudi* spregatveni 20, 33, 36, 124, 125, 127, 128, 141
strukturalizem 23
- Š**
švapanje 93
- T**
tematski → priponski 124
tipologija 28, 128, 145
tipološki 19, 26, 144
tonemski 11, 37, 62
transkripcija 11, 23, 36, 37
trojina 13, 26
- U**
ukanje 44
ponaglasno ukanje 44
unity 14, 30
- V**
vokalna harmonija 89
vprašalnica 22, 34, 35, 36, 59, 94, 102, 104, 112, 129, 144
- Z**
zaznamovan (= markiran) 13, 15, 20, 25, 26, 29, 30, 77, 78
zaznamovanost (= markiranost) 13, 14, 77, 125
lestvica zaznamovanosti 14
- Ž**
živo(st) – neživo(st) 26, 73
lestvica živosti 26

IMENSKO KAZALO

B

Babič, Vanda 126
Beekes, Robert S.P. 41, 101
Belić, Aleksandar 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
30, 38, 70, 73, 76, 77, 88, 89, 99, 123, 145
Belić, Bojan 32
Benedik, Francka 34, 35, 37
Bezlaj, France 46
Blažek, Václav 101
Bohorič, Adam 24, 77, 109
Breznik, Anton 110
Brückner, Aleksander 33

C

Cassirer, Ernst 14, 15, 16, 27, 28
Comrie, Bernard 15
Corbett, Greville G. 13, 14, 18, 22, 26, 31, 32,
33, 90, 128
Croft, William David 15, 16
Crystal, David 13
Cuny, Albert 14, 28

D

Dalmatin, Jurij 30, 42, 77, 89, 101, 106, 107,
109
Decaux, Étienne 76
Derganc, Aleksandra 13, 17, 18, 25, 28, 29, 64,
76, 77, 79, 90, 109
Dostál, Antonín 18

F

Fasske, Helmut 19, 25, 28, 29, 74, 125, 126

G

Gilliéron, Jules 23
Grande, Bencion Meerovič 91, 108, 127
Greenberg, Joseph H. 13
Gutsman, Ožbalt 77, 110

H

Humboldt, Wilhelm von 14, 15, 18, 22, 28
Huntley, David 41, 76, 101

I

Iordanskij, A. M. 18, 25, 28, 76

J

Jakop, Tjaša 23, 82, 117, 120, 121
Jakopin, Franc 14, 19, 78, 110, 111
Janaš, Pětr 74, 75, 126
Janežič, Anton 24, 109
Japelj, Jurij 42, 110
Jenč, Helmut 90

K

Kenda-Jež, Karmen 23, 36, 37
Kopitar, Jernej 24, 77
Kunzmann-Müller, Barbara 21

L

Lehmann, W. P. 101
Lenček, Rado L. 13, 14, 18, 19, 28
Levstik, Fran 78, 110
Logar, Tine 11, 21, 27, 30, 36, 39, 41, 42, 56
Löttsch, Ronald 25, 76, 89, 124, 125, 126
Lyons, John. 15

M

Mayo, Peter 32
Mečkovskaja, Nina B. 32
Meillet, Antoine 14, 22, 24, 28, 91
Metelko, Franc 109
Michalk, Siegfried 29, 125, 126
Miklošič, Fran 110
Murko, Anton 106

N

Nartnik, Vlado 20, 23, 29, 78, 79, 111

O

Oblak, Vatroslav 21, 24, 73
Orešnik, Janez 15, 16, 75, 100
Orožen, Martina 23

P

Pável, Ágost 72
Plank, Frans 79
Pleteršnik, Maks 31, 110
Pohlin, Marko 42, 77, 110
Poklač, Saša 44, 59
Polański, Kazimierz 33
Premru, Josip 110
Prešeren, France. 72, 110
Priestly, Tom M. S. 18, 27

R

Ramovš, Fran 11, 16, 18, 21, 23, 24, 34, 38, 65,
70, 71, 72, 73, 76, 77, 89, 99, 100, 107, 121,
123, 124, 125
Reychman, Jan 31
Rigler, Jakob 21, 34, 39, 66, 72, 73, 100, 102,
124
Rotar, Janez 14, 17, 18
Rothstein, Robert A. 33
Rupel, Mirko 111

S

Shevelov, George Y. 32
Short, David 32, 33
Sicherl, Eva 31
Simeon, Rikard 16, 17
Sket, Anton 110
Skok, Petar 108
Smole, Andrej 42, 110
Smole, Vera 21, 23, 58, 82
Snoj, Marko 49, 64, 76
Stolz, Thomas 13, 27
Stone, Gerald 19, 31, 33, 73, 74, 90, 100, 108,
125
Szemerényi, Oswald 28, 91, 101

Š

Šivic-Dular, Alenka 83
Škofic, Jožica 23
Štrekelj, Karel 21

T

Tesnière, Lucien 11, 14, 18, 20, 22, 23, 24, 25,
27, 29, 38, 42, 68, 69, 70, 71, 73, 76, 77, 78,
79, 80, 87, 88, 89, 98, 102, 106, 107, 110,
122, 123, 124, 128, 142, 143, 145
Toporišič, Jože 13, 29, 77, 78, 101
Trdina, Janez 17
Trubar, Primož 16, 22, 27, 30, 46, 64, 89

U

Unger, Mike 13, 14, 18, 25, 28, 32, 33, 108,
125, 126

V

Vaillant, André 16, 24, 76, 77
Vendina, Tat'jana I. 22
Vodnik, Valentin 109
Vondrák, Wenzel 77, 91

W

Weiss, Peter 23
Werner, Eduard 19

Z

Zajc, Dane 14
Zečević, Vesna 33
Zorko, Zinka 50

Ž

Žolobov, Oleg F 14, 15, 17, 18, 25, 26, 27, 31,
76, 90, 145

SUMMARY

The linguistic category of the dual has disappeared from almost all Indo-European languages, having largely been subsumed into the plural. The only IE languages in which it has been retained are Slovene and Upper and Lower Sorbian, but remnants of it can be found in all Slavic languages.

This book shows the geographical distribution of the dual in the dialects of the Slovene language. The dual forms chosen for presentation, and processed and presented using the methods of linguistic geography, are placed within a wider theoretical and comparative context. The book comprises three sections: 1. a **theoretical** introduction (Chapters 1 to 3); 2. a **practical** (analytical) section with commentaries on the maps and a comparative study of the material (Chapters 4 to 8); 3. a combined **theoretical/practical** section that brings together and discusses the findings (Chapters 9 to 12).

The introduction contains information on how the material has been recorded. A presentation of the dual as a linguistic category then follows, with a close look at all the most important discussions of number and their basic findings. The languages that recognise the dual as a category of number are discussed, and there is an examination of the relational, typological and geographical parallels between Slovene and other languages (those neighbouring ‘contact’ languages which have exerted a linguistic influence upon Slovene, related Slavic languages and non-IE languages).

Chapter 3 presents the dialect material, most of which has been collected from the Slovene Linguistic Atlas (SLA). The deficiencies of this material are outlined, and there are short sections on the course this work has taken and the procedures employed to process the data and draw up the linguistic maps. The distribution of dual forms as answers to selected questions from the SLA questionnaire is presented on a series of maps, 26 in all, in the appendix that appears at the end of the book. Each map deals with a single word type – noun, pronoun, adjective, numeral and verb. These new maps supplement and amend some of the old data on the extent and use of dual forms. Each map comes equipped with a commentary that describes it, analyses the material, points out the differences between the dual system employed in Contemporary Standard Slovene and the various forms that appear in Slovene dialects, and examines the tendency (variously expressed) for the removal of dual forms and their gradual replacement with plural forms according to word type and, where relevant, the complete disappearance of the dual category and the possible reasons for this disappearance.

The commentary comprises four sub-sections. The first outlines the dual system for the selected word type, examining any changes that have occurred from Old Church Slavonic through the Protestant writers of the 16th century to present-day Standard Slovene. The second (main) section contains a detailed description of dialect forms, their variants and their geographical distribution (where or in which dialects a certain form is to be found).

Forms are presented in sequence from well preserved to gradually disappearing. In the third section, comparisons are drawn between the SLA material and the findings from previous studies (chiefly those by Tesnière, Belić and Ramovš), and the fourth section draws comparisons between Slovene and a number of other languages (principally the two Sorbian languages, both of which have preserved the dual).

The final section brings together the research based on the results yielded by the material, attempts a typology of dual forms that links theory and material, and gives a graphical presentation of statistical data pertaining to the use of specific dual forms. The book ends with an appendix containing an index of SLA data-points, a bibliography, and the 26 linguistic maps. Since the dual is of interest to non-Slovene-speaking language specialists, this work also appears in an English translation (*The Dual in Slovene Dialects*, Universitätsverlag Dr. N. Brockmayer, *Diversitas Linguarum* series).

***

Many linguists, among them Tesnière himself, have predicted the loss of the dual, or its transformation into an optional category, and its replacement with the plural; such predictions are still being made today, some 80 years after Tesnière's pioneering work. However, despite the fact that Tesnière's material was collected in the 1920s, comparisons with more recent data show that the geographical extent of dual use has not narrowed significantly since that time: what Tesnière predicted is not coming true. As a linguistic category of number, the dual has disappeared completely only in a small area of Slovene linguistic territory (chiefly in the south-west and the extreme south-east), while the Slovene dialects outside these areas have preserved it, albeit to varying degrees.

In fact, the latest data suggests that the dual is moving in the opposite direction to that predicted by Tesnière, for alongside its preservation across a large area, additional differentiation is taking place within the category itself. One example of this is the expansion of the area in which the verbal dual remains differentiated by gender (the recent appearance of feminine dual forms in *-ve/-vi*), which is convincing proof that the dual continues to be a living part of the Slovene language. One further example is provided by the noun *starši* ('parents'). With the exception of two data-points, the SLA material records only a plural form for this noun; today, however, the dual form *starša* is increasingly coming into use. Over time, the dual has undergone change and innovation in its forms as well as its use.

The thesis advanced by a number of linguists that the dual is disappearing from Slovene and its dialects therefore does not hold. The dual remains a robust and even productive category in most Slovene dialects. And if one agrees with Žolobov's position – that the dual cannot be said to be disappearing if marked dual forms distinct from marked plural ones at least occasionally make their way into speech and writing – then one can say with certainty that, for most Slovene dialects, the category of the dual has been preserved.

PRILOGA (KARTE)

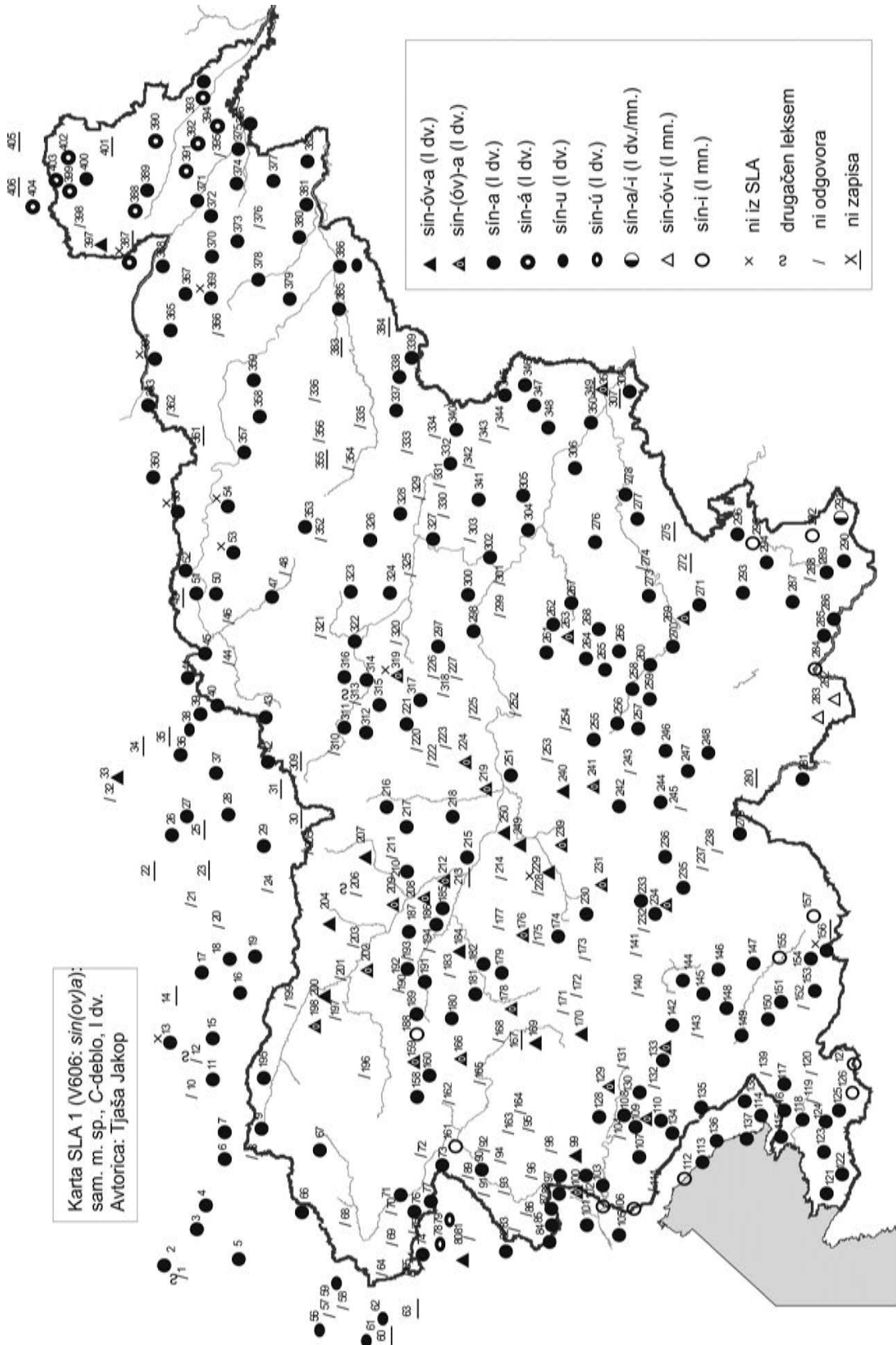
Karta slovenskih narečij

- Karta SLA 1: 606 – *sin(ov)a* (sam. m. sp., I dv.)
Karta SLA 2: 606 – *sin(ov)oma* (sam. m. sp., D dv.)
Karta SLA 3: 620 – *brata : bratoma* (sam. m. sp., I : D dv.)
Karta SLA 4: 331 – *kravi* (sam. ž. sp., *a*-deblo, I dv.)
Karta SLA 5: 607 – *hčeri* (sam. ž. sp., *C*-deblo, I dv.)
Karta SLA 6: 331 – *kravama* (sam. ž. sp., *a*-deblo, D dv.)
Karta SLA 7: 607 – *hčerama* (sam. ž. sp., *C*-deblo, D dv.)
Karta SLA 8: 145 – *okno* (sam. s. sp., I ed.)
Karta SLA 9: 145 – *okni* (sam. s. sp., I dv.)
Karta SLA 10: 145 – *okna* (sam. s. sp., I mn.)
Karta SLA 11: 827 – *midva* (os. zaim., m. sp., 1. os. I dv.)
Karta SLA 12: 827 – *medve* (os. zaim., ž. sp., 1. os. I dv.)
Karta SLA 13: 827 – *naju* (os. zaim., m. sp., 1. os. R dv.)
Karta SLA 14: 827 – *nama* (os. zaim., m. sp., 1. os. D dv.)
Karta SLA 15: 834 – *dobra* (prid. m. sp., I dv.)
Karta SLA 16: 834 – *dobri* (prid. ž. sp., I dv.)
Karta SLA 17: 834 – *dobrima* (prid. m. in ž. sp., D dv.)
Karta SLA 18: 648 – *dveh* (štev. m. sp., R dv.)
Karta SLA 19: 648 – *dvema* (štev. m. sp., D dv.)
Karta SLA 20: 849 – *delava* (glag. m. in ž. sp., 1. os. dv., sed.)
Karta SLA 21: 853 – *greva* (glag. m. in ž. sp., 1. os. dv., sed.)
Karta SLA 22: 849 – *delata* (glag. m. in ž. sp., 2. os. dv., sed.)
Karta SLA 23: 853 – *gresta* (glag. m. in ž. sp., 2. os. dv., sed.)
Karta SLA 24: 849 – *delata* in 847 – *vesta* (glag. m. in ž. sp., 2. os. dv., sed.)
Karta SLA 25: *midva sva šla* (zaim. in glag. m. sp., 1. os. dv.)
Karta SLA 26: *medve sva šli* (zaim. in glag. ž. sp., 1. os. dv.)

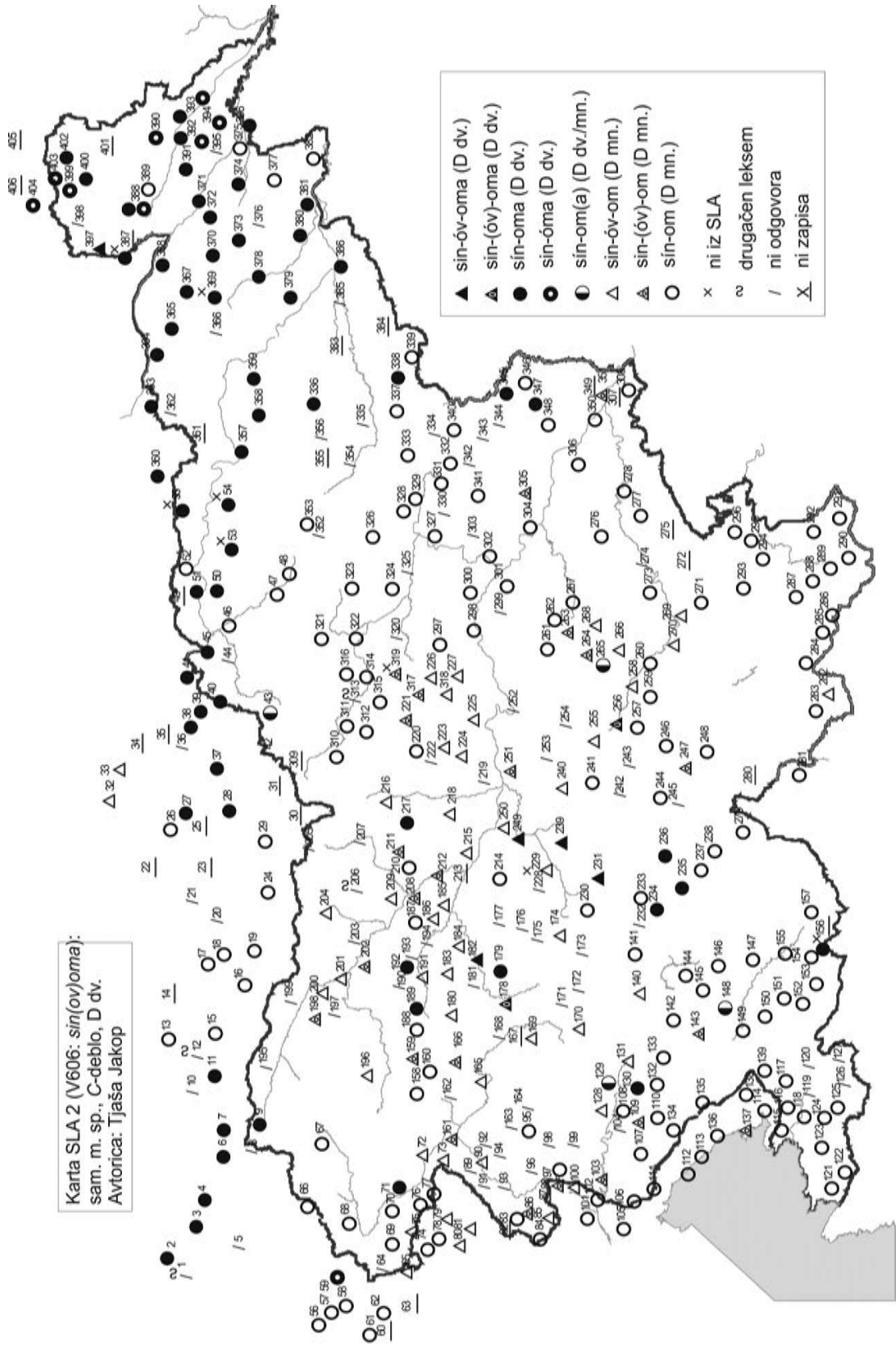
Karta SLA 1 (V606: *sin(ov)a*):
sam. m. sp., C-deblo, I dv.
Avtorica: Tjaša Jakop

- ▲ *sin-óv-a* (I dv.)
- △ *sin-(óv)-a* (I dv.)
- *sin-a* (I dv.)
- *sin-á* (I dv.)
- ◐ *sin-u* (I dv.)
- ◑ *sin-ú* (I dv.)
- ◒ *sin-al-i* (I dv./mn.)
- △ *sin-óv-i* (I mn.)
- *sin-i* (I mn.)
- x ni iz SLA
- ∞ drugačen leksem
- / ni odgovora
- X ni zapisa

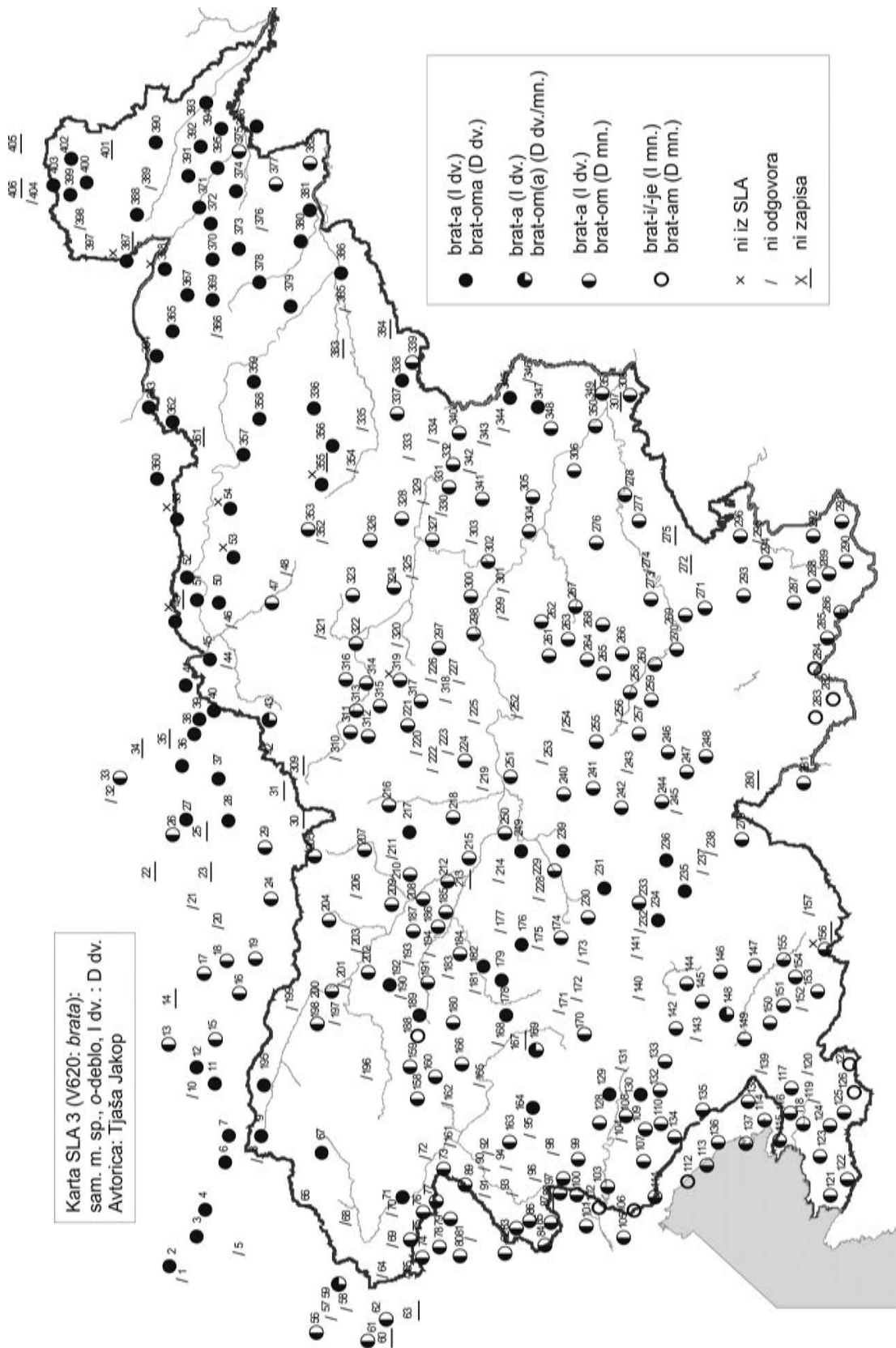

Karta SLA 2 (V606: *sin(ov)oma*):
 sam. m. sp., C-deblo, D dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

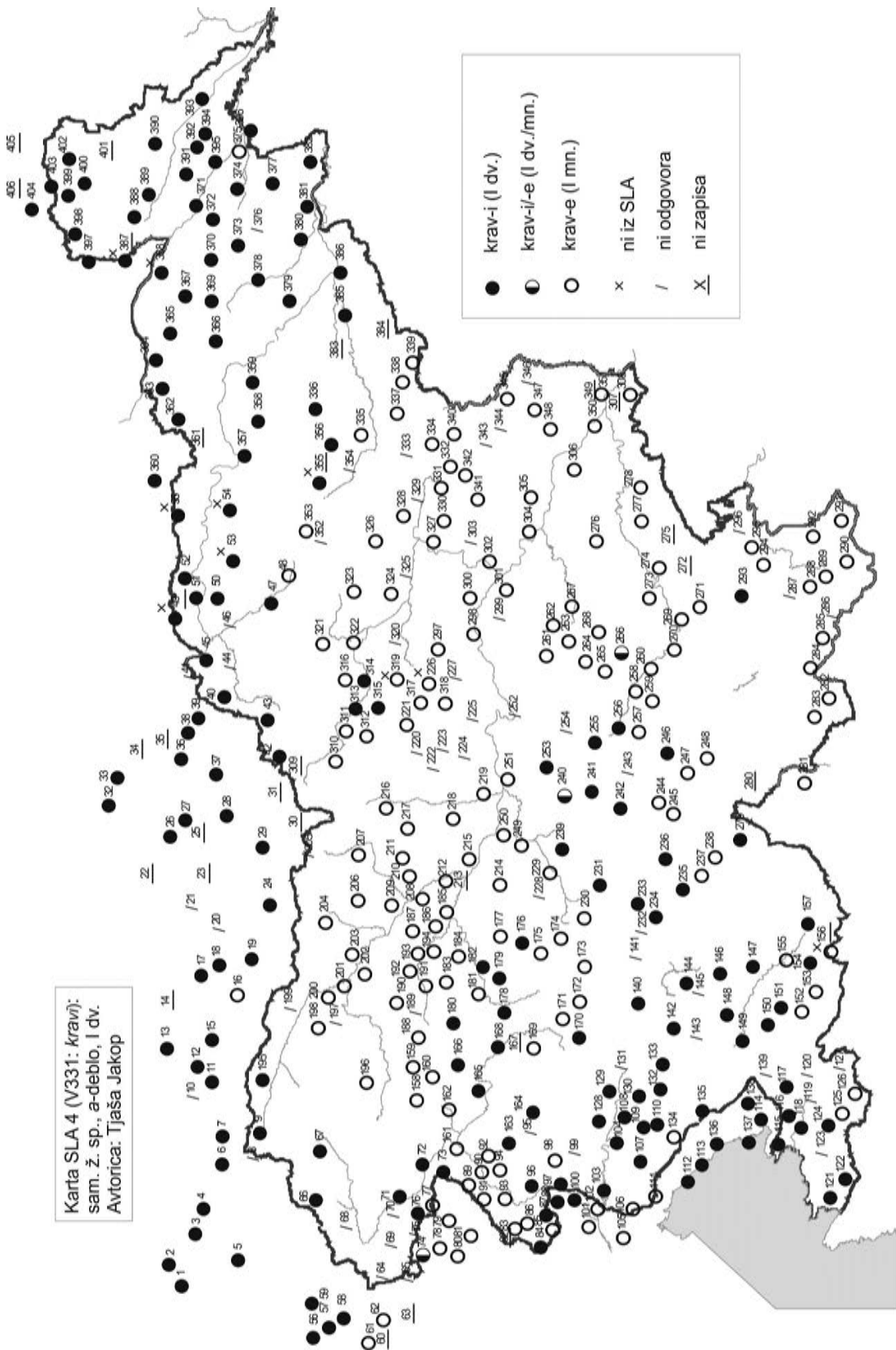

- ▲ *sin-ov-oma* (D dv.)
- △ *sin-(ov)-oma* (D dv.)
- *sin-oma* (D dv.)
- *sin-óma* (D dv.)
- ◐ *sin-om(a)* (D dv./mn.)
- △ *sin-ov-om* (D mn.)
- △ *sin-(ov)-om* (D mn.)
- *sin-om* (D mn.)
- x ni iz SLA
- ∞ drugačen leksem
- / ni odgovora
- X ni zapisa

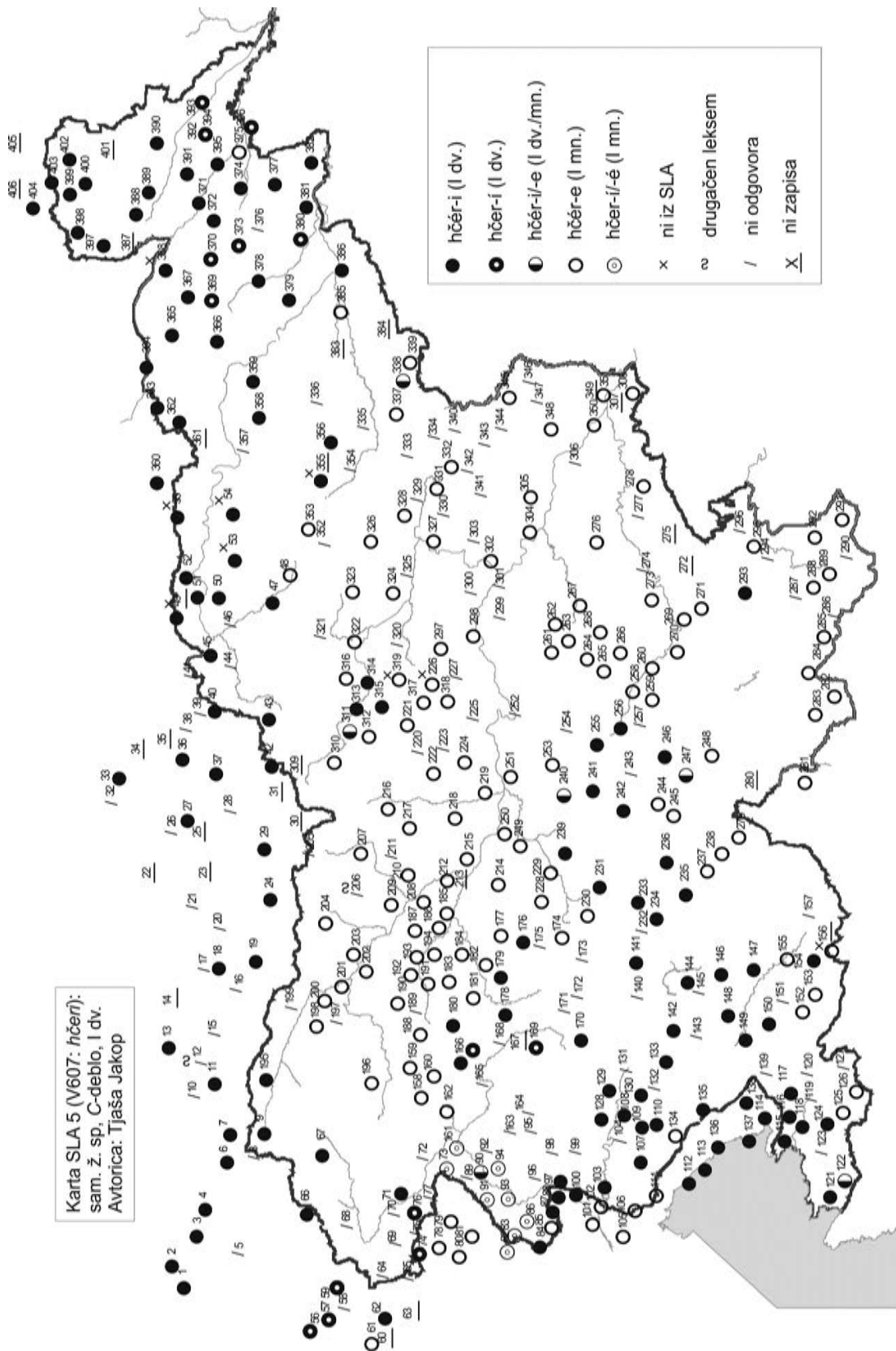
Karta SLA 3 (V620: brata):
 sam. m. sp., o-deblo, l dv. : D dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

Karta SLA 4 (V331: Kravj):
sam. ž. sp., a-deblo, I dv.
Avtorica: Tjaša Jakop

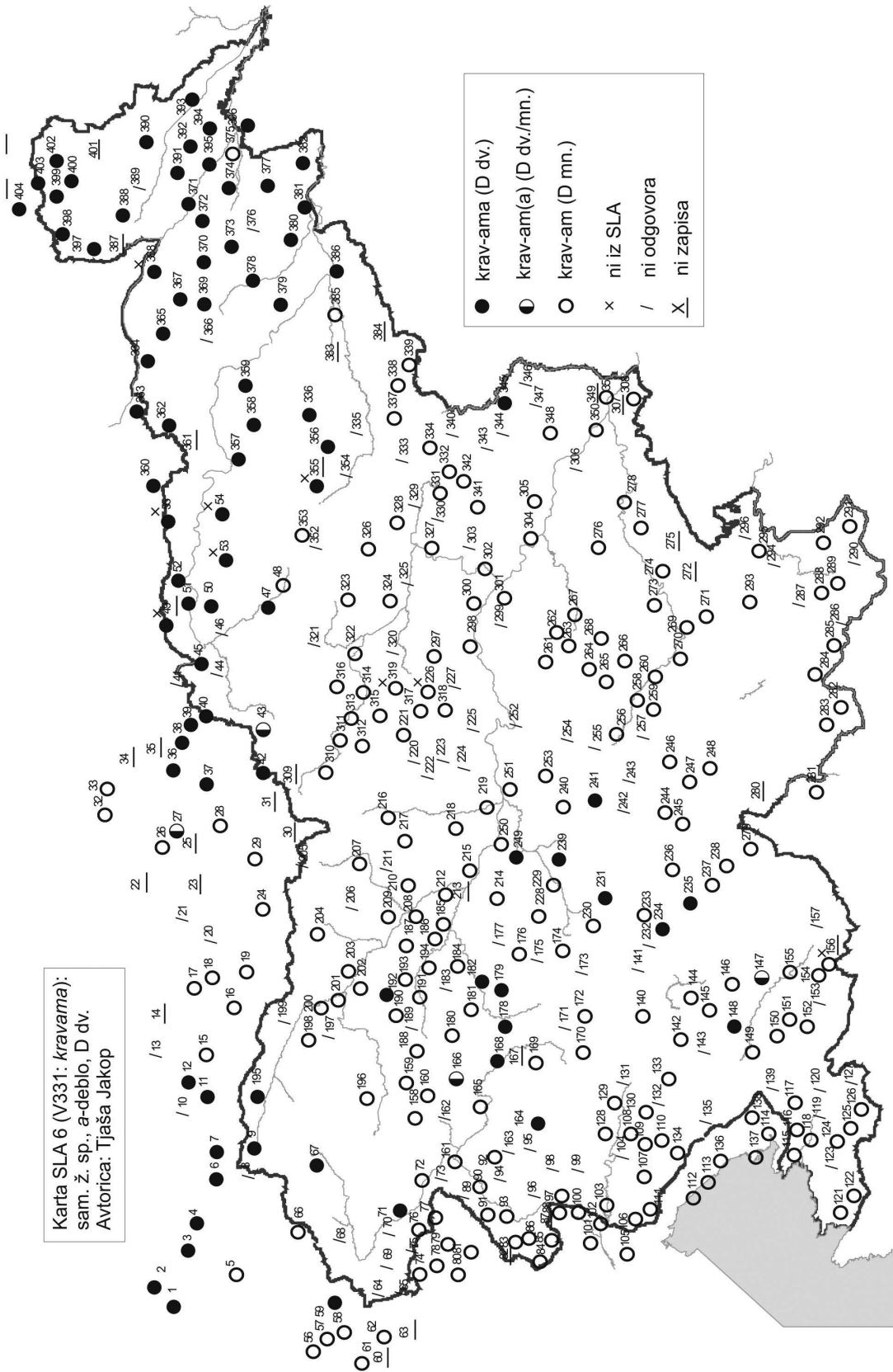

Karta SLA 5 (V607: hčer):
sam. ž. sp. C-deblo, I dv.
Avtorica: Tjaša Jakop

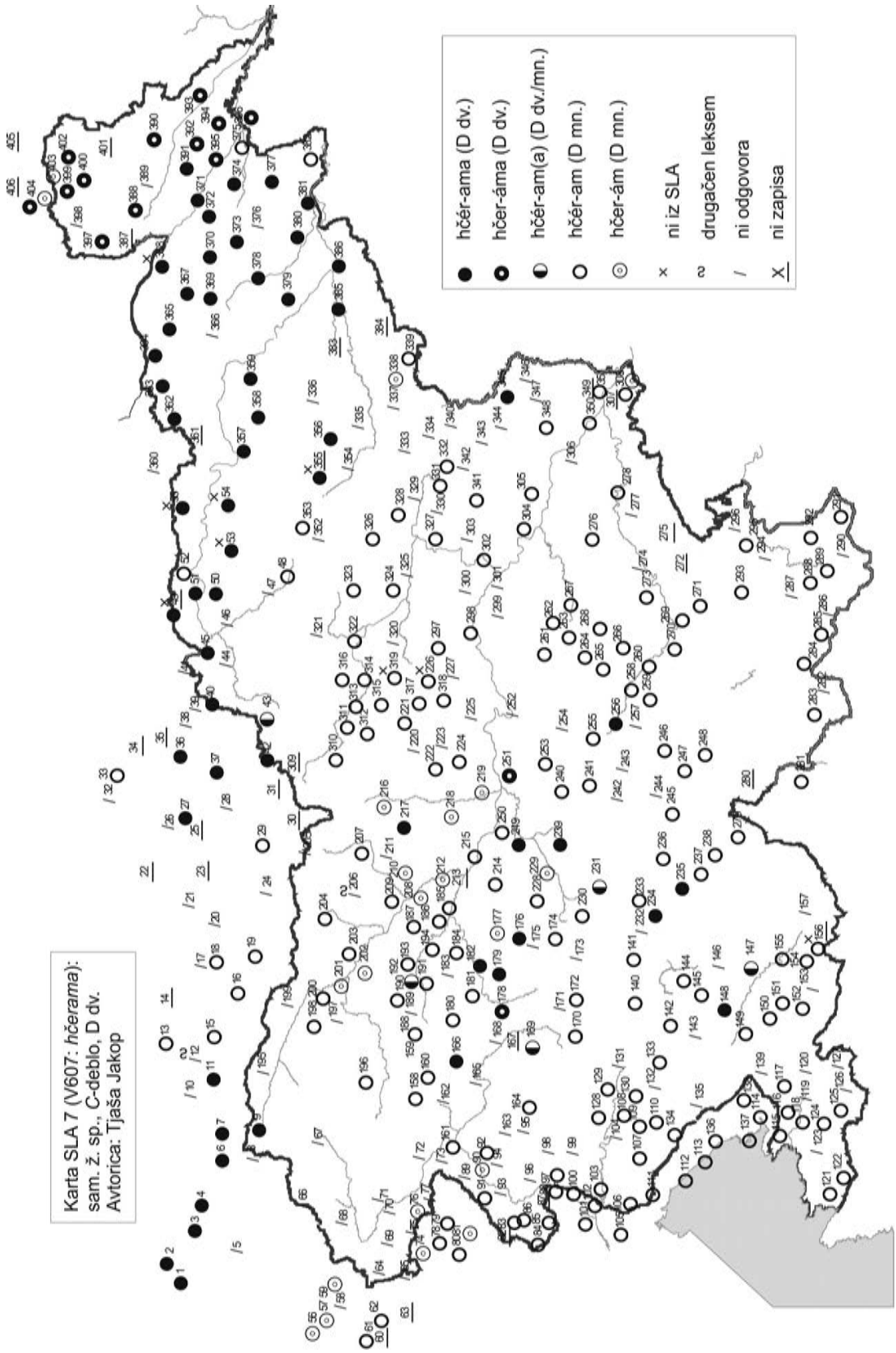

- hčer-i (I dv.)
- hčer-i (I dv.)
- hčer-i/-e (I dv./mn.)
- hčer-e (I mn.)
- hčer-i/-é (I mn.)
- x ni iz SLA
- v drugačen leksem
- / ni odgovora
- x ni zapisa

Karta SLA 6 (V331: *kravama*):
 sam. ž. sp., a-deblo, D dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

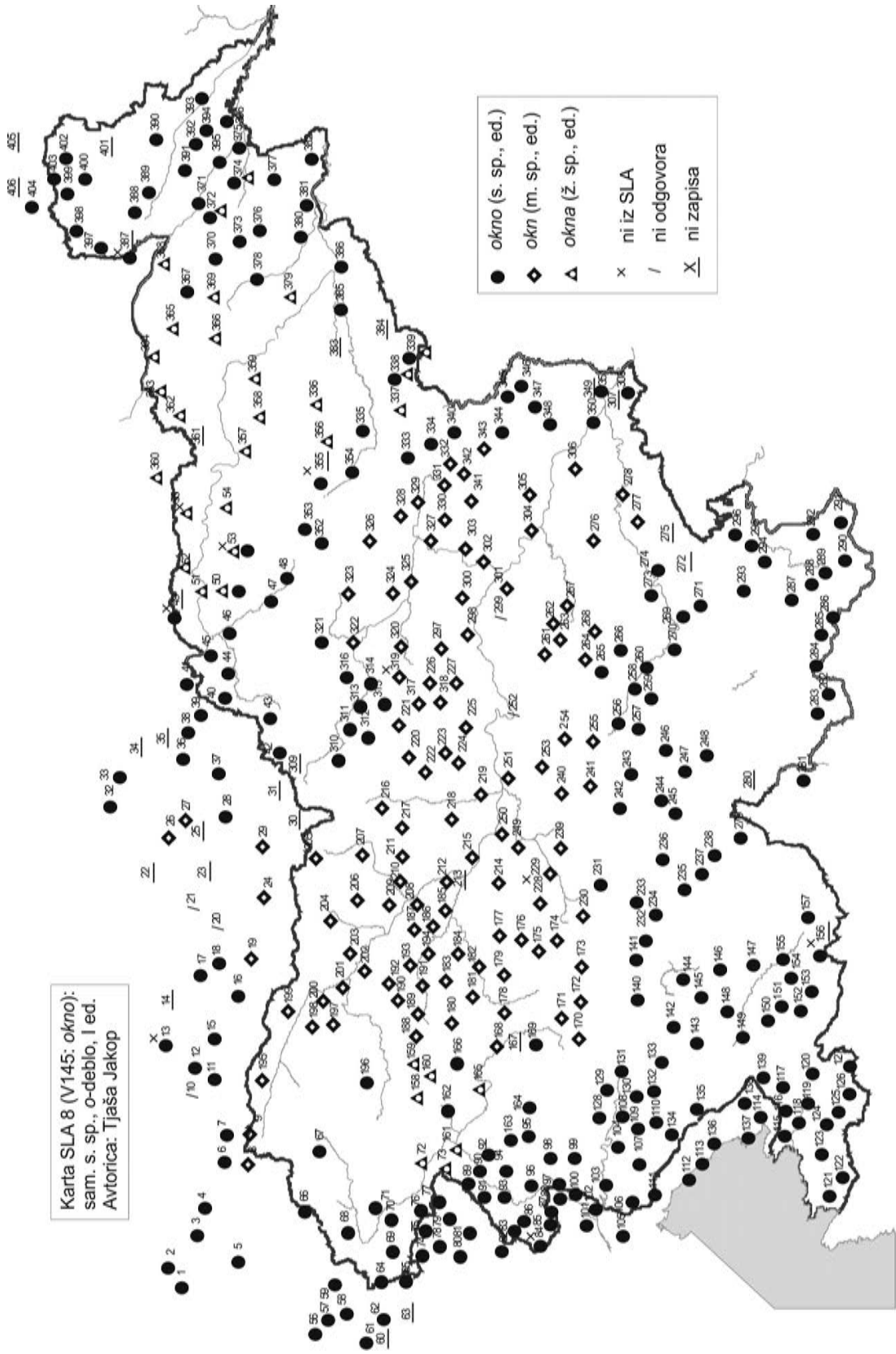

Karta SLA 7 (V607: hčerama):
sam. ž. sp., C-deblo, D dv.
Avtorica: Tjaša Jakop

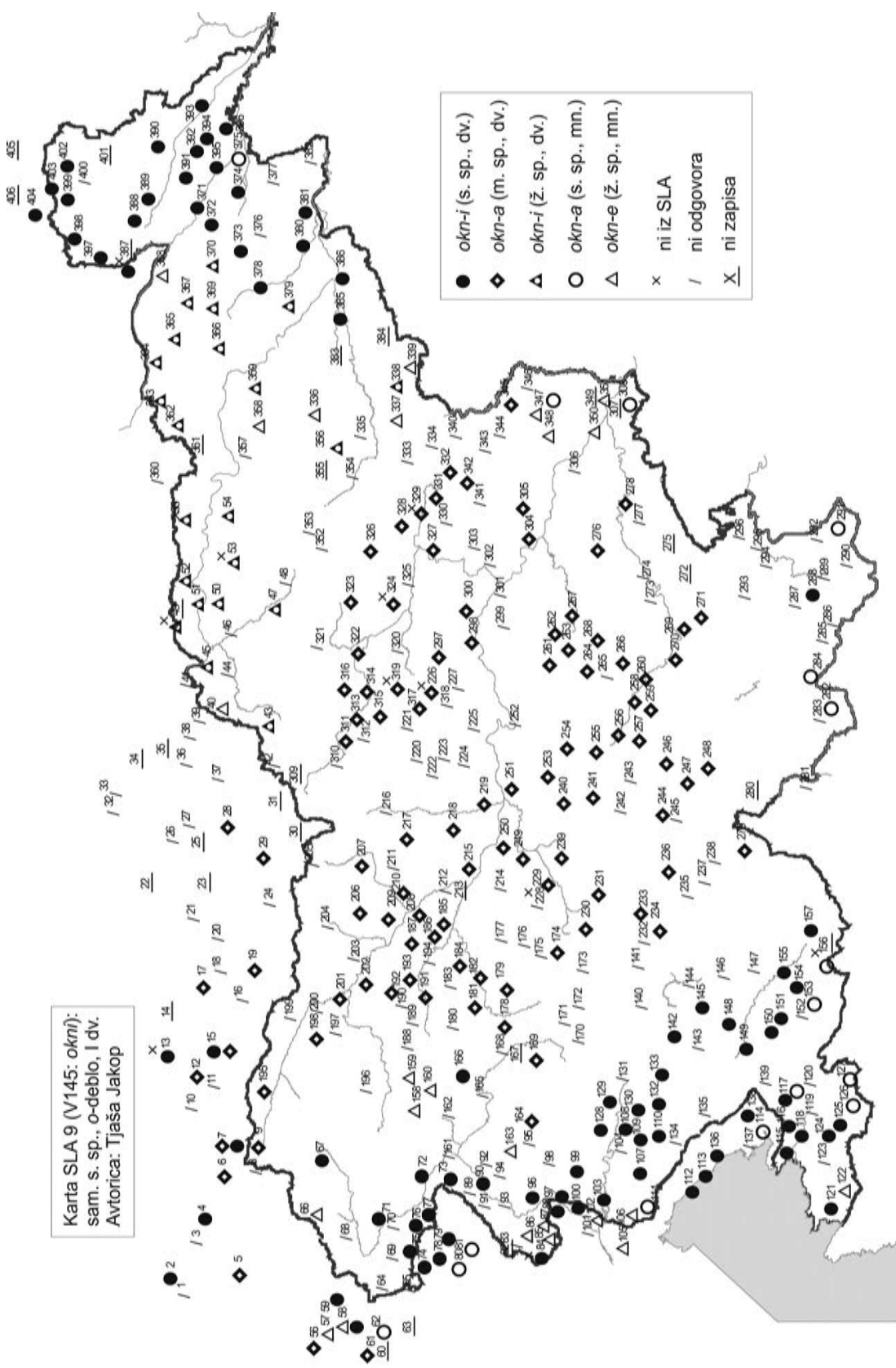
- hčer-ama (D dv.)
- ◐ hčer-ama (D dv.)
- ◑ hčer-am(a) (D dv./mn.)
- ◒ hčer-am (D mn.)
- ◓ hčer-ám (D mn.)
- x ni iz SLA
- ~ drugačen leksem
- / ni odgovora
- X ni zapisa

Karta SLA 8 (V145: okno):
 sam. s. sp., o-deblo, I ed.
 Avtorica: Tjaša Jakop

Karta SLA 9 (V145: okni):
 sam. s. sp., o-deblo, I dv.
 Autorica: Tjaša Jakop

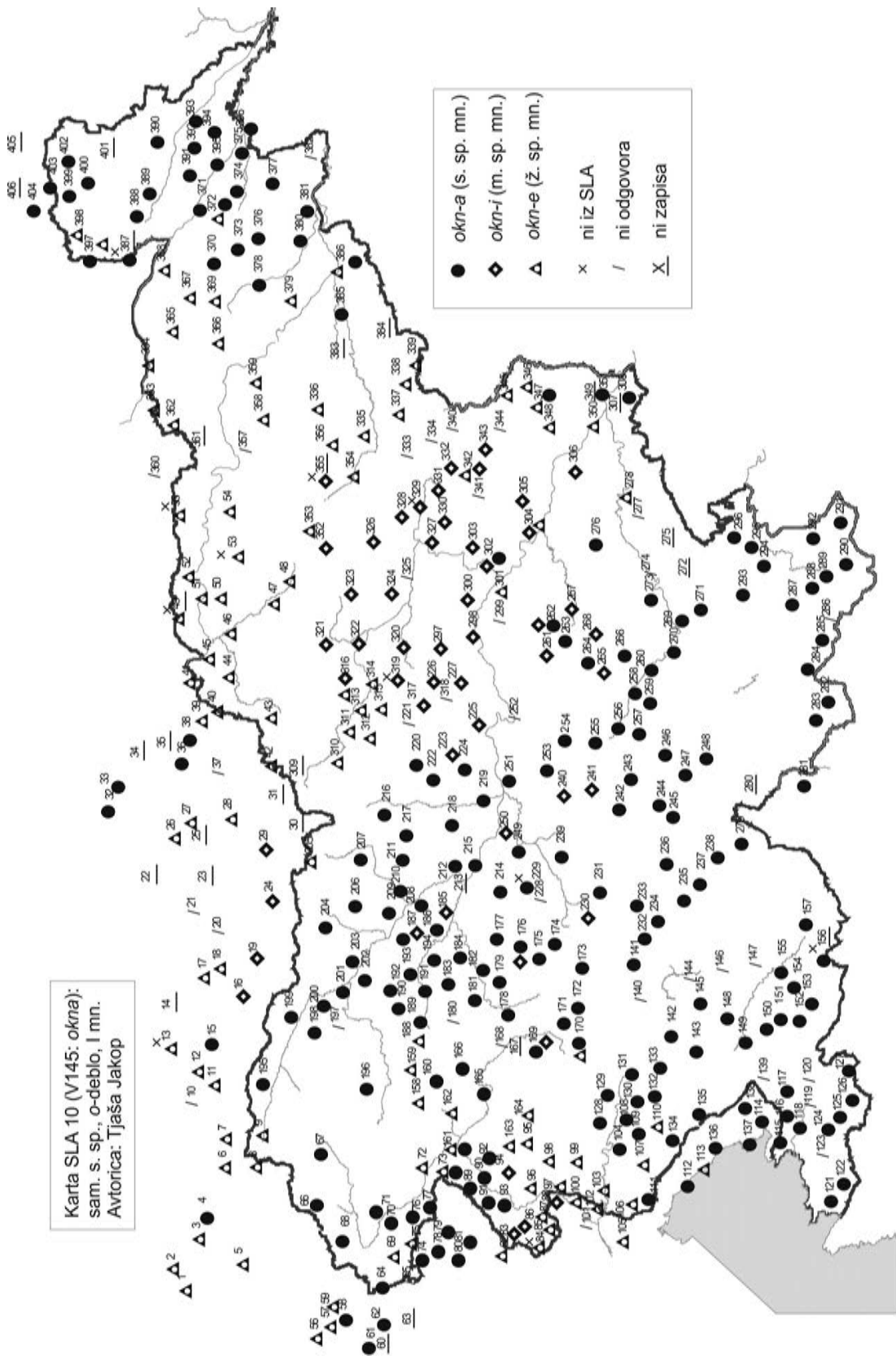
- okn-i (s. sp., dv.)
- ◆ okn-a (m. sp., dv.)
- △ okn-i (ž. sp., dv.)
- okn-a (s. sp., mn.)
- △ okn-e (ž. sp., mn.)
- x ni iz SLA
- / ni odgovora
- X ni zapisa

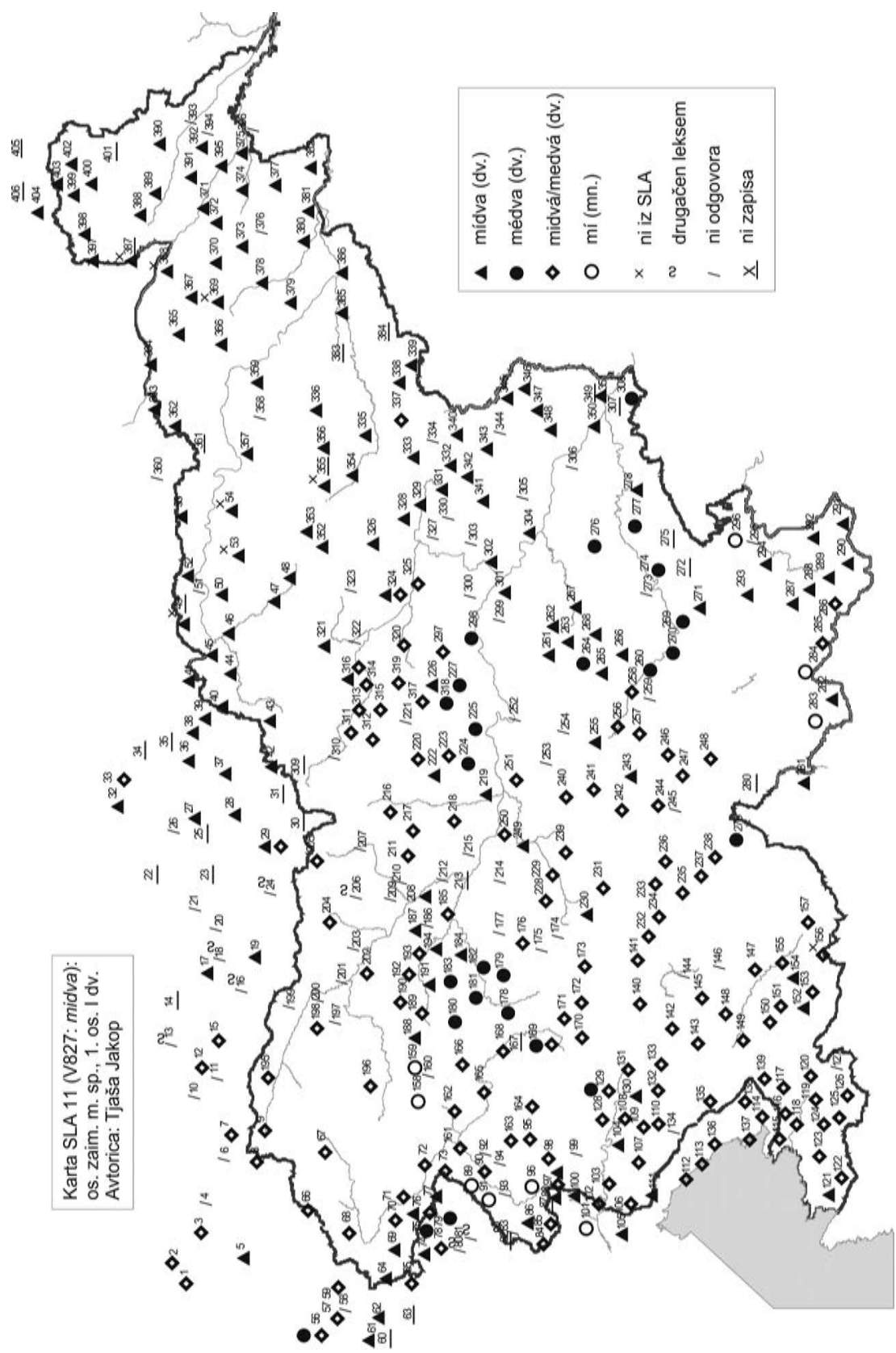
Karta SLA 10 (V145: okna):
 sam. s. sp., o-deblo, l mn.
 Avtorica: Tjaša Jakop

- okrn-a (s. sp. mn.)
- ◆ okrn-j (m. sp. mn.)
- △ okrn-e (ž. sp. mn.)
- x ni iz SLA
- / ni odgovora
- X ni zapisa

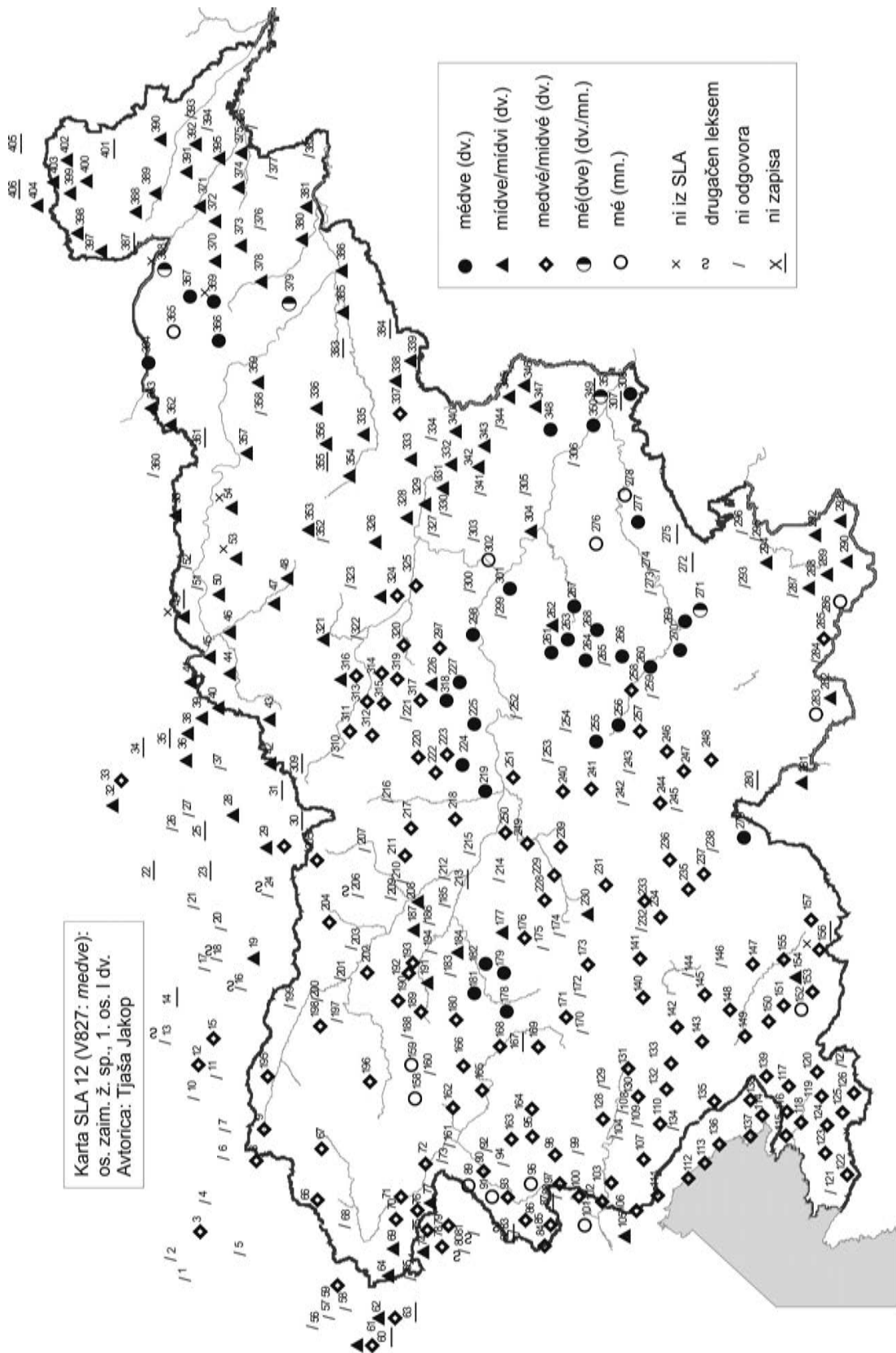

Karta SLA 11 (V827: midva):
 os. zaim. m. sp., 1. os. I dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

- ▲ midva (dv.)
- médva (dv.)
- ◆ midvá/medvá (dv.)
- mí (mn.)
- x ni iz SLA
- ∞ drugačen leksem
- / ni odgovora
- X ni zapisa

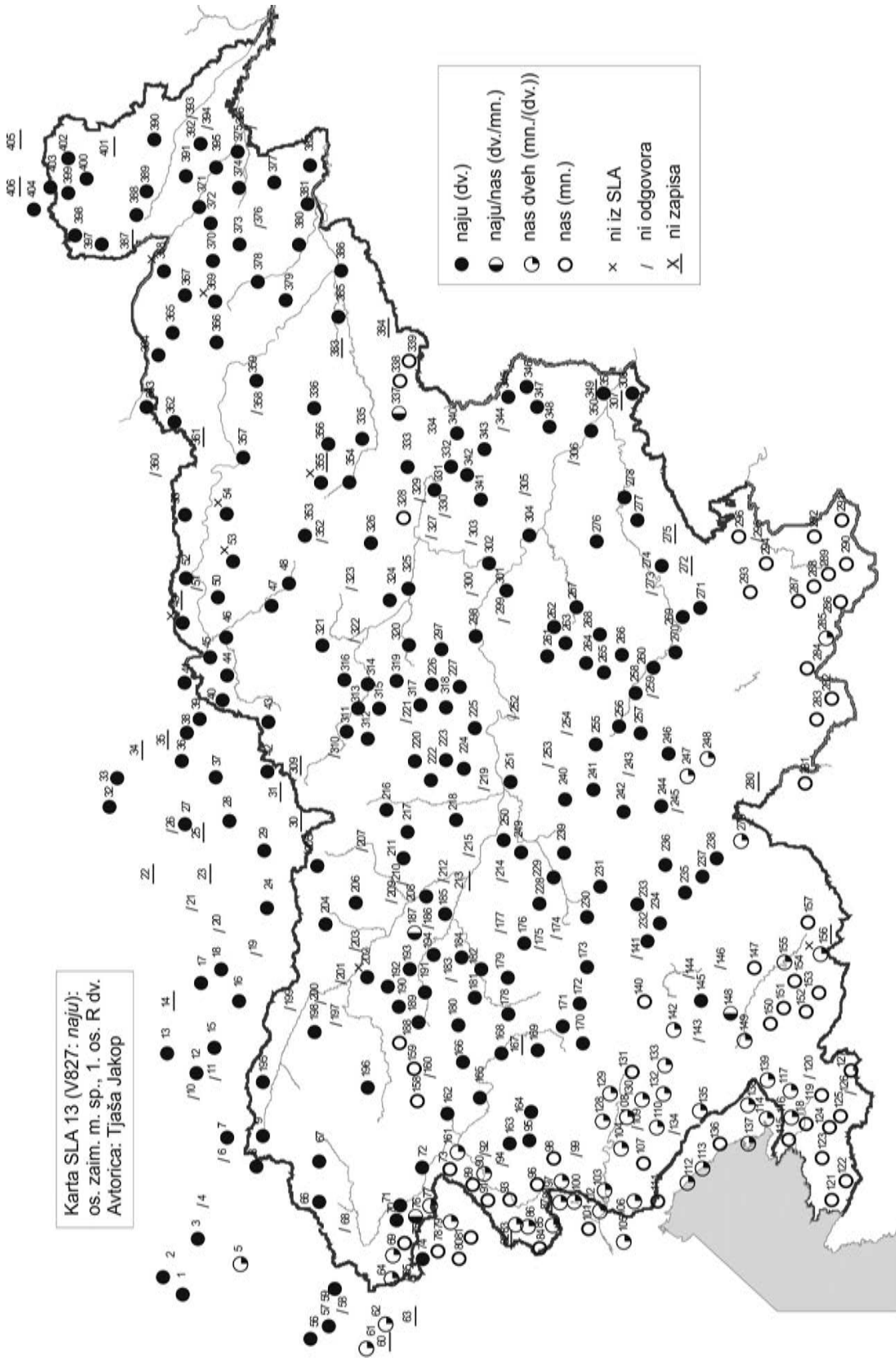

Karta SLA 12 (V827: medve):
os. zaim. ž. sp., 1. os. I dv.
Avtorica: Tjaša Jakop

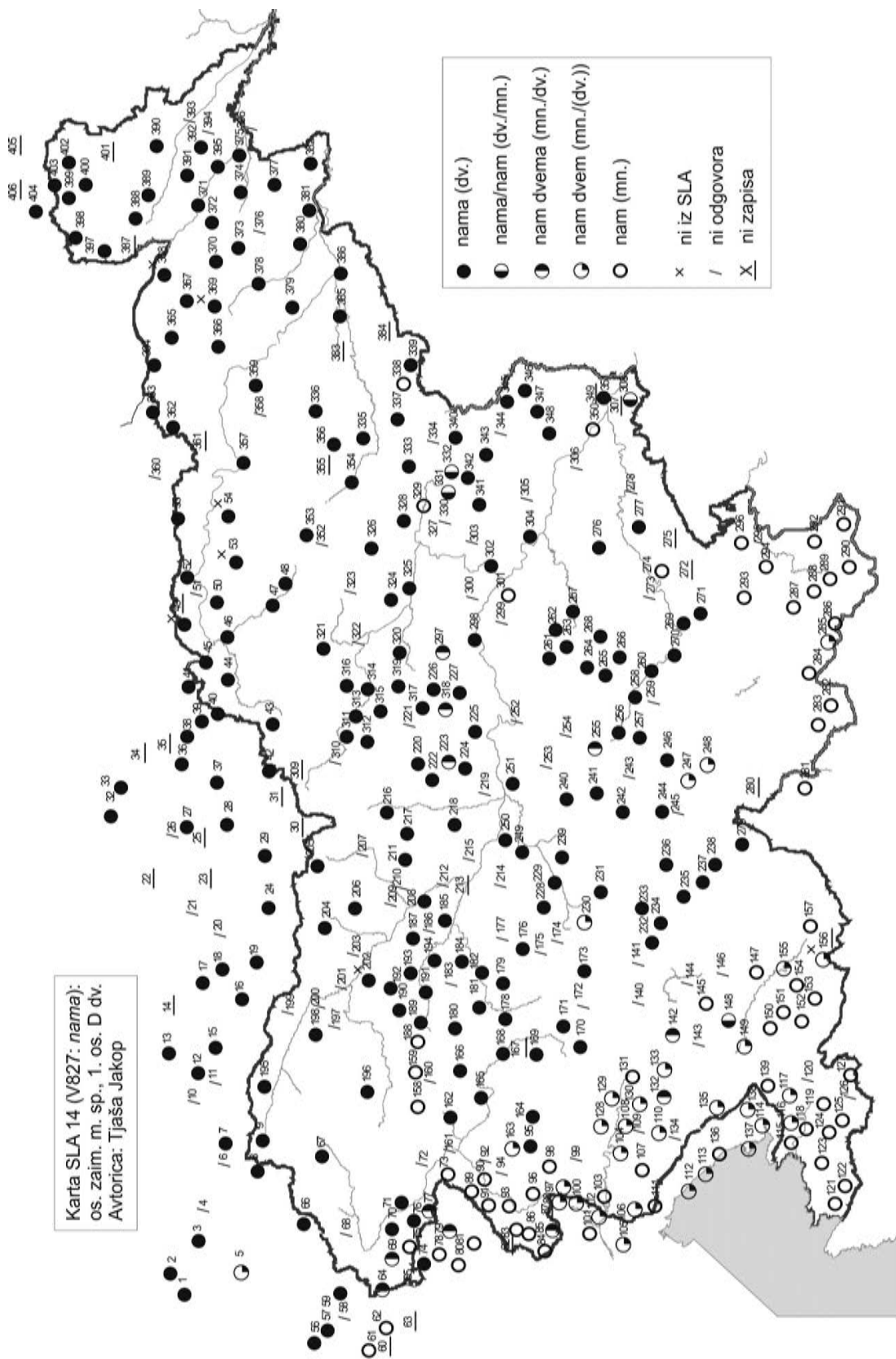

Karta SLA 13 (V827: najju):
os. zaim. m. sp., 1. os. R. dv.
Avtorica: Tjaša Jakop

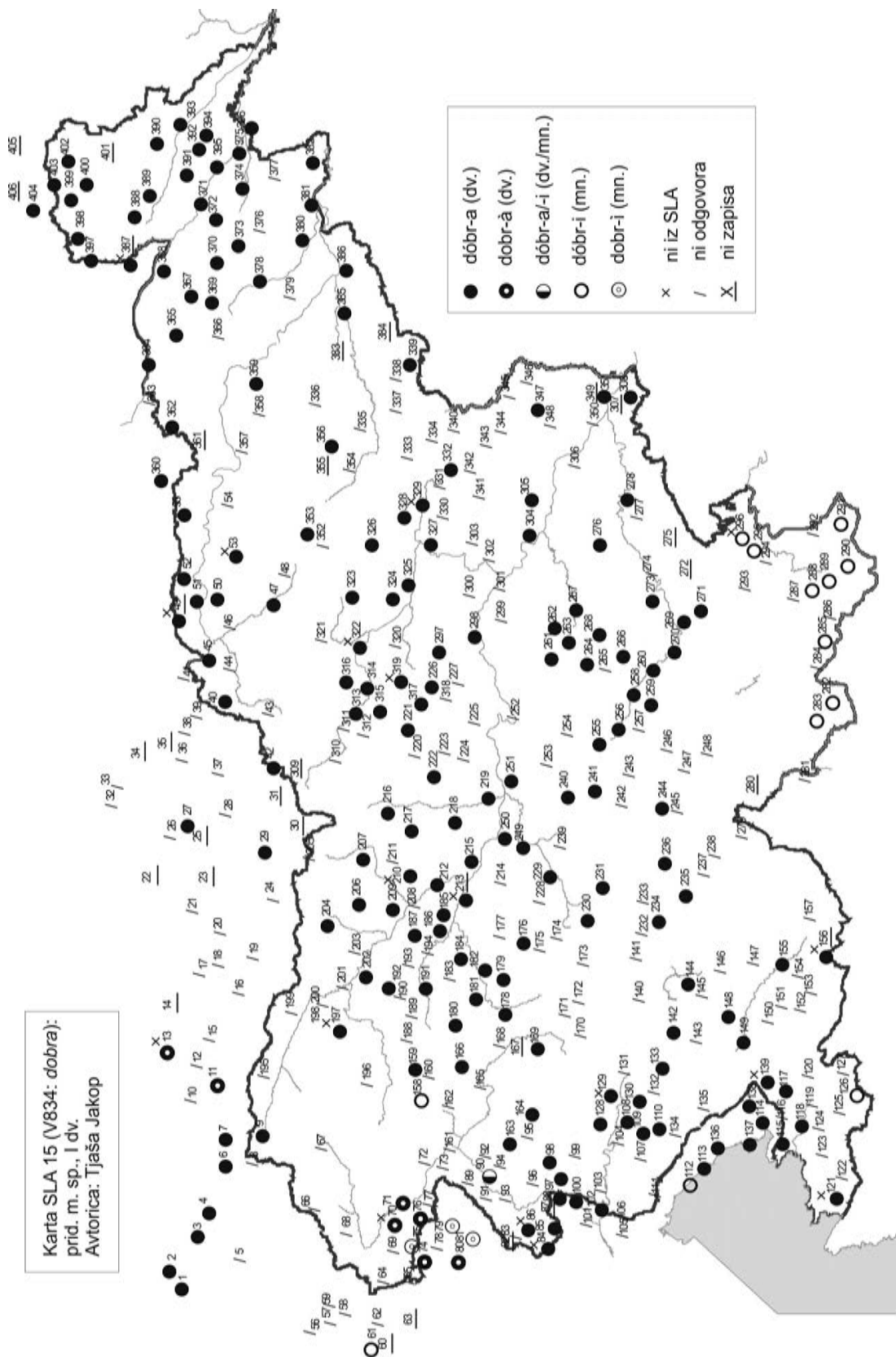
- najju (dv.)
- ◐ najju/nas (dv./mn.)
- ◑ nas dveh (mn./dv.)
- nas (mn.)
- x ni iz SLA
- / ni odgovora
- X ni zapisa

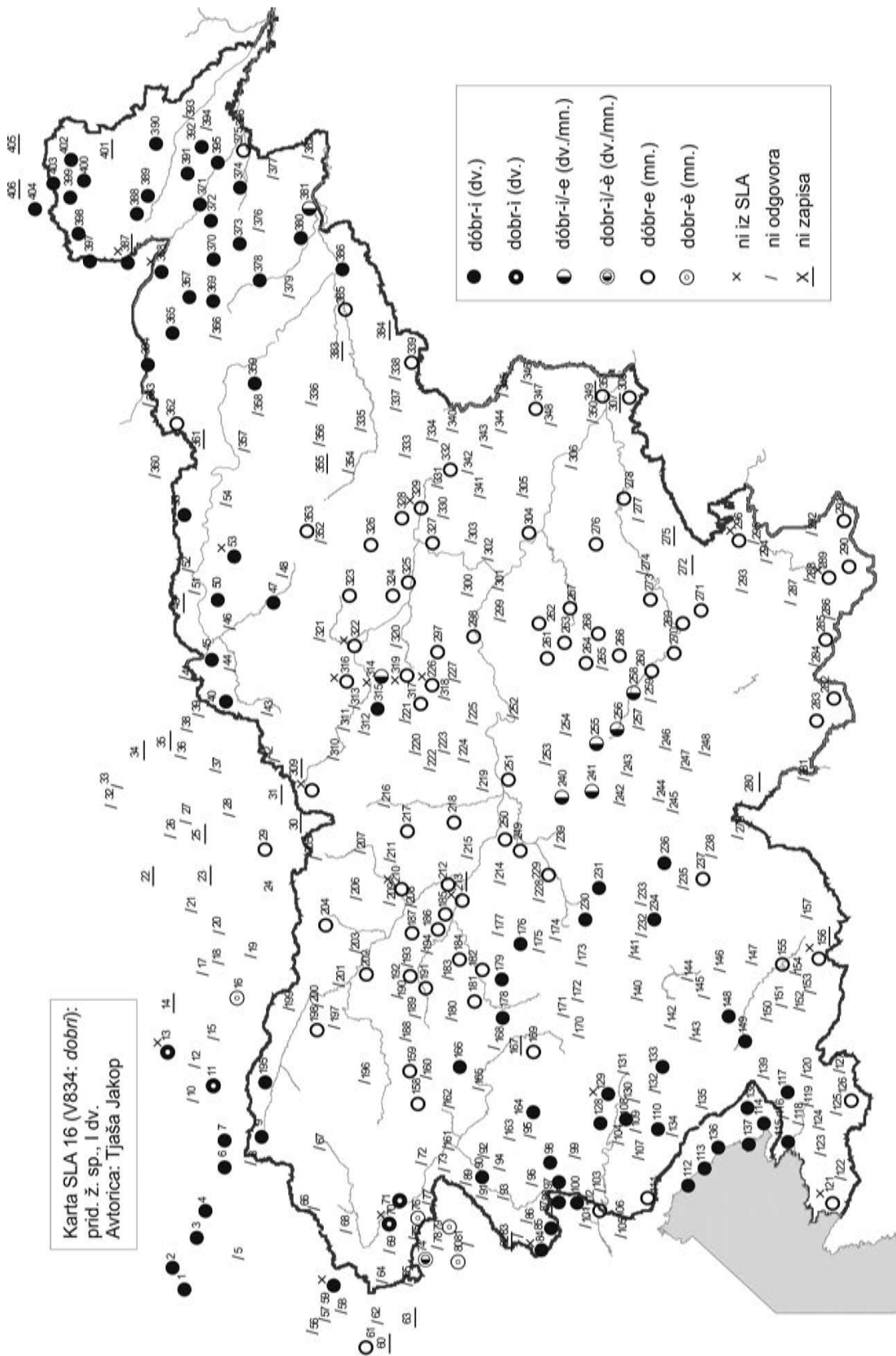
Karta SLA 14 (V827: nama):
 os. zaim. m. sp., 1. os. D dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

Karta SLA 15 (V834: dobra):
 prid. m. sp., I dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

Karta SLA 16 (V834: *dobrn*):
 prid. ž. sp., I dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

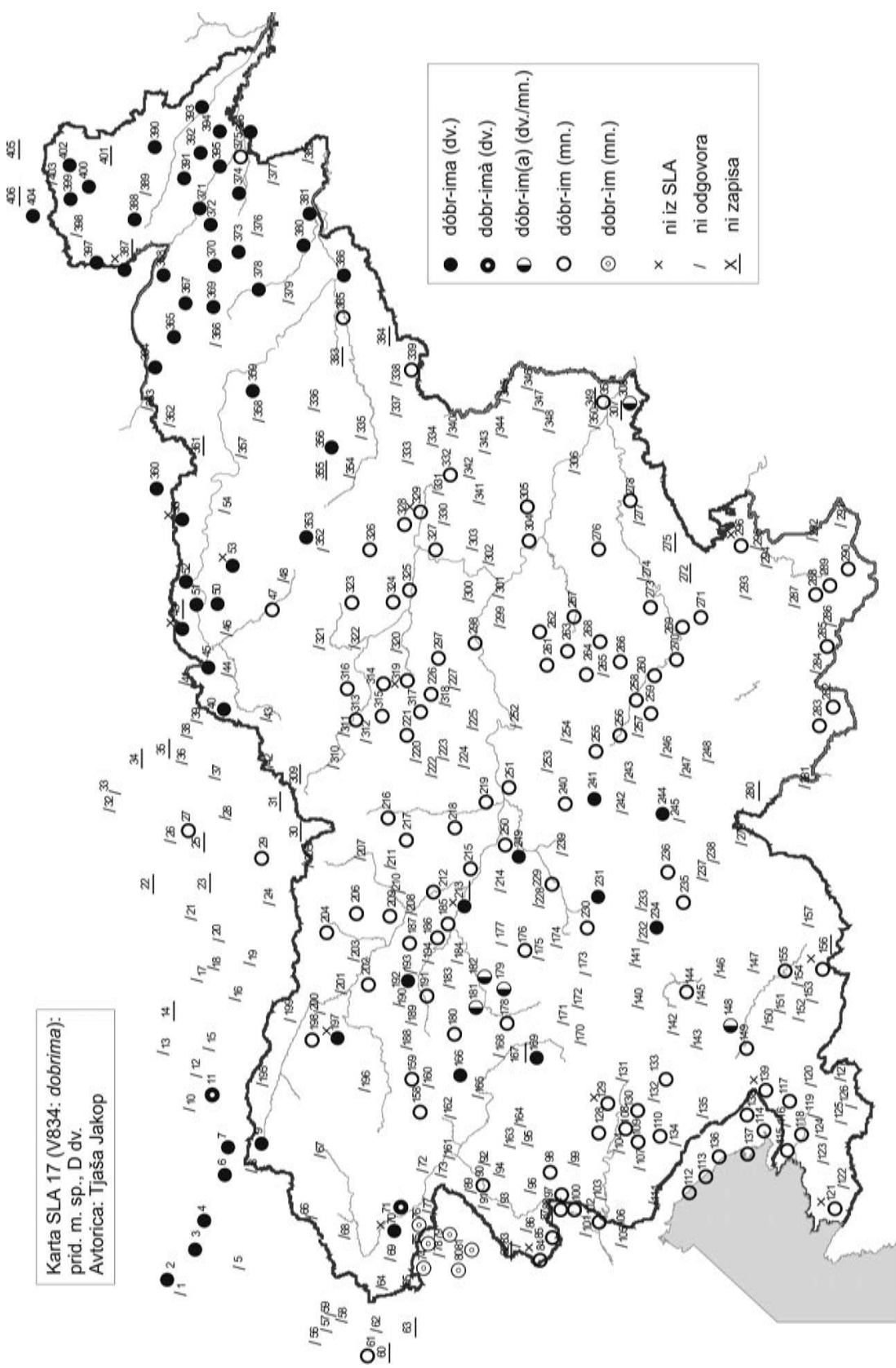

Karta SLA 17 (V834: dobrima):

prid. m. sp., D dv.

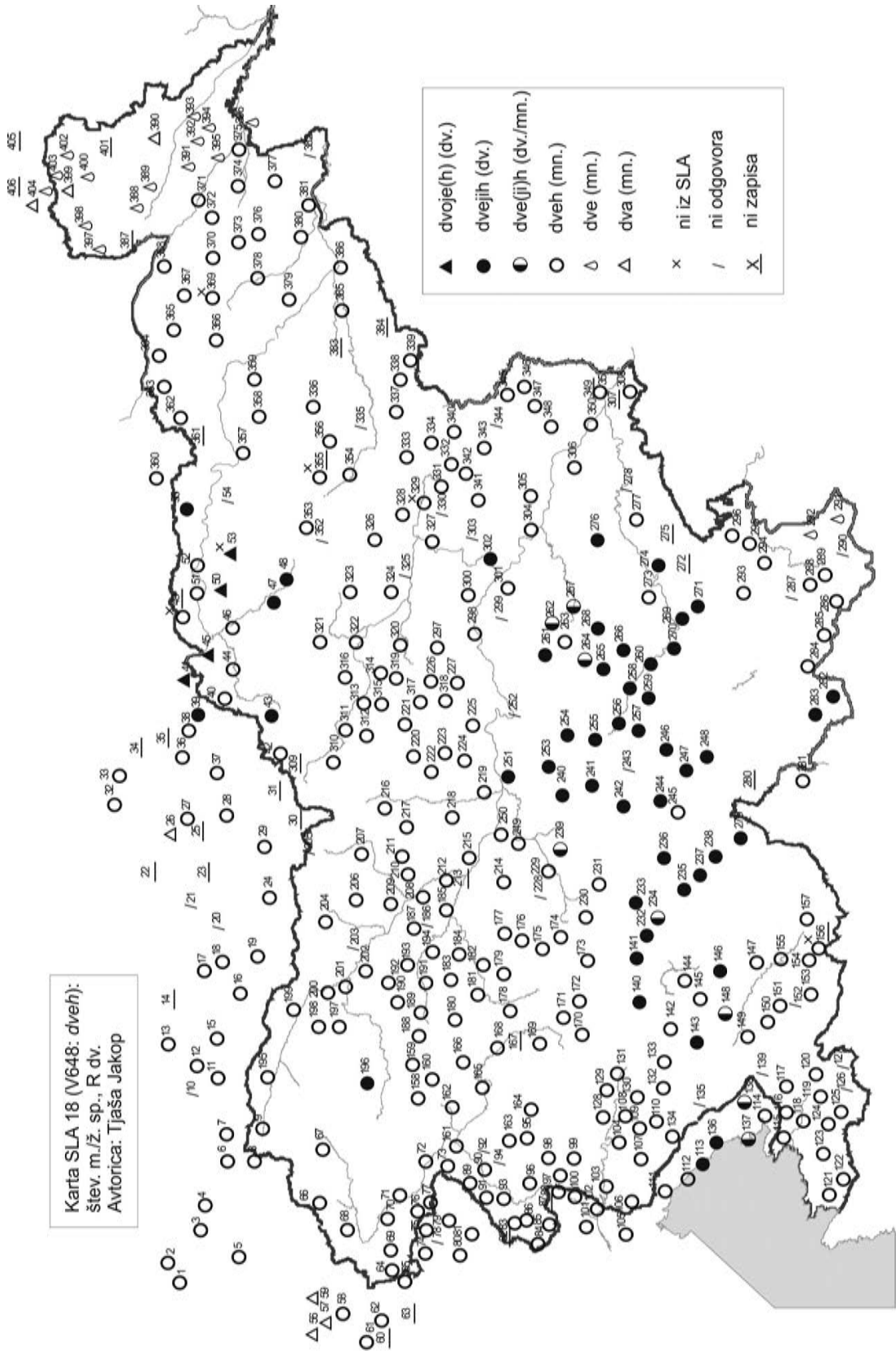
Avtorica: Tjaša Jakop

- dóbr-ima (dv.)
- ◐ dóbr-imà (dv.)
- ◑ dóbr-im(a) (dv./mn.)
- dóbr-im (mn.)
- ⊙ dóbr-im (mn.)
- x ni iz SLA
- / ni odgovora
- X ni zapisa

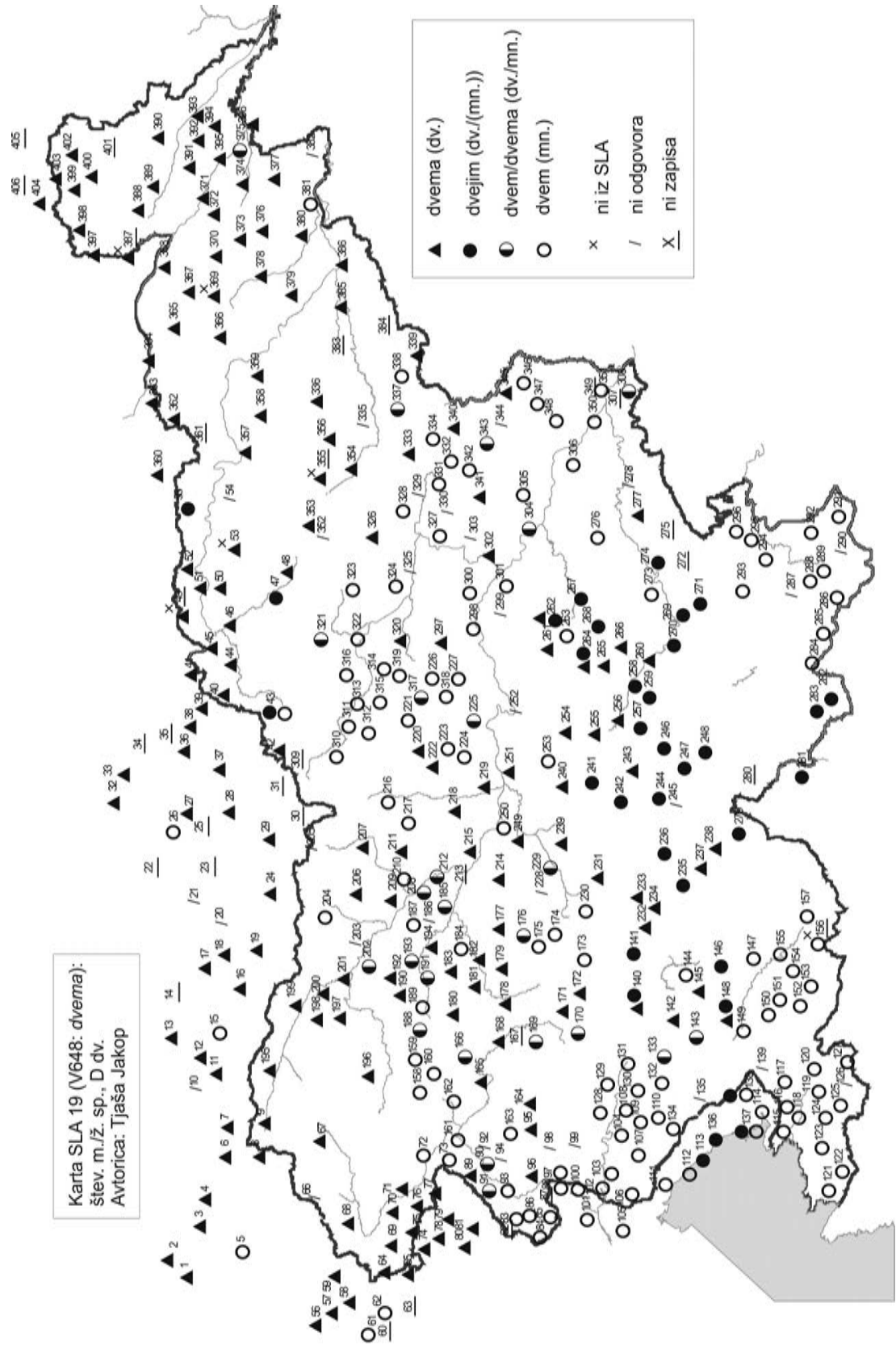
Karta SLA 18 (V648: dveh);
 štev. m./ž. sp., R. dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

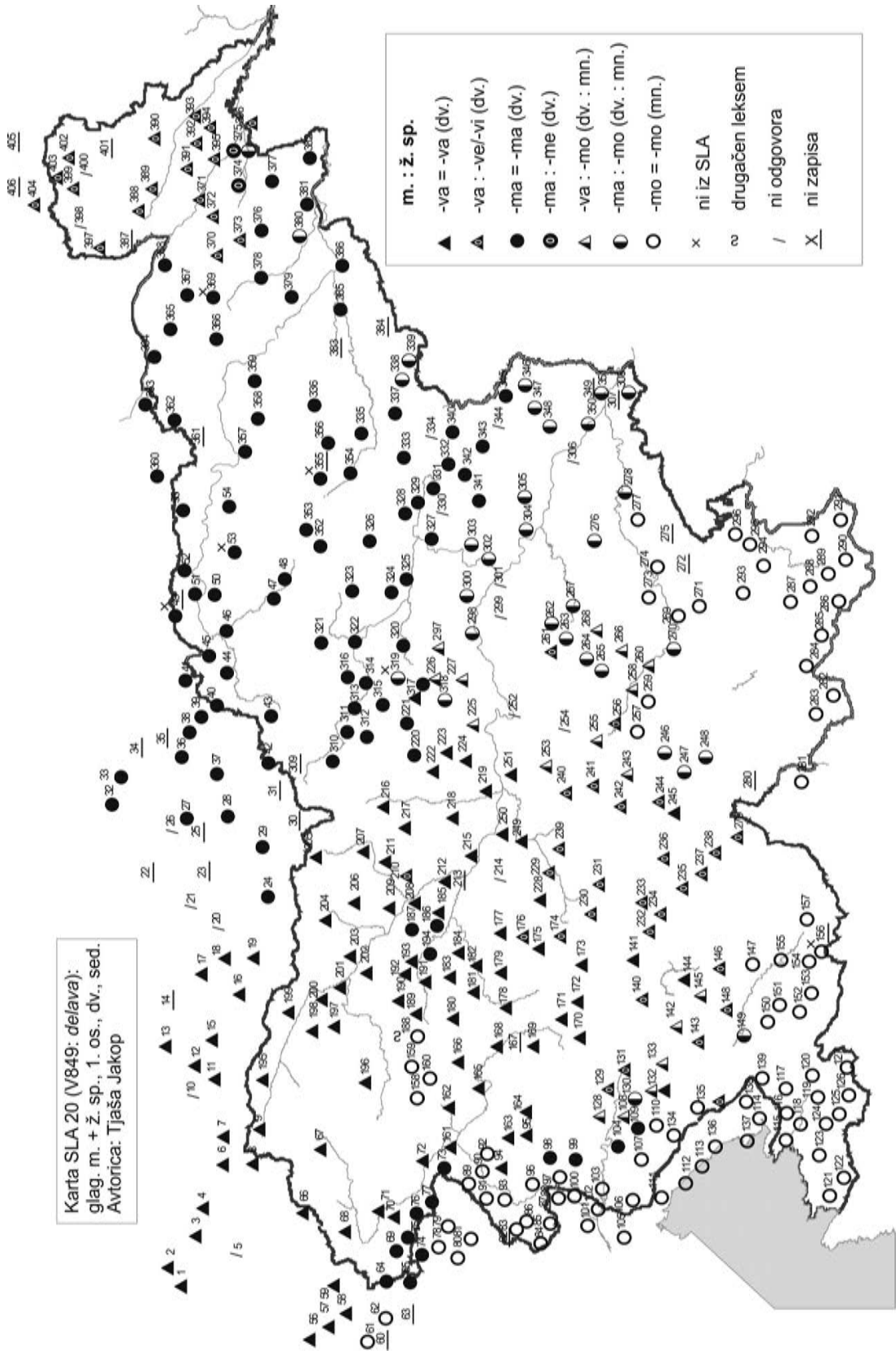
▲	dvoje(h) (dv.)
●	dvejih (dv.)
◐	dve(j)h (dv./mn.)
○	dveh (mn.)
△	dve (mn.)
△	dva (mn.)
x	ni iz SLA
/	ni odgovora
X	ni zapisa

Karta SLA 19 (V648: dverma):
 štev. m./ž. sp., D dv.
 Avtorica: Tjaša Jakop

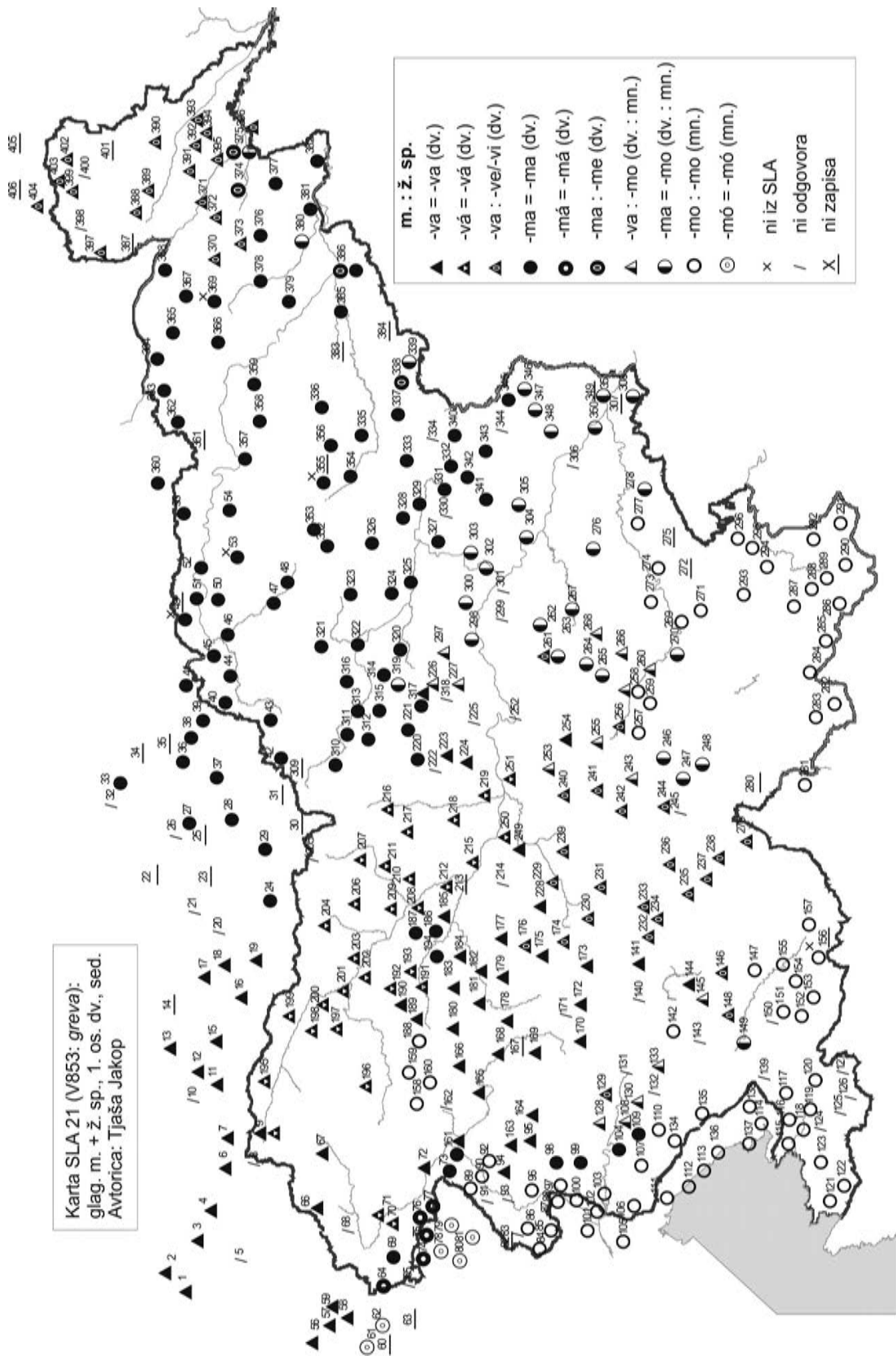
▲	dverma (dv.)
●	dvejim (dv./mn.)
◐	dvem/dverma (dv./mn.)
○	dvem (mn.)
x	ni iz SLA
/	ni odgovora
<u>X</u>	ni zapisa

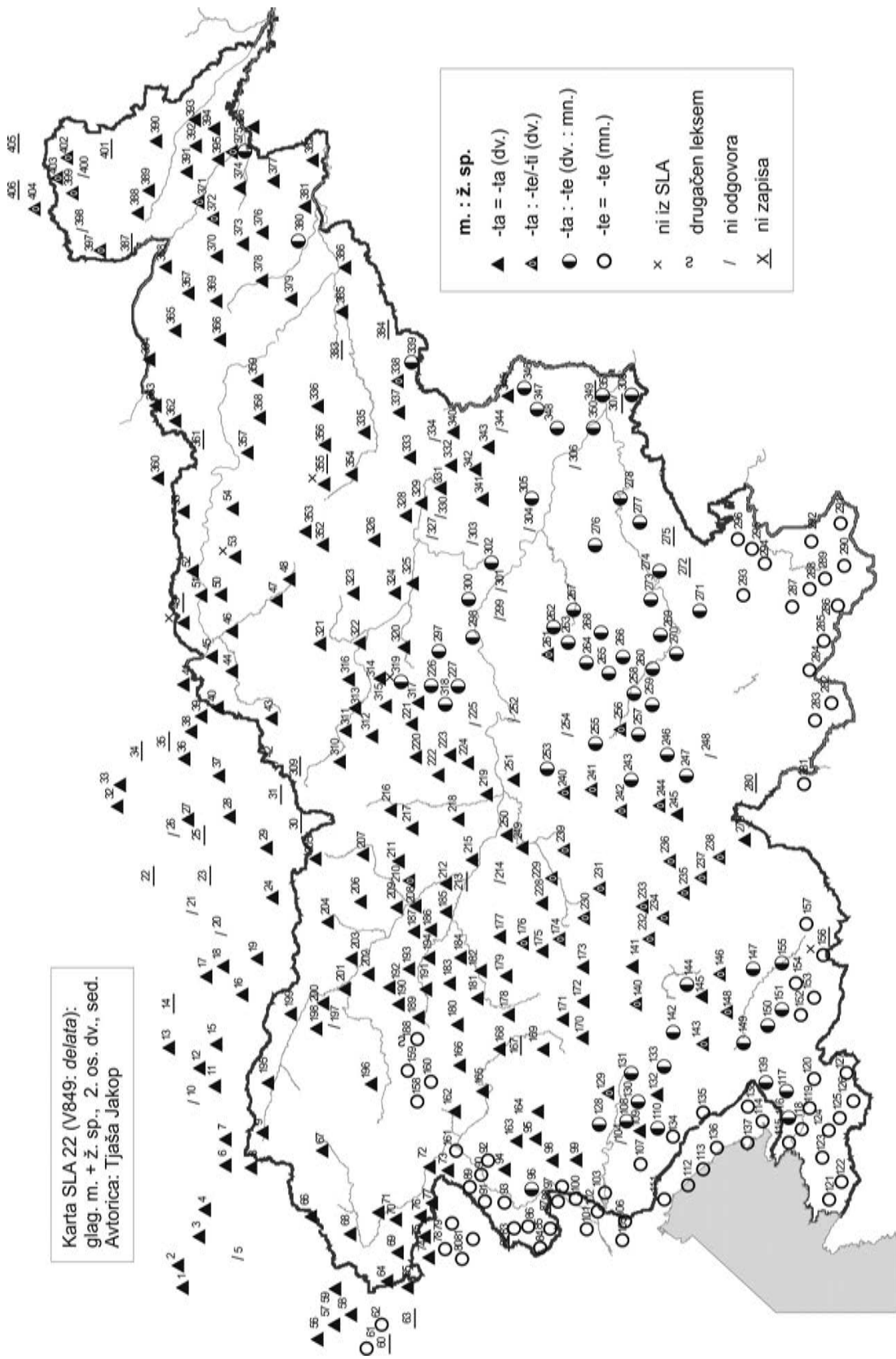
Karta SLA 20 (V849: delava):
 glag. m. + ž. sp., 1. os., dv., sed.
 Avtorica: Tjaša Jakop

Karta SLA 21 (V853: greva):
 glag. m. + ž. sp., 1. os. dv., sed.
 Autorica: Tjaša Jakop

Karta SLA 22 (V849: delata):
 glag. m. + ž. sp., 2. os. dv., sed.
 Avtorica: Tjaša Jakop

m. : ž. sp.

- ▲ -la = -la (dv.)
- △ -ta : -te-ti (dv.)
- -la : -te (dv. : mn.)
- -te = -te (mn.)

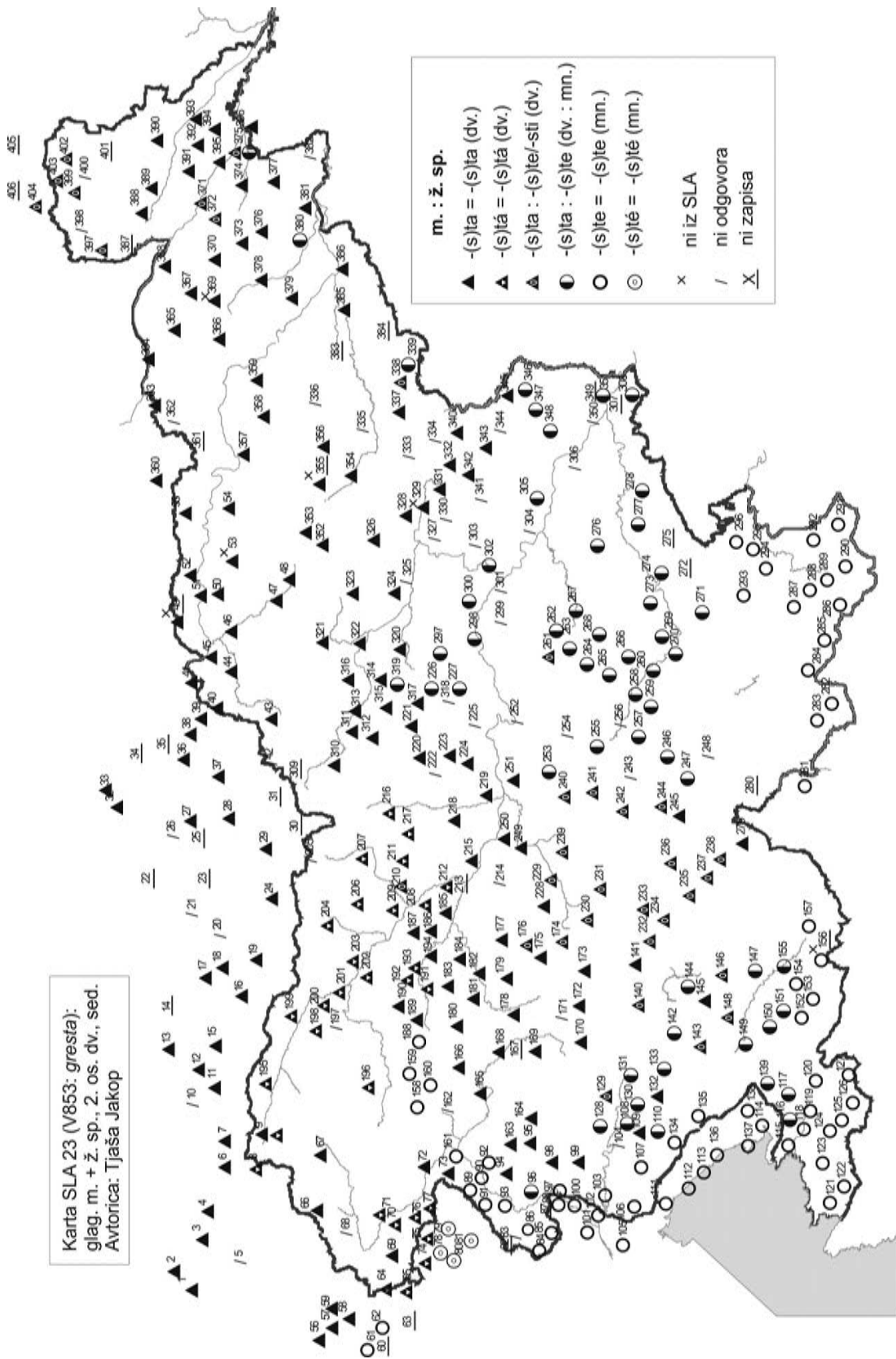
x ni iz SLA

~ drugačen leksem

/ ni odgovora

X ni zapisa

Karta SLA 23 (V853: gresta):
 glag. m. + ž. sp., 2. os. dv., sed.
 Avtorica: Tjaša Jakop

m. : ž. sp.

▲ -(s)ta = -(s)ta (dv.)

△ -(s)ta = -(s)ta (dv.)

▲ -(s)ta : -(s)te/sti (dv.)

● -(s)ta : -(s)te (dv. : mn.)

○ -(s)te = -(s)te (mn.)

⊙ -(s)te = -(s)te (mn.)

x

ni iz SLA

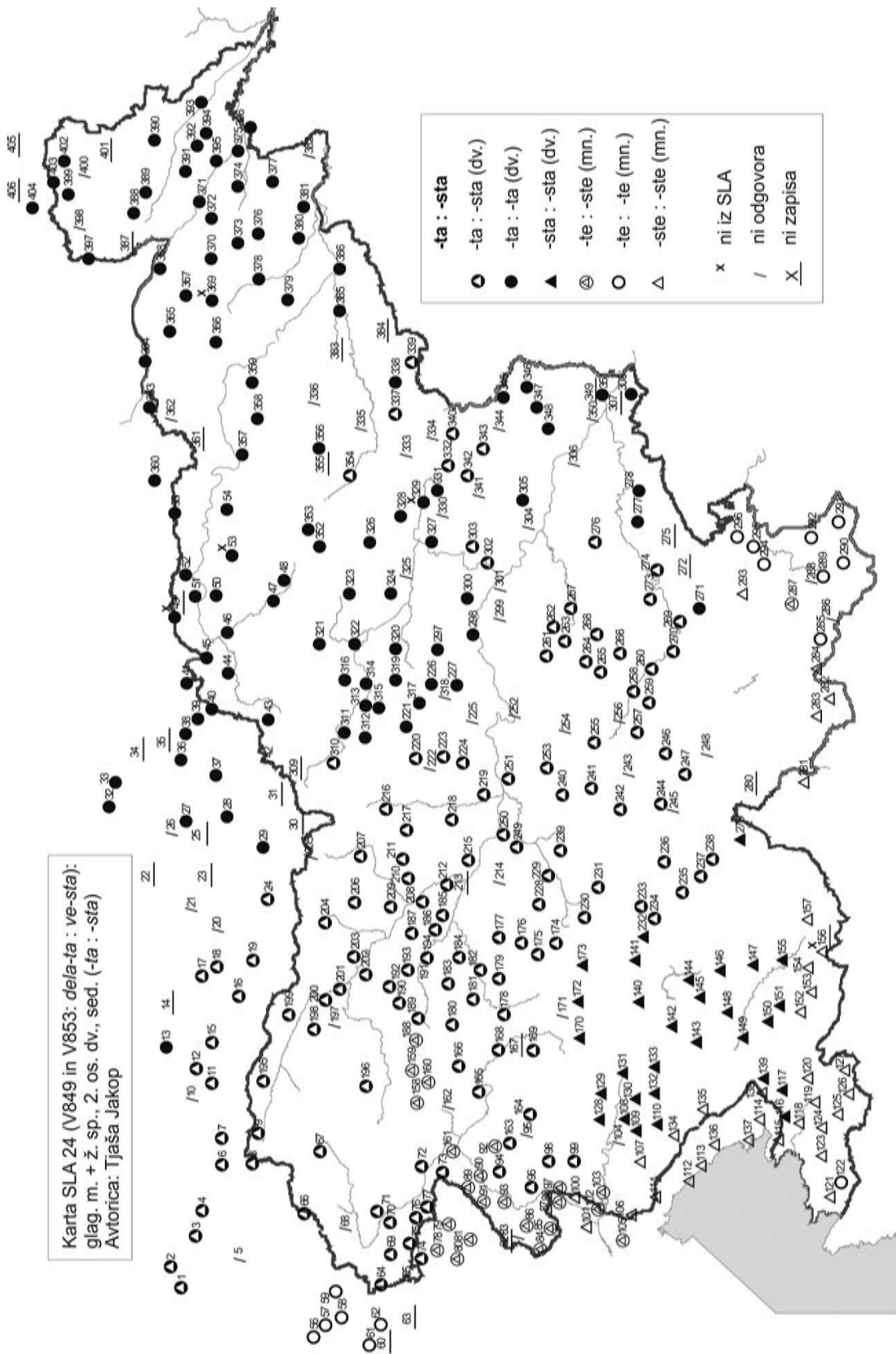
/

ni odgovora

X

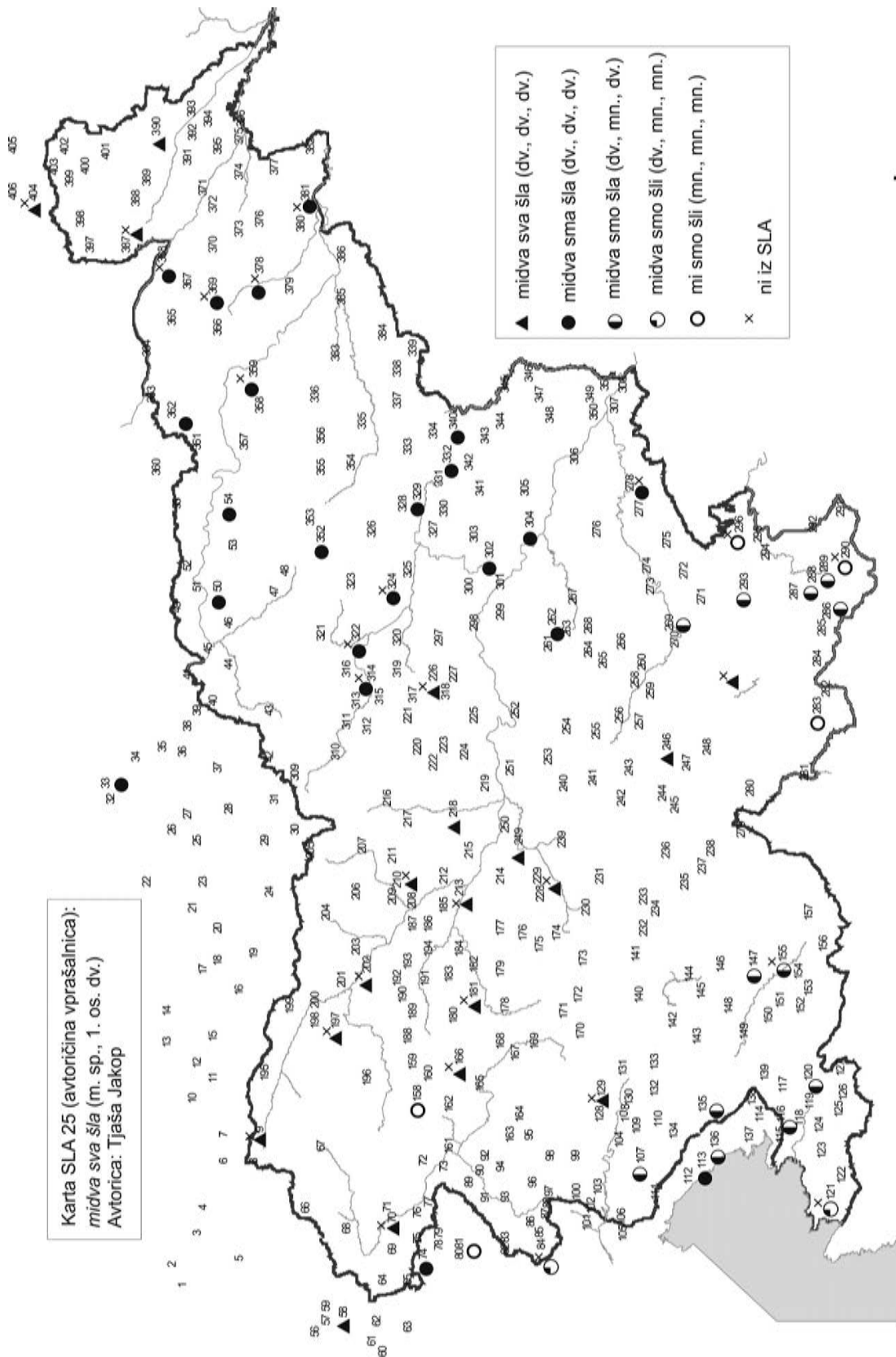
ni zapisa

Karta SLA 24 (V849 in V853: *dela-ta : ve-sta*):
 glag. m. + ž. sp., 2. os. dv., sed. (-ta : -sta)
 Avtorica: Tjaša Jakop

- ta : -sta
- -ta : -sta (dv.)
- -ta : -sta (dv.)
- ▲ -ta : -ta (dv.)
- ⊙ -sta : -sta (dv.)
- -te : -ste (mn.)
- ⊙ -te : -te (mn.)
- △ -ste : -ste (mn.)
- x ni iz SLA
- / ni odgovora
- ni zapisa

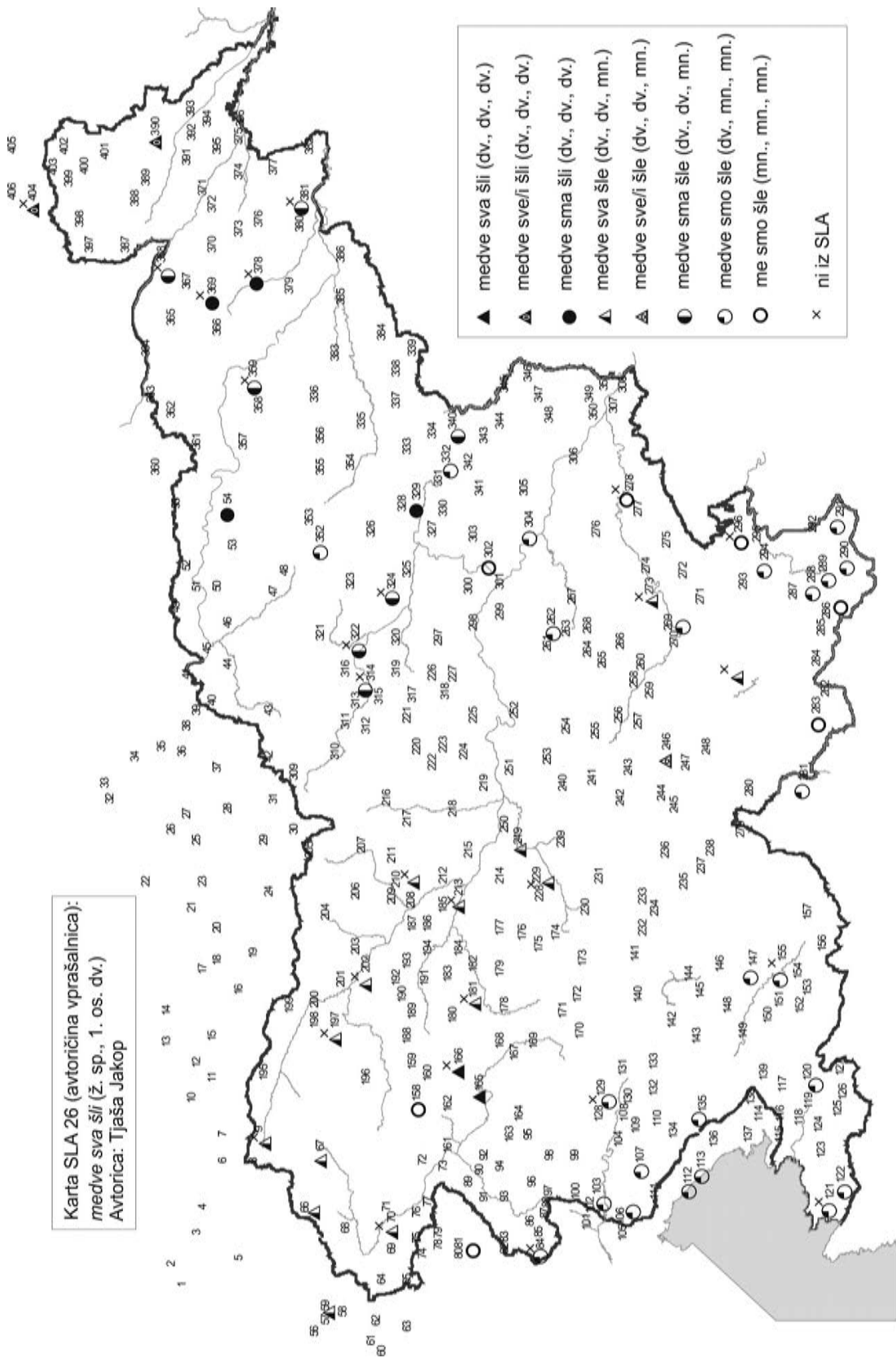
Karta SLA 25 (avtoričina vprašalnica):
 midva sva šla (m. sp., 1. os. dv.)
 Avtorica: Tjaša Jakop

- ▲ midva sva šla (dv., dv., dv.)
- midva sma šla (dv., dv., dv.)
- midva smo šla (dv., mn., dv.)
- midva smo šli (dv., mn., mn.)
- mi smo šli (mn., mn., mn.)
- X ni iz SLA

Karta SLA 26 (avtoričina vprašalnica):
 medve sva šli (ž. sp., 1. os. dv.)
 Avtorica: Tjaša Jakop

Obravnava dvojine kot ene od osnovnih slovničnih kategorij je prav gotovo zelo zaželena, privlačna in vedno aktualna vsebina, geolingvistični pristop, v osnovnih potezah dopolnjen s splošnojezikoslovnim in zgodovinskoprimerjalnim, pa ji da še dodatno razsežnost. Po dolgem času je pred nami pregledno analitično-sintetično dialektološko delo, vključujoče ves slovenski jezikovni prostor in bo lahko odlično izhodišče za podrobnejše obravnave tega pojava na ožjih območjih. Tekoč razpravljalni jezik bo razpravo približal tudi strokovno manj podkovanemu bralcu. Knjiga bo prav tako odlična promocija začetku izdajanja rednih zvezkov Slovenskega lingvističnega atlasa v prihodnjem letu.

Prof. dr. Vera Smole

Najbrž je le malo jezikov z dvojino, če sploh je kateri, ki bi se mogli ponašati s tako natančno predstavitevijo narečnega gradiva o dvojini, kot je *Dvojina v slovenskih narečjih*. Bralec z dolgoletnimi strokovnimi izkušnjami dobi vtis, da so slovnične razmere na področju dvojine domala šolski primer vedênja tega števila – če odmislimo razmere pri parnosti, ki pa so z druge strani poučne kot odstopanja od tipološko pričakovanega in zanimive zaradi dinamike, ki jo v nekaterih podrobnostih še vedno kažejo narečja. Ta pregledna in zanesljiva narečjeslovna študija o enem izmed najbolj zanimivih pojavov naše materinščine je plod trdega dela in predstavlja dragocen prispevek k slovenskemu narečnemu in zgodovinskemu jezikoslovju.

Prof. dr. Janez Orešnik

Linguistica et philologica

21

14 €

9 789612 540777

ZALOŽBA ZRC • LJUBLJANA
[HTTP://ZALOB.A.ZRC-SAZU.SI](http://zalozba.zrc-sazu.si)